

BALKÁNYI KÁLMÁN

**EGY KERESKEDŐ
NAPLÓJA**

1934-1941.

BUDAPEST, 1942.

*Ki éjben született, mit csináljon?
Dolgozzék, imádkozzék túrjön, várjon
S a sírba is reménysugárral szálljon,
Ha könnyel sózott kenyerét megette . . .
Mert változnak a csillagok felette!*

Végvári - Remenyik Sándor

Felelős kiadó: dr. Balkányi Kálmán.
Az Officina nyomda és kiadóvállalat nyomása, Budapest.

Hétszáz év telt el mostanáig a tatárjárás óta. Ennek épp egy századrésze terjed az az idő, amit néhány korrajzzal próbálok itt ebben a könyvben illusztrálni.

Hét esztendőre vonatkoznak az itt következő képek, embereknek, eseményeknek, törekvéseknek odavetett rajzai 1934-től 1941-ig.

Ez a hét esztendő se hogy sem vonható párhuzamba a bibliának akár a hét bő, akár a hét szűk esztendejével. Különös hét év volt ez, amiről szól ez az írás. Elejére ma már úgy tekintünk vissza, mint régmúlt idők távol ködében úszó fellegekre.

Ennek a hét esztendőnek nem adom a históriáját. Szinte találmokra kiválasztott jelentékeny és apró személyek, akiket láttam, akikkel beszéltem, gazdasági események, önként adódó jellegzetes momentumok szerepelnek a frissében papírra vetett napló lapjain. Talán így együtt egymás mellé illesztve, elárulnak valamit e korszak boltosának lelkéből, akinek bújával-bajával foglalkoztam hétről-hétre.

*

Az olvasó vonogatja vállát. „Értem, hogy naplót vezetett a szerző. De miért kell azt kiadni? Buzdítani másokat? Igazolni önmagát?”

Válaszadásért kissé vissza kell mennem a múltba. Valaha régen letettem az ügyvédi vizsgát. Meglehetősen kedvező auspiciumok között foghattam volna hozzá apámtól örökölt mesterségemhez. De közbeszólt a végzet.

Két héttel vizsgám után pályázati hirdetemény jelent meg a pesti lapokban, Országos testület jogvégezett titkárt keres... E hirdetés megjelenésétől kezdve se iroda, se kliens, se akta nem érdekelt többé. Megkörnyékezett Pest varázsa. Írói vágyaim voltak, érdeklődni kezdtem, miféle testület az, amely titkárt keres. Keres-

kedők alapították. Sándor Pál a vezére, kinek mátt akkor országos híre volt Szabó Kálmánnak, Debrecen kereskedő-képviselőjének is szerepe van benne.

Apámmal beszéljek a tervről? Igen, de előbb a principálisomhoz mentem. Magoss György, a város tiszti főügyésze rámnézett, aztán kifújta a füstöt csibukjából.

— Látom, kedved van hozzá. Próbáld meg. Ha megválasztanak, talán veled is jól járnak, te is jól jársz. Amit tanulsz, annak hasznát veszed az ügyvédi pályán. A végén biztosan oda fogsz kilyukadni... Eredj, aztán, ha elég volt, jelentkezzél nálam.

*

— Ezennel jelentkezem ... Mert Isten megadta nekem az örömet, hogy e könyvvel bekapoghatok egykori főnökömhöz, dr. Magoss György felsőházi taghoz, Debrecen város egykori tiszti főügyészéhez, majd polgármesteréhez.

— Principális úr, vállalt kötelességemnek eleget tettem. Harminchárom évig szolgáltam az OMKÉ-t, a magyar kereskedőket. Időm lejárt, szolgálatom bevégeződött, munkakönyvemet kiadták. Ügyvéd vagyok, ügyvéd lettem újra. Szabad ugye eljönni néha egy-egy tanácsért, útbaigazításért?

Magoss mosolyog, mint régen, amikor jogerősen megnyerte a város perét, vagy jogerősen eltalált egy magasan cikázó vadkacsát a Hortobágyon.

— Mondd csak lelkem, érdemes volt ez az elágazás az egyenes pályától, az ügyvédi mesterségtől? Ha megkérdeznék, számot tudsz-e adni arról, mit is akartál és mit értél el? Mi, régi ügyvédek, pontos munkanaplót vezettünk. Mindent beírtunk, mindent elkönyveltünk. Hát neked, volt-e valami könyvelésed?

— Vártam ezt a kérdést. Válaszul elhoztam ezt a könyvet. EGY KERESKEDŐ NAPLÓJA. Kitűzött céljaimnak, emésztő, keserves küzdelmeknek, sovány eredményeknek, nagy örömöknek és még sokszorta nagyobb bánatoknak a könyve ez. Valaha a hetilapban kezdtem, aminek főszerkesztője voltam: az OMKE-ban. Később a Pesti Naplóban folytattam ezt a Naplót. Ami 1933 végéig megjelent, annak javarészét A r c o k , H a r c o k , K u d a r c o k című könyvemben már kiadtam. Most, hogy éreztem,

jön a számadás órája: egybefoglaltam, Principális Úr részére azokat az írásaimat, amiket másik könyvem kiadása óta írtam.

— Nem utólag próbálom igazolni cselekedeteimet és mulasztásaimat. Ezek az írások pontosan akkor kerültek be a naplóba, mikor a kereskedő örömének vagy szomorúságának heti krónikáját megírtam.

Nincs ebben a naplóban semmiféle tudományos rendszer, se szakszerű beosztás. Ahogy az ujjongások és jajveszékelések sem tudományos rendben kelnek ki az emberi szívekből. 'Elővettem egyszerűen a bús magyar kereskedő pennáját és írtam vele. Ahogy a Ludas Matyi szerzője, a mi jó földink, az öreg Fazekas Mihály énekelte: „Ha többet nem tehettem, legalább keseregtem.” Ezek a régi debreceniek érezték „hogyan kellene segíteni a bajban forgó hazán”, „. Nekik meg volt az akaratuk a közös segítségre, nem ők tehettek róla, hogy néha nem kellett.

— Egy évszázad harmadrészén át álltam a magyar kereskedővilág egyik előretolt őrhelyén. Szószólójuk, tollforgatójuk lehettem a boltosoknak. Amit fogyatékos erővel mondtam és írtam: az sok-sokezer kereskedő szíve vágya, sok-sokezer kereskedő keservének kifejezése volt.

*

A világháború sok mindent összezúzott. Mikor véget ért, úgy éreztük, ki kell mindenkinek venni a részét az ország újjászervezéséből. „Nem aggódó lelkek képzelődése volt, hogy a tatár ismét megrohanja az országot.” Ezt írta a régi történetíró IV. Béla királyról. „Nem aggódó lelkek képzelődése az sem, hogy új világháború fog reánk szakadni”, véltük mi, akik joggal féltünk egy Keletről jövő új tatárjárás veszedelmétől, és ezért találtuk fontosnak, hogy az elhanyagolt, lenézett kereskedelem megerősítésével növeljék az ország ellenálló képességét.

Erők egyesítése. Ellentétek letompítása. Közös cél, közös áldozat. Ez volt a vágyunk, amit megtestesített a szélesívű híd, mely Debrecentől Pannonthalmáig ér, elágazással az ország fővárosa, Budapest felé. Ahogy azt valaha kitervezte a mi papunk, Nagy Kálmán, akiről megemlékezik a napló.

Elkészül-e egyszer ez a híd, a csodatevő híd, a magyar kultúra két nagy állomása között? Pannonthalma felől épp mostanában

hangzott el az összeforrást hirdető szózat. „Vájjon elfeledték-e Isten szörnyű ítélkezését azok a hóbortosok, akik a mai világégésben beteges aggyal, újra készek a magyart a magyartól szétválasztani?”

Száz év egy pillanat a nemzet életében s mikor Kelemen főapátnak ezeket a velőbeható szavait hallottuk, önkéntelen kereste szemünk Pannonhalmán az egykori debreceni öregdiákok s csakugyan Kelemen főapát szavaira Kazinczy felel, ő áldja István kiadlyt, aki a hívősereget ezen a dombon egyesítette és protestáns létére, ő imádkozik, bár mindig ily apátot kapjon Pannonhalma,

S az sem tűnik fel különösnek, hogy Kazinczy útítársa, egy névtelen kereskedő, tapsolva helyesel neki.

Mit keres ez az ismeretlen kereskedő a pannonhalmi úton?

Gönyön állt meg a gőzhajó, két utas együtt szállt át a csanakra.

Az egyik a híres író volt.

A másik az ismeretlen kereskedő.

Az író Pannonhalma felé tartott. Az ismeretlen kereskedő ismeretlen tájak felé sietett. Gönyőtől Győrig közös csónakot, közös fogatot béreltek. A kereskedő tudta, ki az útítársa. Az író nem érdekelte a kereskedő személye. De annál jobban a mestersege.

Az író Pannonhalmán bensőséges meleg ünneplésben részesítették. Nemsokára leáldozó életét bearanyozta ez a pár tavaszi nap. De bármennyit nyújtott Kazinczy Ferencnek Pannonhalma, holtáig nem felejtette el a kereskedőt, aki Gönyön közös csónakot, Győrben közös fogatot bérelt vele s aki épügy megértette Széchenyi Istvánnak egy évvel előbb megjelent könyvét, a HITEL-t, mint az ország zászlósai és az Akadémia tagjai.

Ennek a gönyői tavaszi utazásnak, mely 110 év előtt folyt le a Dunán, jelképes értelme volt a mi számunkra. Mi folyton azt éreztük az elmúlt harmadszázad alatt, amit a legelső dunai hajóról, az I. F e r e n c-ről a gönyői csónakba belépő két utas érzett: a kultúra hordozója és a kereskedő nemcsak egy úton mennek, de érdekeikben is teljesen össze vannak forrva. Kivált ilyen szegény földön, amilyen a magyaroké.

Mi egy harmadszázad alatt, amíg a kereskedők ügyeivel-bajjai-

val bíbelődtünk: szentül hittük, hogy s o s e m v a g y u n k e g y e d ü l a l a d i k b a n , hanem mellettünk ül, nekünk beszél, minket tanít, igazgat, lelkesít az író, a magyar szellem legelőkelőbb képviselője. S viszont az az érzésünk sosem hagyott el, hogy a magyar szellem képviselői részint felismerték, részint hamarosan fel fogják ismerni, hogy ez az ország maga is olyan, mint a gönyői csónak, amelyben jogosult helyet foglalni a kereskedő, mint utas, mint jegyfizető, mint hasznos munkásember.

Kazinczy Pannonhalmáról mindhalálíg megmaradó, remek benyomásokkal tért vissza Pestre és harmadnapra kelve Széchenyi István ebédjén, nem győzte útjának sikerét magasztalni. Ebben nagy része volt a főapátnak, akinek „arcán egész lelke”. Nagy része volt írotársainak, akikkel kezet foghatott, akikkel fát ültethetett. De egy parányi része volt a fiatal kereskedőnek is, aki felélénkítette a nemzet nagy íróját belgrádi, velencei, milánói, veronai emlékeinek színes elbeszélésével.*

Száztíz év előtt „feleztek egymással” vizén és szárazföldön az ismert író és az ismeretlen kereskedő. Mért ne hinnénk, hogy akik feleztek egymással az úton, azok felesek maradhatnak otthon is. Ennek az ismeretlen kereskedőnek történelmi sikere, hogy a Debrecen és Pannonhalma közötti út egyrészét megtette a halhatatlan író oldalán. A közös út közös sorsot jelent és közös kötelezettséget a szellemi és anyagi élet minden becsületes munkása részére. Mi pedig Kazinczy útítársának, az ismeretlen kereskedőnek utódai, érezzük, hogy a „gordiusi csomót, úgy, amint azt Kelemen főapát hirdeti, jövőgre vezetni, csak az igazság és szeretet szellemében lehet”.

* A Pannonhalmi Utat kevéssel halála előtt írta és adta ki Kazinczy. Új kiadásban 1839-ben adták ki Bajza és Schedel. Ennek 5. fejezetében szól az író a győri kereskedőről, akivel közös csolnakra száll Gönyő előtt. Lásd 39 és 40. old. V. ö. Kazinczy levelét Guzmics Tódorhoz, 1831. április 21. Kazinczy levelezése 21. k. 531. s kv. lapokon.

1934.

FELTÁMADÁS!

Mikor a tanítványok ménének a sírhoz,
nem tudják vala az írást, hogy fel kell tá-
madni a halálból. *János evang.*

Tizenegy év előtt volt. Épp így sütött a nap s épp ugyanerre a napra, március 30-ára esett nagypéntek. Épp úgy állott meg bárzdája szélén a magyar szántó-vető, mint ma. S épp így nézett ki boltjának ajtaján a magyar kereskedő, mint ma.

Tizenegy év előtt ezen a napon mi Jánosra gondoltunk, az evangélistára, aki forgatta, buzgón forgatta az ótestamentom héberbetűs szövegét és ismerte a zsoltárosnak balzsamot adó édes vigasztalását, ő tudta, amit a jámbor tanítványok nem sejtettek, hogy fel kell támadni a halálból.

Tizenegy éve hirdetjük meg nem szűnő hittel és bizalommal, hogy fel kell támadni a halálból a nemzetnek, amely minden fiának egybeforrasztott elszántságával dolgozik az életért.

Tizenegy év óta harcolunk, verekszünk az írástudatlanokkal. „Honnan is tudnák, — írtuk 11 év előtt — honnan is tudnák e szegény jó emberek, hogy lent Itáliának történelmi földjén mint készül megint a munkának egy új reneszánszja, amely szárnyat ad a kereskedelemnek?”

Tizenegy év előtt ugyanitt szálltunk szembe azokkal az írástudatlanokkal, akik „nem tudták, hogy Magyarország újabb korának legnagyobb államférfia és letragikusabb sorsú mártírja, milyen magas piederstálra emelte a magyar kereskedelmet”.

*

Tisza és Mussolini. Ez a két név tolult ajkunkra 11 év előtt. Ezek előtt hajlunk meg ma újra. Tisza előtt, akinek szobra már áll a talapzatán s maholnap leleplezik. De kell-e magasabb piedesztál annál, amelyre a martírt rég felemelte a hálás magyar kereskedelem? Húsvét volt az is, mikor a spekulációról és az árképződésről írt ragyogó tanulmányát lapunk hasábjain leközzöltük. Minden húsvétkor ő rá gondolunk, újabb történelmünk legnagyobb vértanújára.

És Mussolini! Aki 11 esztendő előtt mézesheteit élvezte egy Garibaldi óta nem hallott merész kísérlet sikerének, azóta fölemelkedett az államférfiú presztízis legmagasabb csúcsára.

A munka reneszánsza, amiben a kezdet kezdetén gyönyörködünk, nem szorítkozott egyedül Itáliára. Biztatást és támogatást nyertünk Mussolinitól mi is. S a minap bevégzett római hármastalálkozó függetlenül a még le nem zárt gazdasági eredményektől, politikailag megerősített bennünket. Helyzetünket megszilárdította. A jövő tekintetében optimizmussal töltött el, hiszen Róma után *mégis* merünk reménykedni egy autarkia-mentes jobb kor eljöveteleiben. Merünk reménykedni abban, hogy Rómához más fővárosok is csatlakoznak s megindul végre a produktív együttműködés az európai nemzetek leghatalmasabbjai és a mi kis országunk között.

*

Igen, optimizmus. Erre volna hosszú idő óta a legnagyobb szüksége szerencsétlen nemzetünknek. S mikor hirdethetnék több meggyőződéssel a bizakodást, mint a feltámadásnak ezen a mai ünnepén? A gazdasági problémákat illetőleg az ország legnagyobb pénzügyi tekintélye állapítja meg, hogy a valutapolitikai fronton tisztázódott a helyzet. A dollár értékének rögzítése folytán a bizalmatlanságnak egyik jelentős faktora kiküszöböltnék tekinthető. Az ipari termelés fokozatosan emelkedik. A munkanélküliek száma majdnem minden országban csökken. A tőkepiacokon egyre nagyobb tőkék várnak elhelyezést. Keynes, a genuai világgazdasági konferencia nagy harangozója újra megkondítja a maga harangját. Ezúttal nem, mint professzor állít fel új teóriát. Hanem a nagy biztosító társaság elnöki székéből sürgeti, hogy a nyugati tőke lényegesen alacsonyabb kamatlábon fogjon hozzá Európa újjáteremtéséhez.

A kereskedelempolitikai helyzet tisztázása lassacskán mégis lehetőséget nyújt mezőgazdasági termékeink jobb értékesítésére. Az imént lezajlott tenyészállatvásáron a terheiktől megszabadított gazdák közül sokan jó vevőknek bizonyultak. A városi üzletekben is észrevehető volt ennek a hatása.

Kormányunk a belső rend elismerésreméltó biztosítása mellett mezőgazdaságunknak sok baján igyekezett segíteni. Még több bajt fog orvosolni, ha parciális gyógyítás helyett, az egész lakosság sorának egyenletes könnyítését veszi programmjába. A kereskedő, aki a mezőgazda produktumainak egyszerre fogyasztója és elárúsítója, értetlenül áll sokszor azon experimentumok előtt, amelyek nála nélkül és rajta kívül akarják a gazdasági élet jobb jövőjét biztosítani.

De a mi optimizmusunk kiterjed a kereskedő jobb jövőjére is. Ahogy a londoni Statesman írta nemrégiben: történhetnek még sokféle kereskedelem-pótló kísérletek a távol Nyugaton és a messzi Keleten. De három mozzanatot nem lehet elfelejteni. Azt az egyéni szorgalmat, ötletet, lelkesedést, amit a kereskedő a maga családtagjaival együtt belevisz a detailelás munkájába: szövetkezeti vagy fiókeladási rendszer nem pótolhatja. Ez az egyik. A másik az, hogy a minden sarkon megtalálható bolt percenként megújuló és nyomban kielégíthető vásárlási szükségnek a legjobb eszköze. A harmadik pedig az, hogy a boltos a maga kirakatával, a maga egész berendezésével megfizethetetlen propagandaeszköze a gyárosnak. Angliában ezt látják a gyárosok. Nálunk még sokan nem akarják észrevenni.

Nem határoz. Az idő nekünk dolgozik. Mint ahogy ügyünket, amelyet 11 év előtt még gögös nagyhatalmak kancelláriáin, elbizakodott külföldi lapok szerkesztőségeiben fitymáltak, jelentékeny nemzetek döntő tényezői ma már figyelemre méltatják.

Gazdasági életünk kezd letargiájából kimozdulni. Ha sikerül elérni, a nemzet minden fiának egybeforrasztott elszántságát a közös cél érdekében, ha sikerült elérni a gazdák és iparosok mellett a kereskedők megmentését: újult optimizmussal várjuk a feltámadást . . .

1934. március 30.

CSIBI

Csibi nagyon jól jellemzi a korszakot, melyben élünk.

Az a Csibi, akit Bajor Gizi vitt a színpadra és Gaál Franci a mozi vásznára? Igen, ismerjük őt is. Aranyos ez a Csibi, a matróz-rahájában. Játékos jókedvében, amint kisgyerekeknek adja ki magát. Férfjhez adja a mamáját. Megkacagtatja a publikumot. Tapsot, virágot arat. Ez Csibi.

II.

Másnak adja ki magát Csibi. Nem annak, aki ő igazában.

Csibi ilyen. Csibinek ehhez van tehetsége. 14 évesre becsülik, pedig 20.

Becsülik? Igen, a színházi Csibit becsülik. De van egy másik Csibi. Egy eleven Csibi. Egy reális Csibi. Aki maga becsül. Szakértői minőségben becsül. A pénzügyminiszter rendelete értelmében. S ez a Csibi az, aki korunk hőségül jelentkezik.

III.

Hol becsül Csibi? Hol szakértő Csibi? A vámforgalmiadó megállapításánál merül fel annak szüksége, hogy néha szakértőt alkalmazzanak. Itt ám meg kell állni egy szóra. Ez a vámforgalmiadó a maga bizonytalanságával, önkényeskedésével fáj az egész magyar kereskedelemnek. Sőt a magyar iparnak is. Külön is, együtt is gyűléseztek. Tiltakoztak, jajveszékelték. A vámforgalmiadónak a hatóság tetszése szerinti megállapítása temérdek huzavonát, károsodást okozott az egész magyar közgazdaságnak. Soká tartott a küzdelem, míg végre belátták a Szentháromságtéren a helyzet tarthatatlanságát. Erre jött ki a 43.200. számú rendelet, amely mellőzi a behozott áru közönséges forgalmi értékének kutatását minden esetben, mikor az adófizető beleegyezik abba, hogy a vételár (számlaérték) 20%-a hozzászámíttassék az eredeti vételárhoz és a mellékköltségekhez. Ez világos beszéd. Ez megnyugtató.

IV.

Annyira megnyugtató, hogy mikor Imrédy idei expozéjét elmondta a parlamentben, a meglegedés fölemelő érzésével mutatott rá, hogy a kereskedelmen is segített. Ha egyébbel nem: a vámforgalmiadó új szabályozásával,

A kereskedelemnek ugyan, őszintén szólva, lett volna még néhány más nyomatákos kívánsága is. A kereskedelem a fővárosban is, a vidéken is egyaránt szeretett volna e nehéz átmeneti időkben egyéb könnyítésekhez jutni. De hiába, egyelőre nincs más: be kell érni a vámforgalmiadóval.

V.

Be kell érni. Mert más nincs. Csakhogy az a bökkenő, hogy a 20%-ban meghatározott egyenérték a március 15-én életbelépett új rendelet után megmaradt tovább is a maga szeszélyes változosságában. Hol 25%, hol 30%. Néha 33%, néha éppenséggel 40%. Az érdekeltek, vagy ahogy a rendelet nevezi őket: az adófizetésre kötelezettek megdörgölték a szemüket. Rosszul olvasták volna a végzést? Avagy a rendeletet? Nem. A betűk világosak. A számok félreérthetetlenek. Ott 20%. Itt 33% meg még több. Mi ez? Hol a magyarázat!

VI.

Hja. Mondták röviden a hivatalos emberek. Hja, benne maradt a rendeletben a szó: nem aggályos vételár. Hát tessék tudomásul venni: nekünk aggályos a vételár. Fölötte aggályos. Ha Nagybritannia legrégibb cégei írják is alá a számlát: azért az mégis aggályos. Egyáltalán a Hivatalos Osztályvezető urak szemében aggályos mindenki, aki él. Mert ők úgy képzelik, hogy a külföldi gyáros összejátsszik az ügynökkel, meg a távol idegenben élő üzletféllel, hogy a manapság alig számba jövő kis mennyiségek kedvéért néhány shilling vagy pence kedvéért csalást és okirathamisítást kövessen el.

Mit lehet erre felelni? Imrédy és Vargha okos emberek. Ők tudják, hogy 1000 eset közül egyszer fordulhat elő egy ilyen összejátsszás lehetősége. Szabad-e, lehet-e most ezen szórványos esetek

kikerülése végett újra rendszerré tenni azt, amit csak kivételszám-ban lehetett elfogadni?

S mégis, ha lehet ezt a rendszert felújítani, ha megint újra feléled a szakértői kérdés: akkor mire való volt az egész 43.200-as rendelet? Kit nyugtatott meg ezzel Imrédy? Miért hozta ezt fel az expozéjában?

VII.

A miniszter erre nyilván választ fog adni Sándor Pálnak és az OMKE többi vezetőjének, akik hétfőn felkeresik. Közben az aggályosnak nyilvánított kereskedők — mit tehetnek egyebet? — szakértői becslést kérnek. Költséges ez és hosszadalmas. De nincs más út. S még van egy megnyugvás. A 43.200-as rendelet nyújt egy alkotmányos biztosítékot. A szakértőt az illetékes kereskedelmi és iparkamara által erre a célra kijelölt szakemberek közül hívja meg a vámhivatal. (4. §.)

A mi kereskedőnk elmegy a szakértői becslésre s kit talál ott szakértő gyanánt Csibi urat. Ő a szakértő. Villamos lámpáról van-e szó vagy textiláruról: mindegy. Nekünk mindegy. Talán Csibi úrnak is. Lényeg az, hogy ő szerepel szakértő gyanánt. A kereskedő azt hiszi, hogy a kamara nevezte ki. A miniszter is azt hiszi. A kamara vezetősége nem hiszi, mert a kamara nem nevezte ki. Csibi úr mit hisz, nem tudjuk. Tény az, hogy Csibi úr, a szakértő, azonos Csibi úrral, a vámhivatali tisztviselővel. Ott, ahol Imrédy a kereskedelmi kamara által kijelölt szakemberek közül kívánt szakértőt kijelöltetni; a kamara tudtán kívül a vámhatóság egy saját tisztviselőjét, az érdemes Csibit szerepelteti szakértőnek.

Lehetséges ez? Helyénvaló ez?

VIII.

Ha Csibi úr csak egyszer szerepelne: Isten neki, nem törőd-nénk vele.

Csakhogy sok a Csibi. Ahol szakértőre van szükség, ahol az élet embereit kellene elővenni: ott egyszerre mosolygó arccal előlép Csibi úr s azt mondja, itt vagyok, becsületesen becsülök, adjátok ide a szakértői díjat és az útiköltséget. Aztán gyerünk gyorsan, sok a dolog.

A pénzügyminiszter genialis ember. Minden szaván megérik, hogy lelkiismeretesen mérlegeli, mit mondjon, mit tegyen. Nagyon kérjük, intézkedjék, hogy a Csibik maradjanak meg a maguk bürójában. Itt bizonyosan hasznos munkát végeznek. De ne adják ki magukat az eleven élet szakértőinek.

Mert a színpadon vagy a moziban tapsot arat Csibi kisasszony, aki másnak adja ki magát, mint ami valóságban. De Csibi úr, bármily kitűnő hivatalnok, nem művész. Ne vegyen magára se szakértői jelmezt, se kamarai álszakállt

1934. április 21.

A MI UTAINK

Gömbös Gyula nem változott. Hétfői beszéde azért fogja meg úgy a kereskedelmet, azért ragadja magával a saját pártján kívül is a szabadfoglalkozású emberek széles rétegeit, mert a parlamentben 1934 májusában is ugyanazt hirdeti, amit 1933 májusában az OMKE közgyűlésén mondott.

Nálunk emelt vádat tavaly a miniszterelnök. A bürokráciának különleges taktikája van, mondotta, A bürokráciának az a titka, hogy tegye komplikálttá az életet, csakhogy ne lehessen eligazodni nélküle. S mit mondott Gömbös hétfőn a parlamentben?

— Egész újonnan kell felépíteni a magyar adminisztrációt, a csonkaország méreteihez viszonyítva, mert csak így bírjuk elérni azt a létszámot, azokat a dimenziókat, amelyek szükségesek. Tévedés volna feltételezni, hogy a bürokrácia önmagát fogja racionalizálni. A bürokrácia felett úrrá még senki sem lett. Rendet csak úgy lehet elképzelni, ha megbízunk valakit, (momentán a belügyminiszter van ezzel megbízva) állítsa össze mindazokat a tétéleket, osztályokat, személyeket, amelyek okvetlenül szükségesek, a többiek után valamiképpen el kell bocsátani.

Mindezt azért hirdeti a miniszterelnök, mert megállapította, hogy Imrédy költségvetése a maga dimenzióiban még mindig nem az a költségvetés, amelyre Magyarországnak ma szüksége van.

S mintha csak az OMKE idiomáját vette volna át, Gömbös Gyula is „a szuperdimenzionált állami apparátusról” beszélt és a trianoni nyugdíj terheket emlegette.

Amikor mi éveken át szüntelenül hajtogattuk az összenyomrodó, összezsugorodó szabadfoglalkozások aránytalan megterhelését, tökéletes elégtétel számunkra, hogy az ország miniszterelnöke teljesen igazat ad ennek a felfogásnak.

De ugyanúgy igazat adunk mi is neki, amikor a tőkének helyes hivatását jelöli meg. A *nemzeti* termelés eszköze lévén, a nemzet szolgálatában kell állania. Viszont természetes az is, ha áll a miniszterelnök tétele: nem szabad elvenni az emberek kedvét a termeléstől; akkor ez vonatkozik a tőkésre is. A tőke sem magától jön létre, a tőkét is termelni kell. A tőke megtakarítások, lemondások és nélkülözések árán jön létre. Tehát ezt a tőkét sem szabad elkedvetleníteni. Az OMKE ezt a felfogást vallotta már vasárnapi közgyűlésén, még Gömbös Gyula beszéde előtt, amikor köszönetet és elismerést szavazott báró Korányi Frigyesnek, a mobil vagyon védelmében mondott okos beszédéért.

Beh sok keserűség jött felszínre az OMKE közgyűlésén! Maga a kormány részéről kiküldött államtitkár is feljajdult a forgalomnak gúzsbakötése miatt. S ugyancsak Gömbös Gyula helyesen mondotta hétfői beszédében: az ország vezetői nem tárgyalhatnak gúzsbakötött kezekkel. Mi hozzátesszük: az ország kereskedői sem köthetnek üzletet gúzsbakötött kezekkel.

Sokszorosán igaza van a miniszterelnöknek abban is: gazdasági kapcsolatokat nehéz szerezni és talán még nehezebb megtartani. Ezt mi, kereskedők, lépten-nyomon érezzük. De kérve-kérjük a miniszterelnök urat, ha ennyire egyetért velünk s ha mint beszédében mondta: reméli, hogy a magyar kereskedelem a magyar termeléssel együtt meg fogja tartani a megszerzett piacokat, tegye is ezt lehetővé a gúzsbakötött kereskedői kezek felszabadításával, ott, ahol erre mód van.

Az OMKE közgyűlésén, amikor előterjesztették az évi jelentést, felelevenítette a szónok Pierre Lyautey francia író históriai anekdotája kapcsán annak az idegennek a mondását, aki a XVIII. században így szólt a lotharingiai herceghez, a mi felséges királyunk

— Vos routes sont bien bonnes, Monseigneur. (Felséged útjai nagyon jók.)

A lotharingiai herceg megcsóválta a fejét.

— Oui, mais elles sont trop courtes. (Jók az utaink, de nagyon — rövidek!)

Fájdalom, ami igaz volt a XVIII. században, ma is időszerű. Hogy a lotharingiai herceg utódai mikor fognak visszatérni trónjukra, nem tudjuk. Hogy az utak olyan jók-e, mindenfelé, arról is lehet vitatkozni. Egy dolog azonban vitán felül áll. Utaink nagyon-nagyon rövidek lettek. S ha van egy foglalkozás, ami ezeknek az utaknak a hosszúságát pótolni tudja, amely megnövelheti Magyarország útjait a világ minden tája felé, még a trianoni határo*kon is túl, akkor ez csakis a bilincseitől megszabadított, mozogni tudó magyar kereskedelem.

1934. május 12.

150 ÉV ELŐTT

I.

Agyonhajszolt lovakkal robog a bécsi delizsánsz az óbudai sorompóhoz. Kíváncsi szemmel tekint ki az angol utas. Nézi az alacsony házakat. S amit lát, amit határtalan érdeklődéssel naplójába feljegyez: abból maradandó emléke marad ennek a korszaknak.

„A megérkezés Budára az elképzelhető legkedvezőtlenebb benyomást teszi. Itt nincsenek erődök, nincs még kerítése sem ennek a városnak. Úgy jutsz be Magyarország metropolisába, mint akármilyen kis faluba. Zsidók foglalják el a város legszélső részét, felesleges tehát megmondani, hogy az első, amibe szemed beleütközik: szegénység és piszok. Ha ilyenformán a főváros nem lep meg szépségével, annál inkább meglep terjedelmességével. A város szélétől a fogadóig 3—4 mérföldet kellett járni, amilyen hosszan nyúlik a város, olyan keskeny.”

Így ír első budai benyomásairól a II. József korának legvilágosabb fejű, legelfogulatlanabb külföldi szemlélője: Róbert Townson.

II.

Vájjon gondolta-e ez az előkelő idegen, aki gyönyörűséggel állt meg a ragyogó Duna partján, aki bámulta Buda fürdőit, jól

érezte magát a budai kávéházakban, csodálkozott a magyarok szokásain, vajjon sejtette-e, hogy e sötét, kevésbé tiszta, szegény városrész szűk falai között már ott áll egy kis kékfestő-műhely, amely az elkövetkező másfél század szörnyű viszontagságai között fenn tud maradni és magasra felemelkedni.

Vajjon sejtette-e, hogy körülötte minden megváltozik, intézmények átalakulnak, ódon épületek leomolnak, dinasztiák megsemmisülnek, de a szűk budai utcában, szegénységben és tisztátlan-ságban megszületett kékfestő-műhelynek csodálására 150 évvel később fel fognak kerekedni az akkori ország politikai és pénzügyi hatalmasságai?

III.

Bizony, aligha gondolta ez az élesesű Mr. Townson, hogy az elkövetkező gazdasági átalakulások forgatagában még az ő gazdag hazájában is hosszú idő óta megalapozott cégek seregestül rognak össze és vajmi kevés lesz azoknak a londoni és bradfordi, birminghami és manchesteri cégeknek a száma, akik 1784-ben éltek és 1934-ben még nem felejtődtek el. S csodák csodája! Az aranyművesből lett kis kézművesnek, aki ott álldogált szűk műhelye előtt, mikor Pozsonyból megjött a gyors postakocsi és meghozta angol utasát, ennek a kis budai kékfestőnek az üzlete fennmaradt ötödízigen és a jósors kedvezése, utódjainak rátermettsége, egészen rendkívüli kvalitásaik révén Goldbergerék hatalmasabb arányban nőttek, mint az egész környezetük.

IV.

Érdemes lesz egyszer megvizsgálni a történetíró tárgyilagossá-gával, mi volt e ritka felemelkedésnek nyitja. Mely tulajdonságok magyarázzák meg a Goldbergerék boldogulását, mikor pályatársaik közül ezren és ezren minden kiváló tulajdonságuk mellett nem érvényesülnek, vagy ha érvényesülnek: ennek titkát nem adják át ily mértékben a rájuk következő nemzedékeknek.

Forbes-nek van egy nagyon kitűnő könyve: Men who are making Amerika. Azokról írta, akik Amerikát Amerikává formálták. A siker embereiről. A Morganokról, a Vanderbiltekről, az ottani Goldbergerekről szól a könyv. Van a megvizsgált 50 ember közt is

több olyan, aki gazdag családból származott. (Csodálatosképpen textiles egy sincs az 50 között.) Még csodálatosabb, hogy a Forbes 50 amerikaija közt alig akad egy, akinek karrierje inkább amerikai volna, mint a Buday-Goldberger Leó karrierje, Guggenheimra emlékeztet legjobban, habár ez csak három generációra tekinthet vissza. Guggenheimon keresztül meg lehet magyarázni sokat Goldberger Leónak, a világszínvonalra emelt cég második megalapítójának sikeréből.

Forbes öt momentumot jelöl meg. Első az ő helyes ítélőképessége, amellyel képes minden változó helyzetet azonnal áttekinteni. Második: törhetetlen optimizmusa. Hite az ország felemelkedésében és saját iparának fejlődésében. Harmadik: rendkívüli emberismerete s képessége arra, hogy az emberek tömegeit megnyerje a maga számára. Negyedik: a tehetsége ahhoz, hogy jó munkatársakat találjon s azokba lelket öntsön. Ötödik: a könnyedség, amivel áldozatot tud hozni, gyakran minden kilátás nélkül, hogy valaha hasznát fogja látni annak, amit feláldoz.

Így látja Forbes Guggenheim-ot. Mi sokszor álltunk szemben Buday-Goldberger Leóval. Valószínűleg leszünk ezután is vele ellentétes nézetben. De ez nem gátol meg annak megállapításában, hogy a Guggenheim tulajdonságainak jórészt felismerjük ebben a rendkívüli talentumú magyar emberben.

1934. május 12.

A PARASZT AZ AKADÉMIÁN

Csütörtökön Schandl Károly, a nemzetközi mezőgazdasági kongresszus elnöke magasszínvonalú beszédében visszaemlékezett a világ agráriusainak Budapesten tartott korábbi kongresszusára. Majdnem 40 év múlt el azóta. Uramisten, ki is beszélt nekünk erről a kongresszusról legutóbb? S épp ebben a teremben? Megvan! Lujo Brentano, a nagyszerű német közigazda, ő itt volt a régi Pesten ama felejthetetlen gyűlésen. Ismerte Darányit és Méline-t. Ismerte a világ minden számottevő agráriusát, akik lelkesedve vették körül a buzgó Károlyi Sándor grófot és jótanácsokkal látták el.

Ezek a régi agrár-harcok is megszépültek, amikor Lujo Brentano kezdett beszélni róluk. Vájjon ki él még ama nevezetes buda-

pesti agrárkongresszus résztvevői közül? Apponyi, aki lelkesen tapsolt Brentannonak, már eltávozott. De itt van, íme, Marquis de Vogilé. Itt van és elnököl. Itt van és elragadó bon sens-szal, egy hosszú élet leszűrt józanságával megmutatja a középutat a végletek közt. Elítéli az etatizmus túlzásait, de nem ad teret a korlátlan gazdasági szabadságnak sem. Megérti a mai kor jelszavát s jogot reklamál a különböző foglalkozások testületeinek, hadd szóljanak bele az állam ügyeibe. Ez csak használni fog.

Az örgróf leül s már feláll a magyar földművelés minisztere. Kállay jól beszél franciául. (Valaha Párizsban tanult vámpolitikát.) Néhány szóval érthetővé teszi a megcsonkított Magyarország mezőgazdaságának tragédiáját. Ügyes része volt beszédének, amikor a figyelmet a föld termékeiről ráterelte a föld művelőjére. A miniszter beszéde alatt szinte észrevétlenül beosont az Akadémia fényes dísztermébe — a paraszt. A földművelő, aki sötét hajnaltól késő estig küszködik kint a tagban, nehéz testi munkát végez, napon sül, télen didereg s keserves munkásságáért kevés jutalmat élvez. Kállay beszéde alatt a terem úri közönsége, a karzatok finom dámai mindjobban átéreztek, hogy ennek az internacionális összejövetelnek középpontjában nem a közéleti nagyságokat, nem a tudós professzorokat, az ezerholdas földesurakat, hanem magát a parasztot kell odaállítani.

Azzal az érzéssel hagytuk el a palotát: ez jól előkészített, impozánsan látogatott hatalmas kongresszus. Méltó a magyar mezőgazdaság kitűnő szakembereihez, méltó az elit-foglalkozás szép jövőjéhez. Tanulságot merítettünk sok előadójának okos szavából. S ha a leghíresebbek, mint Laur és társai nem is hozhattak magukkal oly orvosszereket, melyek az agrár-sebeket hamar és végleg begyógyítják, jó volt ezt a kongresszust megrendezni egyéb okokon kívül már csak azért is, mert a külföldi nevezetességeknek inkább hiszik el a hazai illetékesek, hogy a krízisből nincs más szabadulás, csak az autarkia megszűnése útján. Tanulni tanul egymástól a kongresszuson a távol országok sok mezőgazdája. De a végén mind rájön, amit Kállay Miklós már a legelején észrevett: a háború után kialakult új rend új mezőgazdákat termel ott, ahol eddig a szomszéd ország mezőgazdaságának voltak fogyasztói. Kállay szerint a mai Európában tulajdonképpen a nem mezőgazdasági célú országokban megy jól a mezőgazdasági termelőknek. Ha ez így

van: akkor ezért nem elég a kapitalizmust okolni, amely „egyenlőtlen feltételeket emelt a termelő élet és a munka lehetősége között.” Tegyük lehetővé, hogy a kapitalizmus, a kapitalista alapon mozgó kereskedelem szabadon tudja kiegyenlítő feladatát teljesíteni: akkor jobban fog menni a mezőgazdáknak s kevesebb panasza, több gyakorlati eredménye lesz a mezőgazdák szép és lélekemelő kongresszusának.

1934. június 16.

„POTOM KÉT

avagy beszéljünk még világosabban: nehogy hétnek értsék, — pottom kettő milliő az, amibe az új Rác-fürdő kerül. Hát kell ezen gondolkodni? Szabad ezen töprengeni? Uccu, szaladj, Kovácsházy! Írd meg a jelentést. Igen, de a tisztifőorvos ellene van. Sebaj! Elvégre a főorvos csak egészségügyi szempontból nézi a dolgokat. Egy fürdővásárlásnál pedig temérdek egyéb szempont van! Megvesszük, punktum. Lesz még egy fürdők. Mert mit is tennénk, ha a Rác-fürdő, — Isten ments! — mások kezébe kerülne? Nyomban szörnyű folt esnék Budapest fürdőváros becsületén.”

*

Nem tehetek róla. Alássan bocsánatért esedezem. De én mégse tudok fölemelkedni erre a fenkölt magas nézőpontra, amely a kétmillió vételárat ilyen könnyed eleganciával veti oda a Rác-fürdő könnyen sértődő tulajdonosainak. Én már azt is kötve hiszem, hogy ma épp egy negyedik, vagy ötödik fürdőnek a megvásárlására van a legégetőbb szükségünk. Nem tudok szabadulni attól a meg gondolástól, hogy ez a kétmillió éppen elég volna arra, hogy a kamatából, tetszik érteni: a kamatából 6000 fővárosi gyereknek annyival szállítsák le a tandíját, amennyivel most, esztendő végén, fölemelték. Tetszik érteni: a kamat is elegendő volna. S megmaradna még a tőke. Az a tőke, amely eddig lappangott.

*

Igen, lappangott. Mert az a kétmillió, amit most elegáns kártyás módjára, a mellényzsebből ránt ki a magisztrátus, ez a kétmil-

lió nagyon elbújt eddig. Amikor szerettünk volna a múlt héten kerületi előljáróságot építeni az Erzsébetvárosban, fele is elég lett volna: de az sem volt sehol. Hiába nyútt, rozoga, elavult épület az a mostani, hiába van meg régóta a kész telek az Erzsébetváros új előljárósága részére: nem lehet építkezni. Mert nincs pénz .

Volt szó azonkívül például a kiskereskedelmi hitel emeléséről is... Hitel híján sorvad, senyved a kisiparunk, kiskereskedelmünk, ugyanakkor, amidőn szövetkezeteinknek 12 millióval siet az állam segítségükre. Jó volna, szép volna... De mit csináljunk, ha erre nincs pénz?. Örüljön a sarki boltos, ha az előljáróság, a kamara pártoló véleménye alapján netalántán 150, meg 200 pengőket kap. Szeretnének *segíteni* rajtuk, de ha számukra nincs pénz!

De hagyjuk szegény boltosokat. Korányi Sándor báró, a nemesszívű tudós professzor leszállott katedrájáról és elment a kórházi bizottságba, hogy kiöntse a lelkét. Szörnyű mementót harsozott a tüdővész pusztításáról. Kevés az ágy a pesti kórházakban s ami ágy van, abba se lehet befektetni a még megmenthető magyarakat sem. Miért? Nincs pénz, nincs fedezet.

S íme, egyszerre van pénz, egyszerre támad fedezet, mikor végszóra megjelennek a színen a Rác-fürdő urai.

Közigazgatás érdeke? Szóra sem érdemes. Közhitel érdeke? Az sem elég. Közegészség érdeke? Erről ne is beszéljünk. De ha mindezt együtt benyomják egy kádba s megeresztik fölébe a Rác-fürdő zuhanyát: akkor aztán boldog lesz a pestbudai magyar. Mert eddig azért volt boldogtalan, mert nincs elég fürdője és forrása a fővárosnak.

*

Pénzünk nincs. S ha valahonnan előteremtenék megint ezt a summát: száz jobb helye volna. De még mindig értenék a gyors vásárt, ha kiszülne, hogy itt valami különlegesen jó üzletet köt a főváros. Olyan üzletet, melyért utódaink áldják emlékezetünket. De hol a nyoma ennek a jó üzletnek?

*

Felvetették azt is, hogy azért van szükség a Rác-fürdőre, mert különben az idegen tulajdonos megzavarja a város fürdőpolitiká-

ját. Ó, hogy ezt szegény jó Aesopus nem érthette meg, aki már 2000 év előtt írt két ilyen fürdőtulajdonosról. Az egyiket Farkasnak hitták, a másikat Báránynak. A Farkas már akkor is megette a Bárányt, előbb megvádolván őt különböző vízrendészeti kihágásokkal. De nem jutott eszébe, hogy az erdőszélen lakó adófizetők pénzén jobb volna megvásárolni a Bárányt, mert csak így tud egy-séges fürdőpolitikát folytatni.

Am félre a tréfával: mondják meg szívükre tett kézzel a főváros vezetői: igazán oly komolyan félnek ők a magánérdekelt báránycák alkalmatlankodásától? Nem áll-e nekik, akik mégis feljebb foglalnak helyet a forrá⁹ mentén: száz hatalmi eszköz a rendelkezésükre? Komolyan félnek a főváros urai, hogy bányahatóság, földmívelésügyi minisztérium, minden hatalom a magános tulajdon felé fog hajolni, ha majd sikanírozni meri a fővárost? Ettől a félelemtől vezetve ugyan nem érdemes milliókat kidobni!

Egyáltalán, mondják meg, mibe került eddig a fővárosnak az a lehetőség, hogy a Rác-fürdő beperelhette, mikor egyik-másik fővárosi fürdő területén fürtek? Úgy tudjuk: 3000 pengőjébe. Az is pénz. Nem tagadjuk. De kétmilliót kidobni, csak hogy ne kelljen 3000 pengőt megfizetni: ez lehet nagy előrelátás, de mégsem mondható jó gazdasági politikának.

S ha mindenáron pénzzel is akarja támogatni fürdőinket a főváros munificens vezetősége: nézzen körül. Kitűnő magánfürdőink táján bizony volna elég tennivalója. Nem kellene mingyárt kétmilliót elkölteni. Ennek az összegnek egy apró tört része is pozitív eredményt jelentene a budapesti fürdőpolitika, az idegenforgalom fejlesztésének kontóján. Terjessze ki a polgármester úr erre a figyelmét, de ne reszkessen attól, hogy

„a Rác-fürdő megvételének elmulasztása esetén a Tabánnak bármily módon való rendezése elsősorban is a Rác-fürdő tulajdonosait juttatná igen nagy anyagi előnyhöz, anélkül, hogy ugyanakkor azok a már felmerült és még felmerülő költségekben bármilyen csekély mértékben részesednének.”

A mi szívünkhöz a Rác-fürdőnek se mostani, se jövődó tu-

lajdonosai nincsenek hozzáőve. Nem kívánjuk őket egy kétmilliós üzlethez hozzájuttatni. De másfelől nem irigyeljük a fejlődő fővárosnak egy polgárát sem, ha véletlenül egy konjunktúrális haszonhoz hozzájut. Bár mindannyian lehetnénk boldog haszonélvezői egy ráncszakadó jó konjunktúrának! Aztán meg annyival kevésbé van ok az irigységre, mert hiszen a közpénztárak keze elég hosszú, hogy elérje az ilyen váratlan és „érdemetlen” nyereségnek oroszlánrészét.

S itt válik a Rác-fürdő momentán megvételénél még sokkal nagyobb, egyenesen elvi jelentőségűvé ez a kóros felfogás.

*

Kidobni óriás pénzeket szükségtelen tárgyakra, csak azért, hogy az adófizető magánember esetleg ne jusson haszonhoz ...

Korlátlanul dagasztani fel az üzemetek nem a terjeszkedés belső szükségéből kifolyólag, hanem csakis azért, hogy mellette ne élhessen meg a magánvállalkozás ...

Hová vezet ez a kommerciális politika? Ez vinne bennünket a szanálás útjára? S ha ezt a derűre-borúra vásárlást helyesnek tartják, hol vonják meg a határt?

Elvégre Budapest-fürdőváros fejlődése a vendéglősöket, a bérkocsisokat is „anyagi előnyhöz” juttatja. Hát azokat is fel fogja vásárolni a főváros?

Miből? Meddig?

1934. július 7.

KI A ZSÁKUCCÁBÓL

I.

— Mindent kövessetek el, hogy Pest-Buda zsákutca ne maradjon, nyissátok meg a Dunát a hajózásnak és a kereskedelemnek.

Kedden ezekkel a szavakkal adta át a Duna mentén egybe sereglett magyaroknak Széchenyi száz év előtt kelt üzenetét a kereskedelem mostani minisztere: Fabinyi Tihamér.

S ezekhez még hozzátette az elhalt nagy embernek következő szavait: „Közöld barátainkkal: Magyarország felemelésének három

eszköze van: a nemzeti érzés, a közlekedés és a más nemzetekkel folytatott kereskedelmi összeköttetés.”

II.

A kereskedelmi miniszter megállapította azt is, hogy a *Budapest* vízrebocsátását majdnem száz év választja el az első dunai gőzhajó vízrebocsátásának idejétől. S ehhez a véletlenhez hozzáfűzi, hogy nagyon hasonlatosak a 100 év előtti kételyek és aggodalmak a mostaniakhoz. Akkor se, most se indulhatott volna el a Dunán az ilyenformájú hajó, ha nem akad egy törhetetlen akaraterejű nagy egyéniség, aki szembeszállt minden ellenzéssel, aki legyőzte a kishitűséget. Az I. Ferenc vízrebocsátását Széchenyi István, a Budapest elindítását Horthy Miklós kezdeményezte. Náluk nélkül mind a két alkotás elmaradt volna. Ez idáig történeti faktum.

III.

Néhány év előtt nyilvánosan vetettük fel a kérdést (OMKE, 1930. nov. 15.) mit mondana nekünk az I. Ferenc utasa száz évvel a dunai utazása után. „Menjetek és tegyetek meg mindent, hogy a senki Dunájából mindenki Dunája legyen. Mert ettől még messze vagyunk. Ha Széchenyi élne, megvédené a hajóstársaságokat a többség közönbösségével, a bürokrácia lassúságával szemben. Ha Széchenyi élne, nem állna meg Pesten, hanem Győrben teremne és Komáromban teremne és ott volna Vácott és meg nem állna Mohácsig, Bajáig. A minisztériumokat sürgetné, a külföldi bankösszeköttetéseket megmozgatná, hogy a Duna által haladjon a magyar vidék. Ha Széchenyi élne, az egész gazdasági élet nagy problémáit, például a termés értékesítését is bevonná a Duna körébe. A megoldás jelentős részét nekünk is a Duna jelöli meg. Ha nem hallgattunk hazai tanítómestereinkre, vegyük fontolóra, amit egy kis balkáni nemzet komoly közigazdász, majd miniszterelnöke, Czankov hirdetett: „Ha azt akarjuk, hogy mezőgazdasági termékeink Európában nagyobb tért foglaljanak, jobban kell kihasználnunk a Dunát s ezzel az: eddiginél nagyobb mértékben fogunk hozzájárulni déli és nyugati szomszédainkkal való gazdasági viszony kibővítéséhez.”

IV.

Ha a miniszter lelkesítő beszédében érdekes véletlennek nevezi, hogy a „Budapest” és az „I. Ferenc” elindulását közel száz év választja el, mi szaporíthatjuk ez érdekes véletlenek számát.

Kereken 25 éve annak, hogy az OMKE elnöke Sándor Pál, szembeszállott az addig közkeletű felfogással, amely Fiúmében látta az export egyetlen kapuját. A tengerre magyar! helyébe a mostoha évek új jelszót szövegeztek: Dunára magyar!

Ó, ha már akkor akcióba lépett volna az a törhetetlen energia, amely kedden a „Budapest”-et vízre eresztette, ha sikerül megteremteni előfeltételeit a Duna jobb kihasználásának, ha jobban kultiváljuk a szomszédi viszonyt a dunamenti országokkal: sok minden más-kép fordulhatott volna!

V.

Pezsgősüveg durrant, lehullott a lepel a hajó nevéből és lassú méltósággal ráereszkedett „Budapest” a Dunára. Vége volt az avatási ünnepségnek. A kormányzó és a többi meghívottak visszasétáltak a Zsófia gőzösre. A hajón egyszerre megpillantotta a Kormányzó úr egy régi ismerősét, aki a feleségével állt ott. Odalépett hozzá.

— Jó napot, Sándor. — Megrázta a kezét. — Nagy nap ez a mai.

A magyar államfő és a magyar kereskedő kézszerítése azt jelentette, hogy a „Budapest” vízreszállásának ünnepi pillanatában egybeolvadnak mindketten a Széchenyi-gondolatban. A magyar kereskedő méltányolja, hogy a modern víziközlekedés és a külső országokkal való kereskedelmi összeköttetések ápolását legfőbb feladatnak állítja fel az admirális, akinél jobban a tengert és a tengeri közlekedéshez fűződő követelményeket senki se ismeri. Az államfő pedig érzi, hogy a magyar kereskedő tudja elsősorban istápolni az ő ideáját: a magyar hajót, mely átrakodás nélkül járja a Dunát és a tengert.

VI.

Elhagytuk a Zsófiát, szerteszét oszlott a rakpartról is a kíváncsi közönség. Nekünk azonban még soká fülünkben cseng a Széchenyi szava és a Horthy Miklósé.

— Csakugyan nagy nap ez!

A jelentőségét nem a tonnák száma adja meg. Sőt, mennél kevesebb aránylag az új hajó befogadó képessége, annál meggyő-

zőbb bizonyosság arra nézve, hogy az új Magyarország hozzánőtt a maga szerencsétlenségéhez. Vége a fenhéjazó időnek. Vége az idétlen fényűzésnek. Nem hivalgó nagyzólással akarunk feltűnni a népek tengerében, de el sem akarunk tűnni a sorból ott, ahol bennünket szerep illet meg.

Kicsiny a hajónk, de a miénk. Kicsiny, de a mi lobogónkat viseli. Kicsiny, de meg fog nőni. Meg fog sokasodni. A magyar mérnök ötleteivel. A magyar kereskedő szívósságával.

1934. augusztus 18.

A TISZAMENTI LOVAS

I.

A hajó csöndesen ereszkedik lefelé a kanyargó folyón. Végtelen kukoricaföldek az egyik oldalon, parlag a másikon. Itt-ott *egy* kis szomorú falu, melynek szegény népe ünnepi köntösben kijött a partra. Éljeneztek, kendőt lobogtattak. A hajó utasai is megeme-lintették erre szépen a kalapjukat, közben beszélgettek tovább. A hajó végén, a főhelyen épp a külügyminiszter adott elő valamit. Albrecht kir. herceg egy mulatságos történetet mondhatott a csongrádmegyei főispánnak. Mindketten hangosan kacagtak. Fabinyi miniszter a lépcső alján szembeállította Senn Ottót, a MÁV elnökét a folyamhajózási igazgatóval, az egyik alispánnal meg a polgármesterrel, és hagyta, hogy ezek veszekedjenek egymással, ki mennyit ad az országúthoz, mert ezt most már, török-szakad, meg kell építeni, hogy ezt meg azt a kikötőt használni lehessen. Fent a fedélzeten újságírók a tegnapi startról beszéltek. Tokaj idegenforgalmi lehetőségeiről. Tréfás megjegyzések csattantak a levegőben. Egy pillanatra úgy tetszett, mintha ez a tárgyaló, alkudozó, viccelő sokrétű társaság otthon volna: a minisztériumban, a kaszinóban, a vármegyeházán, a szerkesztőségben.

És ekkor a néptelen parton, a nagy pusztaságban megjelent valaki. Egy ismeretlen ember. S egyszerre a tréfás újságíró torkán akadt a cinikus megjegyzés. A képviselő nem politizált tovább. A közlekedési szakember abbahagyta a számígtatásait. Két percig tartott az egész. Olyan volt, mint egy látomás. A legközelebbi kanyarodónál végkép eltűnt.

De most, két nap után, úgy rémlik nekem, hogy ez volt a legértékesebb emlék az egészben. A tiszamenti lovas . . .

II,

Beöthy Zsoltnak talán a legszebb könyve az, amelyikben le-rajzolja a lovasember alakját, amint az ősidők homályából kibontakozik. Ott áll nyugodtan a Volga melletti pusztán és figyel. „Izmos dereka, mintha oda volna nőve apró lovához. Sasszemeivel végigtekint a végtelennek tetsző síkon. Nyugodt. Nem fél és nem képzelődik. Csak az tartozik rá, amit lát. S edzett szeme mindent világosan lát, amit emberi szem egy pontról láthat. Várja a jövődőt és érzi, tudja, hogy a közös ügynek az ő erejére is szüksége lesz.”

A magányos őrszem, akiről Beöthy ír, a Volga pusztáinak végtelenén szerető ámulattal csüggő vitéz — ez jutott eszembe, mikor a Széchenyi-emlékhajózáson, nyolcvan útitársammal együtt megpillantottuk a tiszamenti lovast.

Szolnok és Csongrád közt, melyik falunk voltunk a határán, nem tudnám megmondani. De azt hiszem, nemcsak engemet kapott meg a magányos lovasember, aki épúgy oda volt nőve apró lovához, mint a volgamenti lovas. Szemeiből époly nyájas, meleg és tüzes szikra áradt felénk, a folyón keresztül. Erősnek, ügyesnek látszott, minden veszéllyel szembenállni kész, akárcsak a Beöthy embere. „A felsőbbséget érző lovas, amint a századok során mindig, feltámadt, ha szükség volt rá.”

III.

Megindultan néztük a magányos embert, amint szoborszerű nyugalommal tisztelgett a gőzösnek.

Hol a szobrász, aki ezt a gyönyörű figurát ércbe önti? —
lelkendezett az egyik törvényhozó.

Nézd, hogy átszellemül az arca! — szólta az egyik újságíró.
— Nem veszi le szemét a mi hajónkról.

— Remek alakja van. özönvíz előtti pásztoroknak lóratermett ivadéka. Mire gondol most, amint bennünket néz és szalutál?
Vájjon mire gondol?

IV.

A tiszamenti lovas, aki Beöthy Zsolt hite szerint mindig fel-támad, mihelyst szükség van rá, különböző kérdéseket forgathat agyában. Lehet, arra gondol, hogy ő már száz év előtt is itt állt ezen a helyen, mikor először szállt fel a gőzhajó füstje a Tisza mentén.

S ha igaz a Beöthy megállapítása, hogy felsőbbségét érzi ez a magányos őrszem, ezt a fölényt is meg tudjuk érteni. El tudjuk képzelni gondolatmenetét.

— Hát eljöttetek, nagy jó uraim, a Lukács Bélával? Isten hozott benneteket. Szép hajó. Ritka hajó. Olyan ritka, hogy száz esztendeje vajmi keveset láttunk belőle a Tisza felső folyásánál. De mit beszélek száz évről? Az utolsó negyedszázadban is, mikor másutt fűrtak, faragtak, építkeztek, ez a tiszai vidék elmaradt. De úgy elmaradt, mintha sose járt volna nálunk gróf Széchenyi István és nem innen kerülnének ki Európa legjobb földmunkásai: a tiszamenti kubikosok.

— Tisztelettel köszöntöm hát innen a partról a szépséges hajót, amely fedélzetén viszi az ország leghatalmasabb urait, akik mind eljöttek ezen a szép napon a Tiszához, hogy a Tisza bajait ellássák, a Tisza népén segítsenek. Köszöntöm őket, ahogy 100 év előtt Széchenyinek szalutált a parton az akkori tiszamenti lovas és ahogy harmadéve üdvözöltem a másik grófot, mikor kimondta itt, nálunk, a kemény szót: a vidék nem engedi át a miniszteri hivataloknak, hogy ott eszeljék ki, mire van a Tiszamentén szükség. Elment Széchenyi, elment Klebelsberg is: csak én maradtam itt, örök pásztoreMBER s a hivatal maradt itt a nyakunkon. Ezért ma a Lukács Béláról elnevezett hajón még mindig ugyanazokat a kérdéseket tárgyalják az urak, amiket a szolnoki Tisza-konferencia már három év előtt helyesnek talált.

A magányos őrszem itt a Tisza partján, azt látja, hogy Isten kegyelmével és a nép páratlan szorgalmával megterem a gabona, a kukorica, a burgonya, mindenfajta termény.

A tiszamenti lovas valamikor rab volt Nagyországban. Ott látta, hogy a Jeniszej vidékén kompon jár a pusztai ember egyik partról a másikra. S jól érzi magát a kompon. De azt már kevésbé érti meg a tiszamenti lovas, mért kell a kompot élvezni s

nagy alföldi városoknak s mért nem jut a pesti nagy hidak költségéből egy kis töredék vidéki hidak építésére, Algyőre, Polgárra., hogy munkanélküli kezek végre foglalatossághoz jussanak?

A tiszai lovas ül a lován, mintha hozzánőtt volna. Mint volgamenti őse, ő is lesi, mi történik. Várja a jövődőt. Vájjon, ha újra felmegy a gőzös Tokajig: több jót fognak-e vinni hajójuk fedélzetén az akkori urak'*

1933. szeptember 5.

MAUTHNER ÖDÖN

A parlamentben mérsékelt érdeklődés mellett folytatták a-z erdőtörvény vitáját. A városházán beiktatták az új főpolgármestert. Az emberek Genfről, Marseille-ről, jugoszláv vádaskodásról beszéltek s közben az enyhe november tavaszias derűjében leeresztettek a puha, édes anyaföldbe egy dicsőséges múltú nagy magyar embert: Mauthner Ödönt.

Banális érzelés hangja távol van tőlünk, ahogyan távol volt egész életében attól a férfútól, aki maga volt a realitás.

Mindnyájunknak el kell menni, de mily ritka, hogy valakinek, csak a kilencedik évtized betetőzése előtt kell elhagynia észet a világot, amely számára maradandó sikert, boldogságot, tisztet nevet hozott.

Fű kizöldül e sírhanton: zengi a költő. De azt még a költő fantáziája sem érte el, amit e reális férfi megvalósított.

A fű, amely hantja felett kinő, szebb lesz és általa szebb lesz, mint a fű volt, melyen gyermekkorában futkosott.

Mauthner fűmagva. Mauthner egyéb magvai, közkeletű szóval élve: Mauthner diadala a múlt századból ebbe a századba átnyúló trofeumává vált a magyar magkereskedőnek.

S mindez egy zsák répamaggal kezdődött, a régi Koronaherceg-utcában . . .

*

Egy zsák répamag, amit egy kis boltban kezdett árusítani Mauthner és felesége.

Egy zsák répamag, amely helyébe lépett külföldről importált répamagvak vagonjainak.

Egy zsák répamag, amit nem állami irányítás, nem hatósági pláncvircsaft indított el, hanem egy leleményes, szakképzett, reklámhoz értő vállalkozó szellemű kereskedő.

Mert Mauthner Ödönt nem kellett irányítani. Irányított ehelyett ő tízezer gazdát. A kereskedő tapasztalatával. A kereskedő áldozatkészségével. A kereskedő megbízhatóságával. Jól mondta az ősz Ladányi, Mauthner legrégebb munkatársa a sír szélén: „A te adott szavad többet ért, mint másoknál a hétpecsétetes írás.” Valóban a becsületesség, a kötelességtudás mintaképe volt.

*

Az OMKE a főváros közgyűlésén búcsúzott el tőle. Ahol élte és munkássága lezajlott, ennek a városnak törvényhatóságában mondtuk el, amit éreztünk e nagyszerű kereskedő eltávozásakor. Tessék összehasonlítani, mi volt a főváros, amikor 1875-ben megállt a postás a kis Mauthner-bolt előtt és mi lett belőle az évtizedek során, mikor Mauthner boltja világhírű üzletté fejlődött.

Amikor Mauthner üzletét megnyitotta: a kereskedelemnek meg iparnak közös minisztere volt a földműveléssel. Ma külön minisztere van a földművelésnek, aki már csak homályosan emlékszik vissza kereskedelmi minisztériumi szolgálatára. Különbözik nem mondja éppen Mauthner Ödön temetése napján, hogy „annak a korszaknak vége van, amikor teljes bizonytalanságba hagyták a mezőgazdasági termelés értékesítését.” S nem adta volna ki azt az ultimátumot, hogy „a kereskedő ne használja ki a konjunktúrát, hanem illeszkedjék bele a termelő és fogyasztó és az egész társadalom összhangjába.”

Mauthner Ödön még holtában is használ a kereskedelemnek. Mert a ravatalon nyugvó néma holtteste is kiáltó tanúságtétel. Az igazi, értékes, nagy magyar kereskedők a termelőket munkához és keresethez juttatták. Nem ellenük kell irányítani a termelést. Hanem velük és általuk kell megélhetéshez és haszonhoz segíteni a termelőket. Egyes kereskedők privilegizálása nem hozza meg sem a kereskedelem, sem az ország jobb jövőjét. Hogy ez bekövetkezzék, ahhoz a korlátok ledöntése, a szabadság helyreállítása szükséges: az a szellem, amely a Mauthner Ödönök boltját nekilendítette.

Mauthner Ödön tiszta, nemes élete, példaadó munkássága soká fog előttünk lebegni világító fáklya gyanánt.

1934. december 1.

MIKES KELEMEN CLVI.-IK LEVELE

Polla théti, kedves néni, hát csak megvagyunk a mi nagy szomorúságunkban, elhagyatottságunkban. Én itt, Rodostón hallgatom a tenger mormolását. Kedves néném meg Isztambulból az erdélyi havasok felé küldi bús tekintetét. Valaha, míg a mi Urunk Fejedelmünk élt, buzgón számláltam őszenk-tavasznak váltakozását, hajh, de rég abbahagytam ezt is. Élek, éldegélek, mint amaz aga klián, közelben Jakó öreg török, akiről azt mondják, 150 éveknek látta eltelését. S nem bírna meghalni, ha akarna se. Én talán már kétszázötven esztendeje élek egyedül a bujdosók közül Nagy-Törökországban. Ki törődik itt az ilyen vén csonttal? Kedves néném, akihez e leveleket írom, talán számontartja az esztendőket, mert asszonyi jószágoknak ez a szokásuk. Avagy talán néném, már rég meg is holt az Úrban, legalább is sosem felel az én leveleimre, miket azért tovább írok csak szünettel énül.

Múlt héten járt erre egy dervis és különös hírt hozott. Neki Ankarában mondta valami újságcsináló, hogy odahaza, Nagy-Magyarországban ércből való szobrot faragnak a dicsőséges fejedelemnek s felállítják Pest legnagyobb terén.

Hej, de megváltozott a világ sora! Mennyi időközön keresztül átkozták a mi Urunkat. Törvény mondta ki, hogy hazaáruló. Földjeit elvették. Neki magának bujdosni kellett. Holta után is hosszú-hosszú időig becsmérelték még azt is, aki leborult előtte és tisztelte. Azt írtam a múltkor, az egész emberi nemzet olyan, mint a halálraítéltetett rabok, akik nem tudják, mikor viszik őket a halálra. Most megest úgy látom: azt nem tudják, kit mikor visznek nem a halálra, hanem az örök dicsőségre. Rákóczi uramat már elvitték. Nagy-Bercsényi Miklós urat még nem. Mert hallom, hogy ama szobornak nem lesznek mellékalakjai. Így hát megválók az én édes uramtól és atyámtól, pedig azt hittem, ha egyszer visszakerülünk élve vagy ércben Magyarországba: akkor én is ott fogok állni az ő lábainál.

De hát ez a szegény bujdosó sora. Kiszorultam a földi boldogságból, mert holtáiglan és holtomiglan híven kitarítottam Fejedelem urunk mellett. S most, mikor aztán a mi édes Urunk tárogató gangjai mellett hazatér, engemet bizony ittfelejtettek. Vigasztalás-e, kérdezem, az éhenhalónak, hogy Kolozsvárott jó kenyeret sütnék?

Nem nagy vigasztalás az se, hogy ott a pesti nagy téren szép szobor lesz, amelyre majd rákerül a fejedelem lova, de nem kerül rá az íródeákja.

Egyet sóhajtok biz én, édes néném, mert hasznosabb lesz, könnyebb lesz, ha magunkat az Istennek ajánljuk és az ő segítségét sóhajtjuk.

Azt mondta a dervis, mikor búslakodtam, ne búsuljon básbug (mert most így hívnak engem, magyarok feje lettem mikor egyes-egyedül vagyok itt magyar), ne búsuljak, elég ha a fejedelem szeretett és ha élt volna, haza is vitt volna magával. Ez bizonyos is, mert Rákóczi fejedelem mindennek tudta az ő hasznát és értékét. Még annak is, akit legutolsónak tartottak, volt sok országban, a kereskedőnek a hasznát is értékelte. Megvan nálam levelének másolata, amit diktált Károlyi Sándor úrnak, mikor arról volt szó, hogy a Partiumban szedett marhákat el kellett cserélni posztóért. A fejedelem urunk szinte toporzékolt haragjában, hogy nincsenek nekünk pénzes kereskedőink, akik kapitálist tehetnek le, akik a portéka árát előlegezhetik. Tudta, hogy az ország haladása, fejlődése attól függ: van-e elég kiművelt koponya és elég kereskedő, aki nem dirib-darabonként veszi a marhát, adja a posztót. Ezt felesmérte a mi nagy fejedelmünk hogyne esmérte volna fel az ő hűségés szolgájának szeretetét.

Ha eddig bújdostam és most se hívnak haza: nem baj, eltöltöm a hátralevő időmet is haszontalan bújdosásban. Haszontalant nem kellett volna mondanom, mert az Isten rendeléseiben nincsen haszontalanság. Jó egészséget, néném.

1934. december 8.

1935.

„GAZDAGOK POLGÁRMESTERE”

Az egyik: 86 éves kereskedő, hat év óta lakik bent a Menházban.

A másik: az unokája. Egy nagyvállalat fiatal tisztviselője. Külföldi útja előtt jött be megnézni a nagypapát.

A NAGYAPA: Olvastad, kisfiam, az új polgármester beköszöntőjét?

AZ UNOKA: Nem olvastam. Minden polgármesternek legfeljebb minden második beköszöntőjét szoktam elolvasni. Szendy tavaly jól beköszöntött. De az idén megint mit tud mondani nekünk valami újat?

A NAGYAPA: Nézzed, egy intézmény vezetőjénél nemcsak a mondatok fontosak, hanem a gesztusok is. Ennek az új pesti polgármesternek jó gesztusai vannak. Például szeretem azt is, hogy kevesli azt a rangot, amit egyik elődje választott. Szendy Károly nem a szegényeknek, hanem a — gazdagoknak akar a polgármestere lenni.

AZ UNOKA: Akkor bizony, nagyon kevés embernek lesz a polgármestere. Ki van itt gazdag ember? Te voltál valaha, nagypapa ...

A NAGYAPA: Fejezd be, amit kezdél. Azt alkarod mondani: és most mégis idejutottam, a kereskedők menházába! Ebbe sok minden faktor közben játszott. Rossz idők, rossz emberek.. . Talán itt-ott a magam hibái is... De egy bizonyos százalék, nem akarok . sokat mondani, 8—10% erejéig az én tönkremenetelem okai között szerepel az is, hogy nálunk a hivatalok vezetői rendszeren nem azt ambicionálták, hogy a jómódú emberek sorsát intézzék. Gazdag

embernek lenni, mindig jó állapot volt. Aki meggazdagodott, az örült neki. De a hivatal, az úgy fogta fel a dolgát, hogy minden gazdag ember sok-sok szegény ember rovására gazdagodott meg. Tehát, le kell nyomni őt egy kicsit. Meg kell büntetni érte, hogy jobb módja van, mint a szegény embernek.

AZ UNOKA: Ezt a büntetést el lehetett viselni. Bár engemet büntettek volna meg a gazdagságomért!

A NAGYAPA: No-no, várd meg a végét. A vége az lett, hogy látszatadózást szabtak a gazdag emberekre és a gazdag ember helyett fejbe kólintották a szegény boltost, meg az iparost, aki a jobbmódú ember számára termelt és árusított. Ha a gazdag embereket előbb kezdte volna tenyerén hordozni egy messzire tekintő városi adminisztráció: nemcsak a gazdag embereknek lett volna ebből örömük, hanem a belőlük élő szegény emberek is jobban boldogultak volna. Nekem ma már nagyjában mindegy. Amit én délben-este fogyasztatok: megkapom itt, a menedékházban. A vagyonomat többé vissza nem hozza se Szendy, se Sipocz. De hidd meg, te neked egész más sorsod lehet ebben a gyönyörű fővárosban, ha a Szendy-féle gondolat érvényesül és városnak, kormánynak ezentúl nem lesz a feladata, hogy lefelé nivellálja a polgárok életét, hanem megfordítva: mennél több gazdag embert akar látni köröskörül. Gazdag embereket, akik jókedvűen költekeznek, gazdag embereket, akiknek életmódja idevonzza távol országok vagyonos embereit. Én megvallom, sosem láttam Szendyt. Azt se tudom, szőke-e vagy barna. De ha 30 évvel fiatalabb lennék, mellé szegődnék, a nyomában haladnék s minden fűszálat igyekeznék eltávolítani az útjából, hogy mennél tökéletesebben valósítsa meg programját. Akkor a gazdag emberek nem végeznék a menházban, hanem a szegény emberek jutnának el megelégedett, boldog hajlékokba.

1935. szeptember 28.

HEJ HUZELLA, ANDRÉNYI!

Flegmann, Ullmann, Dióssi és a többi büszkeségei a régi Váradnak! Ragyogó díszei Biharország mintaszerű első OMKE-kerületének! Tovaszálló idő nem tünteti el soha a Ti munkátok nyomát. Most meg különösen jól esik Rátok emlékeznünk!

Egy büszke magyar, akinek fája, törzse messzire emelkedik ki viharos századok rengetegében, fájának gyökere pedig mélyen nyúlik el a magyar humuszban, a megcsonkított Biharország főispánja, Szilágyi Lajos kamarás adott alkalmat rá, hogy Nagyvárad nagyszerű kereskedőire emlékezzünk.

*

Felállt tehát a főispán az újfalui OMKE-gyűlésen s így szólt:

— A mi vármegyénkben nem esik se testi, se lelki bántódása a kereskedőnek. Nem esik bántódása egyszerűen azért, mert a mi kereskedőink úgy éreznek, úgy gondolkoznak, ahogyan hajdanában éreztek, gondoltak a mi Bihar megyénk ősi székvárosának, Nagyváradnak a kereskedői.

Ezt a gondolatot még tovább is szőtte a főispán. A bihari kereskedők közt van, aki meggazdagodott. Mégsem irigyli őket senki. Vájjon miért? Mert nem mohó haszonkeresés vezeti a bihari boltost. Dolgozik, hogy megéljen. Dolgozik, hogy kiszolgálja a vevőjét, az eladóját. Dolgozik, mert át van hatva attól az érzéstől, hogy hazájának használ, mikor nyersanyagot, készárut szerez a fogyasztó számára és hazájának használ, amikor értékesíti a magyar gazda termékeit.

A kereskedelem nagyszerű nemzeti hivatásának volt szombaton hangos hirdetője Szilágyi Lajos. Ezekre az igazságokra nem tegnap jött rá. Nem pillanatnyi rögtönzés eredménye a berettyóújfalui beszéd. Régi meggyőződésében, szilárdan vallott hitében akkor erősödött meg, mikor az OMKE-kongresszusán, a mohácsi síkon velünk együtt kereste a nemzeti feltámadás alapfeltételeit.

Szava ma még sokkal messzebbre hat.

Hiszen Szilágyi Lajos egyik legdicsebb múltú vármegyénknek legfőbbik embere.

Mindenki tudja, hogy szeme messzire lát, túl a megszűkülte, összezsugorodott megye határán.

Mindenki tudja, hogy szavára sokat adnak a vármegyében és a vármegyeen kívül.

*

Nem közömbös tehát, hogy Szilágyi Lajos nem éri be az alkalmi jóbarátok és az alkalmi lakomák vállvergetőinek obligát szolamával, ő nem az angol vagy a hollandus kereskedők, még csak

nem is a Hanza kalmárjainak dicső, de nehezebben megközelíthető példáját állítja elénk. „Nosza, buzduljatok és vegyetek ezekről példát!”.

Mit kell mindig messzire kalandozni? Itt van Bihar és itt volt Várad. Kell nekünk jobb, ügyesebb, hazafiasabb kereskedő, mint aki itt termett? Hej Huzella, Andrényi! Így pattant fel egyszerre a zár és sorra léptek elibénk régi kedves barátaink, akiket haló porukban is áldunk.

Az újfalu beszéd nagy mementót foglal magában.

Gondolj-atok Váradra és mintaszerű régi kereskedőire!

Szeressétek azokat, akik olyanok, mint a váradiak voltak!

De azt is jelenti ez a beszéd: ne várjunk az Isten szerelméért, a magyar kereskedők megbecsülésével, amíg a város elvész és boltosai elszélednek, elpusztulnak, avagy nyomorult életüket maguk kezével befejezik.

A régi Váradot csakugyan magas kulturális színvonalra emelték eszes, derék, áldozatos kereskedői.

De ki kételkedik abban, hogy ugyanezt a kultúrmunkát a magyar kereskedelem másutt is elvégezhetné, a megszűkült haza területén? Csak engednék őket olyan szabadon mozogni, ahogy szabadon dolgozhattak annak a Tiszának az idejében, akinek szobra ott áll a hálás Berettyóújfalu terén.

A Magyar Városok Szövetsége nemrég a teendők óriási halmozát állapította meg. Mít lehet e munkatömegből gyorsan megvalósítani, mi marad papíron: most nem keressük.

De egyet biztosan tudunk. Azt, hogy a magyar vidéki városok kívánatos fejlődése igazán akkor fog bekövetkezni, ha újra szárnyukra eresztik a régi váradi kereskedők méltó kollégáit, a mai magyar kereskedőket, szerte ebben a megcsönkített országban.

1935. november 23.

1936.

REISS JENŐ RAVATALÁNÁL

Az OMKE, a Magyar Kereskedelmi Csarnok és a Fővárosi Kereskedők Egyesülete nevében, melynek megbecsült tagja, sok akciójukban irányítója voltál, elhoztam Reiss Jenő, ravatalodra a megemlékezés virágait. Az érdekképviseltek mai szerteszakadozásának idején, Te egyike voltál az összetartó vastraverzeknek, Rád biztosan támaszkodhattunk mindnyájan.

Gyászoló gyülekezet! Amikor az év végén meghatványozott munkáját hétfőn este befejezte és fáradtan megtért házába Reiss Jenő, a lépcsőházban egy régi bibliai ige zsonghatott agyában. Írva vagyon Mózes I. könyvében: „Akkoron egész Egyiptom Józsefhez méné, mondván: Adj nekünk kenyeret, miért haljunk meg szemedláltára? És ellátja vala József az ő atyját és atyjafiait és az ő atyja egész házanépét és Egyiptom egész országát kenyérrrel.” Ez a bibliai vers futhatott végig a fáradt férfiú agyán, amikor belépett az ő házába és visszagondolt arra a négy és félévre, amely megmaradó tartalmat adott az életének. Mint a bibliai József, ő Ír segített a nagy háború során, hogy népét kenyérral lássák el. Szívében ezzel a bibliai verssel, belépett a házba és a völgyrenéző ablakon keresztül még egy pillantást vetett a friss hóval betakart tájra.

Ez a pillantás átfogta egy munkás és sikeres élet minden nevezetes állomását.

Látta a dohány-utcai nagytemplom mellett az újságpalotát, ahol a kultúra egy jeles apostolának oldalán utolsó percéig szolgálta a magyar könyvet, a magyar folyóiratot.

Aztán a Bazilika felé nézett és megpillantotta a nádor-utcai

sarokház födelét. Egykor onnan intézte az ország élelmezésének ügyeit.

Jobbfelé fordult és látta a nagy bankot, amelynek kis hivatalnok volt, mikor maga mellé munkatársul választotta Russo, felismerően benne a nagyszerű szervezőt.

Fáradt tekintete végül a gimnáziumot kereste, amelynek tanítványa volt, s amelyre mindig visszagondolt, amikor később lelkes támogatója lett ifjú magyar kereskedők elhelyezésének.

Betelvén lelke az isteni látvánnyal, amit a téli Pest nyújtott a budai ház fáradt lakójának, körültekintően életének mind a négy nagy állomásán, szeretett feleségére nézett, majd behunyta szemét és örökre itthagyt bennünket.

Tisztelt Gyászoló Gyülekezet! Három tulajdonsága teszi felejthetlenné korán elköltözött barátunk lényét. Szervező volt, építő volt, felfedező volt.

Mikor az Akadémia a Wahrmann-díjjal koszorúzta meg a kiváló Russo Illést, ebből a koszorúból három babérágat szakított le és három munkatársának nyújtotta át. Ezeknek egyike volt dr. Reiss Jenő, akinek szervező tehetségét korán felismerte a leghivatottabb mester.

Amikor a nagyháború elmúlt, azokat a nagyszerű kereskedelmi kvalitásokat, amelyek benne kivirultak, új keretbe kellett átültetni. Reiss Jenőt nagyszabású exportszervezet élén látjuk.

A kontinens túlsó szélén keres új piacokat. Új konstrukciókat termel. Új vállalatokat alapít.

Volt benne valami az amerikai felhőkarcolók építészeiből, akik merész elgondolással állítják fel 2—300 méteres állványaikat és a betonozással felülről haladnak a talaj felé. Merészröptű, bátor építő volt, akit itt-ott egy-egy sikertelenség se kedvetlenített el. Ha kellett, újra kezdte munkáját. Nem csüggedt, nem desperált. A viszonyokhoz alkalmazkodott s tovább épített rendületlenül. Mikor a háború utáni konjunktúra idején egy buzgó miniszter az irodák helyiségeit kezdte elrekvirálni: az OMKE Reiss Jenővel karöltve mentette meg az irodákat, az ő segítségével építette fel a Ráday-utcai házat.

De a szervezőnek is, az építőnek is az emlékét befűjhatja a sivatag homokja. Ám, mint magasba tornyosuló gúla a Szahara szélén: úgy fog állani messzi jövőben is Reiss Jenőnek, a fölfedezőnek az

emléke. Igen, ez voltál! Tehetségek szenvedélyes fölfedezője, ifjú magyar talentumok imádója és istápolója.

Sok minden okozhat zavart abban az óraszerkezetben, amit emberi szívnek neveznek. Egyes zavarokat legyőz ideig-óráig az orvosi tudomány, másokat a női kéz gyengéd ápolása. De azt a fájdalmas megbicsaklását a szívnek, amit tenálad Reiss Jenő, a tehetségek versenyének megtorpanása idézett elő, sem gyengéd szóval, sem patikában előállított orvossággal nem lehetett helyrehozni.

Tisztelt Gyászoló Gyülekezet! Mi meg fogjuk őrizni a szervezőnek, az építőnek tisztos emiékét. De azt is megfogadjuk, hogy a felfedező Reiss Jenőnek munkáját tovább folytatjuk. Tradíciójához hívek maradunk és egy-egy kereskedőtehetség felbukkanásakor mindig reá fogunk gondolni és az ő megértő szellemében próbáljuk útját egyengetni fiatal magyar kereskedőknek.

Reiss Jenő barátunk, legyen áldott az emléked!

1936. január 4.

AZ EGYKÉZ-RENDSZER MIKROBÁI

I.

Alig néhány hónappal halála előtt felállott az előadó emelvényre báró Korányi Frigyes és beszélni kezdett tanítómesteréről, elődjéről, barátjáról: Popovicsról. Beszéde a múltba való visszapillantással kezdődött, de a nemzeti élet bizonytalan jövőjébe is éles fényvel világított be.

Fájó érzéssel forgatjuk ezt az emlékbeszédet. Fáj a lelkünk ezért a két nagy magyarért. Aki mondta és akiről mondta: mindkettő klasszikus műveltségű és jellemű képviselője volt korának.

Popovics Sándor modern civilizációt, haladást, de még csak a meglévő polgári társadalmat sem tudta elképzelni a kapitalisztikus és egyéni gazdasági rendszer fenntartása nélkül.

A másik férfiú pedig még tovább ment vizsgálódásában. Azzal a tudományos szigorúsággal és fürkésző éles szemmel, amely nála családi örökség volt, alkalmazta a gazdasági élet alaptörvényeit, melyeket époly természeti törvényeknek tekintett, mint apja a biológia törvényeit.

Azóta az ifjabb Korányi Frigyes is megtért az idősebb Korányi Frigyes mellé, aki a mikrobák pusztítását egy dicsőséges emberéleten keresztül tanulmányozta. A két Korányi azonban nem vitte sírba élete tanítását.

Ez az emlékbeszéd eleven intés: a gyengülő polgári társadalom erősítse meg szervezetét, hogy képes legyen ellentállani a magángazdaságba való túlzott állami beavatkozásnak.

H.

Különös aktualitást ad ennek az intelemnek az ú. n. egykézrendszer előnyomulása s ezzel a szövetkezetek újabb, még erősebb térfoglalása.

Felállítják, mint tézist, hogy a külföldi államok legtöbbször nem a szabad kereskedelem alapján akar velünk kereskedni, hanem — idézzük egy magasállású kereskedelmi politikusunkat: „mint egykéz akarja az árut kivinni, kialszkodni és átvenni tőlünk. Nem volna-e gazdasági öngyilkosság részünkről, ha a hatalmas, erős külföldi egykézzel a magyar kereskedelem gyenge egyedei külön állának szemben?”

A kérdés tetszetősen van formulázva az egykéz hívei szempontjából. Valójában azonban úgy áll a helyzet, hogy nálunk is, mint más országokban, évek óta működik egy kiépített felügyeleti szisztéma, (Külkereskedelmi Hivatal, Nemzeti Bank), mely a külföldre eladott cikkek árára nézve messzemenő ellenőrzést gyakorol. Ha tehát az állam meg akarja szálni a kereskedelem „gyenge egyedeit”: erre van már eddig is instrumentuma. Korlátozások itt is vannak, talán a kelletnél több *is*, de mégis szóhoz jut a konkurrencia a termények összevásárlásánál.

Hogy a versenyzésnek ez a sovány lehetősége megmaradjon: ez nemcsak a kereskedelem létérdeke. Hanem még sokkal nagyobb mértékben érdeke a mezőgazdasági termelő lakosságnak. Abban a pillanatban, amikor az egykéz posztulátuma úgy érvényesül, hogy egy nagy szövetkezet — akár a Mecsér elképzelt alakulata, akár mondjuk: a Hangya — vállalja a nagy missziót, melyre hívatva érzi magát: akkor befellegzett a mezőgazdaság minden árigényének.

Ezt látja világosan Somssich László gróf, mikor legutóbbi megnyilatkozásában a bevált régi szövetkezetek mellett a szabad keres-

kedelmet említi mint követelményt és nyugtalansággal nézi azokat a tüneteket, melyek újabb és újabb szövetkezeteket hívnak életre a mezőgazdasági kivitel kihasználására.

III.

A bevált, régi szövetkezetek ellen valóban semmi kifogást nem lehet emelni, ha szabad versenyre kelnek a bevált régi és feltörekvő új kereskedőkkel, exportőrökkel szemben. Ám joggal hangzik fel a gazdák jajszava: „Hiába szaporodnak a kivitelre számotartó szövetkezetek: nem tudjuk elhinni, hogy ez a nagy mozgolódás a gazdák részére valamilyen tényleges előnyt jelentene.” (Köztelek, január 19.)

Avagy minő előnyt jelent a gazdáknak, hogy pl. a német állatexportból 15%-ot kap a Hangya, míg az összes állatkereskedők együttvéve csak 25%-ot kapnak? Magasabb árat fizet vajjon a Hangya a gazdáknak, mint a kereskedők? Térít meg valamit az elért haszomból a gazdáknak?

Mely belső indokoltsága van annak, hogy a rengeteg kockázatot viselő kereskedelmet elnyomják a rizikótól irtózó szövetkezetek javára? Ahol a forgalom szabad, ahol a verseny szabad: ott a szövetkezet nem kísérletezik. Olaszország felé Magyarországból az elmúlt évben kivittek 45.070 db. marhát. Ebből a magánkereskedelem kivitt egymaga 42.552 db-ot. A fennmaradó különbözet nagy részét gazdák exportálták. Egész kis töredékét vitte ki a Hangya. Mert itt — rizikó volt.

Ellenben a német relációban már nem volt rizikó. Jött a Hangya s kivívta magának a 15% részesedést. De van ennél kirívóbb példa is. A hasított sertés kivitel 85%-át, a burgonyakivitel 48%-át, a hagymakivitel 20%-át szövetkezetek bonyolítják le, a raffiabehozatalból 50%-ot kaptak a szövetkezetek és a szőlősgazdák. Legsomorúbb szerepre szorították a gyapjúkereskedőket, helyüket a Futura foglalta el, nekik csak ügynöki tevékenység maradt.

Jobb lett vajjon e tengernyi támogatás révén a gazdák helyzete? Nagyobb árt kapnak az eladott árujukért? Olcsóbban szerzik be a megvásárlandó portékájukat? Ha ezeket a számadatokat látjuk: igazat kell adnunk a „Köztelek” cikkírójának: mind ez a nagy mozgolódás nem jelent tényleges előnyt a gazdáknak.

IV.

Ellenben jelent tényleges kárt: mert elérkeztünk a háború utáni szövetkezeti támogatás 3. fázisához. Kezdetben volt a beruházások címén való támogatás. Ez volt az a korszak, amikor Szabóky Alajos államtitkár egy formidábilis jelentést hozott nyilvánosságra a szövetkezetek részére folyósított summákról. Kölcsönösszegek hullottak a szövetkezetek ölébe. Meg nem fizetett kölcsönösszegek üzletrészjegyzéssé alakultak át. Háromféle kár származott ebből. Állami milliók veszendőbe mentek. Ez volt az egyik következmény. A másik az, hogy az állami üzletrésszel bevonult a kormány képviselője a szövetkezet vezetésébe és ráfeküdt az állami omnipotencia az igazi szövetkezeti gondolatot képviselő kisemberekre. A harmadik következmény: megkezdődött legitim, fényes múltú, nagy külföldi összeköttetésekkel rendelkező komoly cégek hullása. Ezt a szövetkezeti versenyt nem lehetett elviselniök.

A második etapot jelenti az 1934. évi XXI. t.-c. a 11 és félmillió pengő teher közvetlen elvállalásával.

Lehetővé vált a szövetkezetek összeolvasztása, racionalizálása. A heves bírálat, mely ez alkalommal érte a szövetkezeteket, kötelező hivatalos nyilatkozatokat eredményezett. Hangsúlyozták, hogy ez az utolsó alkalom, mikor a kormány a szövetkezetek szanálására vállalkozik.

Nem is támogatták két év óta direkt az összes adófizetők zsebéből. Hanem jött a harmadik fázis. A kötött gazdálkodás területén juttat az állami segítség többé-kevésbé biztos nyereséget a szövetkezeteknek azokból az üzletekből, melyeket eddig a kereskedelem szerzett meg.

Mi lesz ennek a szövetkezeti politikának a vége? Vitéz Barcy Gábor felsőházi tag megmondta a szombathelyi kereskedelmi kongresszuson. „A polgárság felelősségérzetét és önállóságát kiirtja, a mezőgazdaság és kereskedelem munkáját elbürokratizálja, végül pedig az államra hárítja ez a politika a kivitel minden terhét és veszélyét.”

Vájjon elég gazdagok vagyunk-e, hogy mindezt elbírjuk?

V.

A szövetkezeti politika egyoldalú túlzásai, láttuk, eddig is súlyos károkkal jártak. Még tetéznél ezt, ha most az egykéz rendszer

kifejlesztésével mindent a szövetkezetre bízna a kormány, ahelyett, hogy visszatérne Gömbös Gyula 1933. évi helyes disztinkciójához. Az OMKE közgyűlésén hallottuk tőle: a kereskedelem feladata az értékesítés munkája, a piac megszervezése és megtartása. Viszont a kormány feladata: ennek a lehetőségét megteremteni megfelelő kereskedelempolitikával. A kereskedelem el akarja és el is tudja végezni ezt a munkát. De tegye lehetővé egy megfelelő kereskedelempolitika, amely a szabadverseny keretében egyenlő életfeltételeket nyújt kereskedőnek és szövetkezeteknek.

1936 január 25.

EMLÉKBESZÉD SÁNDOR PÁLRAÓL

I.

Amikor hírért vettük, hogy meghalt a mi vezérünk, megállt a Csarnokban az adás-vétel, a termények árusítása öt percig és reája emékeztünk és amikor negyednapra itt Pesten, a templomban, ravatalra helyezték az ő holttestét és a tőlünk elszakadt, idegenné vált országokban is minden magyar kereskedő reája emlékezett; és sorra gyűltek össze gyászos ünnepekre az OMKE vidéki kerületei és akkor régi bajtársak élén Hoffmann elnök elmondotta Nyíregyházán a bibliai igét, úgy, amint Jób könyvében írva vagon:

— Az Úr adta, az Úr vette el. Áldott legyen az Úrnak neve!

S mi tovább olvastuk:

— A vaknak ő szeme volt és a sántának lába.

A szűkölködőknek ő atyja volt — és itt következik az igazi OMKE elnök bibliai definíciója: az ismeretlennek ügyét is jól meghányta-vetette.

De tovább is folytatja Jób ama sokezer évvel később élt hitsorosának, Sándor Pálnak jellemzését.

— Az álnoknak zápfogait kitördöste és fogai közül a prédát kiütötte vala.

Csak ez az ótestamentumi *ige* fejezi ki híven ennek a makka-beus-hevű és Toldi Miklós erejű férfiúnak bős haragját, amint rá támadt a túlzott vámvédelmet követelő, jogosulatlan profitot áhító zók táborára. Ti urak, akkoron sok zápfog tört ki és némely

prédák kiütköztek egyes hatalmasok fogai közül, amikor az álnokok ellen furkósbotot ragadott Jóbnak ez a kései leszármazója.

Jellemszilárdságát dicsérvük, ahogyan kitartott ezekben a harcokban. Többi társai bezzeg nem ismerték fel az igazságot, vagy ha felismerték, nyomban elhallgattak. És közömbös arccal, vagy éppen gúnyolódva nézték a hetven felé közeledő Sándor Pálnak *titáni* harcát, a vámtarifa körül százszámra beterjesztett határozati javaslatait.

II.

T. Gyülekezet!

A magyar haza sohasem volt derék, sőt kitűnő férfiak híjában. Egy nemében azonban a hazafiaknak mindig szűkölködött: olyanokéban, akik tartózkodás nélkül a nemzetnek szemére lobbantották volna az igaz szót.

Széchenyi István grófot idézem e pillanatban, amikor összegyűlünk ide, ebbe a terembe, hogy felgyújtsuk a lángot egy férfinak, akit pár hónappal ezelőtt örök nyugovóra helyeztünk el a nemzetnek hosszú óta nem tapasztalt együttérzése mellett. Ez az elköltözött férfiú a mi vezérünk, Sándor Pál, ennek a nemzetnek csakugyan azon csekély számú fiaihoz tartozott, akikről el lehet mondani Széchenyi szavával, hogy minden tartózkodás nélkül, kortársainak szemére lobbantotta az igaz szót.

Ha az annabergi csatlakozásról volt szó (úgy hangzik ez a régi monarchiabeli schlagwort, mintha régmúlt korszaknak hazatérő árnya lenne), ha a háború után hitvalló lélekkel elmondott nagy beszédeire gondolunk, vagy hősies kiállítására a vámtarifa ellen, erre a szinte izoláltan folytatott hadakozásra: valóban el lehet mondani róla, hogy olyan férfiú volt, amilyen Széchenyi szerint is a legkevesebb akadt: Sándor Pál igazán tartózkodás nélkül szemére mert lobbantani az igaz szót az egész nemzetnek.

Az imént Széchenyi géniuszát idéztük a visszaemlékezésnek abbén az órájában.

Csodálattal borulunk le a mennyei Gondviselésnek kiszámíthatatlan akarata előtt, amely megfoghatatlan misztikus rejtélyeiben imádandó. Azon a napon, amikor a legnagyobb magyarnak földi szenvedésektől megváltott szelleme Döblingben elhagyta por-

hüvelyét, az ő izzó lelkesedéséből, a magyarságért lángoló lelkéből, agitátori temperamentumából egy-egy atom átvándorolt a mindenségnek megfejthetetlen útjain kicsiny magyar gyermekekbe, akik ugyanazon a napon születtek. Hogy a Széchenyi agitátori sugallata miképpen hatott az 1860 húsvétján született többi csecsemőre: nem került felszínre. De egy Vásárhelyen megszületett gyerek híven megőrizte holtig az isteni szikrát és ha kisebb körben, csekélyebb feladattal a vállán, más elhivatottsággal ugyan, de ő is vitte, mint olimpiai staféta a fáklyát és egy hosszú emberéleten keresztül ugyanabban a lázban égett, amely a legnagyobb magyart fűtötte.

Így esik azután, hogy Sándor Pál születése napját, az akkori idők hangulatát, — tovább megyek, ami még különösebb, — az akkori időjárás változatait is a nemzet legnagyobb költőjének ódájából ismerjük meg.

A vers, amelyet minden iskolásgyermek tanul, ennek a napnak hangulatát préseli le, „A hosszú téli fásult dermedés után, új virágokat készített a természet, a tavasz lehellelte kilebben, s felzengett távol a menny boltos alja. Gyümölcsöző év biztató jele.” Fzen a napon halt meg Széchenyi, s ugyanebben a 24 órában jött a világra Sándor Pál.

III.

Mi ott voltunk annál a különleges viszontlátásnál, amikor 72 év után tért vissza egy különös Antheusz a szülőföldjére. S el fog jönni az idő, amikor tisztes történeti távolból mi, vagy valamelyik utódunk *végig* fogja kísérni hősünk útját kezdettől végig. Egy képsorozat fog feltárulni, amely a vásárhelyi földszintes háznak alacsony szobájában teli tüdővel síró gyerekekkel kezdődik, a következő kép már a Baján járnai tanuló kisfiú, aki el-elszalad a Duna gátjához és tágrameresztett szemekkel nézi a gabonaszállító uszályokat, amelyek a széles folyam hátán viszik a bánáti termést Bécs felé. Néha tutajok jönnek szembe és édesapjától hall különös, hátborzongató mesét az ő gyermekkorából, amikor egy ilyen tutaj hátán jött le szegény földhözragadt gyerek a Vág völgyéből Pestre, hogy ott cipőtisztítással kezdje meg pályafutását. S itt, Baján, vidám játszótársaitól hallja az országhódító vitéz bajai gyerekek a nevét, Türr generálisét, a szabadság legendás hőséét, a kalandos életű

hadvezérét. Talán itt kezdődik lelkesedése a szabadság gondolatáért. A harmadik képen eleveneszű fiú, akit családotól Pestre költöztettek. Az árvíz elpusztította apjának gazdaságát, az Akadémia bérházában húzódtak meg, új nyomorúság, új nélkülözés, új izgalom. Az Alföldön árvíz, Pesten tűzvész kergeti ki őket a házból. Hanyatthomlok menekülő család, szegény édesanya, akinek szívbjaja ekkor válik veszedelmessé. A következő kép már vidámabb. A kisfiúból sudár legény lett, kereskedelmi iskolába jár, pajkos, rakoncátlan fiú, így emlékeznek rá iskolatársai. A következő kép: intézet Drezdában. Schlesingeréknek jobban folyik a dolguk, a fiút külföldre küldik, módja van muzikálni, a keresztyén istentiszteleten ő helyettesíti az orgonistát. Nyitott szemmel nekiindul a nagyvilágnak. Antwerpenben a Dreyfuss cégnél tanul, kifejlődik ambíciója, hogy kereskedő legyen, a legjavából. Változik a szín. Hazatér apja üzletébe, búzát ad el a malmoknak. Álljunk meg itt s tegyük fel a kérdést: Mi emeli ki ebben az időben kortársai közül?

IV.

Eszesebb náluk? Van igen sok éleseszű rajta kívül. Nagy szakmabeli készsége van? Van a többinek is. Mi lehet ez? Kell lenni az egyéniségében valami különös varázslatnak.

Mielőtt erre a kérdésre felelnénk, nézzünk meg egy csoportképet, négyen ülnek egy asztalnál. Egyik oldalon gróf Károlyi Sándor és gróf Zselénszky Róbert, a másik oldalon Kornfeld Zsigmond és Klein Gyula. A tárgyalások célja a béke helyreállítása lett volna az agráriusok és a tőzsde között. A csoportképnek van azonban egy ötödik alakja is, heves temperamentumával benyit az ajtón Sándor Pál, élesen tiltakozik a „paktálás” ellen és Kornfeld első pillanatban megbotránkozik, de nyomban felismeri a kemény, tetterős, határozott férfit s amikor néhány év múlva maga is látta, hogy a túlzó agráriusokkal szemben militáns kommerciumra van szükség, Sándor Pálban találja meg azt az embert, aki a magyar kereskedelemnek ezt az instrumentumát a legtokéletesebben tudja kifarangni. Tévedés volna azonban, ha csak egy okos bankár megítéléséből származtatnánk le Sándor Pál vezéri elhívását. Fellépésének sokkal messzebbmenő előzményei voltak. Voltak lelkes ősei,

tőzsérek, kereskedők, akik 300 évvel ezelőtt odáig verték fel magukat, hogy országfenntartók lettek. S ellenük jött a bécsi gazdasági politika, amely a XVII. században lassan tönkretette a magyar kereskedőt. Takáts Sándor szerint a XVII. században minden ízében magyar felekezet volt a magyar kereskedők rendje. Ezeknek a kuruc időknek igazi leszármazottja Sándor Pál. Akár a 80-as évekre gondolunk, amikor máról-holnapra megmagyarosította a Schlesinger és Polakovits cég könyvelését és levelezését, akár az önálló bankért és vámterületekért folytatott harcaira gondolunk, tisztán áll előttünk a hivatása: érzésben, gondolkodásban, műveltségben és magyarságban egyenes utóda ama 300 évvel előbbi debreceni eredetű kassai kalmárnak, Almási Istvánnak, akiről feljegyezte a historikus: igazi kereskedő hajlamából folyóan, biztos előrelátással, körültekintéssel, tudással és szívóssággal folytatja mesterségét, vagyont, hírt és tekintélyt szerez.

Nem ok nélkül állapította meg Soós István polgármester, amikor 72 évvel születése után a szülőföldjére visszatért Sándor Pált fogadta, hogy a vidékről vitte el a magyar termények rajongó szeretetét és a magyar földműves fáradhatatlan szívósságát. Sándor Pál, az alföldi gyerek, rabul esett annak a fanatizmusnak, amelyet Szentmártoni Bodó János unitárius pap hirdetett: a kiveszőfélben lévő, becsülettel dolgozó, tisztos magyar és görög árusok tevékenységét kellő méltánylásban kell részesíteni, ahogy a külföldi tisztos kalmári rendet megbecsülik.

V.

Egyéniségének csodás varázsáról beszéltem. Amit az idősebb Andrássyról írt egy biográfusa, hogy egyéniségének delejes hatása öm valami mellékes tulajdonság,- amelynek csak holmi dekoratív szerep jutott volna életmunkája végrehajtásában, az szórói-szóra áll Sándor Pálra is. Inkább, mint korának bármely politikusára. Bármilyen nagy volt eszének luciditása, bármily bámulatos volt találékonyága a helyes eszközöknek minden esetben való rögtöni felismerésében: anélkül a nagy erőforrás nélkül, amelyet egyéniségének bűvös hatása jelentett, nem lett volna képes meghódítani a sikert. Nem vált volna azzá az államférfiúvá, akit egy nemzet gyásza kísért február 9-i sírjáig.

„A legerősebb nemzeti érzés jellemezte, amellyel más népek helyzetének méltánylása, jótulajdonságai megbecsülése összefér.”

VI.

Amikor világkörüli utazásából visszatért, így foglalta össze benyomásait:

— A mi hazánk a világ édenkertje. Ezt mi tudjuk a legjobban. De még sehol nem találtam a földkerekségén olyan pontot, ahol a kereskedők megbecsülése alacsonyabb fokon állna, mint hazánkban. Másutt mindent elkövetnek, hogy a nemzeti kereskedelem erejét növeljék és ezzel hazájuk hírét, pozícióját gyarapítsák. Másutt ez a jelszó: mindent a kereskedelemnek, nálunk: mindent ellene. Másutt a kereskedelmet az ország vérkeringésének tekintik, nálunk a kereskedők anyagi áldozataiból dédelgetik a szubvencionált szövetkezetek tömegeit.

Sándor Pál egyéniségének a nyitja az, hogy mindig egy gyermekmeséhez tartotta magát. Ha fel kell menni a hegyre, nem szabad hátra tekinteni, nem szabad hagyni, hogy megszóljásák, csak menni kell, menni előre, másképpen minden elveszett. Minden nehéz órájában ez járt a fejében, ez a gyermekmese. Ezzel érte el, hogy amikor felállott hitsorsosai érdekében, legkeményebb ellenfelei is azt mondták: Meg kell őt hallgatni. Később aztán respektussal és szeretettel vették körül.

A bolsevizmus idejéből származik az a mondása, amely annyi vigaszt nyújtott egyidőben a kereskedőknek: „Elvették előbb a hivatalomat, aztán elvették a jövedelmemet, végül elvették a vagyonomat. Megtették ezt másokkal is, de ne búsuljunk, vissza fogják adni, megfordított sorrendben. Előbb visszkapom majd a vagyonomat, aztán a jövedelmemet és végül az állásomat is.” Erre az utóbira nem került sor.

Tizenöt évvel ezelőtt hirdette Debrecenben: Nekünk szerényeknek kell lennünk, többet kell tanulnunk, mint másoknak, hogy érvényesüljünk, szorgalmasabbnak kell lenni, áldozatkészebbnek kell lenni, szükséges, hogy a támadási felületeket elsimítsuk. Ne akarjuk mi vezetni az országot, próbáljunk beleilleszkedni abba, hogy szerényen meghúzódnak polgártársaink mögött, akik hivatva vannak az országot vezetni.

Ne akarjunk mi ordókat, ne akarjunk méltóságos urak lenni, maradjunk egyszerű polgárok. Most, amikor annyi szó esik kék cédulákról, lajstromokról, vissza kell emlékezni arra, hogy Sándor Pál volt legnagyobb szószólója annak, hogy a keresztény társadalom vegye ki részét az üzleti munkából Magyarországon.

VII.

Huszonhét évre és négy hónapra terjed személyes érintkezésem, szinte mindennapi kapcsolatom Sándor Pállal. Nem homályosította el soha egy félreértés. Utolsó jelét szeretetének, félórával halála után kaptam, mikor átadták levelét, amelyen még a tinta alig száradt meg, reszkető kezével halála előtt kevéssel vetette papírra. Ez volt utolsó érintkezésünk, az éspedig 1908 október 6-án volt.

Csodálatos véletlen, hogy egy nagy francia írónak van egy könyve, amelynek címe Október 6. és éppen e napról szól ez az egész kötet. Nem volna érdektelen olvasmány, ha egy magyar Jules Romains ennek a világtörténelmileg ritka izgalmas napnak, ennek az 1908 október 6-nak történetét megszerkesztené a Schlesinger és Polakovits cég irodájára vetítve.

A külső szobában prokuristák, könyvelők, levelezők tábora nyüzsgött, bent a belső szobában két íróasztal néz szembe egymással, az egyiknél Polakovits Mátyás ül, a másiknál Sándor Pál. Amit ezek ketten néhány évtizeden keresztül véghezvittek, olyan nagystílusú kereskedőmunka volt, hogy ennek az emléke joggal csalta egyik miniszterünknek az ajkára ezt az elégikus felkiáltást: „A saját kezemmel szeretném a föld alól kikaparni azokat a régi gabonakereskedőket, akik Magyarország terménykivitelének megbecsülhetetlen szolgálatokat tettek.”

VIII.

Londonban a Szent Pál székesegyházban olvasható: „Monumentum quaeris? Circumpice.”

Eljön-e az idő, amikor a kereskedelmet magas piedesztálra emelő kor szobrot állít Sándor Pálnak, ezt nem tudom, de hittel hiszem.

A *Szent Pál székesegyház* feliratát azonban már ma, *itt* ebben

a teremben alkalmazni lehet úgy, ahogy Madáchra és az Ember tragédiájára alkalmazták 70 év előtt.

— Monumentum quaeris? Circumspice. Ez a ház maga, ahol az egykori Popper, Domány és Schlesinger cég tőzsdei ügyleit lebonyolította, ez a régi tőzsde épülete, ahol a fiatal Sándor Pál első börzei kötéseit végezte, ez a ház, ahol mint Kern Jakabnak, *régi* Lloyd embernek fanatikus követője, az érdekképviselési munka első kapavágásait próbálta, ez a ház, ahol a mandátumot kapta, hogy a szegedi 1898-as kongresszuson a kereskedelem egyesítéséért dolgozzon, ez a ház, ahol az OMKÉ-t évtizedeken át vezette, ahol egészen tavaly tavaszig élményszámba menő elnöki megnyitói elhangzottak: ez az ő monumentuma.

Ha monumentumot kerestek: nézzetek körül és megtaláljátok. De nemcsak a halott kövekben. Hanem az élő szemekben is. A kereskedők, akik májusban idejöttek az ország minden részéből Sándor Pált megnézni, meghallgatni, vele kezét fogni: ennek a monumentumnak élő reliefjei és a Sándor Pál monumentális egyéniségének visszfénye bennragyog ennek a gyászoló gyülekezetnek szemében.

1936. június 6.

A NÉMA FIÚ

Zúg a debreceni nagytemplom Rákóczi-harangja. Baltazár Dezső püspököt ünneplik, aki 25 évvel ezelőtt lett böszörményi esperesből a tiszántúl kálvinista püspöke. Gyönyörű orációk hangoznak el, a legszebbeket maga a jubiláló egyházfejedelem mondja. Arcképét leleplezik. Márványtáblát állítanak fel dicsőségére. Ifjak és öregek szeretettel övezik a ritka talentumú püspököt. S mialatt zúg a Rákóczi harangja, együtt zúg vele a mi fejünkben egy Hunyadinak régesrégi mondása.

— Ha régenten a néma fiú megszólalt, atyjának veszedelmét látván: hát mi némák legyünk-e gyermekeink veszedelmén?

Melyik Hunyadi mondta ezt?

Nem Hunyadi János, nem Hunyadi Mátyás. Hanem a püspök úrnak egy érmelléki papi elődje: Hunyadi Sámuel kiáltott fel imigyen, mikor híveit az ő magyarságukban keményen szorongatták.

Ennek a Hunyadi Sámuelnek apostoli magyar lelke újult meg a debreceni püspökben, amikor látta, hogy veszedelemben forognak az ő „gyermekei”. És gyermekének tekintett mindenkit, rendre, rangra, vallásfelekezetre való különbség nélkül, aki ennek a megsanyargatott országnak a fölemelésén munkálkodni képes és hajlandó.

S ahogy ama Hunyadi nem tudott néma lenni gyermekeinek veszedelme felett, Baltazár püspök is lelki kényszerűséget érzett, hogy megtörje a néma csendet és égfelé törő hangon hirdesse az ő gyermekeinek igazát. Nem tudta elnémítani semmiféle földi hatalom.

Hogy népszerűtlen feladatra vállalkozott, mikor a háború és a forradalmak után odaállt a kereskedelem védelmezőjéül: ez csak jobban tüzelte lelkét. Országgraszoló erővel hirdette, hogy a becsület a kereskedelemnek csak a lelke lehet. De adásvételnek se tárgya, sem eszköze sohasem lehet a becsület.

Hallottátok, ifjú kereskedő barátaim Baltazár Dezsőt szónokolni a kereskedelemről? Ha nem hallottátok: elestetek egy sirig tartó emléktől, páratlanul felemelő hatású élménytől. Ahogy ő a húszas évek elején valláserkölcsi jelentőséggel kapcsolta be a kereskedelmet a népek közötti világgazdaságba, még pedig, mint egyenjogú társat az őstermelés és ipar mellett: az több volt, mint helyes ökonómiai elgondolás. Ez megbecsülhetetlen mentőakció volt.

Baltazár Dezső volt az, aki bibliai erővel hirdette, hogy a világgazdaság trializmusa — az őstermelés, ipar és kereskedelem — tulajdonképpen hatalmas kópiája az istenség hármas munkájának: a teremtésnek, a megtartásnak és igazgatásnak. Mert a kereskedelem a javak igazgatása. A kereskedelem a különböző érdekkörök börtöneibe beleviszi a szabadság éltető, erősítő, építő, tökéletesítő erejét és ezzel az emberiség életét az állati jellegű területről a kultúra szférájába átalvezeti.

Így beszélt Baltazár Dezső abban az időben, mikor ki akarták közösiteni a kereskedelmet, megtagadták a kereskedelemnek a szükségességét. Eljött ekkor Baltazár Dezső hozzánk, a kereskedőkhöz és emelt hangon hirdette, hogy a kereskedelemnek azok az ellenségei, akik a műveletlenség, önkény, durvaság felé irányítják rokonszenvüket.

Amíg kereskedő él ebben az országban, nem felejtheti el egy sem Baltazár Dezsőnek azokat a szavait, amelyek meg vannak írva az OMKE évlapjaiban.

A kereskedelemben meg van a világszolidaritás. Mert egy lélek élte: a kereskedelem nélkülözhetetlen. Szárnya lenni a szabadságnak, csatornája a kultúrának, géniusza az egyetemes emberbaráti szeretetnek: ez a kereskedelem méltósága.

Ezt hirdette Baltazár Dezső. Ezeket a szavait hálás szívvel adja tovább a magyar kereskedő nemzedékről-nemzedékre. Biztosításképpen. Vigasztalásképpen.

1936. június- 6.

KULTÚRPROGRAMM ÉS A JÖVŐ KERESKEDŐ

I.

Hóman Bálint ezen a héten hosszabb nyilatkozatban ismertette közoktatásügyi terveit. Mit akar Hóman Bálint? Magasabbra akarja fölemelni a magyar szellemi és testi kultúra színvonalát és egészséges nemzeti világszemléletet akar kialakítani. Mindkét törekvése életrevaló. Helyes keresztülvitele esetén a nemzet javára válik és a távoli jövőben is dicsőségét fogja hirdetni a józan magyar kultúrpolitikának.

II.

Hóman nem kerget délibábokat és nem ismételtet elkopott jelszavakat. Túltermelést lát az intelligenciában. Látja, hogy diplomás ifjak ezrei vannak foglalkozás és munka nélkül.

Felismeri, hogy ebben az intelligencia-túltermelésben súlyos szociális veszedelem rejlik. És azt is látja, hogy ezeket a bajokat nem lehet pusztán tüneti kezeléssel orvosolni. Kimondta nyíltan, hogy a bajt előidéző okokat kell megszüntetni, ehhez pedig harmonikus együttműködés kell a hatóságok és az egész magyar társadalom között.

Amikor így pontonként sorba veszi, mik az okai az értelmiségi túltermelésnek: a főokok között azokat jelöli meg, amiket mi ismételtet tárgyalunk.

Az ország feldarabolása folytán nagyszámban menekültek ide az értelmiséghez tartozó családok, másrészt a nők is nagyobb tömegekben foglalták el az intellektuális pályákat.

De ezenkívül már régesrég az a kóros törekvés, mely a társadalom széles rétegeiben preferálta az elméleti pályákat és fix állásokat.

Amit Sándor Pál és az OMKE harminc éven át szüntelenül hirdetett: azt magáévá tette mély történelmi megalapozottsággal Hóman miniszter. Nem átalotta kimondani az alapvető igazságot: értsétek meg, jó emberek, a túltermelés, a munkanélküliség minden oka közt legsúlyosabban esik latba a társadalom idegenkedése a gyakorlati pályáktól.

III.

Amit Hóman akar, mind bölcs és helyes. Lelkesedése megdöbegtatja minden magyar ember szívét. Higgadt szava pedig gondolkodásra sarkallja azokat is, akik gondolkodás nélkül szeretik utánaszajkózni kedvenc újságjuk lapos közhelyeit.

Hányszor hallottuk, olvastuk a nagyképű, de sajnós, egyben veszélyes fejtegetéseket „a közérdekűség győzelméről az árubeszerzés és értékesítés vonalán?”

Hányszor találkozunk azokkal a tanokkal, amelyek állami és egyéb hatósági faktoroknak engednek szabad futást a gazdasági pályákon s a magángazdaság embereit ugyanakkor béklyóba kötik.

Legutóbb még olyan kísérlettel is találkoztunk, amely a magángazdaságnak, a magánkereskedelemnek még a magyarságát is kétségbe merte vonni és csak a szövetkezeti kereskedelem hazafiságában hajlandó megbízni.

Itt kell gyökeresen változtatni a rendszeren, hogy Hóman Bálint egészséges elgondolása sikerrel járjon.

IV.

Egy volt kereskedelmi miniszter nemrég néhány tehetséges, derék ifjút kiküldött állami ösztöndíjjal külföldi iskolába, hogy mint kereskedelmileg képzett ifjak térjenek vissza. Derék dolog.

Hallottuk azt is, hogy elindulásuk előtt a miniszter kötelezővényet íratott velük alá, hogy hazatérve, önálló kereskedelmi tevékenységet fognak folytatni, nem lesznek hivatalnokok.

Reméljük, hogy ennek a kötelezvénynek meg lesz a hatás*. De azt hisszük, minden kötelezésnél nagyobb hatása annak van, ha a volt kereskedelmi miniszter és az ő utódai, olyan intézkedéseket alkalmaznak, amelyek a jövő kereskedőit bizalommal és reménykedéssel tölthetik el az önálló kereskedelmi pálya kilátásai tekintetében.

Ha a jövő kereskedője mindig csak a szövetkezet dicséretét hallja, ha azt látja, hogy a kereskedő mérhetetlen kockázattal, társadalmi előítéllettel küzd, viszont a belső és külső kereskedelem összes előnyeit mindig a szövetkezeteknek szórják tárt karokkal az ölebe, akkor Hóman vajmi nehezen valósíthatja meg nemes jószándékait.

Tehát jöjjenek helyesen megfontolt gazdaságpolitikai intézkedések, segítsenek talpraállítani mennél több önálló magyar ifjút a jövő magyar közgazdaság mind nagyobb hasznára.

Fixfizetéses állások hajszolása — jól mondta Hóman — kóros tünet. Kétszeresen akkor, ha ezeket a fixfizetéseket az adófizetőt: pénzén támogatott szövetkezeti pénztárak utalványozzák ki.

1936. november 7.

MECSÉR TÜNDÖKLÉSÉRŐL

és hanyatlásáról fog-e egy új Balzac könyvet írni? Nem nagyon izgató kérdés. Fontosabb az, hogy a Mezőgazdasági Kamara közkedvelt elnöke átlépett a hanyatlás korszakába. Tegnap közgyűlési beszéde nemcsak tartalmában áll kissé messze a Károlyiak és a Zselénszkyek, a Rubinekek és a Somssichok, régi és új agráriusok beszédének színvonalától, de csodálatosképpen hiányoznak belőle a megszokott mulatságos — mecsérizmusok is.

Marx mondta egyszer, életének egy későbbi szakaszában: „Magam részéről rég nem vagyok marxista.” Úgy látszik, Mecsér is abba a stádiumba jutott, hogy maholnap ő sem mecsérista. Ezt a szerepet a nagy kezdeményező átengedte adeptusának, Halács úrnak, aki a Kamarában, abból a székben, ahol nemrég Koós Mihály, a fejlett közgazdasági tudomány leszűrt bölcseségével hirdetett gyakorlati igazságokat: bösz haraggal nekirontott a borkereskedelemnek. Erről azonban később.

E pillanatban ki kell emelnünk azt, hogy Mecsér elnök úr nem tudta elfogadtatni eredeti költségvetését. Kisgazdák, nagygazdák szaporán sürgették, hogy a mező-kamara, a törvényes alapszabályok előírásai szerint, ne csak évente egyszer gyűlésezzen.

— Nincs rá pénz — felelte Mecsér s napirendire akart térni a javaslat felett.

Erre a kamara egyik tekintélyes tagja, aki a felsőházban is helyet foglal, a büdzsé elutasítását javasolta. S a végén a közgyűlés a felszólalónak adott igazat és azzal fogadta el a költségvetést, hogy be kell iktatni évi négy közgyűlés költségeit. Valahogy úgy látszik, mintha a magyar gazdák még a kamarában sem követik vakon Mecsér vezért. Térjünk azonban vissza a megtámadott borkereskedelemre.

„A közgyűlés adjon kifejezést megütközésének a borkereskedelem egy részének most legutóbb tanúsított és a gazdák érdekeit mélyen sértő eljárása felett. Ellenben fejezze ki elismerését a Hangyának, amely a szőlősgazdák segítségére sietett.”

Halács indítványozta, Mecsér természetesen helyeselte. A borkereskedők így megkapták a maguk porcióját. Viszont a Hangya egészségére ékes felköszöntőt mondtak.

Ebben a lelkes hangulatban kiihatnák boraikat s hazamehethetnének a legények. Bor termett úgyis elég és szép szavakban azelőtt sem volt hiány.

Amellett régi közmondás, hogy borban az igazság. Nézzük meg csakugyan, hogy mi az igazság a borban?

Azt eleve ki kell jelenteni, hogy a magyar borkereskedelem egyeteme méltatlankodva utasítja el ezt a névtelen vádaskodást. Ha egyesek hibáztak, tessék azokat pellengérré állítani. De felelőség mellett. Ellenben egy közgazdaságilag hasznos szakmának ilyen szembeállítását egy szövetkezettel: sértő és igazságtalan. Halács úr nem nevezi meg a bűnösöket, de azért, hogy a Hangyát kiemeli és mást nem, úgy tűnik fel, mintha a Hangya volna az egyedüli, aki segítségére ment a gazdáknak. Más mindenki összetett kézzel nézi a gazda pusztulását és igyekszik azt kihasználni.

Ezzel a felfogással szembe kell helyezkedni. Ha nem tudja a közvélemény, tudja meg, hogy a kereskedelem nem szüret után, hanem kerek öt hónappal ezelőtt rimáncodva kért segítséget a kor-

mányzattól. A borkereskedő látta előre, hogy a bőséges termelés tárolására nem lesz elég pince és nem lesz elég hordó. Székács Antal kamarai elnök elnöklésével összeültek a borkereskedők és konkrét javaslatokat terjesztettek elő.

Kereskedő részről öt-hat hónappal azelőtt rámutattunk, hogy állami pénzzel, különböző bortermő vidékeken cementpincéket kell építeni. Rámutattunk arra, hogy ezeket volna, aki bérbefegyve, úgy hogy az építési költségek amortizálása nem okozhat gondot. Ha felépítettek volna félmillió hl. befogadóképességgel ilyen cementpincéket az ország bortermelő vidékein, a most felpanaszolt bajok már ezzel is lényegesen csökkentek volna. A kereskedelem volt megint az, amely kellőképp hangsúlyozta annak a szükségességét, hogy a kiviteli kedvezmények szőlőre és borra olyan mértékben legyenek megállapítva, amely e termékek külföldi versenyképességét kielégítő termelői árak mellett biztosítja.

Sajnálatos, hogy a június elején előterjesztett kívánságok teljesítése egyre tovább késett. Így következett be a nagyobb termés.

Hogy erre az árak estek, igazán előrelátható természetszerű folyamat volt. A kereskedő, aki nagy kínálat mellett olcsóbban tud vásárolni, természetesen nem fog több pénzt adni az áruért, mint amennyiért adják. Ezen azonban vajmi keveset segít, ha az évek hosszú során át meggyengült, megritkított kereskedelmet most új anyagi és erkölcsi sérelmekkel próbálják Halács úrék még jobban visszaszorítani.

Széchenyi István megírta már régen a „Hitel”-ben, hogy a száz év előtti borkereskedést nem a divatnak, a módjainak a megváltoztatása szüntette meg. S hozzátette az ő kemény stílusában: „Nem lehet valakinek bőrét nyúzni, azt gondolván, hogy majd ő azt nem veszi észre.” Amit Széchenyi százegynéhány évvel ezelőtt írt a „Hitel”-ben, ma is eleven igazság.

Ahogy a magyar szőlősgazda féltő gonddal óvja a tőkáját fagytól és betegségtől, úgy kell a magyar szőlősgazda józan okosságával és fáradhatatlan szorgalmával ügyelnie a kormányzat minden tényezőjének is arra, hogy az értékesítés buzgó munkásaira idejében hallgassanak, gyakorlati javaslataikat nyomban fogadják meg.

S ha a Hangya ilyen különleges bizalmi szavazatot kap a Kamara közgyűlésén, bizonyára nemcsak a kereskedőket, hanem a sző-

lősgazdákat is érdekelte volna: milyen alapon tudott a Hangya a szőlősgazdáknak ily érző szívvel segítségükre sietni. Tisztán a maga emberségéből? S ha intervenciós tevékenységet teljesített: miért nem terjesztették ki azt szélesebb alapon? Akkor nemcsak a méltatlanul lehordott kereskedők jutottak volna több tevékenységhez, de a gazdáknak is több hasznuk lett volna.

1936. november 14.

1937.

HEGEDŰS SÁNDOR SÍRJÁNÁL

Elhoztuk Hegedűs Sándor nagynevű volt kereskedelmi miniszterünk sírhantjára a hálás magyar kereskedelem babérjait, leteszem hamvai felé az OMKE koszorúját. Egy kolozsvári újság írta 99-ben, amikor példátlan ünneplés közben bevonult az új miniszter Erdély fővárosába:

„Az a szegény diák tér vissza szülőföldjére miniszteri tárcával, aki harminc év előtt ismeretlenül, minden pártolás nélkül ment el hazulról Pestre, nekiindulva bizonytalan jövőnek, kenyérkeresettel, tisztességes megélhetéssel járó nehéz küzdelemnek.”

Most megint harminc év után tér vissza Hegedűs Sándor és a holt Hegedűsnek talán még nehezebb volt megküzdeni a feledéssel, az utódok közönyével, mint amilyen nehéz volt a dolga annak a kolozsvári szegény diáknak, akinek pártfogói nem voltak, de nyomta előre a tehetsége. És immár harminc év után a holt Hegedűs is beérkezett, mint ahogyan az élő is beérkezett harminc év alatt. Ez a holtá óta eltelt harminc esztendő nem homályosította el az ő érdemeit.

Sokan mennek át az Erzsébet-hídon, akik nem tudják, hogy ő fejezte be. Sokan kanyarodnak le a Margit-hídon, a gyönyörűsége szigetre, akik nem tudják, hogy ezt a hídrészt is ő csinálta. Közel ezer kilométernyi vasút, töméntelen tranzverzális út az Alföldön, az ő emléket dicséri. S bármilyen feledékeny az idő, Hegedűs Sándornak nem felejtik el az egymás után következő nemzedékek azt, amit a magyar gazdasági élet fellendítéséért tett. Háromezernél több cikke talán elhalványodik az utódok előtt, de beszédét, amit Debrecenben mondott a protestáns irodalmi társaságban, az altruiz-

mus igazi tisztult felfogásáról, a hivatalhajtászó álönzetlenség legyűréséről, ezt még valamikor iskoláskönyvekben fogják tanítani. Aminthogy felejthetetlen marad amaz írása is, amelyet miniszter korában Károlyi Sándor grófhhoz intézett, itt is a különböző gazdasági ágak egymásra utaltságát hangsúlyozta és minden egyoldalúságtól óvott.

„Apáink mióta elhagyták a Keletet, meg nem szűnő irigy fondorkodások közt fecsérelték erejüket.” Senkinek sem kellett több *erőt* fecsérelni irigy fondorkodások ellen, mint Hegedűs Sándornak. De felemelő példája ugyancsak ő a Széchenyi-tétel másik felének:

„Kitűnő férfiak, és kivált csataedzett vitézek mindig voltak honunkban, de hódító varázsú polgári erény vajmi ritkán jelent meg nemzeti évrajzaink unalmas lapjain.” Mint az OMKE képviselője, hódolattal tisztelgek a valóban hódító varázsú polgári erény előtt, amelyet életében úgy hívtak: Hegedűs Sándor. És kívánom, hogy újabb harminc esztendő után egy boldogabb, gazdagabb, polgári erényeiben megnövekedett és Hegedűs szülőföldjét is magában foglaló Magyarország nevében hódoljon meg egy új generáció az ő akkor még jobban ható emléke előtt.

1937. január 9.

ÉZSA ASSZONY

I.

A múltkor beszélgettem egy 120 éves cégről, amely meghalt. Ma egy másik kereskedőházzal szólok, amely „csak” 60 éves. De él és ereje, hatalma fejlődőben van. Él és kenyeret, munkát ad tízezreknek.

Hatvan esztendő. Két emberöltő. Még egy ország életében is számottevő idő. Velünk, szegény magyarokkal, mi minden történt ezalatt a 60 év alatt. Még akik éltek is akkor, nehezen emlékeznek vissza a 70-es évekre. És elfelejtkeztek már sok hatalmas úrról, aki akkortájt nagy szerepet játszott

II.

Vannak mégis, akiket azóta se, sose lehetett elfelejteni. Például, akit az a négy paripa visz végig az Alföldön. A hintóban a

kis ülésre szorult a vármegye hatalmas főispánja. Beniczky Ferenc úr. Mert aki szemben ül vele a főülésen: a vendége, nem kisebb ember, mint az új miniszterelnök: Tisza Kálmán. A főispánné, a szép Bajza Lenke, neki mutogatja a kún halmokat, ezeréves csaták bús maradványait. A méltóságos főispánnénak elég jó fantáziája volt. Megírt vagy 80 kötet regényt. De azt még a Beniczkyné fantáziája se képzelte volna el, sőt a nagyszerűen kalkuláló Tisza Kálmán se tudta volna kiszámítani, hogy az a nyurga fiatalember, aki most tért ki egylovas taligájával a vágató négyesfogat útjából, ez a halasi gyerek, aki sietve szedi össze a csipogó aprójószágokat, a porba hullott ketrecestül, ez a tisztességtudó, jóképű, jókedvű ifjú fogja kifejleszteni utódaival együtt Magyarország egyik legjelentékenyebb vállalatát és egy-két ponton számbajövő lökést fog adni a szépen haladó magyar mezőgazdaságnak is.

Ezt a fiatalembert ott, az agyonterhelt egylovas taliga tetején, úgy hívták: Schneider Ignác.

Igy bukkan fel alakja a 70-es évek végén a halasi országúton.

III.

Schneider Ignác, Schneider Ignác. . . Könnyű ezt nektek ki-mondani Pesten, Bécsben, ahová egyre szaporábban szállítja az Alföldről a baromfit. De kegyetlen nehéz megtanulni ezt a nevet az alföldi magyarnak. A nép ám segít magán. A többi kereskedő-családoknak is megterem a maguk mellékneve. Ahogy a Hofmeisteréket Sárgáéknak hívják, — szép sárgára festett házuk van a piacon — ahogy a Kellner-ekből a csengőjük után Csöngösék lettek: a Schneider család is megkapta a Szikra nevet. Miért lettek ők Szikráék? Egyszerű erre a halasiak felelete: „A cégalapító tűzről pattant, szikraszerű ötletessége, éles kiváló üzleti észjárása tette méltóvá erre a jelzőre.”

Megvolt már a név. „Szikra” hamar népszerű lett a szomszéd vármegyékben is. S amit Szikra megvett, azt Schneider ugyanolyan élelmességgel adta tovább a pesti nagycsarnokban.

IV.

Ott ült tehát Schneider Ignác a taliga tetején, nem néz vissza a porfelhőben úszó négyesfogatok felé. Mindig előretekint, amerre

a maga szerencsáját fogja megcsinálni. S közben dúdolja a falusi nótákat, amiket a libatömő menyecskéktől tanult az este...

Egy régi dal bizonyosan nem került az ajkára Schneider Ignácnak. Ő csak magyar nótákat füttyörészett. És angolul nem tudott egy szót sem . . .

— It is a long way Tipperary! „Hosszú út vezet Tipperarybe”, ahogyan számlálatlan évek óta éneklük a csatornán túl.

Csakugyan hosszú út vezetett a halasi országúttól Tipperary-ig és Londonig és Edinburghig. De Schneider Ignác utód'ái, a nagy Szikrának szikra-ivadékai, megfutották ezt az utat.

S maholnap, az angol koronázás hetében, mint évek óta minden fontosabb ünnepen, magyar pulykák seregei kerülnek a brit urak konyhájára. A brüsszeli vásárcsarnokokban emelet magasságban állnak a szezonban a ládikák ezzel a felírással: Hungária Sch. I.

Mondjuk meg úgy, ahogy van: teméntelen nehézségek árán ezek a Schneiderék és a többi Schneiderek, megteremtették a magyar baromfinak a tengerentúli piacot. A maguk javára? Bizonyosan. De ezenkívül a városuknak, a hízalóiknak, az eladóiknak, terebélyes magyar családok tízezeinek volt ebből hasznuk, a magyar kereskedelemnek pedig dicsősége.

Amikor megkezdődött az orientálódás a távolabb külföld felé: egyszerre egy új főszereplő jelenik meg a színen.

Ézsa asszony. Hivatalosan Rózának hívják. De Ézsának nevezi mindenki.

V.

Míg élt az apja, csendesen, hallgatagon, szinte észrevétlenül végezte a munkáját. Levelet írt és figyelt. A piacon izenetet adott át és figyelt. Pestre ment és figyelt. Bejött a szobába, kiment a telepre, mindig csak figyelt, figyelt, figyelt.

Egy szép napon aztán a kedves, mókázó Schneider Ignác be- hunyta örökre a szemét. Egy pillanatig úgy látszott, hogy vele hal meg az egész üzleti vállalkozás, amelyet Schneider a maga képére teremtett.

De itt volt Ézsa.

Ennek a fiatal nőnek erős vállalai voltak. Vállaira vette a rendkívüli üzlet minden gondját. Ami akaraterő, üzleti tehetség évtizedeken át összesűrűsödött egy kereskedőfamília egymást követő ge-

nerációiban: azt Schneider Ézsa mind a halasi cég kifejlesztésére fordította. „Hihetetlen képessége volt, — írja egy helybeli historikus — az üzleti lehetőségek azonnali felismerésére, a villámgyors elhatározásra és annak késedelemnélküli tette váltására. Mind, ami a céget naggyá tette, benne találta meg legtökéletesebb inkarnációját.”

A magyar kereskedőasszony méltó párja az urának, széles az országban. Együtt küzd, együtt örül és fájdalom, igen sokszor együtt búsul az urával.

A magyar üzletasszonyok kiváló tulajdonságai, úgy látszik, koncentrálvá vannak meg a legidősebb Schneider lányban. „Ézsa — jegyezte fel egyik kortársa — bármely pillanatban pontosan meg tudta mondani mindig, honnan mennyi és milyen áru érkezett, mi van a hűtőben, mi van berakva, milyen áru és Európának milyen állomására van úton, mikor adták fel, mikor érkezik el rendeltetési helyére? De Ézsa csalhatatlan pontossággal mondja meg minden mérés nélkül egy pár pulyka súlyát dekára. Csalhatatlanul eltalálja azt *is*, milyen árat lehet elérni az áruért a jövő héten Londonban, tehát mennyit lehet érte adni a holnapi kalocsai hetipiacon. Tekintélye ehhez képest óriási. A legutolsó koppasztólány és ládaszegező munkás is tudja, hogy amit az „Ézsa nagysága” kimondott, az megfelelőbbé tehető.

VI.

„Küldjétek el őket csak egy éjszakára!” — a szerencsétlen sorsú magyar poéta tragikus hívó szavait lehetne travesztálni azok számára, akik távolból nézve szeretik bírálni, lenézni, ócsárolni, — vagy ami a legvakmerőbb — gyakorlat és hozzáértés nélkül utánozni a hivatott magyar kereskedő munkáját.

— Küldjétek el őket csak egy éjszakára!

Ha látnák, mi folyik egy ilyen nagy baromfi- és gyümölcs-exportcég telepén, mennyi tanulmány, mennyi felkészültség, milyen organikus felépítés hozza meg az eredményt s mindez csak kerete egy briliáns kereskedői talentumnak, akit Schneider Ézsának hírnak: valószínűleg sokan óvatosabbak lennének a kereskedőpálya megítélésében.

1937. január 9.

WILHELLM HERMÁN

I.

— Van még hátra valaki?

— Még öten vannak. Megmondtam nekik, a kegyelmes úr ma már nem fogadhatja őket. Eljönnek a jövő héten. Csak egy erős-ködik. Mindenáron be szeretne jutni még ma. Vidéki ember. Azt állítja, nagyon fontos és sürgős ügye van.

— Mind ezt mondja. Hogy hívják?

— Wilhellmnek hívják. Miskolci ember. Azt hangoztatja, hogy a kegyelmes úr ismeri őt.

— Hadd lássam a képét, akkor talán megismerem.

A titkár kinyitotta az ajtót.

Wilhellm Hermán belépett. Meghajolt. Néhány rövid szóval elmondta, mit kíván. Egy új találmányt szeretne népszerűsíteni.

A miniszter végighallgatta. Nem szólt közbe. Csak a végén tett fel néhány csontba-velőbe ható kérdést. Tetszett neki Wilhellm felelete. Okos, talpraesett embernek látszott. A foglalkozása még jobban tetszett. A speditőröket nagyra tartotta a miniszter.

— Rendben van, Wilhellm úr. Meg fogom állapítani a feltételeket. S ha maga rááll, átadom a miskolci telefon koncesszióját.

II.

Majd elfelejtettük megemlíteni, hogy a miniszter Baross Gábor volt. A vasminiszterre vallott az elhatározás gyorsasága, az emberismeret, az elfogulatlanság. Baross Gábor nem kérdezte, mi fán termett ez a Wilhellm, hogy került Miskolcra. Nem volt kíváncsi származására, atyafiságára. Baross Gábort csupán egy hevítette, a magyar kereskedelemnek, a magyar iparnak hogyan adhatna mennél hamarább egy tökéletes új instrumentumot kezébe. Itt van ez a telefon. Edison kitalálta. Puskás Tivadar hazahozta. Pesten már meg is csinálták. De ez nem maradhat meg Pest privilégiumának. Gyerünk vele a vidékre. Ehhez értelmes emberek kellene. Ügyesek. Szívósak. Ez a Wilhellm ilyennek látszik. És már nyújtotta is Baross Gábor vaskezét a miskolci kis speditőr felé.

III.

Wilhellm Hermán belecsapott a vasminiszter tenyerébe. S nem lett méltatlan Baross Gábor bizalmára. A miskolci telefonnak ő lett az apja. (Már ekkor Debrecenre nézve döntött Baross Gábor. Ott dr. Balkányi Miklós kapta meg a koncessziót 20 esztendőre.)

Vegyük csak egy kicsit szemügyre, miféle legény volt ez a miskolci Edison, ahogy a helybeli lapok elnevezték. Nem is volt odavaló. Vágbesztercén születik és felnő egy szegény kis fiú. Elkerül Miskolcra, rátalál ott egy rőfösüzletre, ahol segédre van szükség. Weltnernek hívják a gazdáját. Kitanulja ennél a mesterségét. Önállósul. De a rőfösboltnál jobban tetszik neki a lisztüzlet. Jön, futkos, a megélhetés akkor sem volt könnyű. De Wilhellm szívós ember. Kevéssel beéri. Végtelenül szorgalmas. Így halad, egyenes úton a boldogulás felé. Egyszerre betör az árvíz Miskolcra. Elpusztítja a Wilhellm készleteit is. Kezdhét mindent előlről. Harmadszor változtat mesterséget. El a rőf fel, el a liszttel! Vágtatni akar Wilhellm a haladó korrál. Egyszerre csak a miskolci főúton nehéz muraközi lovak száguldoznak végig, derekukon fényes szerzőm. Az egész város megbámulja őket. Nagy néptömeg kíséri útjukon.

— Az én lovaim, — mondta nekünk egy félszázad elteltével az öreg Wilhellm — az én lovaim híresek maradtak. Közmondás-szerűleg beszélnek a nevezetes „Wilhellm-csödörökről”.—Magam is bevallom, hogy a lovaimért mindent feláldoznék. Űgy imádom őket. Nekem beszélhetnek a szállítási szakma válságáról, én azért a legszebb lovakat tartom, a leggondosabban ápolom, etetem azokat. Igaz, hogy a nemzetközi forgalom megszűnt, igaz, hogy az autóverseny kifejlődött, igaz, hogy ezek miatt a rezsit, a fenntartási költségeket is alig lehet behozni. De ez mellékes. A Wilhellm-csödörök ma sem szenvednek hiányt semmiben. Ez az én elvem! Ehhez én hű maradok.

IV.

Egyszóval Baross megadta 50 évvel ezelőtt az engedélyt a miskolci telefon felállítására. Boldogan szaladt Wilhellm haza, hogy hozzáfogjon a vezeték felépítéséhez.

Te nem tudtad még akkor Wilhellm Hermán, amit az én

apám Debrecenben már megtapasztalt: mi minden nehézség vár a boldogtalan telefonvállalkozóra a 80-as évek konzervatív légkörében. Ha a vezetéket a házak falára szereltette fel: panasszal éltek a háztulajdonosok. A drótok zúgása bántotta őket. Erre külön vasállványokat szerelt fel. Most még jobban zúgott a polgárság a telefon bugása miatt. A háztetőre költözött fel az állványaival. De jaj volt, ha a vezetéket javító vonalőrök a padlásra merészkedtek! A leányiskola igazgatója megvádolta a telefonvállalkozót, hogy egyenesen meglazítja az erkölcsöket, ha a leányintézet falai közé szerelőmunkások tévedhetnek be.

Wiihellm Hermán ám nem az az ember volt, aki megrettent a nehézségektől. A miskolci telefonhálózat elkészült, a központot felavatták. S ti, elpuhult 20. századbeli távbeszélők, akik 6 számot tárcsáztok, el sem tudjátok képzelni: milyen öröm volt, amikor Wilhelm Hermán végre jelenthette Baross Gábor őexcellenciájának, hogy a nagy mű elkészült. A miskolci telefon a maga közel 100 előfizetőjével megnyílt. Lehet most már hívni az előfizetők számaikat.

1937. január 23.

A SZÖVETKEZETI PROPAGANDÁRÓL

Érdekes tanulmányt olvastunk e héten. El kellene ezt olvasni mindenkinek, akinek a magyar szövetkezetek tájékán dolguk akad.

El kell olvasni már a cikkíró személye miatt is. Farkas Béla írta, aki sokáig volt főispán az Alföldön, nagyeszű, gyors felfogású, *rengeteg* tapasztalatú embernek mondják, akik őt személyesen ismerik. Közelről látja, ami a szövetkezetek portáján történik, hiszen felügyelő-bizottsági elnöke ma *is* egyik legnagyobb központi szövetkezetünknek.

Farkas Béla a szövetkezeti eszmének meggyőződéses híve, aki régtől fogva figyelemmel kíséri a szövetkezeti mozgalmat. Nem véletlenül csöppent bele. Elejétől fogva nézte, figyelte az úttörő Károlyi Sándor gróf akciójának minden fázisát.

Farkas Béla elismert ember a szövetkezeti életben. A hitel-szövetkezetek legutóbbi kongresszusán az egyik legfontosabb kérdés főelőadója volt. Szava tehát latba esik mindenfelé.

Ennek a Farkas Bélának az ajkáról csodálatosképpen nem hangzanak el közkeletű jelszavak az uzsoráskodó közvetítőkről. Farkas Béla nem tüzel „a falut kiszipolyozó kereskedelem” ellen, még csak „szellemi és erkölcsi fertőző betegségekről” sem beszél. Farkas Béla egyszerűen gazdasági alakulatoknak tekinti a szövetkezeteket, tehát a higgadt közgazda hangján csinál propagandát. Ő visszatetszőnek találja a folytonos hivatkozást a történelmi időkre s nem szereti, ha minden kérdést új problémával toldanak meg s azt tendenciózus statisztikai körítéssel tálalják fel.

S mert a volt csongrádi főispánnak ez a felfogása, vétót kiált mingyárt az ellen, hogy az aránylag megelégedetten, békében élő szerény kisemberek lelkét elégedetlenné tegyék.

*

Hallják ezt odaát az urak, akik évről-évre folytatják az experimentálást, hogyan lehetne boldogítani a „szerény kisembert”, alkar akarja, akár nem?

De Farkas főispántól azt is megtanulhatják, mi a szövetkezetek hivatása. Az, hogy a polgári gondolat tisztos letéteményesei legyenek. Mint a társadalmi és a gazdasági rend hivatott őrei, szembe kell, hogy szálljanak a felforgatás szellemével. Farkas Béla egyenesen aposztrofálja a liberális gondolkozású kereskedelmet is, amellyel egymásra kell találnia a szövetkezeti mozgalomnak, mert csak együtt menthetik meg a tőkés gazdasági rendet. (Ő úgy mondja: átjavított, krisztianizált formában). Farkas Béla előtt, mint szent törekvés áll az, hogy a becsületes, tiszta, a közjót előmozdító magántulajdont minden erővel biztosítani kell, ez az a közös pont, amelyen minden, a hazája jövőjéért aggódó magyar találkozni fog.

Íme, Farkas nem próbálja lehengerelni azt a kereskedelmet, amely generációkon keresztül rendkívüli szolgálatokat tett az egész országnak. Azt hirdeti, hogy egymásra kell találni a józan kereskedelemnek és a józan határok között mozgó szövetkezeti mozgalomnak. Ehhez azonban az kell, hogy ilyen szövetkezeti propagandisták lépjenek a porondra és ne történjék meg az, amit Farkas Béla, mint saját tapasztalatát adott elő. Egy-egy gyűlés után 50.000 pengő üzletrészt is jegyeztek a polgártársak szövetkezeti üzletrész gyanánt. De az 50.000 pengőből bizony 100 pengő híján — semmit se fizettek meg. Kása-Nagy Ignác Ferenc uramék nem sokalták

az 1000 pengős jegyzéseket sem, de holtukig nem fizettek egy fillért. Ők tudják, miért.

A kisember közönyét le kell küzdeni, de ehhez — hogy is mondja Farkas Béla? — a jó példa kell, mert ez a legjobb propaganda.

1937. április 17.

LEVÉL SZEGEDRE

Szalay József kerületi rendőrfőkapitányhoz, a Dugonits Társaság elnökéhez.

Méltóságos Uram, múlt pénteki levelem még ott fekszik íróasztalodon. Nem értél rá felbontani. Szombaton más dolgod volt és a rákövetkező napokon is. Nem is volt fontos, amit írtam. Csak épp, mert Tonelli szólt, hogy most 20 éve választottak meg Téged elnöküknek Dugonitsék. Erről jutott eszembe egy és más régi közös élményeink közül. Azokat írtam le. De Te már ekkor megnézted kulcsos ezüstórát. Beesteledt. Elég volt. Még egy tekintet a könyvbe, még egy simogató pillantás a kéziratra, amit a könyv címlapja elé köttettél. Az olvasásból is elég volt. Az életből is elég volt. Gyerünk!

Meghaltál és eltemettek. Ahogy életedben szeretted nyomon követni kedves íróidat: halálod hasonlított Mikszáth távozására. Mikszáth is épp egy jubileumi örömmámorból ébredt fel a túlvilágon. Onnan nézed Te is most hamiskás mosollyal, hogy kifogtál barátaidon. Nincs bankett, nincs tósz, nincs magasztalás. Az ünnepeltnek sürgősebb dolga van ennél. Etelkáról beszélgetsz már Dugonits-csal. .

Dugonits és Móra. Ady és Juhász Gyula. Mennyi öröm várt rád, a viszontlátásnak, az új megismerésnek mennyi öröme! S akik túlélünk, elfogódva gondolunk vissza a régi szalonra a Tisza partján, ahol vígan anekdotázott Móra Ferenc, ahol elégedett arccal beszélt Fenyő Miksának az új verseiről Juhász Gyula s ahol az író-társaság lelke, minden tehetségnek buzdítója, méltánylója: a házigazda volt.

És aztán eljöttél közénk, a kereskedők közé és emelt fővel hir-

dedted, nem elég, hogy jó legyen a törvény, jó legyen a végrehajtási utasítások tömege: a lelkekbe kell belevinni a közéleti etikát.

Bár hallanák meg a bölcseségnek, a megértésnek ezt a szavát az ország minden részében és ezenfelül még ott is, ahol kimondtad: Szegeden.

Szalay József, áldjon meg az Isten!

1937. május 1.

SIC VOS NON VOBIS

Tisztelt Közgyűlés!

Réges-régóta, amikor az OMKE közlönye hetilappá alakult át, az én évi jelentésem tulajdonképpen abból áll, hogy ennek a mi orgánumunknak 52 számára mutatok rá és voltaképpen ennek az 52 heti jelentésnek a tudomásulvételét kérem. Az idlén, a számok tréfás játéka úgy hozta magával, hogy épp, amikor 33 év, egy század harmadrésze telt el az OMKE alapítása óta: közelibe jutottunk az OMKE ezredik számának. Ezer OMKE-lap igazolja immár a mi küzdelmeink állandóságát, a mi vezetőink fáradhatatlan energiáját. Ezer OMKE-lap lesz maholnap együtt, megannyi dokumentuma a magyar kereskedők elszánt küzdelmének azokkal szemben, akik Sesztina-Nagybákay Jenő szavai szerint, nemcsak a kenyérét akarják szűkebben szelni, de a kereskedőknek a becsületéből is igyekeznek jókora darabot lefaragni. S ha, tisztelt Közgyűlés, valaki feladná nekünk, próbáljuk meg ezt az ezer számban feltárt *rengeteg* kereskedői keservet, 33 éven át megújuló, más-más formát öltő, de lényegében alig különböző sírámot valamiképpen összefoglalni: akkor én a római nyelvet venném segítségül. Akkor én tizennégy betűvel, — ami a telegráf szabályok szerint egy szó árért továbbítható — tizennégy betűvel tudom kifejezni, 14 betű keretében tudom a mi ezer panaszunkat elsírni ország-világ előtt. Latinul így szólnék: Sic vos non vobis.

Mit akarok ezzel kifejezni? Ott kell kezdenem, hogy Augustus császár palotáját egykor klasszikus alkotással ékesítette fel Virgilius. Helyette azonban a felsőség jutalmát egy méltatlan fűzfaköltő zsebelte be. Erre aztán, másnapra virradatkor, a palota falán négy-szer volt olvasható ez a négy szó:

Sic vos non vobis

Sic vos non vobis

Sic vos non vobis

Sic vos non vobis

Értetlenül állott egész Róma a rejtély előtt. Mit jelentenek e félbemaradt misztikus szavak? S amikor a császár és a fórum népe egyforma kíváncsisággal sürgették a rejtvény megfejtését: egy éjszaka ugyanezzel az írással megjelent a falon a vers befejezése, mely elárulta a szerzőt, Virgiliust.

Így szólt a megfejtés:

ÍGY NEM MAGATOKNAK

raktok fészket ti madarak!

ÍGY NEM MAGATOKNAK

hordjátok a gyapjat, ti juhok!

ÍGY NEM MAGATOKNAK

gyűjtitek a mézet, ti méhek!

ÍGY NEM MAGATOKNAK

húzzátok az igát, ti ökrök!

Nincs-e igazunk, t. Közgyűlés, amikor azt valljuk: a kereskedő, aki várost épít, nem magának rakja a fészket, épügy, mint Virgilius madara. A kereskedő, aki gyapjút hord!, nem magának hordja a gyapjút, épügy, mint Virgilius juha. A kereskedő, aki mézet gyűjt, nem magának *gyűjti* a mézet, épügy, mint Virgilius méhei és a kereskedő, aki az igát húzza, nem magának húzza az igát, épügy, mint Virgilius ökrei.

A császár, Róma hatalmas uralkodója, Augustus Caesar, megértette Virgiliusnak keserűen igaz tanítását és orvosolta az igazságtalanságot.

Tisztelt Közgyűlés! Székács Antal tiszteleti tagunknak, a Budapesti Kereskedelmi Kamara alelnökének mai bölcs felszólalása feleleveníti bennem azoknak a közös küzdelmeknek emlékét, amelyeket a budapesti és vidéki kamarákkal egy harmadszázadon át vállretve folytattunk. Üdvözlete és meleg jókívánságai ránknézve igen becsesek és reménységet nyújtanak, hogy a jövőben is harmonikusan fogunk közös ideáljainkért tovább harcolni.

Elégé nem lehet méltányolni annak jelentőségét, hogy az elmúlt esztendőök során a fennálló és nyilván gyakran ezután is megmaradó érdemi ellentétek mellett a többi három, szabad társu-

lason alapuló országos nagy érdekképviseleti intézménnyel *együtt* egyesült erővel védtük ki azokat a kísérleteket, amelyek ezeket az érdekképviseleteket háttérbe szorítani, vagy más intézményeknek teljesen alárendelni kívánták.

Nagy elégtétel számunkra az, hogy amint gróf Somssich László, az OMGE elnöke józanul megállapította: sikerült „az egész gazdasági életünk és kultúránk fejlődése szempontjából egyaránt fontos, gazdag múltra visszatekintő szabad érdekképviseleti szervezeteinket megmenteni. Ezzel nemcsak az ő érdekükben járunk el, hanem az állam érdekében is, amelynek szerintünk is nagy érdeke fűződik ahhoz, hogy szabad embereknek szabad egyesülésen alapuló hasznos munkássága zavartalanul és minden korlátozástól mentesen folyhasson tovább.” Ha fontosnak tartjuk a mindennapi munka szempontjából a hivatalos kereskedelmi érdekképviseletekkel és a kereskedői lokális, valamint szakmai szabad érdekképviseletekkel való együttműködést: ugyanúgy törekszünk arra is, hogy Hegedűs Lorántnak, a mi büszkeségünknek, az egész magyar érdekképviseleti kar vezéralakjának szavai szerint, egzisztenciánk fennmaradása érdekében, meg tudjuk találni az együttműködés útját az OMGE-val, a TÉBE-vel és az GYOSZ-szal és így együttesen örködjünk a józan magyar gondolat jövőjén.

Amikor a legnagyobb magyarnak egyik méltó sarjadékát kérjük fel ma, hogy elnökségünkben közreműködjön: mindnyájunkat áthat Széchenyi István szelleme. A bejelentést az ő tanításával fejezem be. „Ami a gazdaságban hasznot hajt, annak előbb-utóbb sikere lészen. Ami pedig hasznot nem hajt; annak előbb-utóbb biztosan vége szakad.”

Amit a nagy Széchenyi a maga ösztönös megérzésével, zseniális intuíciójával pályája legelején, legelső munkájában felismert: ezt nagyon nehezen veszik észre a későbbi kor szereplő emberei. Pedig végeredményében mégis csak ki fog derülni, hogy a kereskedő az, aki a gazdaságban hasznot hajt, ellenben a sok mindenféle ráfizetést, károsodást okozó mesterséges alakulatnak, — hogy is mondta Széchenyi a lovakrul szóló művében? — előbb-utóbb, de biztosan vége szakad.

Abban a reményben, hogy Széchenyi igazságát általánosan felismerik: kérem jelentésem tudomásulvételét.

1937. május 15.

MARÓTHI FÜRST BERTALAN SÍRJÁNÁL

Az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés nevében mély meghatottsággal búcsúzom el maróthi Fürst Bertalantól, aki az OMKE egyik alapítója, hosszú éveken át alelnöke volt. Ez előtt a ravatal előtt idézni szeretném *Herczeg* Ferencnek klasszikus szavait, amelyeket éppen e temető egyik lakójáról, egy tehetséges magyar íróról mondott: „A halál pillanatában lehull az álarc, lehull minden, ami felesleges és véletlen volt. A halott megmutatja a világnak igazi ábrázatát.”

Hogy értsük ezt? Bizonyára vannak, akik a halálban elvesztik a pózukat, amit életükben viseltek, a halálban kitűnik arcuk szögletessége, arckifejezésük értelmetlensége.

De vannak olyanok is, és ilyen volt az, akiről a nagy író beszélt, és ilyen volt a mi ravatalon fekvő barátunk, — vannak olyanok, akiknek alakját megnövesztette és megszépítette a halál. A halál mutatja meg nekünk Fürst Bertalannak igazi arcát. Ne azt az arcot nézzük, tisztelt gyászoló gyülekezet, amelyeket az utolsó évtizedek némán túrt szenvedései, keserves csalódásai, szomorú megaláztatásai mély barázdákkal szántottak fel, nézzük ehelyett az igazi arcot, amelyet most mutat meg a halál.

A nyomtatott gyászjelentés szerint 68 éves lett ez a férfiú, aki itt fekszik a koporsóban. Az emberéletnek Dante által megénekelt felét futotta meg, éppen 34 éves volt, amikor az élet sodra őt az országosan szervezett kereskedelmi szolgálatba terelte. Elöttem áll Fürst Bertalan, a 34 éves férfi, aki az OMKE születését előkészítő soproni kongresszus végrehajtóbizottságának előadója, aki egyszerre ott termett a fórumon. Jóhangzású öröklött név presztízsével, itthon és külföldön szerzett bő tapasztalatokkal, szép vagyonnal, jövedelemmel, melyből telt dús áldozatokra. Ez a fiatal, lelkes, energikus nagykereskedő kész alkotmánytervezetet ajánl elfogadásra. Vonzónak találták egyéniségét s már egy évvel később ott áll Sándor Pál oldalán a Vigadó pódiumán, amikor Szabó Kálmán debreceni kereskedő és országgyűlési képviselő indítványára, határtalan lelkesedés mellett kimondták az OMKE megalapítását. Az új szervezet alelnökévé választják maróthi Fürst Bertalant.

A paragrafusokat, amiket 34 év előtt előterjesztett, azóta mó-

dosíthatták. A lelkesítő beszédek sorra elfelejtették az emberek. Fürst Bertalannak azonban voltak gesztusai, amelyeket nem lehetett elfelejteni. Bátor gesztusai voltak, áldozatkész gesztusai voltak.

Ha valakire el lehet mondani Herczeg Ferencsel, hogy megnövesztette és megszépítette őt a halál: erre a mi szegény, koporsóban megpihent testvérünkre el lehet mondani. Úgy látjuk őt ma megnöve és megszépülve, ahogy közel 30 év előtt láttuk, amikor Gyulafehérváron termett és ott hirdette a kereskedők igazát erdélyrészi pályatársainknak. Amikor beszédét befejezte, egyszerre állott fel és sietett feléje az egyik oldalról Bánffy Kázmér, a volt miniszterelnök fia, a megye alispánja: „Köszönöm Önnek, hogy ilyen tárgyilagosan ismertette velünk a kereskedők baját” és ugyanakkor ért hozzá és rázta meg a másik kezét Havas Lázár. „Köszönöm, Fürst úr, — mondta az erdélyi magyar kereskedőknek ez a tipikus alakja — hogy eljött nagy Magyarországból és úgy beszélt, mintha a mi szívünkéből, az erdélyi kereskedők szívéből beszélt volna.”

Amikor ezekre az időkre gondolunk, akkor lehull minden, ami azóta történt: a szegénység, a nélkülözés, az élet teméntelen kínja és nyomorúsága és megmarad emlékezetünkben a régi Fürst Bertalan.

1937. május 22.

KIVÁLTSÁGOS TESTÜLETEK

Mily kitűnőek ezek a könyvek, amiket a tudós Ilyefalvy szerkesztésében sorra ad ki a főváros Statisztikai Hivatala! Alig készültünk el Pásztor Mihálynak remek monográfiájával, máris asztalunkra került Ballá Antalnak, az elmélyedő, finomtollú publicistának könyve: Budapest szerepe Magyarország történetében.

Mennyi adat és- mennyi leszűrt okosság! A kitűnő historikus éles, fürkésző tekintete bevilágít a főváros fejlődésének minden fontosabb gazdasági és kulturális problémájába.

Azzal az erudícióval, — amelyért a főváros történetírói között Salamon Ferencet tisztelte legelső renden az utókor, — Ballá Antal Budapest válságos állapotát tette vizsgálatának tárgyává.

— Mi ennek a válságnak egyik főoka? — tette fel a kérdést Ballá s a választ abban találta meg, hogy a gazdasági csoportok és ágak között a régi harmonikus összműködés megszűnt.

— Nem ok nélkül az a panasz, hogy a szövetkezetek, amelyek nálunk egészen máig kiváltságos testületek, megzavarták a versenyt, megkárosították az államot és közben csak bizonyos érdekkörök és korántsem a nagyközönség érdekeit szolgálták.

Meg kell állanunk itt egy pillanatra. Aki ezt írja, nem kósza vádak, nem ellenőrizhetetlen, néha pártos állításokat ad tovább. Nem a zsurnaliszta, nem egyes érdekeltségi körök elfogult, vagy legalább is elfogultnak feltűntethető szószólója beszél itt előttünk.

Itt a történetíró szólal meg. Az utókor képviselője gyakorol kritikát és ítélete pörölycsapásként sújt le.

— Budapest szerepét keresed Magyarország történetében? Hát tudd meg, jámbor olvasó, hogy ez a szépséges főváros, a Duna tündérkirálynője, Európa gyönyörűsége, a Balkán Párizsa, vagy nevezd, ahogy akarod, szebbnél-szebb, vonzónál-vonzóbb néven, — a magyar főváros igen súlyos bajban leledzik. S a város kereső polgárainak panasza indokolt, mert itt kiváltságos testületek telepedtek rá a főváros kereső polgárainak fejére.

Melyek ezek a kiváltságos testületek? Ezt is megmondja Ballá Antal. A szövetkezetek ezek: ők zavarják meg a versenyt, károsítják meg az államot. Szolgálnak is bizonyos érdekeket, de ezek az érdekek korántsem a nagyközönség érdekei. Így ír Ballá Antal.

Hallják ezt az urak odafenn a törvényhatóság ormán? Fő- és alpolgármester urak és elsősorban Szendy Károly polgármester úr! Eljutott Önökhöz végre a múltnak üzenete. A történetírás tanulsága. A leszűrt igazság, amelyet sub specie aeternitatis foglalt össze Budapest historikusa.

Nem találják-e vájjon Excellenciás és Méltóságos Uraim, indokoltnak, hogy sürgősen megvizsgálják a főváros adófizetőinek a romlását, amelyet betetőznek ezek a privilegizált testületek? Ballá Antal helyes megállapítása szerint ezek nemcsak az államot károsították meg, hanem a versenyt *is* megzavarták.

Budapestnek hatalmas szerepe volt Magyarország történetében. S ez a szerep Isten segítségével meg fog újulni a jövőben is. De ennek első feltétele, hogy a krízis főokát kiküszöböljék, a gazdasági csoportok közötti harmóniát helyreállítsák, a szabad verseny rendjét újra beiktassák és az államon kívül a fővárost is megóvják mindezeketől a károsodásoktól.

1937. május 22.

BAROSS GÁBOR TALÁLKOZOTT BAROSS GÁBORRAL

A klubban, szivarszó mellett, élénken beszélgettek a képviselők az elmúlt vasárnap színes, változatos eseményeiről. A hídról esett a legtöbb szó, a hármass ívelésű szép új alkotásról, a három szép beszédről, ami ott elhangzott. Aztán politizálni kezdtek, vadászkalandok keveredtek össze a falusi élet súlyos bajaival. Sok elégedetlenséget, tenger panaszt hoztak fel a kanapén ülő követek.

— Hát te, merre jártál? — fordult az egyik öregebb úr Sátoraljaújhely képviselőjéhez, egy jói megtermett, magas szál úriemberhez.

— Engemet az elnökség tegnap a temetőbe küldött ki. Pártunkat kellett képviselnem egy régi, ellenzéki képviselőtársunk síremlékének felavatásánál. Első pillanatban, megvallom, nem nagyon örültem ennek a megbízásnak. A hídavatás után úgy éreztem, már épp eleget foglalkoztam közüggyel ezen a vasárnapon s bizony, jól esett volna, ha inkább a csalámmal sétálhatok egyet a Belvárosban. — De hát, parancs: parancs. Kimentem a temetőbe s elejétől végig jelen voltam az egyházi és világi szertartásnál, amelylyel az öreg Sándor Pál síremlékét felavatták. Előrebocsátom, hogy Sándor Pállal az életben semmi közelebbi nexusom nem volt. Alig ismertük egymást. Tudom, hogy közületek többen jó barátságban voltatok velem. Én nem mondhatom ezt magamról. Teljesen hűvös objektivitással néztem hát szembe az ő emlékével, hallottam a róla szóló beszédeket.

— Milyen a síremlék? Impozáns bronzoroszlán áll hatalmas márványtalapzaton. Kodály Zoltán, úgy hallottam, azt mondta erről az oroszlánról, hogy arc kifejezése feltűnően hasonlít Sándor Pálhoz. Lehetséges. Nem merném állítani. Pedig jól szemébe néztem ennek a kemény tekintetű oroszlánnak, amint vasmarkában összefogja a magyar törvényt, a bibliát, meg a kereskedők Merkúr-jelvényét. Barátom, ez a hármass szimbólum én rám más hatással van, mint a legtöbbre a jelen voltak közül. Biblia, Corpus Juris és a Merkur-bot: ez az én szegény édesapám szobrára is tökéletesen ráillik. Az ő életét is épily tökéletesen jelképezi.

Zsúfolva volt a temető. Egy percig se kellett várni. Pontosan kezdtek, a Hiszekegy fogadalmával. Elgondoltam, amikor az édes-

apám szobrát leleplezték: én még igen kisfiú voltam. De az ország akkor nagy volt. Nagy és érintetlen s akik akkor a Keleti pályaudvar előtti térséget körülállták, a legöregebb emberek se képzelték el, hogy valamikor még az isteni örök igazsághoz kell folyamodni ennek a szerteszagotott országnak feltámasztásáért.

— Nem értem én rá ezen töprengeni: egymás után szólaltak meg az egyházi és világi élet szónokai. Az első volt a zsidó pap. Így még nem hallottam Hevesi Simont beszélni. Remek szónok. Arany János tiszta magyar nyelvén rimáncodott a jó Istenhez, hogy azok, akik életüket, szíveik lángolását, eszméjük kincseit, vérük hullását áldozták a magyar hazáért, találják meg jutalmukat egy jobb, békésebb, boldogabb jövő felvirradásában. A zsidó hitközség elnöke arról beszélt, hogy jusson végre a szenvedő magyar hazának az isteni igazságból. Nagyon jól beszélt a kereskedők szószólója, aki fogadalmat tett, hogy Sándor Pál szellemi végrendeletét végrehajjták. Öntudatos, meggyőződéses, hűséges követői lesznek az ő nemes tanításának.

— Lassacsկán azt veszem észre, hogy valami történt velem. Valami különös dolog, amit én akkor, a bronz-oroszlán tövében még egészen természetesnek találtam. Behunytam szemem s akár hisztek, akár nem: úgy éreztem, mintha Ő volna a közelemben. Mintha az ő szavát hallanám, az édesapám szavát:

„Kereskedő tisztesség, kereskedő öntudat.”

„Őszinte igyekezet a többi termelő osztályokkal együttműködni a kölcsönös megbecsülés alapján.”

— Ki mondja ezt? Hol mondják ezt?

— Sándor Pál sírján, vagy a Baross Gábor szobra előtt?

— Az OMKE alapítója sugallta ezeket a szavakat, vagy az én édesapám, akit vasminiszternek neveztek és vasakarattal küzdött a kereskedőosztály öntudatának és tisztességének emeléséért.

— Aztán hallottam a szabadelvűpárt szónokának beszédét. Rassay áldozott Sándor Pál emlékének. Gondolkoztam, vajjon ki lehetett az, aki a szabadelvűpárt nevében beszélt az apám temetésén. Talán Podmaniczky Frigyes? Nem emlékszem. Akárki volt, szebben nem fejezhette ki Baross Gábor felfogását a kereskedő ideáljáról, a polgár ideáljáról.

— Barátaim, ne nevesetek ki: én könnyes szemmel távoztam ezen a vasárnap délelőtt a zsidótemetőből.

Egy képviselőtársam sírjához mentem el, hogy kegyeletet rójak le és az — apámmal találkoztam. Baross Gábor szellemét találtam ott a Sándor Pál sírjánál.

*

Ezt mondta-e Baross Gábor képviselő, a NEP küldöttje, a temetői impresszióiról: nem tudjuk.

De így is történhetett volna.

1937. szeptember 25.

ERDŐCSOKONYÁTÓL GYŐRIG

I.

„Voltam én arató, részes, cséplő, napszámos, fuvaros, árokhányó, erdei famunkás, munkáltam feles földet, réteket, szolgáltam robotot, együtt szolgáltam uradalmi cselédséggel, voltam tűzoltóparancsnok, olvasóköri pénztáros, hitelszövetkezeti igazgatósági tag, községi előljáró, adókezelő és községi bíró . . . megyei bizottsági tag, képviselő és miniszter is . . .”

II.

Sok minden volt ez az immár márványtalapzatra emelt, szoborrá vált kigazda, csak éppen azt nem mondta soha magáról, se más ő róla, hogy a kereskedőknek ellensége lett volna.

Amikor tehát utódja, Darányi Kálmán fölkerelkedik és elmegy a nagyatádi Szabó István falujába és leleplezi az elhunyt kigazdaminiszter síremlékét: lélekben odamegyünk mi is. Velemegyünk és néhány babérlevelet elhelyezünk ennek a derék, jó magyar embernek hamvai fölé.

III.

Nagyatádi Szabó István nevét három-négy esztendőn át hétről-hétre emlegette az OMKE lapja. Nyilatkozatai, felvilágosításai sokszor nyugtatták meg a kereskedők lelkét egy izgatott korszak viharai közben. Fajvédelemről akkor is esett szó. Nagyatádinál faját senki jobban nem szerette. De arra az erdőcsokonyai volt községi bírót nem lehetett megkapni, hogy hatalmas pártja élén fel-

kapja azokat a szólamokat, amiket a másik Szabó István, a sokorópátkai, kritika nélkül hajtogatott.

IV.

Nagyatádi nemcsak Erdősokonyán volt tűzoltó. De Pesten is élete legszebb hivatásának tekintette a könnyelmű gyújtogatással felélesztett tüzek eloltását.

Nagyatádi, önéletrajza szerint, „részes” is volt. Júliusban, a búzaaratás kemény munkájában, orcája veritékével vett részt setét hajnaltól késő éjcakáig. De sosem volt részes a kereskedelem elleni féktelen izgatásban.

Árokhányó volt. De nem hányt tüzet, nem okádott gyilkos mérget a társadalom más rétegeire.

Hitelszövetkezetben igazgatósági tag volt. De nem kívánta új és új privilégiumokkal megerősíteni a fogyasztó szövetkezeteket.

Kivételes tehetségű ember volt, akiről joggal állapította meg az ünnepi szónok: politikáját mindig a nemzet érdekeinek szem előtt tartásával irányította.

Ezért becsültük, míg élt. Ezért siettünk mindig eszméinek szolgálatára. Ezért hajlunk meg tisztelettel emléke előtt.

V.

Nagyatádi Szabó lelke (s bizony nem a Mecsér Andrásé) szólaít meg abban a mezőkamarai igazgatóban, aki az agrártársadalom szakképzésének ügyében szót emelt. Körülbelül ugyanazon időrajt, amikor Nagyatádi előtt hódolt meg az utókor.

Ormándy János a neve ennek a derék, komoly agrárférfiúnak. Ormándy nem találta a mezőkamarai vezetőember első feladatának, hogy kigyót, békát szórjon a kereskedelem fejére s az egyedül üdvözítő szövetkezetnek kívánjon új kedvezményeket. „A régi jó békebeli időkben a könnyen, gyorsan dolgozó, mozgékony, eleven agrárkereskedelem segítőtársa, barátja volt a portékáját piacra vivő gazdának. Az idestova évtizedek óta tartó, rendkívül komplikálttá váló külkereskedelmi forgalom, sőt belföldi értékesítés is, ha lehet, még fontosabbá teszi a mezőgazdasági kereskedelem hivatását és munkásságát. A nehéz körülmények között szükség van erre az osztályra.”

1937. november 13.

1938.

MI, AZ OMKE NEMZETSÉGE . . .

Az országnak egyik legrégebb, leghatalmasabb nemzetsége — olvastuk tegnap — összegyűlt itt a fővárosban és belekiáltotta szilárd meggyőződését, összetartását, alkotmányhoz való ragaszkodását.

— Minekünk nincs hatalom a kezünkben. Nem is vagyunk oly régiek ebben az országban. Vannak, akik csak két-három századra vezethetik vissza elődeiket. De Összetartunk mi is, az OMKE nemzetsége. Mi is hitet teszünk a magyar alkotmány mellett, amely nekünk kereskedőknek boldogulást, fejlődési lehetőséget adott s melynek egyik legfőbb oltalmazója Deák Ferenc épp száz év előtt a kereskedők sorsába való mennél kevesebb beavatkozást hirdette.

— Ha a Dessewffy-nemzetség szívbemarkoló módon nyilatkozott meg tegnap: mi az OMKE nemzetsége, hálásak vagyunk a nagy család fejének, Sesztina-Nagybákay Jenőnek, hogy kinyilatkoztatta a szolidaritás érzését, amely meg van a kereskedők között egymás közt ts a kereskedők közt és az ősi megcsonkított ország többi fiai között.

— Mi nem hagyjuk magunkat eltántorítani attól a hitünkől, hogy az OMKE kereskedőinek van egy nagy tábor, amely származásában közös ez ország legjobb földbirtokosaival, magas hivatalnokaival s egyben mégis a legjobb kereskedő tulajdonságokat tudta kifejleszteni. Protekció nélkül. Kedvezmény nélkül. Privilegium nélkül.

A Mössmerék, Kunzok, Heinrichék, Sesztinák, a Kardosok, Kaszanyitzkyek, Zádorok, Killek, Zimmerek megálltak a helyüket.

S a másik oldalon, — dehogy a másik oldalon! — ezekkel

elkeveredve, ott vannak a többi kereskedők, az újabbak, akiknek nincs más hagyományuk, mint a magyar hagyomány, nincs más munkájuk, mint amit a magyar jelen ad, nincs más aspirációjuk, mint amit a magyar jövő ígér.

Amit Teleki Pál gróf a békeszerződés elleni védekezés irataiba foglalt, amit Apponyi a Quai d'Orsay-n mondott, az fennáll ránk ma is: a kereskedelem egységesen, osztatlanul él, dolgozik és szenved a magyarsággal a magyarságért.

A nagy OMKE nemzetség egyik szárnyát nem lehet a másik ellen kijátszani. Együtt repülünk, ha engednek, Együtt gunnyaszunk, ha szárnyunkat szegik. A mai ülésünk példát mutat erre.

Tisztelt Közgyűlés! Philadelphiában van egy óriási áruház, amelynek legnagyobb büszkesége és féltve őrzött kincse: Munkácsy Mihálynak felbecsülhetetlen értékű festménye: Krisztus Pilátus előtt. Az OMKE zárandokcsapatja 10 év előtt Philadelphiában járva, elragadtatással szemlélte a magyar génusz gyönyörű alkotását. De ugyanebből az áruházból mi egy másik értékes emléket is hoztunk magunkkal. A Wanamaker cég márványbavésve őrzi ezt a tanítást, amely nemcsak a philadelphiai cégnek, nemcsak az amerikai Unió boltosainak, hanem egész Európának és a mi szegény magyar sorsunk intézőinek is szól. Hallják meg és figyeljék meg, mit mondott erről a hatalmas Amerika máig is legnépszerűbb történelmi alakja. Vigyázzatok, ne változzék meg az üzletek vezető szelleme! „Láttunk példákat, mondta az idősebb Roosevel. Az üzleti és fizikai feltételek ugyanazok voltak, mint azelőtt, az üzlethelyiség ugyanaz, a segédszemélyzet ugyanaz, a business menete is ugyanaz, de amikor megváltozik a vezető szellem (guiding intelligence) vele megváltozik egyszerre az üzletben minden!” Ez az, tisztelt Közgyűlés, a vezető szellem, az üzletért élő-haló energia, az agyvelő, amelynek minden idegszála az üzletet akarja keresethez, lendülethez juttatni, mely óvni akarja bajtói, veszélytől, kisiklástól, ez a vezetői értelem, hívják főnöknek, vagy prokuristának, ha benne él a Roosevel által megbámult, vezetésre született talentum, ez az alapja a boltok boldogulásának. Kíméljétek, dédelgessétek, ápoljátok az üzletek vezetőit, mert bennük és általuk él a bolt és a boltok gyarapodásával gyarapszik a nemzet.

Végül még egyet. Pályám elején, 19 éves koromban, az a tisztesség ért, hogy a nemzet nagy énekese, Kozma Andor, felol-

vasta egy munkámat a Kisfaludy Társaságban. Nem tudom, meddig lesz alkalmam visszaadni a kölcsönt ennek a ma már sírban nyugvó kiváló magyarnak. De nem akarok eltávozni erről a helyről, amíg én is fel nem olvasok néhány sort az ő irodalmi munkái közül. Íme, Kozma Andor izeni:

*Ez a magyarság szép külön csodája,
Hogy nemcsak izrol-izre terjed el:
A lelkeket, mint lélek is bejárja.
Vérbeli fajmagyart, ha látni fáj ma
Rút frigyben fajtánk ellenségivel,
A lelki hű magyarban kedvük telhet,
Ki áll s nem ing a nemzet ügye mellett.*

A kereskedelem ügye, tisztelt Közgyűlés, a nemzet ügye. S az OMKÉ-ben egyesült lelki hű magyarok megingathatatlanul állanak a kereskedelem magyarsága s a magyar kereskedelem mellett.

1938. május 14.

DR. HEINRICH DEZSŐ

I.

Az elmúlt héten helyezték el örök nyugvóhelyére, nagy részvétnek összes jelei közt dr. Heinrich Dezsőt.

Felsoroljuk összes címeit? Minden kereskedő tudja, hogy a parlament felsőházának tagja volt. Elnöke a budapesti kereskedők grémiumának. Soká alelnöke az OMKE-nek. Főgondozója a kereskedők menházának. Fő istápolója a Kereskedelmi Akadémiának. Igazgatósági tagja a Kereskedelmi Banknak, a Goldberger gyárnak és egy sereg ipari és- kereskedelmi vállalatnak.

Ezenfelül még sok címet sorolhatnánk fel s mindez együtt, nem merítené ki Heinrich Dezső lényegét.

Az elhunyt nagykereskedő 66 éves életének a lényege, a sumája nem a címeiben, hanem — a címerében található meg. A címer, amellyel felséges királyunk, Ferenc, 113 évvel ezelőtt a magyar nemességet adományozta Heinrich Dezső dédapjának, ez a címer jobbsarkában egy vashorgonyt ábrázol.

Ez volt dr. Heinrich Dezső: horgonya minden tisztességes törekvésű magyar kereskedőnek.

Horgonya az öregeknek, akik becsülettel elvégzett munka után nem találtak más kikötőt, mint a hűvösvölgyi úton épített kereskedői menedékházat.

Horgonya a fiatal kereskedőknek, akiknek elsőrangú iskolákat tartott fenn és minta intézményeket hagyott hátra az utódok kezén.

Horgonya minden becsvágyó, tehetséges magyar polgárnak, akinek megszervezését époly komoly, férfias feladatnak tartotta, mint bátyja, a miniszter.

Horgonya volt a magyar iparnak, melynek cikkeit különös szeretettel és ambícióval hozta forgalomba.

Horgonya a szakmájának, amelyben a versenytársak is határtalan tisztelettel vették körül.

És horgonya volt az OMKE-nek, amelynek történetében a legszébb lapokon örökítették meg Heinrich Dezső vezetőszerpét, vezéri működését.

II.

„Kezdetben volt a fűszer”, így kezdi legújabb könyvét Stefan Zweig: Magellan-nek, a középkor halhatatlan hajósának életrajzát India ezerféle fűszerének mágikus vonzásával vezeti be.

„Kezdetben volt a — vas...” Heinrich Dezső életrajzát, ha megírja valaki, ugyanily joggal formálhatja át a bibliai verset, ahogy azt a német író tette.

A bibliai harcosok kemény meggyőződésével hitt Heinrich Dezső a vas erejében, a vas fontosságában, a vasnak országmentő, kultúrát gyarapító, népet gazdagító, jólétet terjesztő jelentőségében. Hitbeli meggyőződéséhez járul teljesen modern iskolázottsága, egészen szokatlan elmélyedése a kereskedelemmel összefüggő jogi problémákban. A kemény férfiú, aki elveiből soha egy szikrányit sem engedett, gyakorlati kérdésekben mindig a kiegyenlítés embere volt. Sírjánál nemcsak zokogó rokonok, meghatott barátok, jóismerősök szorongtak. Láttunk ott könnyező — konkurrenseket, elárvult versenytársakat, akik pontosan tudták, hogy az élet által felvetett nehéz kérdéseket senki se tudja a ma élők közül oly józanul, oly előrelátóan eldönteni, ahogyan dr. Heinrich Dezső.

III.

Elvi kérdésekben nem engedett. Ezt újra, meg újra meg kell ismételnünk. Bátor kiállása a kereskedelem sorsdöntő óráiban, tiszteletet parancsol. Tavaly az OMKE hálás tisztelettel emlékezett meg tíz év előtt elmondott közgyűlési beszédéről, amely pragmatikusan foglalta össze a kereskedelem álláspontját a szövetkezetek előnyomulásával szemben.

Fájó szívvel válunk meg dr. Heinrich Dezsőtől. Emlékét szívébe vési minden magyar kereskedő.

1938. július 16.

WEISS ÉS WEISS

Levél egy új vezérigazgatóhoz.

Szeretném, ha ez a levelem, melyet igaz tisztelet és nagyrabecsülés őszinte érzelmeivel teszek postára, nem merülne el a dagályos gratulációk tengerében.

Jól tudom, hogy tegnap óta boldog, boldogtalan, — hitelező és adós — betevő és itt-ott olyan is, akinek betevő falatja sincsen, — a Kommerzbank ügyfele és az, aki még ezután szeretne ügyfele lenni a Kommerzbanknak, egyszóval: fél Magyarország, ott sűrűg Méltóságod közelében. Mind igyekszik Önt meggyőzni arról, hogy ő mindig mondta, hogy Lamotte, csak Lamotte, az egyedüli alkalmas ember.

Méltóságod azzal a páratlan nyájas modorral, amelyet már Bárczy Pista oldalán elismeréssel figyeltünk, kezét fog az üdvözlők mindegyikével, nyugtáz minden bókot, elkönyvel minden hízelgést, s azután magábavonulva, komoly elszántsággal készül a vállalt nehéz hivatásának betöltésére.

Csakugyan nehéz ez a hivatás?... Ahogy vesszük. Ahogy Méltóságod veszi. Lehetne bizonyára könnyebb végét *is* fogni a botnak. Méltóságod hivatali elődjei: Stein, Weiss Fülöp, Láncoz, ha így visszafelé menve mérlegeljük munkájuk eredményét: oly rendkívüli presztízstökét halmoztak fel, hogy abból óvatos tovább tartalékolással még sokáig élélhet a mértékletes utód.

De az Alpolgármester Úr nem éri be a trezorban talált kincsekkel.

Értékeket visz be magával a bankba. Fiatalos energiát, friss munkaerőt, komoly tudást, modern pénzügyi ismereteket.

Hogy eddig a finánckérdéseket nem a bank felől, hanem a másik oldalról nézte: ez sem az ügyek elintézésének, sem a banknak nem fog ártani.

A Kereskedelmi Bank a múltban súlyos százmilliókat fordított városfejlesztésre. A magánépítésnek nagy stílusban való előmozdítása mellett elektromos telepek és csatornák és szállók épültek fel a fővárosban és vidéken. E részben is országteremtő feladatnak voltunk munkásai! — kiáltott fel lelkesülten Hegedüs Lóránt, a bank historikusa.

Ha most ennek továbbfolytatásához legelsőrangú városi szakembert választ ki a bank: ez nemcsak neki hasznos, de a magyar városi élet továbbfejlődésének is.

És elfoglalván az ország egyik legderekabb és egyénileg is legkedvesebb emberének, Stein Emilnek székét, Méltóságod előtt a mostani viharos korszakban két Weiss arcvonásai jelennek meg, ki hosszabb, ki rövidebb időre.

Az egyik: az Elnök.

A legendás bankvezér.

Az ország legtöbbet emlegetett, sokszor irigyelt, sokak által utánzott, senki által el nem ért embere.

Bankjának második megalapítója, aki az Ausztria gyámkodása alól kiszabadult intézetet nemzetközi faktorrá tudta felemelni.

A boszorkányos ügyességű pénzember, aki nemcsak az ország fejlődése idején tudott az ipar, a mezőgazdaság, a kereskedelem, a közlekedés terén óriási eredményeket elérni, de a szűk esztendőkből is megőrizte és gyarapította a bank erkölcsi és anyagi tartalékait és tekintélyben lényegesen megerősödött intézmények sorát hagyta utódaira.

A bölcs férfiú, akit sikerek el nem kapattak, aki élvezni tudta a becsületesen végzett munka jóleső érzését és az élet minden örömét. De sose vágyott elérhetetlenre. S a maga briliánsul folytatott mesterségét úgy fogta fel, mint a nemzeti élet integráns alkotó ré-

szét, amely nélkül se gazda, se boltos, se iparos, se hivatalnok nem boldogulhat.

Ez a Weiss Fülöp, ahogy életében, épígy még száz évvel holta után is, ott fog állni a talapzaton a Bank leendő vezéreinek szeme előtt, mint «a magyarság egy vívódó, nehéz korszakának monumentális alakja.

Kísérteni azonban hazajár a bankba egy másik — Weiss is.

Pont száz évvel ezelőtt élt és máig se halt meg. Mert a busaság és korlátoltság époly halhatatlan, mint a nagy hadvezérek, bölcs államférfiak és költők erényei.

Ez a másik Weiss: államhivatalnok volt. Magas rangokat viselt.

Vigyázott az ausztriai birodalom boldogságára.

Ez a Weiss száz év előtt felfedezte, hogy Magyarországon hiányoznak az alapfeltételek, melyek a bankvállalkozás rendes menetét biztosíthatnák.

A magyaroknak hozzá kell előbb szokniok a többi európai nemzetek szigorú fegyelmezettségéhez.

Ezt mondta a Hof- és Regierungsrat Weiss és még azt is hozzátette: vigyázzunk, hogy a belső zavarokat még új, beplántált bajokkal ne tetézzük.

Mihelyst egyszer megindul a vállalkozási szellem, — jajdult fel Weiss — egyszerre tele lesz a Monarchia minden provinciája bankokkal.

Mert, hogy is meri azt hirdetni a pesti kereskedők bankja, hogy ő öt százalékot fog fizetni a részvényeseinek? Minő csalétek ez? Honnan venne — kérdi a Hofrat — öt százalékot a bank? Mi lesz, ha az üzletek megakadnak s a kamatláb három percentre esik? De az is hallatlan gondolat, hogy a bank összes részvényeseit közgyűlésre akarja hívni. Hová? A Rákos mezejére? Hiszen már vármegyei restaurációkból megtanulhattuk, — úgymond Weiss úr, — hogy Magyarországon sok embernek ilyen vegyes gyülekezetét nem lehet megtúrni.

Íme, a két Weiss, akinek gondolatvilága tusakodik egymással a Kereskedelmi Bank körül századokon keresztül. Nemcsak az előretörő banknak, nemcsak a részvényeseknek, hanem az újabbkori

egész magyar történetnek is nagy szerencséje, hogy tartós sikere a *kettő* közül annak a Weissnek volt, akire ma a civilizált világ összes bankjaiban, mint egy nagy magyar értékre néznek fel. S Weiss Fülöp mellett, mint gnóm törpül el a másik Weiss. A legrosszabb bécsi szellemet képviselő bürokrata-Weiss úgy jelenik meg a késő utódok előtt, mint egy halhatatlan madárijesztő, a haladásnak kerékköltője, ellenséges, csökönyös, maradi beamter, aki mindenbe bele szól, mindent elgáncsolni igyekszik. Jó szerencse, hogy a Majláth es Sztáray grófok is a sarkukra álltak. Így Weiss udvari és kormánytanácsosnak nem sikerük évtizedekre visszavetni a pesti kereskedő-pitvar bankalapító óhaját.

Mert ezit a dicsőséget vindikáljuk magunknak, Méltóságos Uram. A mi őseink: a kereskedői pitvarhoz tartozó kalmárok.

Száz év előtt, a kereskedők pitvarából indult el a küzdelem a Kereskedelmi Bank engedélyezéséért. Száz év után, amikor Méltóságod veszi erős kezébe a Bank irányítását: ez már egyike az ország leghatalmasabb, legsikeresebb intézményeinek.

Amikor átvonul a márvánnyal díszített fényes előcsarnokon, megkérjük Méltóságodat, vessen egy pillantást vissza — a régi pitvarba, ahol ma is szoronganak a száz év előtti kereskedők utódai.

A Bank nagy lett. A kereskedők kicsinyek. A bank százkezü Briareusok szervező munkájával belekapaszkodott a gazdasági élet minden ágába. A kereskedőket az Egykéz gúzsbaköti, leigazza.

Így lesz ez mindig? Így lesz mindörökre?

Mi, kereskedők, Méltóságodat már városi vezetőszerépében gerinces és szokimondó embernek ismertük.

Őn ki meri mondani az igazságot: a Kereskedelmi Bankot nemcsak a múltja köti a kereskedők pitvarához, hanem a jövője is.

A magyar kereskedők jobb jövője, szabadabb mozgása, boldogulása a leghatalmasabb szervezetet is még nagyobb lendülethez segíti. Viszont béklyóba, bilincsbe szorított kereskedelem nem tud táplálni se nagy bankot, se kis országot.

Miután meg vagyunk róla győződve, hogy hittel és szeretettel velünk fog küzdeni a kereskedelem közös érdekeiért, köszöntjük az új embert a régi őrhelyen.

1938. július 23.

A MÁSODIK GENERÁCIÓHOZ A NEGYEDIK GENERÁCIÓ

Olvastam az újságban, hogy jöttök. És repesett a szívem az örömtől. Hány nap van még hátra? Számoltam az ujjamon. Még négy. Még három. Ott leszek majd én is a pályaudvar csarnokában, hogy lássam kigyulladt szemeket, hogy a könnyekben fűrösszem meg a magam arcát.

Nagy dolog ez, az amerikai második generáció látogatása az ó-hazában. Csupa olyan felnőtt ember, aki már odaát nőtt fel. Aki odaát látta meg először a nap sütését, de az édesanyja gyermekmeséiből mindig hallott a magyar faluról, meg Pestről, meg Kolozsvárról.

Hajdanában elképzeltem, milyen erős, milyen tehetséges nemzedék a második generáció, amely odakint felcseperedik, amely véreben magyar, nevelésében amerikai.

Nemcsak elképzeltelek benneteket, de személy szerint sokat meg is ismertem közületek. Néhány év előtt kintjártam az új-világban és összeölelkeztem szüleitekkel Ohio és Illinois államok főbb városaiban. Már ti akkor embernői emberekké nőttetek fel. Szép, kedves, életrevaló ifjúk, vegyest leányok, fiúk, mind érdeklődtek az otthoni magyarok felől. Nem beszélteek már nyelvünket olyan tisztán, mint a szüleitek. De az otthoni ügyek-bajok mellett érdekelt, amit a régi hazából jött vándorok beszéltek.

Ennek a második generációnak hírnökeit Isten vezérelte ide, gyors járású hajókon.

— Békeszerető, dolgos országot láthattok itt a saját szemetekkel — ezt mondta gyönyörű fogadóbeszédében Perényi Zsigmond báró, a Szent Korona őre. Csakugyan ezek vagyunk mi, itthon maradt magyarok, dolgos, békeszerető emberek. Nem igaz egy szó sem a sok rágalmából, amit ellenségeink, külföldön, fejünkre szórnak. Mi dolgozni akarunk, békességet kívánunk.

Ebben a hitben, ebben a szeretetben rázom meg, én, a negyedik generációhoz tartozó magyar ember is, a te kezedet, második generációhoz tartozó derék amerikai magyar barátom. Ebben a sze-

retetben érteni meg a te töredezett magyar beszédedet, amellyel jól összeülük az én töredezett angol beszédem.

Nézzetek körül itt figyelő szemmel és teljék meg a szívetek meghatott érzéssel, amint a dicsőséges magyar nemzet emlékjeleit látjátok.

Ez a magyar múlt fölemelő és bizalmat adó volt cselekedeteiben és személyeiben, még ha művészileg itt-ott gyöngé szoborművek is tanúskodnak róla. Kossuth Lajos, akit szobrának talapzatán letört miniszterek szomorú kórusa vesz körül, az életben elszánt szabadsághős volt, pont az, akinek Amerika földjén tisztelik őt ma is.

*

Merüljete el, amerikai barátaim, a magyar múltban és bizatok a magyar jövőben.

Hadd reméljük, eljön az az idő, amikor az itt élő negyedik és még régiebb generáció magyarjából senki sem lesz kénytelen elbújni az amerikai magyarok második generációja elől.

Hadd reméljük, hogy érvényre jut az ősi hagyományok megbecsülése.

*

Ne vedd rossz néven, kedves jó barátom, hogy eredeti szándékom ellenére nem voltam az ünnepélyes fogadtatásnál. Abban az órában rád gondoltam. Remélem, látni foglak itt tartózkodásod idején.

Addig is légy meggyőződve hűségese szeretetemről.

1938. augusztus 6.

KÜLÖN KONDÍCIÓK?

„Az igaz törvényt se valakinek a hazugsága, vagy hamis tanúsága, se hitszegés, vagy jutalom ne rontsa.”

Szent István király éltörvénye.

I.

Büszkén jelentette be nemrég a nemzetközi jogászkongresszuson a magyar jogtudomány egyik kimagasló egyénisége, hogy Szent

Istvánnak immár 900 éves törvényei közül egyik-másik Magyarországon ma is hatályban van.

Ilyen hatályban lévő rendelkezés az is, amit e sorok élére állítottunk.

Igaza van Stolpa vallásügyi államtitkárnak: ezt az ódon zamaté mondatot nyugodtan lehetne a magánjogi kódexünk élére helyezni. Alapprincípiuma ma is: az igaz törvényt ne rontsa meg se hazugság, se hamis tanúzás, se hitszegés, se jutalom. Hadd érvényesüljön a jogok gyakorlásánál, kötelezettségek teljesítésénél a jóhiszeműség és tisztesség. Ne nyerjen oltalmat a joggal való visszaélés.

II.

A szent király meghalt, áldott jobbja körüljár az országban. De hányszor látunk ma is példát, hogy szembeszállnak az ő első dekrétumával.

Vádakat olvasunk, hogy nagykereskedők, gyárosok hitelt vonnak meg vevőiktől csak azért, mert más felekezethez tartoznak, mint ők.

Ha valaki, mi igazán ismerjük a mi boltosainkat, erényeikkel és hibáikkal egyetemben. Becsüljük őket fáradhatatlan buzgóságukért és folytonos igyekezetükért, hogy portékájukat eladják, mennél több üzletet kössenek.

De, hogy az a kereskedő önmaga húsába vágna s ne adna el, amikor eladhat, vagy irgalmatlanul visszavonná a hitelt, mikor ezzel a konkurenséhez kergeti vevőjét: ezt a feltevést néhány nap óta meglepetéssel olvassuk. Akik ezt állítják, jól tennék, ha vádjukat némi bizonyítékokkal támasztanák alá. Mert anélkül a vád a pusztá levegőben lebeg s nem tud megállni...

III.

Ki vonta meg, kitől? Neveket szeretnénk hallani. Neveket. Nem fennhangon. Tessék megszúgni az illetékes fülekbe. Tessék letenni a kamarákban. De igazán jó volna már egyszer tudni, ki is az a szolvens, kötelezettségeinek rendben eleget tevő vevő, aki ugyanakkor nem kap hitelt, amikor az ugyanolyan kvalitású, de zsidó vallású bajtársa, tovább élvezi az eladó hitelét.

IV.

Szent István király, akinek dicső jobbát kilenc évszázad elteltével is áldjuk, az egyéni tulajdonjogot hirdette dekrétumaiban.

De felvetjük a kérdést, mely konkrét esetek igazolták azt, ami pár nap óta a fórumon hangzik.

Az egyik t. képviselő úr lenyomatja egy kartell levelét s felháborodik, hogy az illető kartell készpénzfizetést kért egyik keresztény vevőjétől. De azt elfelejtí bizonyítani, hogy ugyanaz a kartell a zsidó vevőjétől nem kér ugyanígy készpénzt.

Nem emlékszünk rá, hogy ugyanaz a képviselő úr a Házban, vagy a Házon kívül asszisztált volna Sándor Pálnak, az OMKE elnökének, mikor ugyanazon kartell ellen legnehezebb harcát folytatta. Felekezeti szempontok által nem feszélyezve.

V.

Csak körül kell nézni az országban. „A kihitelezések nem csökkentek, hanem lényegesen emelkedtek az év eleje óta.” Mondja egyik informálónk: „A nagykereskedő nem csökkenti saját érdekei ellenére a forgalmát s ezzel a nyereségét mikor a közterhek és a rezi emelkedése fokozottan ráutalja a forgalom révén a nyereség emelkedésére. De egyáltalán, mikor nem kérdezte Magyarországon kereskedő az üzletfelét: jó fizető-e, vagy rossz fizető? Hitelképes-e, vagy sem? Elvégre, könnyelmű hitelezésben nemcsak az illető kereskedő veszít, de az egész magyar közgazdaság.

VI.

S mit szólunk a Baross Szövetséghez, mely adatok birtokában van és további adatokat gyűjt.

Vajh, mely és hány adat birtokában van a Baross Szövetség, mikor *intő szóval* fordul a közvéleményhez? „*Csupán* két esetről tudok”: mondja cikke vérén az elnök úr. Ha megbélyegezni való, komoly esetek ezek: vájjon miért nem hozza legalább ezt a két esetet nyilvánosságra? Jobban tenné, minthogy e két diszkrétül kezelt eset birtokában „még ez alkalommal, utoljára, intő szótatot” bocsát ki és Shylockot exhumálja. Vakmerő Shylockról beszél, aki a boldogulás húsát akarná a keresztény kereskedő vagy iparos testéből kivágni!

Hát ez a metódus az, amely ellen tiltakozni kell. Vagy vannak Shylockok s akkor a bizonyítékokat ne tartsuk a mellényzsebben. Vagy nincsenek Shylockok: akkor nem kell *intő szóval* ijesztgetni a békés járóelőket.

1938. szeptember 3.

VEGYÜK BIRTOKUNKBA A JÖVŐT

„... Sejtjük és érezzük, hogy holnap ismét nagy változások lesznek Európa térképén.”

„Megvan annak a lehetősége is, hogy előttünk, magyarok előtt, megnyílnak a jobb jövőbe vezető kapuk.”

„Birtokunkba venni a jövőt és megtalálni helyünket a nap alatt, csak az esetben leszünk képesek, ha politikai szenvedélyeink nem fajulnak el annyira, hogy elhomályosítsák történelmi tudatunkat és ha minden párt- és osztályellentétek felett is egységes nemzet tudunk maradni.”

Ki írta ezeket a prófétai sorokat hosszú hónapok előtt? A nemzet legnagyobb élő írója, akit éppen ma ünnepel az ő iránta rajongó tiszteletben egybeforrtnemzet.

Herczeg Ferenc, akár a Pogányok korát eleveníti fel, akár Ocskayval a kurucokhoz vezet: mindig a magyarság sorsdöntő problémáira világít rá. Nemcsak az ő monumentális alkotásait bámuljuk, hanem a futó napok eseményei mellé írt feljegyzéseit is.

Mennyi igazság van ebben a fent idézett megjegyzésben, amit az év elején írt a zseniális politikai író csodás ösztönével, Hungária nagy tanítómestere az ő őszinte szókimondásával!

Eljön, igen: közéig a ma még elzárt kapuk kinyitásának ideje. S ezeken a kapukon át a jobb jövő felé jutunk el, mi szegény magyarok.

Ezek felé a kapuk felé tódult tegnap tízezzrel a főváros népe, amely az est óráiban benépesítette a Hősök terét. Itt igazán nem volt se párt-, se osztályellentét. A hivatalnokok, iparosok, vidéki gazdák légiói mögött ott haladt a kereskedők csapata is, vitéz Barczy Gábor, Krasznér Lajos alelnökök vezetése alatt. A száz-ezernyi tömegben minden szív egyet akart, egy célért dobogott. Birtokunkba venni a jövőt. Megtalálni helyünket a nap alatt.

Ahogy a revízió szószólói: Herczeg itthon, Magyarország lordja Angliában hirdették.

*

Új érzés ez? Dehogy. Háromszáz éves a sóhajtás.

„Ha ezt a területet, ami a miénk, vissza nem vesszük, ha édes hazánkat elveszejtjük: fussunk ki az országból! Brazíliában elég puszta ország vagy, kérjünk a spanyol királytól egy tartományt: csináljunk egy kolóniát.”

A XVIII. század közepén ezekben a keserű szavakban tört ki a nemzet akkori legnagyobb írója, Zrínyi Miklós. Három századdal később ugyanazt az elszántságot, ugyanazt az egységet és fegyelmet prédikálja gróf Zrínyinek, a költőnek utóda: Herczeg, akiben legvilágosabban él a nemzet történelmi öntudata.

S ezt az egységet, ezt a fegyelmet követeli a felvidéki magyarság önrendelkezéséért harcoló Imrédy Béla is.

S ahogy Zrínyi Miklós levette udvarházának mestergerendájáról a bibliát: mi is imádkozzunk.

Ahogy Zrínyi olvasta az Ó-Testamentumból, mi is mondjuk utána Debóra énekét:

— Új háborúkat támasztott az Úr és bezúzta az ellenség kapuit. Kik önként kockáztatjátok életeteket a veszedelemben, dicsérjétek az Urat. Ámen.

Zrínyi Miklós rettentő vívódásait az eltűnő századok továbbadták az utánuk következő századoknak. S a mai megcsönkült ország magyarja Zrínyi borongásával nézi a népet, amely szembeszáll minden veszedelmekkel s követi a vezért, aki egységet és fegyelmet rendel.

A múltat megbűnhödtük. A jelen riasztóan sivár. Csak a jövő az, amit Herczeg szavával birtokba vehetünk. S amit birtokunkba fogunk is venni. Mint fegyelmezett, egységes nemzet.

1938. szeptember 24.

A FELVIDÉKI MAGYARSÁG

„Nem felejtettek el bennünket...
Dicsőség a nagy államférfiaknak,
akik megmentették a békét.”

Egy nagy párizsi lap közli péntek déli számában ezt a 12 szót Budapestről kelt tudósításában.

Meghatott lélekkel rebegjük utána a hálálkodó fohászt: dicsőség a nagy államférfiaknak! Ez az ő érdemük, a Münchenben összegyűlt nagy államférfiaké.

Az *igazság* útban van. S miközben Németország hadai bevonulnak a szudéta területre: mi a párizsi nagy lap berámázott szavait mormoljuk: nem felejtettek el bennünket, nem felejtettek el bennünket.

S ez teszi ráknézve a müncheni döntést történeti nevezetességűvé. Ami tegnap még csak magyar probléma volt, ma már európai probléma.

Felvidéki árva testvéreink kérdését Európa napirendjéről többé levenni nem lehet. A müncheni megoldás a magyar problémát európai problémává tette. Forró köszönet jár Magyarország barátainak, Mussolininek és Hitlernek. A magyar kormánynak, ismerjük el, igen nagy érdeme, hogy eréllyel és határozottsággal, következetes politikai vonalvezetéssel örködött, hogy ez a kérdés ne kerüljön le a napirendről.

A továbbiakban most már minden azon múlik, tudunk-e egységet mutatni. Tudjuk-e erővel, fegyelemmel, szilárd akarattal dokumentálni ország-világ előtt, hogy a magyar nemzet fiaiban éppen a nemzetéltre nézve sorsdöntő kérdésben, kezet kézbe fogva, haladnak előre.

Száz szakadék tátongott még tegnapelőtt. Mind be kell tölni. Magyar és magyar között most ne legyen félreértés! Ki erre, ki arra igazodott még tegnap: most egy jó darabig mindenki csak egy irányba nézzen: észak felé, amerre a Trianon által elszakított magyar testvéreink laknak.

Tizenegy éve, épily szeptembervégi borongós, őszi idő volt, amikor Apponyi a nemzetek gyülekezetében felállott és így szólt: „Nemcsak kis nemzetemnek vagyok ezúttal a szószólója, hanem az egész emberiség helyesen felfogott érdekét védelmezem.”

Tizenegy év telt el s végre eljutottunk odáig, hogy a trianoni szerződést aláíró legnagyobb hatalom miniszterelnöke, Neville Chamberlain, elismerte a győztesek súlyos hibáját, hogy a nemzetek szövetsége nem alkalmazta az alapokmány 19. cikkét. Nekünk nemcsak jogunk, de kötelességünk is elkövetni mindent, hogy az a nemzetközi állapot, amelynek fennmaradása hosszú idő óta veszélyezteti a világbékét, most már megszűnjön. Ahogy egy nagy magyar álamférfiú mondta, szóhoz kell juttatni a béke mellett az igazság eszméjét is. Európa sóvárogja a békét, megnyilvánult ez abban a hangulatban, amely a müncheni megoldás után úrrá lett a lelkeken. Minden jó európai ember szíve szeretettel telik meg azok iránt, akik a békét szolgálják és a békét biztosítják. Ennek a békének, az igazságos békének, a maradandó békének előfeltétele, hogy Magyarországnak két évtizeden át megadással túrt sajtó sebe végre orvosoltassék. Amikor a magyar kereskedő épügy, mint a magyar iparos, földműves, a munkás, ugyanezt kívánja, akkor a halhatatlan Apponyi szava szerint, mindmegannyian szószólói vagyunk kis nemzetünk ügyén kívül az egész emberiség ügyének. A békeszerződés igazságos újjárendezése nemcsak magyar kérdés, hanem az európai megnyugodás, a békés haladásnak is a kérdése.

1938. október 1.

KOMÁROM —KASSA

Ki jár oly későn éjszaka ott künn
a temetőn? . . .

Talpig feketében, fején jólvasalt cilinderrel megjelent tegnap egy bánatos úriember, Benes Ede, elődjének, a néhai köztársasági elnöknek sírjánál és hatalmas koszorút helyezett el a márványtalapzatra.

Mi volt a szalagra írva: nem tudjuk.

Mit érzett Benes úr: sejtjük.

A sírban nyugvó Masaryk feleletén egy pillanatig sem kell törni a fejünket. Meg van írva ez az ő könyvében. Csak el kellett volna olvasni Benes Edének. Csak meg kellett volna szívlelni. Az életbe kellett volna átvinnie.

„Die Geschichte sagt, dass der Chauvinismus jeden Staat zugrunde richtet, sei es politischer, religiöser, oder Klassen-Chauvinismus.”

Érezte ezt a csehszlovák köztársaság alapítója és első elnöke. Teoretikusan jól meg is fogalmazta a világforradalomról szóló könyvében. Ez az igazság azonban megmaradt Csehországban — írott malasztnak.

A politikai sovinizmus nem engedte meg, hogy helyrehozzák a trianoni tévelygéseket. A politikai sovinizmus gátat vetett az önrendelkezési jog érvényesítésének. A politikai sovinizmus milliónál több magyart és még több más nemzetségbelit erőnek erejével iktatott be egy természetellenes államalakulatba, amelybe se testük, se lelkük nem kívánczolt.

Az eredmény most itt van. A történelem új példával igazolta, hová vezet a kíméletlen politikai sovinizmus: íme, az állam tönkretételéhez.

A benesi Csehország saját bőrén érzi a történelem megérdemelt ostorcsapásait.

*

S míg Benes, mint a régi ballada árva gyermeke, éji látogatásra indul mesterének sírjához: egyszerre szerteszét az országban kigyulladnak a mécsesek. A komáromi vár alján és Kassán és Losoncon és Léván és Érsekújváron és megannyi régi szép magyar városban az örömmek, a reménykedésnek egyre erősödő fényét lehet látni. A magyar éjszaka többé nem olyan vigasztalanul fekete...

Mikor e nyomtatott írás az olvasó kezébe kerül: észak felől, kelet felől már futnak a gépkocsik Komárom irányába. S a drága, szép városban, amelyhez nemzeti irodalmunk és nemzeti gazdagításunk annyi szép emléke fűződik, megkezdik a Felvidék új rendezését, a bennünket ért igazságtalanságok jóvátételét.

Érzi-e vájjon minden magyar ennek a történelmi eseménynek fölemelő nagyságát?

Vannak közöttünk, akik már szinte beletörődtek, beletöpörödték nemzeti balsorsunkba. Vannak, akik keserves nélkülözés, gyötrő várakozás hosszú éveit alatt, szinte elfásultak.

A komáromi találkozás pillanatában, a Felvidék számottevő részének visszacsatolásakor be kell következni annak, amit az egykori felvidéki nagy magyar alispán, Grünwald Béla írt, pont 60 év előtt „Felvidék” című politikai tanulmányában.

„...amikor a vért vesztett s kimerült test éledezni, melegedni kezd,... mikor a testben gyorsabban kezd lüktetni a vér... valamennyiünk lelke előtt egy nagy ideál lebeg. A magyar éljen, emelkedjék fel a dicstelen rengésből, éljen, mint erős, önálló nemzet, erős önálló államban legyen önmagának célja s minden ereje szolgáljon saját céljainak megvalósítására.”

Ezt írta a béke és nyugalom kényelmes éveiben Grünwald Béla a Felvidékről.

Most egyszerre, mint a birnami erdő; megmozdul a Felvidék és — hazajön. Már itt van Komárom és maholnap hazajön Léva, Losonc, Kassa is. Késhetünk-e tovább, mi, itthon élő magyarok? Értsük meg mai vezetőink szavát, elevenítsük fel a régi alispán intését.

Erős, önálló nemzet. Erős, önálló államban.

Ezt az erőt csak minden jóézésű, minden komoly, minden dolgozó magyarnak egyesített energiája adhatja meg.

A mi szemünkben Komárom és Kassa nemcsak régi, dicsőséges szép magyar városok erejét jelenti, hanem megcsillogtatja eiöttünk a reménységet, hogy a nemzet a Felvidék által, a Felvidék híres írójának szavai szerint ismét tekintélyes és hatalmas lesz. És lesznek olyan „hatalmas egyéniségei; lesznek, akik elég erősek arra, hogy az állam szédarabolásában és gyengeségében a saját érdekük kielégítését kereső faktorokat leverjék s az államban meglévő erők összpontosítása által a nemzet erejét fokozzák.”

Az erőknek ez az összpontosítása a legsürgősebb feladat.

1938. október 8.

MAGYAR KERESKEDELEM

I.

A kassai bevonulást követő hétnek több jelentős eseménye volt. Először is új kormány mutatkozott be tegnapelőtt, Imrédy második kormánya. Óriási nemzeti feladatok várnak megoldásra a Felvidék visszakapcsolása után. Érthető, hogy Imrédy Béla, megtartva maga mellett azokat a férfiakat, akikkel együtt dolgozott, ennek a történelmi jelentőségű akciónak sikerén, most új erővel kívánta kiegészíteni kormányát. Széles körök őszinte vonzódása fordul az első felvidéki miniszter felé. Jaross Andornak eddig minden gesztusa rokonszenves volt. Kunder, a kereskedelmi tárca mellé megkapta most az iparügyeket is. Ezzel újra egyesült a nemrég nagy fáradtsággal szétválasztott minisztérium. Tasnádi-Nagy András ugyanazt a karriert futja meg, amit 25 év előtt Balogh Jenő. Kultuszállamtitkárból lett ő is igazságügyminiszter. Nagyon dicsérik katonai körökben Bartha honvédmíniszter kiváló képességeit.

Az új kabinet, reméljük, nagy energiával fog majd hozzá a megnagyobbodott Magyarország rendkívüli problémáihoz. Szeretnénk, ha az ország reális szükségletei irányítanák az új kormány megfontolt politikáját.

A másik esemény a parlamentben zajlott le. Kánya beszélt. Fölényes okossággal.

Feltárta a magyar Felvidék hazatérésének diplomáciai előzményeit. Nem szólt érzélgős hangon a szívekhez. Kánya általában nem szentimentális ember. Nem is elméskedő. Ninc9 semmi érzéke színpadi hatások iránt.

Ellenben exaktul, pontos mérlegeléssel állította fel az utóbbi hetek eseményeinek bilancát.

S amint súlyt tett súly mellé: mind jobban emlékeztetett a nagyszerű elődre: idősebb Andrássyra.

1871-ben, amikor épp költözőfélben volt a Szentgyörgy téri palotából a bécsi Ballplatzra, felállt a nagy Andrassy a magyar parlamentben és igen rövid beszédben fejtette ki felfogását az eredményes külpolitikáról.

— Én azt gondolom, hogy minden politikai, még inkább pe-

dig fegyveres akciónál igen jó, ha két dolog van az ember oldalán, az ember mellett. Az egyik a jog. A másik az erő.

— Oly állam, mely gondoskodik arról, hogy nyugodt, a jó viszonyt nemcsak elfogadó, de fölkereső politikát követ: alkalomadtán már magában, ezen politikájában, találja jövő szövettségét is.

Ezt mondta gróf Andrassy Gyula, az egykor oly hatalmas Monarchia nagy külügyminisztere. S ezt tette Kánya Kálmán, aki példátlanul nehéz időkben egyaránt tudott jogra támaszkodni és erőt mutatni. Úgy, amint az idősb Andrassy, ő is értett hozzá, hogy „jó viszonyt fölkereső” politikát folytasson.

S eredménye, íme, megvan: jogot párosított erővel. Múltbeli szövetségeshez jövő szövetséget is talált. S úgy, mint később, hosszú külügyi szolgálat eredménye gyanánt Andrassy megnövelte a Monarchiát két régi tartomány okkupálásával: Kányának sikerült még sokkal nagyobb, még sokkal értékesebb területet szerezni vissza Magyarországnak. Tegyük hozzá boldog örömmel: magyar ifjak mennél kevesebb véráldozatával.

Kánya beszédéhez sokan szóltak hozzá s az országgyűlés szinte egységesen méltatta a külügyminiszter diplomáciájának sikerét. Rassay klasszikusan fogalmazta meg tételét: „Húsz év nehéz építő munkája: az itt élő magyarság érdeme. A visszatérő magyarok nézék meg, mi volt 20 év előtt és mit találnak most, 20 év után Magyarországon. Húsz év előtt — egyebek közt — kereskedelmünk ki volt fosztva. Húsz év alatt kereskedelmet teremtettünk.”

A felsőházban Ravasz László talál ragyogó szavakat a Felvidék visszatérésének örömére.

— A nemzetek sorsát nem az óriások, hanem az egész nemzet együttes akarása, a közös célért való megszervezése vívhatja ki.

Milyen nagyszerű szónok ez a püspök!

II.

Szeretnénk magunkat teljesen átadni az öröm édes érzésének, hogy itthon vannak a mi elszakadt gyermekeink, megint megteríthetjük az ő számukra is az ebédlőasztalt. Ujjongó érzésünket kifejezte a kereskedők múlt csütörtöki tanácskozásán az OMKE el-

nőke, Sesztina-Nagybákay Jenő. Hálaadó feliratunkra azóta megjött a kormányzó úr válasza.

Kinek mi része van ebben a dicsőségben: előttünk mások felsorolták. Jól tette Hegedűs Lóránt, hogy mikor vasárnap az OMKE kérésére megkoszorúzta Rákosi Jenő szobrát: hódolattal emlékezett meg a revízió tollforgató hőseiről. Fennszárnyaló szavakkal magasztalta a Rákosiak, Herczeg Ferencek érdemét. S míg Hegedűs Lórántot elöntötte a tűz s nagy közíró elődjének, Rákosinak szobra előtt elmondta életének egyik legszebb beszédét, mi egy még régibb közíróra gondoltunk, aki orvosságot keresett minden áfium ellen minden kor magyarja részére.

Gróf Zrínyi Miklós megtalálta azt a drága gyümölcsöt, „akit az emberek dicsőségnek hívnak.” S megmondta Zrínyi, mi szokta elérni ezt a dicsőséget.

Fáradhatatlan szorgalmatosság. Unalom nélkül való vigyázás. És a gyors készség.

Minekünk, magyaroknak, teszi hozzá, nemcsak dicsőségünk, de a megmaradásunk is ebben vagyon.

III.

Fáradhatatlan szorgalom. Unalmat¹ nem ismerő figyelem, gyorsaság, készség.

Csupa olyan kvalitások, amiket változatlanul köthet kartársainak lelkére a mai államférfiú, épúgy, mint a szigeti veszedelem énekese 300 évvel ezelőtt.

Sajnos, a mai katona-államférfiú más szemmel nézi a megnőtt, de még mindig csonka ország helyzetét.

Kunder, aki katona, mint Zrínyi, politikus, mint Zrínyi, tegnap nem a fáradhatatlan szorgalmat, nem a gondos figyelmet, nem a gyorsaságra való készséget prédikálta az őt lelkesen hallgató kereskedőknek. Buzdító szavai abban csúcsosodtak ki: akkor lesz az ország igazán a mienk, ha itt e földön a kereskedelem magyarrá válik.

Azzal a tisztelettel és megbecsüléssel, amit kiváló miniszterünk iránt érzünk, fel kell vetni önmagunk előtt a kérdést: Nincs itt valamelyes tévedés? Hát eddig mi volt ezen a földön a kereskedő, ha nem magyar?

Tudtunkkal, épp az immár szobor-életet élő Rákosi Jenőnek hív tanúsága szerint, mintegy 50 év előtt megmagyarosította az a tábor, amely Sándor Pállal az élén harcba szállt az üzleti könyvek, a cégtáblák, a levelezés magyarságáért, az akkori gyarmatosító osztrák kereskedelem egyeduralmi törekvései ellen.

Ezután válják magyarrá a kereskedelem? Megkövetjük alázattal az ünnepet ülő nagyurakat: vessenek egy pillantást a fólián-sokba: figyeljék meg, kik, milyen fajta magyarok ismerték el réges-rég a kereskedelem magyarságát.

Apponyi Albert vagy Klebelsberg Kunó gróf vájjon eljöttek-e volna hozzánk, ha a kereskedők tiszta nemzeti szelleméről, az ő gondolkozásuk és érzésük tiszta magyarságáról nincsenek meggyőződve?

A miniszter elődei közül hálaistennek többen is vannak még életben. Panaszolta-e vájjon Beöthy László, Nagymagyarország kereskedelmi minisztere, hogy a kereskedők szívben-lélekkben nem magyarok? Walko Lajos és Bud János, Hermán Miksa és Fabinyi Tihamér szívük szerint tanúvallomást tehetnek: ez ország kereskedelmének még ezután kell magyarrá válnia?

S ha élő minisztereknek és élő pártebereknek vallomása nem elegendő: megszólal a kereskedelem magyarságának védelmében a halott Gömbös Gyula, akit épp a kereskedelmi és iparügyi miniszter úr joggal emelt pár hét előtt piedesztálra. Gömbös Gyulának igen magas követelményei voltak a kereskedelemmel szemben. De Gömbös nem vonta volna be — ahogy az OMKÉ-ben ezt élőlőszóval jelentette ki — a kereskedelmet a nemzeti sorsközösségbe, ha a kereskedelem tiszta, becsületes magyarságáról ő maga nincs meggyőződve.

Gömbös azt hirdette, hogy „a tőlünk idegen dolgok utánzása beteges tünet” s épp ezért hangoztatta „a nyugodt, békés, alkotó politikai atmoszféra szükségét, amely idebennt és odakinnt egyengeti a kereskedők útját.”

IV.

Hol van magyar mozgalom, amely mellé szívvel-lélekkkel nem állt a kereskedelem? Beruházási hozzájárulás? A kereskedelmi miniszter úr vájjon érdeklődött-e pénzügyminiszter kollégájánál?

Vájjon azt a felvilágosítást kapta-e, hogy a „még nem magyar” kereskedelem kivonta magát a nagy vagyonadóból?

„Magyar a magyarért” mozgalom? Kérdezze meg önmagát a kereskedelmi miniszter úr: rádiószózatát nem szívlelték-e meg eléggé a kereskedők? Vájjon, kik gyűjtötték össze a gyáripár méreteinek felét elérő summát? S vájjon nem érezte-e át a régi kereskedelem” azt a törekvést is, hogy magyar érdekből mennél többen menjenek kereskedő-pályára a magyar középosztály sarjadékai? Hiszen Sándor Pál és társai voltak azok, akik lelkes felhívással buzdították az addig elzárkózó magyar fiatalságot a kereskedő-pályára.

Arra is emlékezni fog a kereskedelmi miniszter úr, hogy amikor még nem volt hatósági kényszer, a kereskedelem maga, önként vállalta az értelmiséghez tartozó számos ifjú elhelyezését üzleteiben. Darányi Kálmán ezért annakidején elismerését fejezte ki. Mindez mit se használt volna? A kereskedelemnek ezután kell magyarrá válnia? . . .

Hol van kulturális, emberbaráti akció a fővárosban, a vidéken, amit a kereskedők fel nem karoltak magyar szívvel, magyar lélekkel?

S mindenekfelett: millió és millió pengő értékű magyar árut helyezett el évenként a kereskedő ismeretlen, új piacokon, ez mind nem elég. Ezután kell magyarrá válnia?

Nem, ha a parlament pártkülönbség nélkül állapította meg szombaton, hogy az elmúlt év alatt is nemcsak mezőgazdaságot fejlesztettünk, nemcsak kultúránkat emeltük magasabb fokra, hanem kereskedelmet is teremtettünk: akkor ez a kereskedelem nem idegen kezek munkája, hanem — magyaroké. Higyjük el ezt Gömbösnek, Apponyinak, Klebelsbergnek s annyi jeles magyarnak.

V.

Helyes volt felvetni a kérdést ott, a Károlyi-palotában: „Mikor lesz az ország igazán a miénk?” A helyes felelet igen egyszerű. Mikor majd a népi elv szűkös alapja helyett rá tudunk helyezkedni az egyedül helyes, az egyedül igazságos alapra és történelmi jusunkat érvényesíteni tudjuk, amikor a szentistváni gondolatnak megfelelően, elérünk végre nemzetünk régi határaihoz: akkor lesz az ország igazán a miénk.

Ehhez a nemzeti sorsközösségbe tartozó összes magyaroknak, — a magyar kereskedőnek is — egybekapcsolódó, fáradhatatlan szorgalommal, unalmat nem ismerő figyelemmel, gyorsasággal és készséggel végzett munkájára van szükség. Zrínyi szellemében.

1938. november 19.

NAGY KÁLMÁN EMLÉKE

Köszönöm Keéky Istvánnak, hogy vasárnap a „Magyar Nemzetiben sok régi ismerősünknek, tanítómesterünknek gyöngyörű galériáját tárta fel.

De különösen hálás vagyok, amiért feltámasztotta egy vasárnapra a mi falunk papját.

„Hallottam, — mondja Keéky — hallottam híret Nagy Kálmán tiszteletesnek, a balkányi papnak ... a muzsika nagy rajongója: Schlauch, a nagyváradí bíboros-püspök meghitt barátja volt az egyszerű kálvinista papnak ...”

Majd arról a gyönyörű szivárványhídról ír Keéky, amelyet Pannonhalma és Debrecen közt emelt ez a művészlelkű, falusi tiszteletes.

Karácsonyi gyertyagyújtás előtt jól esik olvasni ezt a meleg, emberi hangon szóló írást. Könnybe borul a szemünk, mikor Nagy Kálmán szivárványhídjára gondolunk. Soha jobb időben nem keltette volna életre Keéky István a balkányi papot, mint most.

Ő csak a híret hallotta. Mi személyesen ismertük. Ma is látjuk mosolygós arcát, tempós járását, halljuk incselkedő szavát, nevetünk anekdotáin, amik túléltek őt.

Jól tette Keéky, hogy Nagy Kálmánt, a falusi csöndben elhalódott nagy magyar tehetséget felidézte a mai kor emberei számára. Jaj, csak teremne tízezer Nagy Kálmán: a magyar falvakban több harmónia, több kultúra lenne.

Mit tízezer? Csak száz Nagy Kálmán akadna, aki Keéky gyönyörű írása szerint, mindennek csak a szépségét nézte. „Az egyisteniség földöntúli fölsége és a művészet szépsége kiegyenlített nála minden emberi differenciát.”

Hol vannak ma a Nagy Kálmánok? S miért nem jönnek elő onnan, ahol vannak? A mi országunk haladása, megerősödése,

viasszaszerzett részeivel való gyors összeforrása, dicső múltjában való feltámadása függ tőle, hogy a Nagy Kálmánok — feltámadjanak. Az ő megértő, hídépítő szellemük legyen úrrá ebben az országban.

Hídépítés? Igen szépnak tartjuk a metaforát a híddal Pannonhalma és Debrecen közt. De a mi falunk papja olyan hidat épített, amely nem a Lánchídhöz volt hasonló, hanem a Margithídhöz.

Az ő hídja nemcsak a két partot kötötte össze, hanem mint Szent Margit hídja, levezetett a — szigethez is.

Nagy Kálmán igenis ábrándozott Bach és Liszt fugái közt Pannonhalma és Debrecen egybehidalásáról, de az ő hídjának volt egy elágazása a fejlődő, művelődő, fiatal — Pest felé.

Nagy Kálmán szívét édes melegség járta át, amikor Bory Bélaéknál a bíboros-püspöknek muzsikált, de hazajövet megállt az Auspitz boltja előtt, vett a híres süteményből s aztán bevégezte mindennapi sétáját a mi házunknál. Emléke úgy marad meg a falu minden rendű, felekezeti polgárában, mint a szeretet, az összetartás, a kölcsönös megbecsülés prédikátoráé.

Sok karácsonyi gyertyát gyújtottak meg, oltottak el azóta. Mintha nem csak a jó Nagy Kálmán teste, de a régi meghitt szeretetnek a melege is elhamvadt volna körülöttünk.

*

Mások Kossuthra, Deákra, Eötvösre, a Tiszákra hivatkoznak.

A történelem géniusza megbocsátja, hogy ma nem a nemzet legnagyobbjaira apellálunk. Hanem Nagy Kálmánra, a józan, a becsületes, a talentumos falusi papok mintaképére, aki az embereket szigorú próbára tette az erkölcsük, a magyarságuk, a megbízhatóságuk, az egyéni érdemeik szerint.

Nyugodj békén, Nagy Kálmán és álmodj régi falvadról, a te falud kedves falu és boldog falu volt és a maga módján mintafalu volt. Az emberek megbecsülték benne egymást. És tisztelték Gencsy Bélát, a földesurat, büszkék voltak Simándy Dénesre, az eszes bíróra és mulattak a jegyző fiának, Benedek Jánosnak, a későbbi képviselőnek bolondos tréfáin. Megbecsülték a falu tisztességes boltosait s ha a szolgabíró (Kállay Miklósnak hívták ezt a Párizsból hazakerült fiatalembert) különbséget tett a falu kereskedői

között, az akkoriban annyit jelentett, hogy véres komolysággal megkövetelte a septemvir familiájából való fakereskedőtől, hogy még több morális erővel ügyeljen az üzleti tisztességre, mint mások.
1938. december 24.

A 120 ÉVBEN . . .

„A kis falusi szatócs csilingelő
bolti csöngettyűje bennem szinte
templomi emlékeket idéz fel.”

I.

Így mondta pár év előtt a plébános úr az OMKE gyűlésén, Sárváron.

Vigasztaló szava nem ment ki azóta sem a fejünkből. Mi tisztán hallottuk minden zajon át a sárvári szatócsbolt csöngettyűjének a hangját és felbátorodva folytattuk utunkat.

Most, hogy karácsony ünnepe közeleg felénk: jólesik megint Sárvár felé venni az utunkat. Nézegetjük a boltok felírását, hallgatjuk az ajtók nyílásakor megszólaló csengők hangját. Egy régi boltba be is kopogtatunk. A Schnabel céghez.

A csengő megszólal s mintha színházi rendező tartaná a kezében: szavára felmegy a függöny. A színpadon Mária Terézia-korabeli vadászkastély ebédlője. Most jött meg a házigazda: Ferdinánd főherceg úr, akit néhány év előtt ölében tartott felséges anyja, a mi királyunk, a pozsonyi országgyűlésen, amely vitám et sanguinem „életét és vérét” ajánlotta fel neki. Az ifjú Ferdinánd főherceg most vadászni jár ide a Vármellékre. Kastélyában vendégül látja bajor és tiroli vendégeit. Itt mennek lesre a modenai hercegek. Rájuk fog szállni hamarosan ez a gyönyörű birtok is, amely pár száz év előtt még az erős magyar érzésű Nádasdy grófoké volt, akik itt nyomatták ki Erdősi Szilveszter János magyar nyelvtanát.

Eltelik néhány évtized s még több külföldi vendég jár le Bécsből. Nőttön-nő a fényűzés, az idegen életmód. Az idegen főurak

Bécsből látják el magukat mindennel, ami szemük-szájuknak kedves, de már a környezetükben élőködő kisebb potentátok nem mehetnek minden percben a birodalmi fővárosba. Viszont arra sincs se kedvük, sem idejük, hogy vásárokra járjanak. Elkelve itt, Vármelléken egy ügyes boltos. Ki se mondják a szót, már meg is nyílik egy üzlet. Egyelőre csak szerényen. Parasztháznak a pitvarán kell keresztülmenni. Nincs módos kirakat. Nem vagyunk a Kärnthnerstrassen. Még utcai bejárat sincs. De a bolt már megvan. Schnabel megjött és kiszolgálja jó portékával vevőit, a herceg úr ispánjait, vadászait, s ha betévednek hozzá: úri vendégeit is. Ami nincs raktáron, azt beszerzi. Legjobb forrásai vannak a császárvárosban. A kiszolgálás meg olyan, hogy a Kohlmarklon sincs különb.

— Éljen soká — 120 évig... Ügyes, becsületes, jóra való boltos a mi Schnabelünk.

Így köszöntötték 1819-ben a Vármellék boltosát a sárváriak, akik büszkék voltak Schnabelre.

III.

Három év múlva bekopogtatott Schnabel a tekintetes uradalmi igazgató úrhoz. Engedelmet kért, hogy utcára nyíló üzletet nyithasson.

— Ez nem megy úgy Isten nevében — felelte a bonorum direktor, ki egyaránt viselte szíven a falu szépítését és az uradalom jövedelmének gyarapítását. Fizessen Schnabel évenként tíz osztrák értékű forintot, mint járadékot és kötelezze magát, hogy emeletet húz a földszintes házra. Schnabel Sámuel mindent vállalt s ennek alapján elkészült a dekrétum, amely megengedte neki, hogy a Vármelléken, saját emeletes házában, utcára nyíló üzletet nyithasson.

Nincs nemesi levél, amelynek boldog birtokosa jobban örült volna, mint Schnabel ennek a hercegi dokumentumnak. Felkapta a fiát, Gusztit és elvitte a temetőbe. Megmutatta neki a sírköveket, amelyek alatt apja és nagybátyja nyugosznak. Ezek a derék kereskedők Mária Terézia idejében éltek és haltak meg. Aztán elvezette őt a Vármellékéről Sárvárra s az ámuló gyerekek beszélt külső országok gazdagságáról, a kereskedéssel és hajózással foglalkozó angolok, németek hatalmáról. „Most, hogy megkaptuk az engedelmet a nyílt üzlettartásra, meglátod, Guszti, hogy a mi boltunk

együtt fog nőni ezzel a két faluval, azok egybe fognak folyni. Magyarországon nagy lehetőségek vannak, ez a föld nemcsak a modenai hercegeknek lesz vadászterülete, de itt is fogják gyártani mindazt, amit Bécs környékén emberi szorgalom létrehoz. Én nem érem meg, de te, Guszti, a boltnak is, a városnak is, de magának Magyarországnak is, hihetetlen fellendülését fogod meglátni a tulajdon szemeddel.

Ez az év a magyar reménységek bimbófakadásának volt az esztendeje. Ebben az évben fogadta méhébe Petrovics mészáros felesége Petőfi Sándort.

IV.

Schnabel Sámuel hosszú életét egy gondolatnak szentelte. Jó posztót akart adni a sárváriaknak. Negyvenöt évig ez volt életének egyetlen célja. S büszkesége is csak egy volt: tudta róla az egész környék, hogy csakugyan jó portékát árul.

A Bach-korszak végefelé járt. Kezdtett tisztulni az ország helyzete, mikor jól végzett munka békességet adó tudatában behunyta szemét az öreg Schnabel.

Fia, Gusztáv, 1865-ben átvette a boltot s hamarosan át is helyezte a sárvári főutcába. Ezidőtájt már egybeépült Sárvár és a Vármelléke.

Ahogy óvatos és konzervatív volt az édesapja, Gusztáv is megfontoltan haladt előre. Az új, terjedelmes bolttal járó nagy terhet nem vállalta egyedül magára. Helyet adott egy másik foglalkozási ág képviselőjének. Egy régi tisztos helybeli família szappanos üzletét vitte be az új Schnabel-boltba. Baráti megértéssel egészítette ki egymást posztós és szappanos. Hogy az egyik iparos volt, a másik kereskedő, hogy az egyik zsidó volt, a másik keresztény: nem okozott soha zavart az egymással való érintkezésben. Mindkét família törekvése becsületes volt. Munkájukból áldás fakadt. Leszármazóik közt is megmaradt ez a megértő kapcsolat nyolc évtizeden keresztül.

V.

Schnabel Gusztáv kitűnő üzletet örökölt. A nevét ismerték már nemcsak a faluban és a járásban, de az egész vármegyében.

A kiegyezés utáni fellendülés a meglevő boltok forgalmát automatikusan növelte. Nem kellett volna különösebben erőlködni, családjával együtt megélhetett volna.

Gusztávot az az ambíció feszítette, hogy mind szélesebb körben ismerjék és kedveljék meg az ő áruit. Vásárokra járt, egyre hatalmasabb vevőtáborot szerzett, vállalkozott a környékbeli juhtenyésztők gyapjának az értékesítésére is. Úgy megkedvelték az üzletét, hogy a Schnabel-bolt vevőinek a gyermekei is hívek maradtak az üzlettulajdonos gyermekeihez is.

1873-ban költözött harmadszor a cég. A Batthyány-utcai házban foglalták el mai helyiségüket. S ettől fogva céltudatosan ment előre a bolt tulajdonosa. Minden kalandos kísérletnek, minden kockázatos üzletnek útból kitért. Páratlan szolidaritással vezette üzletét Gusztáv és fia, Zsigmond, aki még apja életében, 1891-ben vette át a boltot. Közel félszázada tulajdonosa és irányítója a cégnek. A világháború kitöréséig egyenes vonalban haladt felfelé.

Egy falusi bolt kis üveglencséjén keresztül szemügyre lehet venni egész újabbkori kereskedelmi életünk fejlődését.

VI.

Jött a kommün. Hiába gyűjtöttek Sámuel, Gusztáv és Zsigmond egy kis kapitálist kerek száz esztendő megfeszített munkájával. A szovjet emberei egyszerre elpusztították. Jegyutalványra ki kellett árusítani mindenüket. Ami posztójuk megmaradt, azt oda kellett adni tyúkokért, amiket a helybeli népbiztosok eldizsponáltak.

Schnabel Zsigmond nem esett kétségbe. Mikor a diktatúra mindenéből kifosztotta, kitartó munkával, önfeláldozó szorgalommal újra kezdte megint. S ha pénztára és raktára üres is volt, mindent pótolta jóhangzású, becsületes neve, amely fogalom volt a gyáráknál és fogalom a vásárlóknál.

Mint Béla király a tatárjárás után másodszor alapította meg a királyságot, Zsigmond is második megalapítója lett boltjának a bolsevikiek dülása után.

Vájjon azok, akik manapság könnyed gesztussal teszik túl magukat egy-egy cégnek életén-halálán: meggondolják-e, hogy az igazi jó kereskedő egyéni hivatottsága a semmiből tud újraépíteni komoly üzleti értékeket.

Schnabel Zsigmond nem szónokolt, nem szerepelt, még csak kitüntetést se hajhászott. Csak éppen — visszaszerezte cégének régi fényét.

Hogy az ilyen kvalitású kereskedőt a községe a képviselő-testületbe, a vármegye törvényhatóságába választotta meg: természetes. A kereskedőtársulatnak tiszteleti elnöke. De amellet fontos gyakorlati feladatot tölt be a helybeli Első Takarékpénztárnál, melynek ügyvezető-igazgatója.

Megkönnyíti a kitűnő ember munkáját, hogy oldalán áll már tíz esztendő óta a fia, Imre, aki modern képzettségű, komoly kereskedő. Az ötödik generáció hivatott képviselője.

VII.

A bolt-csöngettyű mikor csilingel megint?

Eszünkbe jut az 1819-es sárvári német, aki ráköszöntött a boltját megnyitó fiatal Schnabelre: Bis Hundertzwan-zig. Százhusz évig éltesse az Isten!

Schnabel Sámuelnek elég lett volna ez a jóból. De a 120-ik év elteltével a historikus nyugodtan megállapíthatja: Magyarország érdekében az állana, hogy a 120 esztendő óta fennálló cégek a közmegebecsülés minden jelével robojjanak át ezen az állomáson új fejlődés *stációi* felé.

Ez nemcsak a régi cégek érdeke, hanem az egész országé.

1938. december 24.

„SEGÍTENI

akart Károlyi Sándor gróf a nép baján és szenvedésein.” Ezt állapította meg tegnapi ülésén a felsőház, mikor egyhangúlag elfogadta az elhunyt szövetségi alapító emlékének megörökítésére vonatkozó indítványt. Nem tartjuk túlzásnak a felsőháznak, mint az utókor hivatott szószólójának elismerő bírálatát. S mi, akik a túlsó partról néztük, figyeltük az agráriusvezér hosszú időn át tartó buzgó fáradozását, szívesen járulunk hozzá a kései utódok elismerésének kifejezéséhez.

Csakugyan el lehet mondani, amit a Hangya mostani elnöke mondott a felsőházban: lehajolt Károlyi a néphez és nemcsak érdeklődött a nép bajai és szenvedései iránt, de segíteni is akart. Ez

igaz. Ezt mi nem is most, a jubileumi ünnepegek örömtüzénél mondjuk először. Hétköznaponként is, üléseinken, ankéten hirdetjük, hogy sok minden másképpen alakulna, ha a későbbi szövetségi vezetéseket is a népen való segítségnek ugyanaz az őszinte akarata hatotta volna át, ami az eszme egykori apostolát.

Bizonyára Károlyi is tévedett egyben-másban. Túlzásai neki is voltak, de munkájával nevelni akarta a népet és új irányt akart adni a falu kereskedelmének.

Akik ma hálálkodnak Károlyi emlékének, jól teszik. De még jobban tennék, ha visszakanyarodnának Károlyi nagy hagyományaihoz. Népet nevelni üdvös és helyes dolog. De a nép neveléséhez nem tartozik hozzá, hogy a szövetség kisajátítsa más foglalkozási ágak, a kereskedők foglalkozásának széles területét. Ezt Károlyi Sándor sohasem kívánta. Az ő hatalmas nemzetmentő elgondolásához ez nem tartozott hozzá. Ő fel akarta virágoztatni a szívéhez nőtt szövetségeket. De monopóliumot nem tett bölcsőjünkbe s nem álmodott róla, hogy a mezőgazdasági export-kereskedelem helyett a kisemberek szövetségei bonyolítsák le a kivitel és behozatal szerteágazó feladatait.

Károlyi reális ember volt. Hazárd játékot nem szeretett játszani. S hazárdnak ítélte volna azt az expanziót, amit ma egyes szövetségi vezeték könnyedén vállalnak.

Amikor a kereskedelmi kormány óhajlásának megfelelően, egybegyűl a Halla-bizottság, hogy megkísérelje összeegyeztetni a kereskedők és a szövetségek törekvéseit: legyen részünkről az első szó az elismerés a túloldal nagynevű vezére iránt.

Tisztelgünk. De utána összemérjük fegyvereinket s ebben a harcban erőt ad nekünk a visszaemlékezés Sándor Pálra, aki époly meggyőződéses, époly elszánt volt, mint az agráriusok vezére.

1938. február 12.

SZURDAY HALÁLA

Szurday Róbert képviselő körül nézett az asztal fölött. Megszokott bankett-környezet. Mosolygó, jóllakott emberek, akik felhőrpintik a feketekávé és utána hangos halljukozással biztatják beszédük megkezdésére a kegyelmes és méltóságos szónokokat.

A volt miniszter feláll és hozzáfog. Szurday megnézi az óráját. Még 40—50 perc: addig tart ez a politikai kinszenvedés. Messziről integetnek felé egyes választók. Mosolyogni kell. Kocintani kell. Érdekes, milyen könnyedén beszél ez a volt miniszter, ömlik belőle a szó. Ötletesen, változatosan, mint aki egész életében ezt művelte. Szurday hallgatja és elgondolkozik. Neki még ma is milyen nehéz, fárasztó, izgalmas ez a szónoklás! Pedig három éve csinálja. S ma milyen meleg van. Fojtó forróság. Gőzölgő pára a levegőben. Nehéz szivarfüst gomolyog. Nem lehet ezt kibírni! Mért nem nyitják ki az ablakot? A kegyelmes úr mond valami elméset. Tapsolnak. Szurday nem hallja. A saját beszédére gondol. Hol is fogja kezdeni? Harmónia, nemzet jobb jövője... Nem, ez majd a vége lesz. De hol kezdje? Jaj, meg kell halni ebben a melegben. Új körmondatokat hall. Behunyja Szurday a fáradt szemét és hirtelen tengerpartot lát maga előtt. San Remo, a Riviéra, régi ismerős tájak, színes vitorlájú hajók, milyen jó volna pihenni s nem hallani a politika zűrzavaros nótáit! Haj, Rákóczi, Sztranyavszky! Már a vasúti jegy is megvan, a valuta is megvan. Jaj, csak meg lehetne innen szökni! Egy huszárvágással kimenekülni a bajból, mint hajdan, önkéntes korában. Katonanóták kavarognak a fejében. Kinyitja a szemét, már Besseney beszél. Éljenek. Ez is jó szónok. De a gyár? Mi van a gyárral, amit úgy szeretett, mint a gyerekét. Mégis az volt az igazi élet, a tökéletes boldogság, mikor megnégyszerezte, megötszörözte a forgalmat, mikor új piacot teremtett lent a Balkánon, mikor a magyar ipar akció-rádiuszát megnövelte. Nemcsak a maga gyárának használt, hanem az egész textiliparnak. Akkor nem éljeneztek, nem tapsoltak. Kemény harc volt, egész Európa minden textiles nemzedékének ipari kapitányai-val és ő kerekedett felül, ő volt a szívósabb, a kulánsabb, a tapasztaltabb. Ez jut eszébe ebben a pillanatban és szinte elérzékenyedik, amikor munkatársaira gondol, néhány tisztviselőjére, meg régi kis detaillistákra, akik mindig megértették, mit akar, akik hittek neki és bíztak benne. S ahelyett, hogy velük maradt volna, most idejött és politizál és szónokol és magyarázza Sztranyavszky beszédét és Endre Lászlót és Rákóczy Imrét, mennyivel jobb volna pedig elmenni haza, a gyárba, de nem lehet, itt kell maradni, erre van ítélve. Életfogytiglan ...

A szegény, szenvedő embernek gyöngyözik a homloka. Halán-

téka mögött új képek vibrálnak. Spitzer Gerzsont látja, a cég hatalmas alapítóját, a nagyszerű pesti kereskedőt, úgy, amint otthon, az ebédelőben nézte mindig képét a kandalló mellett. Spitzer Gerzson, az ő, szintén tartott beszédet. De csak egyszer életében, mikor a kereskedők élén kellett megjelenni Haynau előtt s ő vezette le a vérszopó generális dühét. Különben ő se volt szónok és Weisz Móric se, a többi cégalapító ősök se. Mind boltosok voltak. Nemes kalmárok. Gyáralapító kereskedők. Csak őt, Szurday Róbertet ragadta ki a démon az üzletből, az irodából a fórumra.

S a démonnak nem lehet ellenállni. Nem lehet elfutni előle. Hiába érzi, hogy vesztébe megy: nincs menekvés. Fáradtan, betegen, kimerülten szolgálni kell a démont.

Szurday szolgálta.

Szurday a gyilkos kórral szívében, a gyilkos, fojtó levegőjű szobában fölállt és beszélt. Nem tartott sokáig. Összeesett és meghalt, vége volt.

De nincs vége a szeretetnek és a megbecsülésnek, amellyel az ország gazdasági társadalma gondol erre a derék munkás férfúra.

Klubbeli beszédeit, egy-két parlamenti talpraesett felszólalását, lehet, hogy hamar el fogja felejteni az utókor. De bátor kiállását a textilházisadó behozatala mellett, a magyar kereskedelem nem fogja elfelejteni Szurday Róbertnek.

A politikus Szurday emléke lehet, hogy aránylag hamar elhalványodik, de a szociális érzésű, a kereskedők, iparosok és alkalmazottaik jobsorsáért küzdő Szurday Róbert emlékét meg fogja őrizni a kereskedővilág.

Az OMKE központjának ablakából lengő fekete zászló ezt az őszinte gyászt hirdeti.

1938. február 12.

AZ ÁLLAM TITKÁRA

Wimmersperg báró meghalt. Egy arisztokrata család kihalt vele. Egyik imádott nővérét hét év, a másikat két év után követte a sírba. Egy beteg, magános ember, aki sehogy sem érezte magát jól e földi tereken, elment. Feladatát betöltötte. Munkájáért szép kitüntetésekben részesült. Titkos tanácsos lett, magas érdemrendjele-

ket kapott. Aztán jött a betegség, amelytől végre megváltotta most a halál. Mit búsuljunk, felebarátaim? Gyerünk a dolgunkra.

Hogy-hogy nem: mégsem tudunk oly gyorsan napi dolgunk után nézni. Vissza-visszatérünk a sírhoz, akárcsak a dőripatlani komondor. De az legalább a gazdájának távozásán kesereg. Miniket még ez a kapocs se fűzött az öreg báróhoz.

Valami van mégis, ami kikíváncozik az emberből, e haláleset utáni hetedik napon.

Száz év előtt, vagy ha pontosak akarunk lenni: 1840-ben, ugyanazon a tolnamegyei birtokon várta halálát báró Wimmersperg Emánuel Antal. Kemény fejébe vette, hogy mielőtt örökre behunyja A szemét: megszerzi előbb az indigenátust. Bárói rangját (címerében a levágott török fejjel) elismerte a pozsonyi országgyűlés. Hivatalosan is magyar mágnás lett a dőripatlani földesúr, aki magát már régen igaz magyarnak érezte.

Generálisok, nagybirtokosok és magas udvari tisztviselők vére csörgedezett ennek a száz év előtti mágnásnak az ereiben. A nagyapja nem volt kisebb ember, mint a nagy királynő Generalfeldwachtmeister-e: Emánuel Ferdinánd Freiherr von Wimmersperg. Úgy emlegették az egykorú írások: Falkenau örökös ura. A másik ős: Vince báró. Galíciában császári-királyi Kreiskommiszárius.

Ami tehát a világnak ebben a zugában presztízst adhat: azt mind ajándékba kapta már a bölcsőjében a falkenaui báró-családnak bécsi ivadéka.

Magas rang, előkelő összeköttetés, anyai ágon örökölt szép földbirtok, befolyás az udvarnál, a vármegyénél: mi kell egyéb?

Kezében mindeme könnyítésekkel: lássuk, hogyan fogott munkához a generalfeldwachmeister unokájának unokája, aki íróasztalt kapott a Lánchíd-utcán, a még el nem darabolt Magyarországnak még el nem darabolt kereskedelmi minisztériumában.

Hát ezzel az imént említett presztízzsel úgy volt Wimmersperg Frigyes, hogy hiába volt báró, hiába földesúr és hiába emelkedett mind magasabbra a hivatali ranglétrán: ő egész életén át, megjelenésében, fellépésében mindig egy szegény minisztériumi napidíjas,

különös, félszeg benyomását tette. Régi, viseltes öltözet, divatjamúlt gallér (mely alatt rendesen félrecsúszott a nyakravaló), rojtos nadrág, foltos cipő: mindezt látva, a tájékozatlan ember nehezen hihette el, hogy ez az ütött-kopott külsejű ember egy nagy reszortot tölt be teljes felelősséggel.

De nemcsak a külseje, a beszéde se vallott nagyhatalmú állami méltóságra. Csöndes volt és udvarias mindig, mindenkivel szemben. Aki belépett hozzá: nem érezte egy pillanatig sem, hogy egy lenyűgöző erejű potentát előtt áll, aki bármely pillanatban a hatalom bunkójával csap le a szerencsétlenre. Alárendelt tisztviselői és a hozzákerülő idegen ügyfelei, egyaránt kifejhették nézeteiket és ha bírták érvel: győzhettek nála.

De nem ez a különös külső, nem is lényének példátlan szerénysége az, ami feljegyzésre méltó.

Hanem az ügyszeretet és a szakismeret, amely Wimmersperg bárót korunk legkitűnőbb hivatalnokává tette.

*

Bárgyú arisztokrata-vicek gépies továbbterjesztői vájjon el tudják-e képzelni, hogy ült lent, Fiumében, éveken át idealizmustól áthevülve egy fiatal báró. Ült a hivatalában és dolgozott. Terveket eszelt ki. Mások gondolatait bírálta és megvalósítható formába öntötte. Hosszú éveken át a magyar tengerészeti hivatalnak eszelelke volt. S amikor két generáció fiumei munkája, úgy látszott, hogy kárba veszett: kiderült, hogy Wimmersperg báró hazahozta a tapasztalatainak dús eredményét és beleöltötte a csepeli kikötő statútumaiba.

Szakismeretének hasznát lehetett venni a legnehezebb államközi tárgyalásokon. A híres bresztlitovszki béketárgyaláson neki is szerep jutott. Soha felületes munkát nem végzett. Minden adatnak a végére járt. Csak egy nem érdekelte: az, mit írnak róla. Egyszer a Temps, a francia külügyi hivatal orgánuma egy nemzetközi tárgyalás befejeztével meleg dicsérő sorokat írt a magyar küldöttség vezetőjéről. Valaki figyelmeztette Wimmersperget, vájjon látta-e ezt a róla szóló, egészen szokatlanul meleg, elismerő kritikát.

— Látni, nem láttam, de a Külügyből megtelefonálták pár nap előtt, azt ígérték, hogy majd átküldik . . .

Arra, hogy ő maga a trafikban, húsz fillérért megvegye a kül-

földi világlapot, amely az ő dicséretét tartalmazza, Wimmersperg Frigyes báró képtelen volt.

De képtelen volt arra is, hogy másnak fájdalmat okozzon. Se szeri, se száma az anekdotáknak, amelyek fennmaradtak arról, hogyan igyekezett megszelídíteni miniszteri referenseinek egy-egy szigorú kifejezését.

Egyben kérlelhetetlenül szigorú volt: a saját munkateljesítményének a megállapításában.

*

Ideálja ama másik báró volt: Eötvös József. Sokszor forgatta a „Falu jegyzőjét”, már akkor, amikor nem tudta, hogy valaha ő is jegyzője, titkárja lesz az — Államnak.

Haláláig inkább illet rá ez az elnevezés. Nem méltóságos vagy kegyelmes államtitkár volt. hanem az Állam titkárja, aki szeretettel és megértéssel közeledett az állam minden polgárához.

Egy elhunyt államtitkárról mondta valaki ezt a jellemzést: Hajlandó elfelejteni, hogy ő voltaképp titkár, az állam bizalmas, titkos ügyeinek őrzője és intézője. Összetéveszti magát nevének első felével. Azt hiszi: ő maga az — állam.

Wimmersperg Frigyes emlékét az teszi széppé, meghatóvá, hogy ebbe a tévedésbe sosem esett. Az állam titkárja, az állam engedelmes szolgálja maradt, amíg dolgozni tudott.

1938. február 26.

18 ÉV ÓTA

kormányozza Magyarországot Horthy Miklós. Az idő, amely megválasztása óta eltelt, eléri a hosszát Szent László királyunk, avagy Könyves Kálmán királyunk dicsőséges uralkodásának. A két nagy árpádházi dinasztia 18—18 esztendőn át állt az ország élén.

Ha meg szomorúbb korszakok felé függesztjük tekintetünket: úgyis mérhetjük Horthy Miklós kormányzásának jelentőségét, hogy egybevetjük azt a 49 és 67 év között eltelt periódussal.

Az is 18 esztendő volt, ami a szabadságharc leverésétől Deák Ferenc művének betetőzéséig eltelt.

Ez a mostanáig eltelt korszak, mely a magyar nemzetre zúdult legnagyobb katasztrófa után kezdődött, szintén 18 évet foglal ma-

gában. Zord idő szakadt reánk, zordabb szinte annál is, amit Kemény Zsigmond írt meg. Megcsonkulásunk, szétdarabolásunk, elszegényedésünk keserves korszakában volt egy vigasztaló momentum a nemzetre. Jószerencsénk az állam élére olyan férfiút állított, aki jellemben és tehetségben méltó volt kormányzó-elődjeihez: Hunyadihoz, Kossuthhoz.

Nincs most itt az ideje, hogy azt a szerteágazó tevékenységet, amit kormányzónk 18 éven át kifejtett, akár csak főbb vonásaiban méltassuk. Nem az eltelt hosszú 18 évnek, csak ennek a legutóbbi esztendőnek — a 18-ik évnek említjük két mérföldmutató megnyilatkozását.

Egyik a csepeli beszéd, másik a szolnoki. Egyik a Duna középső folyásánál, másik a Tisza partján hangzott el. Egyiket egy nagy mű betetőzésénél, a másikat egy még nagyobb mű megkezdésénél mondta Horthy Miklós. A két beszéd szelleme azonos volt. Célja, iránya mindkettőnek ugyanaz. Csepel és Szolnok: ez a két vízmenti város inspirálta kormányzónk 18-ik esztendejének két legfontosabb közgazdasági enunucióját.

„Sajnos, — így szól Horthy Miklós kormányzó Csepelen — a múltban és a jelenben is sokszor azt tartották nálunk, hogy a kereskedelemmel, vagy üzletekkel való foglalkozás másodrangú jelentőségű. Ellenkezőleg: szerintem elsörendű fontosságú, mert szükséges, hogy ne akarjon mindenki az államból megélni, hanem ellenkezőleg, minél többen teremtsék meg maguknak az anyagi javak megszerzésének lehetőségét, hogy ekként magát az államot is gazdagítsák.”

Ez a gondolat nem hagyta később sem nyugodni Horthy Miklóst. Szolnokon még szélesebb alapon fejti ki ugyanezt az igazságot.

„Gyermekeinkbe, ifjúságunkba belé kell nevelni az érdeklődést a gazdasági élet iránt, a vonzódást a szabad pályák felé, fel kell kelteni bennük az egyéni kezdeményezést, az önálló vállalkozás szellemét, hogy minél többen szerezzék meg maguknak azt a lehetőséget, hogy vagyont gyűjtsenek és ezáltal az ország gazdaságát is gyarapítsák. Bízom benne, hogy a mi tehetséges fajunk, amely mindenre alkalmas, amely mindent el tud érni, ha akar, — ezt is meg fogja tanulni.”

Most, amikor Horthy Miklós kormányzásának 18-ik esztendeje

a nemzet további sorsára nézve ily fontos, ily hasznos igazságok hangoztatásával telt el: kívánjuk, hogy ezek az elhintett magvak kikeljenek.

S a kormányzó úr friss egészségben maga gyönyörködhesse még az aratás szép eredményében is, amikor majd a meggazdagodó állam elismeréssel fogja kényeztetni azokat a polgárait, akik vállalkozni mertek, kereskedni mertek, sőt még vagyont gyűjteni is mertek.

Teljesedjen be maradék nélkül a csepeli és a szolnoki szózat s a Gondviselés áldja meg hosszú, boldog élettel őt, aki elmondta — Kormányzónkat.

1938. március 5.

KI VESZI AT A PAMMER-CÉGET?

Glosszák a Csathó-darabhoz

I.

A Pammer cégről, nagyapáink megszokott, kitűnő fűszer- és csemegeszállítójáról az utóbbi időben zavaros hírek keringtek. Mintha bajok volnának a vezetés körül. A fizetések se történtek egészen pontosan. Uramisten, ha már a Pammer-boltot is megkörnyékezte volna a mai kor divatos betegsége: a kényszeregyezés. Nem is jó erre gondolni!

Egy ember mégis gondolt rá. Csathó Kálmán, a kiváló regény- és drámaíró színpadra vitte a Pammer-cég vívódását és a leleményes leányunokát, aki Odysseust megszégyenítő ügyességgel kerülte ki a veszedelmes kősziklát és megóvta a régi hajót, hogy az örvényben darabokra ne törjön.

A színműnek nagy sikere volt az első előadáson és azóta is.

II.

— Szerző, Szerző! — kiáltották százan és százan az első felvonás után s a szerző megjelent. A gyakorlott színházi ember biztos mozdulatával köszönte meg a premier közönségének tapsait.

— Szerző, Szerző! — kiáltottam én is az utolsóelőtti sorból és a szerző nekem is megjelent. Kicsit másképpen, mint a többi nézőnek. A kezét nem fogta se Bulla Elma, se Vizváry Mariska. Ahogy behunytt szemmel láttam: frakk nem volt rajta, ellenben hosszú haja lelógott a homlokára... Rögtön megismertem: ez Csathó, úgy, amint először láttam életemben egy másik díszelőadáson. A debreceni kollégiumnak egy március 15-iki ünnepélyén.

III.

Csathó nem volt debreceni. Meglátszott az öltözködésén. Egygyel járt nálunk feljebb, de tizzel volt csinosabb, elegánsabb, mint akár a gözmalmi igazgató fia, pedig ezt magánfogat hozta minden reggel az iskolába.

Csathó finom ruhában járt, Csathó nem verekedett a hátulsó udvaron. Egyáltalán nem sokat keveredett a többi kisdíákkal. Beavatott fiúk fontoskodva suttozták a háta megett: „Királyi táblai gyerek. Nagy úr az apja: tanácselnök.”

Ezen a márciusi ünnepen végre jól megnéztem Csathót. Nem vette le szemét egész délelőtt a szereplőkről. Mi, elsőosztályosok, neveltünk is közben. Éljeneztünk, ha rá került a sor, de aztán jobban figyeltünk Gacsal János tréfás súgdolozására, mint Csiky nagytiszteletű úr prédikációjára. Csathó azonban síri komolyan vette az egészet, látszott az arcán, hogy nincs megelégedve. A rendezésnek valami híjja van ... Csak a végén engesztelődött meg, amikor 13 öreg 48-as honvéd kivonult kopott uniformisában az oratóriumból. Ez szép jelenet volt . . .

IV.

Édesapját nemsokára áthelyezték a fővárosba és Csathó hamarosan eltűnt Debrecenből.

Debrecen azonban nem tűnt el Csathó életéből. S ha különös találgatásnak tetszik is, meg merném kockáztatni: ez az új darabja, melyet most adtak hatalmas sikerrel a Vígszínházban, meseszövéssel, bonyodalmaival talán új benyomások eredménye, de az alaphangulat már ott rejtőzött a mindent megfigyelő kisdíák lelke legmélyén. Az alapötlet ott motoszkált az apró gimnazista fejében. Debrecenben rakódott lé ez a motívum: ottani rokonok beszéltek

neki a nagymúltú, kitűnő képességű, mesterségükért élő-haló debreceni boltosokról, akik elboruló lélekkel látják életük alkonyán, mint siklik ki az imádott üzlet a család birtokából. Az ifjú trónörökösök másfelé vágyakoznak, a kalmárság ősi mestersége nem vonzza többé őket.

V.

Fűszer és Csemege: ez volt a felirata például a Török Szultánhoz címzett piac-utcai boltosnak is, amelyet valaha Rickl József Zelmos alapított. A kis Csathó odajárt be selyemcukorért és datolyáért. A tengerentúli gyamatokkal érintkező komoly üzletember figurája az ő számára itt alakult ki ezek között a sötét bolthajtások között, ahol egy nagynevű debreceni kalmár sürgölődött. Rickl József Zelmosnak maradtak tisztességes, derék utódai. De az üzlete, az nem maradt fenn.

Onnan átment a kis Csathó a Piac-utca túlsó oldalára. Ott sétáltak déli harangozás után udvarlóikkal a szép debreceni lányok a Városháza oldalán. Meg-megálltak a Zádor Lajos kirakata előtt ízléses kirakat, finom áruk bent a boltban. S aki vezeti a boltot, nemes eredetű, nemes igyekezetű kalmár. Fenyéri Zádor Lajos tehetséges fia. Ervin együttjárt Csathóval az iskolába. De a bolt élére ő se került. S a nagy jövőt ígérő bolt épúgy megszűnt, mint a Török Szultán boltja.

S fájdalom, nem néznek fel hét vármegyére szóló üzletükből a Városháza ablakára Szabó Lajos fiai sem. A híres-nevezetes bolt, melyről szép történeti regényt írt tavaly az egyik leszármazó: Szabó Mária, szintén leeresztette a rollóját. Szabó Lajos fiai közt még volt két kereskedő. De az unokáik közt már egy se maradt . . .

Folytassuk a felsorolást? Fájdalmas. Fáj még akkor is, ha azal próbáljuk vigasztalni magunkat, hogy voltak, akik becsülettel továbbfejlesztették az apai boltot.

VI.

Csathó Kálmánban ezek a debreceni kisdíákkori emlékek nem halványodtak el. Horatius csak kilenc évig szorongatta magában a témáját, Csathó ezt a 9-es számot megsokszorozta S amikor drámailag jól megalapozott, izgalmasan érdekes színmű kerekedett eb-

ből a hosszú időn át megérlelt magból: Molière legsikerültebb irányzatos komédiái jutnak eszünkbe.

Tendenciás darab ez is. Ehhez nem fér kétség. Amint tendenciás vígjáték a Botcsinálta doktor, vagy a Fösvény. S az irodalomtörténetnek nem jutott eszébe, hogy irányzatossága miatt kitessekelje Moliéret és jónéhány klasszikus íróársát. S a modern kritika Csathónak sem írja terhére, hogy nemcsak jó drámát írt, nemcsak lélegzetet elállítóan izgalmas jeleneteket vitt a néző elé, de ráadásul — közgazdasági tendenciája is van.

„Itt egy plusz-t kaptunk — írja színi bírálatában a kitűnő Sebestyén Károly s ez a plusz a leglényegesebb. Nemcsak költőnek a műve ez a darab, hanem a harcosé, a bátor emberé, aki nyílt sisakkal áll ki a meggyőződéséért és azzal se törődik, hogy manapság kétélű a tézis, amit felkapott. Végleges ítélet e darab felett nem is a színikritikus, hanem a közgazda fog mondani.”

Nem tekintjük magunkat Kúriának, amely végleges ítéletet hoz. De viszont nem is nyújtunk be hatásköri kifogást, mikor az esztétikus a közgazdasági fórum elé teszi át Csathó darabját.

Hisszük és valljuk, hogy a Fűszer és Csemege szerzője a magyar gazdasági élet egyik komoly, súlyos sebére tette rá a kezét. És nyugodt lélekkel állítjuk, hogy száz vezércikknél, ezer szónok-Játnál nagyobb hatása lehet Csathó Kálmán művészien felépített darabjának.

VII.

Először azért, mert nem lehet lehurrogni, mint elfogult párt-embert, vagy mint az érdekelt foglalkozási ág képviselőjét, amikor Csathó hangoztatja a színpadon a tisztos kereskedői foglalkozás fontosságát. Birtokosembereknek és táblabíráknak ivadéka ez az író, aki elkeseredik azon, hogy a vagyonhoz és megbecsüléshez jutott magyar kereskedőcsaládok harmadik nemzedéke már rendesen lenézi a nagyapja foglalkozását. Dolgozni a boltban, udvariasan kiszolgálni a vevőket, felügyelni a segédekre: nem való úriembernek e száználmas epigonok felfogása szerint. Felfelé akarnak ezek kapaszkodni, ami önmagában véve — fejt ki a darab egyik vonzó alakja — még nem volna baj. Csak az a baj, hogy nem tudják szegények, merre van felfelé.

Pedig nyilvánvaló: felfelé az az út vezet, amely az ország

meggazdagodását tűzi célul. S ezt a célt az egyén a maga vagyono-
sodása által közelíti meg. „Az utolsó száz évben — mondja helyes
megfigyeléssel Csathó egyik okos kereskedője, — a legtöbb úr
tönkrement. Ebből alakult ki az a babona, hogy aki pénzt szerez
vagy meggazdagszik, az nem úriember.”

Csathó mindenesetre nagy szolgálatot tett a félrevezetett köz-
véleménynek, amikor bátran szembeszállt egy elterjedt babonával.

De vajjon több sikere lesz-e Csathó Kálmán felvilágosító
munkájának, mint az elhalt miniszterelnöknek, Gömbös Gyulának
volt, aki híres OMKE-beli beszédében már halálosan nevetségessé
tette a nyegle ifjakat, akik ősi cégüket otthagyták s vadászkalapban
tetszelegnek a pesti korzón.

VIII.

— Vissza a pulthoz! — hangoztatja a Fűszer és Csemege szer-
zője. S hozzá teszi: meg kell adni a pultnak a becsületét. „Egyik
becsületes foglalkozás époly előkelő, mint a másik” — ez Csathó
alaptétele.

Higyje el végre a mi középosztályunk válogatós sarjadék*
Csathónak, amit eddig nem akart elhinni se Sándor Pálnak, se
Gömbös Gyulának, se vitéz Barcynak, se az OMKE többi szó-
szólójának, hogy a kereskedelmet lenézni, megvetni oktalanság.
Ezen a pályán erkölcsileg is, anyagilag is volna számára boldogu-
lás. Nekik épúgy, mint az országnak érdekében áll, hogy rátérje-
nek erre a pályára.

1938. április 2.

AZ INDOKOLÁS

I.

„Kötelessége volt a kormánynak, hogy újabb törvényes intéz-
kedéseket tegyen a gazdasági élet és a szabad kereseti pályák egyen-
súlyának helyreállítására.”

„Ha ezek az intézkedések mélyen nyúlnak bele a gazdasági
életbe és az egyes társadalmi rétegek életébe, mégis úgy érzi a kor-

mány, hogy a társadalom békéjének és a gazdasági élet megóvásának érdekében ezekre az intézkedésekre feltétlenül szükség van.”

Szószerint idézzük e sorokat az ú. n. zsidójavaslat megokolásából. S hozzátesszük azt a politikamentes meggyőződésünket, hogy a társadalmi béke és a gazdasági élet megóvása érdekében szükséges, hogy a nagy milliárdos beruházás sikerüljön a győri program értelmében. Induljon meg mielőbb friss lüktetéssel a termelő munka, készüljenek el a régóta tervezett beruházások és főleg mindenekfelett fejlesszék tovább honvédségünket, melynek harc-késztsége biztosítékot ad nemzeti jobb jövőnk számára, garanciát kell, hogy jelentsen minden polgári rendnek és nyugalomnak.

Pártpolitikától mentesen, mi ennek a Darányi—Imrédy tervnek azonnali folyamatbavételét, mielőbbi megvalósítását tartjuk szükségesnek, fontosnak. Szószerint úgy, ahogy azt a Kormányzó Úr rádióbeszéde hirdette.

Munkával, pénzzel, minden nemzeti erő végső megfeszítésével kell dolgoznunk társadalmunk békességének, gazdasági életünk nyugodt fejlődésének megóvásán. Ehhez egyesíteni kell minden jó magyar ember erejét. Az országépítő munkából — hogy is mondta Horthy Miklós — iparkodjék kivenni mindenki a maga részét, azon a helyen, ahová hivatása rendelte, „mert súlyosan vét hazája ellen mindenki, aki ezekben az időkben a nemzet egységét megbontva, széthúzásra igzat.”

II.

A nemzet egysége... De hát hozzátartozik-e a nemzet egységéhez a zsidóság? Hiszen az indokolás kategorikusan jelenti ki, hogy a Magyarországon lakó zsidóság nagyobb része és a többi lakosság között olyan felfogásbeli ellentét van, amely átcsap immár a kulturális és politikai életnek csaknem valamennyi területére.

Sajnos, nem mondja meg az indokolás: minek a felfogására vonatkozik az állított, de nem bizonyított ellentét. Hitbeli felfogásról van szó? Vannak itt vallásos zsidók és vannak vallásos keresztények. Ezek szívükben az egy igaz Isten mindenható jóságáról egyazon felfogást hirdetik. Vannak törvénytisztelő zsidók és törvénytisztelő keresztények. Ezek egyazon felfogást vallanak a polgári tisztességről. Vannak szegény zsidók és keresztények: ezek egyfor-

mán küzdenek a mindennapi kenyérükért. Felfogásbeli ellentét lehet és van hívők és hitetlenek, a tisztességesek és tisztességtelenek, A szegények és gazdagok közt. De a különböző felekezet köréből való leszármazás még önmagában felfogásbeli ellentétet nem állapít meg.

III.

Nem dicsekszem azzal, hogy a magyar földön legrégebbi idő óta élő zsidó családok sarjai közé tartozom. Vannak, akik sokkal messzebbre viszik vissza a családfájukat. Nekem csak ükapám édesapja hajtotta a maga alföldi birtokán maga előtt az ekébe fogott ökreit. Mégsem tudom elképzelni: hogy akadhat más, aki nálamnál jobban érezné át a magyar nemzetnek Szent István királyig visszanyúló szomorú és dicsőséges hagyományait. Én nem is Kossuth Lajos és Deák Ferenc, nem a Wesselényi és Szemere Bertalan, nem a Wekerle és Szilágyi történelmi hagyományára hivatkozom, hanem az Almássy Istvánokra, annyi derék magyar kereskedőre, akiknek tradícióit átvette a mai egyetemes keresztény és zsidó vallású kereskedelem, amely szorgalmával, találékonyságával, ügyességével, szívósságával megteremtette itt a modern üzleteket, amelyek európai színvonalon állanak a főváros és a vidék metropolisaiban.

S ha szó van itt a zsidó birtokállomány növeléséről, Ottlik Györgynek kell igazat adni, a Pester Lloyd fiatal, nagytehetségű főszerkesztőjének, aki határozottan állapítja meg, hogy itt nem lehet zsidó „hódításról” beszélni, hanem új munkaterületek megteremtéséről, új termelési ágak alapításáról, amelyek nagy és egyre aövekedő keresztény rétegeknek is új kereseti lehetőséget adtak.

IV.

A gazdasági vállalatok általában megértéssel támogatták az értelmiségi munkanélküliség csökkentésére tett intézkedéseket. S ha viszont akadtak az indokolás szerint olyan vállalatok is, amelyek ezzel az intencióval szemben közömbösek maradtak: nem használt volna-e, ha a kinevezett kitűnő kormánybiztos kap messzemenő felhatalmazást egyes konkrét intézkedésre?

V.

Talán egy éve múlt, húsvét előtt hallottuk egy dunántúli apát-

plébános szavát. Azóta nem ment ki a fejünkből. A boltajtó felett csilingelő csengő a falusi templom ünnepére hívó harangjának áhítatos szavára emlékeztette őt.

Most, amikor húsvéti ünnepre hív a harangszó: megfordítjuk az apát úr gyönyörű szavát. Emlékezzenek egy percre az országot irányító magyarok, politikusok, törvény-kodifikálók a harang zúgásáról a kisboltok csengetésére. Gondoljanak egy pillanatig az ünnep csendjében az elcsendesedett boltokra. Nem tudják, mit hoz a következő perc: vevőt, végrehajtót, falukutatót, barátot, ellenséget?

Gondoljanak egy pillanatig arra, hogy ezek mögött a boltajtók mögött szorgalmas, lemondó, szegény emberek adtak-vettek, akik a magyar nemzet történelmi tradícióit a világháborúban áldozatul esett gyermekek vérével szentelték meg, akik maguktól örömet, kényelmet megvonva, tehetséges gyermekeket neveltek a magyar ipar és kereskedelem számára.

Gondoljanak egy pillanatig arra, hogy a gazdasági élet egy és oszthatatlan.

1938. április 16.

EZER SZÁM

Ezer szám. Ezer péntek. Ezer gyötrellemmel, izgalommal, küszködéssel befejezett közelharc a nyomtatóműhelyben, amíg elkészül az e'múlt hét magyar kereskedelmi életének mozgófényképe, amelyet az OMKE még aznap szétküld tagjainak s a kereskedelemmel bajlódó hivatalnokoknak. Retusírozás nélkül. Szépítés nélkül.

Ezer szám. Ezer péntek. Úgy illenék mondani: mellékes, hogy ebből negyven híján, a többi 960 mind az én főszerkesztői működésem alatt jelent meg. Nem mondom, hogy mellékes. Nem resteltem megvallani: életemnek egy darabja az, ami beletördelődött ennek az ezer számnak sokezer hasábjába.

Az ezer számról a lap ünnepi hasábjain majd beszélnek mások. (Egy kicsit talán az ezer szám maga is beszél magáért.) Mi

inkább szeretnénk beszélni az első szám előtti és az ezredik szám utáni időkről.

Pasteurnak egy mondása ötlik eszünkbe. (Vájjon, kit is volna időszerűbb idézni ezekben az időkben, mint a nagyszerű tudóst, aki a habzó szájjal veszettül egymásnak rohanó élőlények gyógyítására vállalkozott. Pasteur ismerte az állati agy elváltozásainak minden beteges tünetét, de azt, hogy egy nemzetet, melynek a történelem során kialakult területi határait egy másik nagy francia tudós, Reclus is a legtökéletesebbnek találta: ezt az 1000 éves nemzetet ilyen eszeveszetten lehessen szétforgácsolni, a veszettség tüneteinek legnagyobb megfigyelője is elképzeltetlennek tartotta volna.)

— Háromból formálódik az élet — így írta Louis Pasteur. — Akaratból, munkából és eredményből. Az akarat nyitja ki a kaput. A munka áthalad a nyitott kapun s az út végén integet felé a boldogító eredmény. Akarattal kezdődik... Akarni, ez a legnagyobb dolog!

A megemlékezés során első szavunk hadd illesse a férfiút, aki Isten igazában tudott akarni. Akarta összeterelni az addig szerte-széledő nyáját. Akarta megszerezni a magyar kereskedelem számára azt az erkölcsi megbecsülést és azt az anyagi helyzetet, amelyre a saját hivatását époly méltónak tartotta, mint akárki másét az országban.

Az akaratnak, az energiának ez a kútforrása volt Sándor Pál.

S hogy megmaradjunk a hasonlatnál: kellett még egy kolomp a nyáj összetereléséhez, együtt tartásához. Ez a kolomp: az immár ezerhetes OMKE.

Akarni kellett tehát, akarni elszántan, akarni minden ellenvetéssel, minden kifogással szembeszállva és akkor majd egyszer kinyílik a Pasteur által említett kapu.

De hol voltunk még a kapunyitástól?

*

1908. december elején ülést hirdetett az Egyesülés, melynek egyetlen tárgya egy újságíróból lett új OMKE-titkár első előterjesz-

tése volt a magyar kereskedelem jogos törekvéseinek sajtóbeli propagálásáról. Mely megfigyeléseket terjesztettünk elő ott a kereskedelem és a sajtó kapcsolatáról: ma, annyi évvel a világháború után, meglehetősen közömbös. De szabad megemlíteni, hogy akkor hangzott el, az OMKE fennállásának ötödik évében először a posztulátum: ne csak a hatóságokhoz menjenek jól megokolt felterjesztésekbe csak gyűlési kommunikék, alkalmi cikkek lássanak napvilágot, hanem a magyar sajtó nagy orchesterében hangozzanak fel a legkülönbözőbb hangszereken a magyar gazdasági élet buzgó és lelkes munkásainak: a boltosoknak a kívánságai. A hangszerek természetesen megvannak, a muzsikuskok se hiányoznak, csak még — kóta keli erre a célra. Szükséges egy sűrű időközökben — akkor már úgy határoztuk meg: hetenként megjelenő orgánum. Kell ez a magyar kereskedő érdekében. De kell a tájékozatlan fogyasztóközönségnek is, amelyen keresztül az egész közvélemény hibásan ítéli meg a kereskedelem helyzetét és aspirációit.

Az OMKE termében 80—100 ember lehetett jelen. Világosan megmaradt emlékünkből, hogy a befejező szavak után három férfi jobbra nyúlt az előadó felé.

Az első; az újságíró volt. (Aki akkor még nem tudta, hogy az). Kamarai titkár volt még ezidőben Vágó József, de a született újságíró ösztönével sietett megállapítani, hogy az OMKE-nek csakugyan meg kell csinálni a lapját. Minden hétért kár, amit késlekedik.

A második, aki elérte az előadót: Sándor Pál volt. „Holnap majd csinálunk kalkulációt. Ha meg lehet ezt csinálni, úgy, ahogy gondolja, hozzáfogunk rögtön. Jöjjön el tőzsdeidő előtt az irodámba.”

A harmadik egy fűrge öregúr volt. Szemmelláthatólag idegen, a környezetben. Odaugrott az előadóhoz, megrázta a kezét s már ment is el. De aztán visszafordult és halkán a következőket mondta:

— Sok szerencsét a kereskedők megvédelmezéséhez. Hetenkint védeni az igazát annak a temérdek embernek, aki fűszert, vasat, szövetet árul... én tudom, mi az. Életemben csak egy embert védtem, aki árult, igaz, hogy hazát árult... de hatvan esztendeje nem vagyok készen vele.

Az őszszakállú kis öreg nevetett, de ettől a nevetéstől, ne-

künk, akik láttuk, lassan szivárogni kezdett a könnyünk. De ekkor már ő eltűnt a tömegben.

*

Most, egy emberöltő után elmondhatjuk, hogy Sándor Pál akaratából, a mi dolgozótársaink megfeszített munkájával elértük a pasteuri harmadik tényezőt: némi eredményt. Ime, szerkesztőségi szobánkban ezer szám tornyosodik. Mindben a magyar kereskedő öntudatát igyekeztünk fejleszteni. A kereskedők felől sok téves felfogást sikerült eloszlatnunk, az utolsó 20 év sok gazdasági csatájához ott kovácsoltuk a szabadabb kereskedelem fegyvereit, a gazdasági információk anyagát innen juttattuk el tagjainkhoz és a kereskedelem ügye iránt érdeklődő nyilvánosságához.

Most, amikor az út fordulójánál a vezérről, közlegényről, íróról és betűszedőről megemlékezünk, úgy érezzük, szólanunk kell az ismeretlen öreg úrról is, aki az OMKE hetilap fogalmazásánál megjelent. Testileg csak egyszer volt az OMKE-ben. Meleg kézfogását akkor vettük át. De lelke azóta sem hagyott el bennünket.

Ez az öregúr: idősb Görgey István, személyesíti meg számunkra a lap első számától az ezredikig azt az olvasót, akinek az igényére vagyunk a legfőbb tekintettel, akinek az ítélete a legfontosabb számunkra, a hetilap irányításában, tartalmának összeállításában.

Ez a heti újság 20 kötetében, ezer számon keresztül, nemcsak Sesztina-Nagybákayaknak, Magyaroknak, vitéz Barcyknak, Ferenczieknek, Vérteseknek, Kovácsoknak, Kleinoknak, a nagy- és kis-kereskedelem aprájának-nagyjának, fővárosi boltosnak, vidéki szatócsnak készült. Hanem készül ma is és készült mindig idősb Görgey István közjegyző úrnak. Azzal, hogy Görgey István jelen volt a mi célunk kitűzésénél, azzal, hogy áldását adta munkánkra: felavatott bennünket egy nagy magyar közügy szolgájaként. Felelőssé tett bennünket, hogy olyan igazságszeretettel, olyan meggyőződéssel, a hitnek olyan erejével harcoljunk sokszor sárbatiprott kismembereinkért, ahogy ő harcolt több, mint hatvan esztendőn át annak a kereskedelmi egyesületi titkárnak a becsületéért, aki egyben a világtörténelem egyik legnagyobb katonai lángelméje volt.

Mindenfajta kereskedőnek, plusz a Görgey Istvánoknak készült ez az ezer szám. Mintha a halott Görgey mustrálná továbbra is

minden sor írásunkat: öt tartottuk szemünk előtt, amikor szerkesztettük, csiszoltuk, összeválogattuk cikkeinket. És Görgeyt tartván szemünk előtt, tudtuk, hogy a legmagasabb magyar intelligenciának, a legfenköltebb magyar erkölcsi érzésnek, a legtisztább magyar jellemnek bírálata alá bocsátjuk az OMKE-lapban összegyűjtött fogyatékos munkánkat.

*

Aki legjobban ítélte meg a komoly propaganda lehetőségeit, Tisza István gróf, a nemzet mártír államférfia, megemlékezik egy ilyen berlini akciónkról s felhívja annak kulturális jelentőségére Berzeviczy Albert figyelmét. Erre vonatkozó levelét az Akadémia kiadta. Fokozódó jelentősége van az OMKE párizsi, római, londoni s két egymásutáni esztendőben végzett amerikai útjának. Temérdek interjú, helyzetkép jelent meg ezidőtájt lapunkban s az OMKE oly kapcsolatokat teremtett, — elég Frank A. Vanderlip, Mr. Wiley és Sir Sandeman Allén látogatására gondolkunk, melyek tengerentúl is szimpátiát keltettek, nemcsak a mi foglalkozásunk, de egész nemzetünk iránt is.

Az OMKE diplomáciája, ha szabad ezt a kifejezést használnunk, ért el némi eredményt a nagytekintélyű külföldi kereskedelmi körök figyelmének felkeltése s ezáltal nemzetünk helyesebb megítélése körül. De sokszor nem volt csekélyebb diplomáciai feladat az, hogy a kereskedelem egyes ágazatai közt: a látszólag ellentétes érdekű nagy- és kiskereskedelem, a főváros és a vidék szempontjai között hidat építsünk.

Ebben az ezredik számunkban nyugodt önérzettel állapíthatjuk meg, hogy ezeket a vélt és néha fennálló hézagokat a legtöbb esetben lapunk töltötte be. Hetilapunk volt a „gitt”, amellyel az egyes ablaküvegeket egymás mellé ragasztottuk, hogy az egyetemes kereskedelem rámájából ki ne essenek.

Az OMKE hetilap cikkei győzték meg sokszor a falu detailistáit arról, hogy a nagykereskedő kívánságának teljesítése nem rideg osztályérdek, mely az ő detailista szempontjaival ellentétes. A pesti nagykereskedő viszont hétről-hétre hallhatta a mi szívünk-höz nőtt apró detailisták keserű, vigasztalan, néha szinte monoton panaszait. Végre kölcsönösen belátták az elválaszthatatlan sorsközösséget, melyben a magyar merkantil érdekek találkoznak.

S itt Rákosi Jenő, a mi halhatatlan patrónusunk volt az iránymutatónk. Már 34 év előtt Sándor Pál az Egyesülés kereteit úgy állapította meg, hogy nem lesz se vidéknek, se fővárosnak, hanem az egyetemes magyar kereskedelemnek az érdekképviselője. Mikor Rákosi Jenő sűrűbb kapcsolatba lépett velünk, megtanultuk tőle, hogy ez az újság a magyar falusi kereskedő világos nyelvén, magyarul szóljon a kereskedelem problémáiról. De színvonala elérje a legműveltebb, legiskolázottabb nagyvárosi kereskedő niveljét.

*

S most elindulunk a második ezer felé. Súlyos megrázkódtatások között, a magyar nemzetre nehezedő rendkívüli helyzetben folytatjuk tovább misszióinkat.

Amire a kassai kereskedő-főbíró: Almássy István példát mutatott, amit Széchenyi igézetes szavakkal sürgetett, amit Grünwald Béla, a régi Magyarország ragyogó tollú alispánja, mint a magyarság legfájóbb sebet megjelölt, amit Sándor Pál közéleti szereplésének első napjától fogva, mint a magyar kereskedelem lánglelkű agitátora hajtogatott: ebből nem engedünk ezután sem. Fejlett, haladó, szabad kereskedelmet a magyarságnak!

A magyar modern közgazdasági tudománynak egyik legkitűnőbb tanítómestere, vitéz Surányi-Unger Tivadar most megjelent könyvét egy megdöbbenő hasonlattal fejezi be. Budapest szerepét vizsgálja Magyarország gazdasági életében s amint megállapítja, a fővárosnak a legutóbbi 19 évben történt emelkedését iparosodásunk szárnyán: egyszerre a bumeráng képét állítja az olvasó elé.

Ausztráliai utazók írtak erről a különös fegyverről. Kemény fadarab, félméter hosszú, 1—2 centiméter vastag. Ha felfelé hajítják, bukfencezve repül egy ideig előre és felfelé: ezután hirtelen megfordul és oda tér vissza, ahonnan felhajították.

Surányi-Unger, a tudós, örülne, hogy Csonka-Magyarország fővárosa nem bizonyult felfúvódott vízfajnek, ami akkor lett volna, ha csak egyoldalúan mezőgazdasági ország lennénk. Az ország iparosodása indokolja Budapest gazdasági emelkedését. De jön vissza az elvetett bumeráng! Amily arányban iparosodunk, úgymond, — olyan arányban válik nehezebbé mezőgazdasági feleslegeink külföldi elhelyezése és zsugorodik össze nemzetközi forgalmunk.

Nemcsak azért idézzük ezt, mert ebben tudományos megerősí-

rését látjuk az OMKE ezer számában hangoztatott tételünknek: a túlzott iparfejlesztés veszélyeiről. De azért is idézzük, mert igen helyesen mutatott rá ezzel kapcsolatban a tudós szerző az Ausztráliából importált bumeráng használatának veszélyeire.

Óvakodni kell a szélsőségekre hajlamos népünket olyan fegyverekre szoktatni rá, amelyek bukfacezve repülnek tova, néha le is esnek, néha agyon is sújtják az embereket, de a bumeráng törvényei szerint visszatérnek azok fejére, akik felhajították.

Fejleszteni kell valóban Budapestet s óvni kell olyan intézkedésektől, amelyek magát a fővárost, később az egész vidéket, de egész nemzetgazdaságunkat is sújthatják.

E veszélyes ellentmondásokból egyetlen kivezető út mutatkozik: ebben is egyetértünk vitéz Surányi-Ungerrel; a revízió, a trianoni békeszerződés területi feltételeinek megváltoztatása.

„Ha ezt elérjük, akkor oly területeket kapunk vissza, amelyekre a gazdaságilag emelkedő Budapest kiterjesztheti a maga védő és serkentő karját. Oly területeket, amelyeknek fokozott mértékben lesz megint szükségük művelődés- és társadalompolitikai vezetésre. Ily vezetést pedig nálunk csak Budapest nyújthat a maga világvárosi fejlődési lendületével. Gondoljunk a bennünket környező utódállamok fővárosainak rohamos újabb emelkedésére! Budapestnek gazdaságilag nagynak és erősnek kell lenni...”

Nagyvárost pedig nem lehet rögtönözni. Ahhoz, hogy egy város gazdaságilag nagy és erős legyen: a békés fejlődés lehetősége, a kereskedelmi foglalkozások megbecsülése szükséges bent a város falai közt és a város falain kívül is

1938. április 23.

1939.

A KÉT HORVÁTH TANÁR ÚR TANÍTVÁNYAI

I.

Ezernyolcszázharminckilenc újesztendő napján az egyetem felé bandukolt a magyar történelem érdemes tanára, Horváth István professzor. Az idő zimankós volt. A délután megolvadt hólé hajnalban keményre fagyott. Óvatosan emelgette lábát a kitűnő tudós, mialatt elméjében a kandidátus számára fölteendő kérdéseket forgatta.

A vizsgálat megkezdődött. A jelölt mindenre megfelelt.

— No, még egyet mondjon meg a jelölt úr! Ki volt az első magyar történetíró?

— Anonymus, Béla király jegyzője.

— Volt annál régiebb is.

A kandidátus hallgatott.

— Gondolkozzék.

A kandidátus nem tudott régiebb historikusról.

— Ejnye, ejnye — hümmögött az öreg professzor.— Hát nem tudja, hogy Mózes volt a legrégiebb magyar történetíró? Hiszen az Ő öt könyve a zsidók történetéről szól. A zsidók pedig — magyarok voltak. Hogy erre nem gondolt a jelölt úr!...

Ez volt a száz év előtti lelkes magyar historikus logikája, amint az meg vagyon írva Tóth Béla III. kötetében.

II.

Száz év pergett le azóta a történelem rokkáján. S ma megint a 39-es számhoz próbál hozzászokni az olvasó. Horváth István

professzor rég megtért őseihez: a neves és névtelen történet-írókhoz.

III.

Horváth Istvánt, — az Isten nyugosztalja ezt a tévedéseiben is jóhiszemű derék magyar embert, — délibábos nyelvésznek, délibábot kergető tudósnek tartották. Az is volt.

A múlt század emberének délibábos okoskodása nem ártott sem Mózes, sem Árpád fiainak.

A nagyapám száz év előtt vizsgázott le a pesti egyetemen Horváth tanár úr előtt történetből és magyarságból: a hetedízi ük-apám a maga fogatán szállította be szomszédjának, Kossuth László tekintetes úrnak fiát, Lajoskát, Monokról a pataki iskolába.

IV.

Szerencsére, a mostani 39-es évnek is megvannak a tudós Horváth tanárjai. Bangha páter lapjában, a Magyar Kultúrában olvasom Horváth Richárd cisztercita szerzetes-tanárnak finom tollal megírt beszámolóját egy ankétről. Egy piciny társadalom képét mutatja meg. Csupa ötödikes gimnazista, csupa katolikus gverek válaszol arra a kérdésre: mi az életeszménye. Becsülettel, őszintén tárják fel lelküket. Sok fiatalos lelkesedés van ezekben a nyilatkozatokban. Csak az a feltűnő — jegyzi meg Horváth tanár úr — hogy a gazdaság, ipar, kereskedelem felé fordult érdeklődés alig van.

És csak egyetlen fiú akad a 36 közt, — mondja Horváth — aki erőit is számbaveszi. S épp ez az egy, aki a három foglalkozás közt, amely felé hajlik, a nagykereskedői pályát is kalkulálja. Igaz, hogy ez a fiú meg abban a felfogásban van, hogy „nem valami jó eszével” a nagykereskedői (exportőr) pályán boldogulhatna a legjobban. Viszont ettől a pályától az tartja vissza a gyereket, hogy felfogása szerint, a vallással pedig csak nehezen törődhetne.

Mily kettős tévedése az önkritikát gyakoroló derék fiúnak? Mintha a nagykereskedői pályához nem kellene jó ész! Mintha nem volnának seregestül igen vallásos emberek éppen ezen a pályán!

Szomorodott szívvel tettük le a folyóiratot. Íme, elhangoznak buzdító szavak a kereskedelmi pálya választására. De a közszellem országszerte olyan, hogy 39-ben a 36 ifjú közül 35-nek életeszemé-nyeitől távol van a kereskedelem és az egyetlen fiú, aki hajlandó a kereskedő pálya felé fordulni, elfogadja a régi balhiedelmet, hogy kereskedőnek csak az menjen, akinek képességei fogyatékosak.

1939. január 7.

NAGYAPÁINK

I.

A miniszterelnök úr vasárnap Baján megemlékezett dédapjéről, akit Heinrich Ferencnek hívtak.

Mi is megemlékeztünk erről az érdemes férfiúról. Nem most. Hanem 14 évvel ezelőtt. Pontosan 1925. októberében, amikor emlékbeszéd hangzott el az OMKE közgyűlésén s e beszédben foglaltatott egyebek közt ez a néhány mondat:

— „Most kedden volt 100 esztendeje, t. Közgyűlés, hogy egy diploma kelt, amelynek értelmében egy magvaszakadt magyar nemesi családnak, Vörös Istvánnak birtokát, amely művelt és műveltet' en szántóföldekből, erdőkből, berkekből, hegyekből, halmokból, völgyekből, malmokból és vásárterekből állt és épp e megszakadás miatt visszaszállt az uralkodóházra, őfelsége a magyar király tekintetes és nagyságos gróf Nádasdy Mihálynak, az udvari kamara elnökének keze útján két kereskedőtestvérnek adományozta. A birtok Bács megyében, Ómoravicán feküdt, a testvéreket pedig Heinrich Alajosnak és Ferencnek hívták.

Mily érdeme volt e két kalmárnak? Az egyik: Ferenc, a fiatalabbik, gabonát vásárolt megfelelő árban a katonai kincstár részére. Mikor másokat a mind nagyobb haszon vágya ragadott el, Heinrich Ferenc a lehető legalacsonyabb áron vásárolt és nagy hasznot szerzett a kincstárnak. Jó polgárnak, hűséges alattvalónak bizonyult. Polgártársainak szeretetét, becsülését, életének tiszta **vol-tával** kiérdemelte.

Így állapította meg a királyi diploma. Hozzátette még, hogy a hely és idő körülményeihez, az alkalom szükségéhez képest, ma-

gyar királyságunknak más hűséges szolgálatokat is tettek és a jövőre nem csekélyebb hűséggel és álhatatossággal fognak tenni.

A királyi diplomát lekörmölő diák nem is gondolta, mily igazat írt le . . .”

Aki mesterségünk büszkesége volt, az marad a tovatűnő évszázad elmúltán is. íme, Heinrich Ferencet, a napóleoni korszakban élt becsületes magyar gabonabevásárlót, holta után nem politikai áramlat vetette újra fel. Akkor magasztaltuk emlékét, mikor utódai nem voltak hatalmon és soha nem szüntünk meg követendő például állítani az ifjúság elé a Heinrich Ferencek puritán életét, dolgos kereskedő-munkásságát.

— Saját körmömmel szeretném a föld alól kikaparni régi, nagy gabonakereskedőinket. — Mondta nemrég egy tehetséges földművelési miniszterünk. A múltnak ezekhez a nagy értékeihez tartozott bátyjával, Alajossal, a nagyszerű kereskedővel együtt, Ferenc is.

Fájdalom, a föld alól kikaparni, se Hcimich Ferencet, sem a Strassereket, sem a Schreibereket, sem a Simonokat nem lehetséges. De megértő kereskedelempolitikával, a gabonakereskedőkre nézve tűrhető viszonyok teremtésével lehetne igenis életben tartani egyelőre még egzisztáló terménykereskedőket.

Minden jóérzésű ember, aki tiszteletben tartja sírban nyugvó öreg szüleinek emlékét, szívesen hallotta, hogy a miniszterelnök Baján kegyelettel emlékezett meg az ő érdemes dédapjáról. Csak az volna a kívánságunk, hogy a kiváló, régi gabonakereskedő pályafutásának tanulmányozása rábírja a dicsó emlékű férfiú utódait, hogy iktassák vissza jussukba a mai magyar terménykereskedőket és az egyéb szakmához tartozó pályatársaikat, hogy utódaiknak ők is megnyugvással adhassák át üzleteiket.

Ez tenné számukra emlékezetessé az 1939. évet.

II.

Egymás megbecsülésében, a felekezetek közötti békekességben jussunk el egészen odáig, ahol — 1839-ben voltunk.

Apró példa. Mi történt száz év előtt Debrecenben? Főtiszteletű Fejér György, a római katolikusok tudós prépostja „a szép-mesterségek alapvonalairól” szóló munkáját megküldte 12 pél-

dányban a református kollégiumnak, öröm olvasni a neveket, akik részesültek a jutalomban. Ott van legelsőnek Irinyi János, aki a szépmesterségek alapvonalait olvasva, nem sejtette, hogy Srá az a szépmesterség vár néhány évtized múltán, hogy a gyufa feltalálásával a fényt terjessze az egész világon.

A másik nyertes Búzás Pál volt, a kollégium későbbi híres tanára.

A többiekből érdemes papok, fiskálisok váltak.

S mikor száz év előtt a kegyes katolikus pap minden könyvét szétosztották a református diákok között — a Hazai és Külföldi Tudósítások egykori híradása szerint — előállt tudós professzor Péczely József és így szólt:

— Van itt még egy debreceni születésű izraelita diák, kereskedő fiú, Steinfeld Ignác nevű, aki a történelemtudományon kívül a magyar nyelvben és különösen a szép és helyes magyar írásban kitüntetéssel érdemel az előmenetelért. Feddhetetlen erkölcsű, mint a többi. A prépost úr ajándékából nem jutott neki, de megérdemli a kitüntetést. Nem szeretném, ha kimaradna belőle. Magam csatolom hát a többiekhez ezt a jutalmat Steinfeld Ignác részére.

Ő boldog 1839-es év, amely egyaránt adtál szárnyat magyar papok és földművesek, tanárok és boltosok fiainak!

Boldog 1839-es év, amely lendületet adtál Búzás Pálnak, hogy tanítson, Irinyinek, hogy feltaláljon, Steinfeldnek, hogy kereskedjen és gazdálkodjék.

Boldog 1839-es év, amelynek szelleme győzött. Munkádon áldás és világosság fakadt.

Világosság, amelyet Irinyi gyufája, Steinfeld villanyvilágítású toronyórája hirdet ma is a kálvinista Rómában.

Szimbólumok ezek? Mondjuk, hogy azok. Mi magyar igazságnak tartjuk. Fényesség és áldás. Világosság és haladás abból a szelemből árad, amely 1839-ben megvolt.

Péczely és Fejér szellemének gyümölcseit látjuk a tudomány, a művelődés, a közvagyonosodás fejlődésében. Ez 1839. érdeme.

1939. január 21.

A PULT ÉS AMI MÖGÖTTE VAN

Két halott férfi szellemét idézték az elmúlt héten. Mindkét szellem megjelent.

I.

Imrédy miniszterelnök fehérvári beszédében büszkén hivatkozott dédapjára, ugyanarra a nemes magyar kereskedőre, akiről ismételten emlékeztünk meg mi is gyűléseinken, valamint az OMKE hasábjain. Imrédy, a kereskedelemről szólván, szép és emberi szavakat talált. A különböző foglalkozási ágak harmóniáját hirdette és nagy nyomatékkal szállott szembe azzal az ideológiával, mely a hivatalnokoskodásban, a nyugdíjképességben látja a boldogság tetejét.

„Amíg csak arra számítunk, hogy meg legyen a nyugdíj:ogosultság, hogy elsején kijárjon nekünk ez vagy az a fizetés, — lehetőleg minél több fizetés, minél kevesebb munkával, — addig igazi boldog, polgári élet nem lesz Magyarországon.

Ne áltassuk magunkat: a kereskedelem nem volt nagyon népszerű a magyar berkekben. Régi magyar kereskedőcsaládok gyermekei otthagyták az üzletet beálltak hivatalnokoknak, elvetették az önálló élet gondját és a fix havi fizetésre helyezték a súlyt. Ez a magyar középosztály egyik legnagyobb betegsége.

Belülről jövő önbírálat az, amit mondok, a magyar középosztálynak vissza kell térnie a pulthoz.

A nemzeti társadalomnak minél több olyan egyede legyen, aki a maga ura, aki magának felelős munkálkodásáért.

Addig nem lesz rendes, kiegyensúlyozott magyar társadalom, amíg nem fogunk visszariadni attól, hogy beálljunk a boltba és ott jól és előzékenyen bánjunk a vevővel.”

II.

Imrédy Béla apjának, Kálmánnak volt az apja: Lipót, akinek apja volt: Ferenc, ama kereskedő ős, akinek szelleme szólalt meg a fehérvári szónokban.

Elkelt valóban ez a biztatás. Adja Isten, hogy foganatja legyen, több foganatja mint a korábbi buzdításoknak, Gömbös Gyula szavának, aki Imrédy helyéről fordult ugyanilyen szívbeli meleg-

séggel saját osztályának ifjú sarjaihoz, vagy Sándor Pál szavának, aki sokkal régebben és sokkal többször hangoztatta ugyanezt a biztatást.

— Magyar fiúk, keresztény gyerekek, hagyjátok már azt az átkozott fixfizetést, vállalatok rizikót, álljatok be a boltba!

Nem álltak be. Vagy csak nagyon kevesen.

Gömbösre, Sándor Pálra nem hallgattak. Talán Imrédy Bélára fognak hallgatni... Reméljük.

III.

S ha megszólalna, ahogy a modern filmekben szokás, a miniszterelnök kereskedő-öse, ez a puritán gondolkozású, önfeláldozó, nagystílusú kereskedő, akit dédunokája Székesfehérváron büszkén említett, az ő is hozzájárulna az új generáció lelkes buzdításához.

— Igaza van, százszor igaza van, száz évvel fiatalabb ivadékomnak. A keresztény társadalom tagja ne várja azt, hogy más találja ki helyette, mit kell cselekednie. Én se vártam. Őcsém, Alajos se várta soha. Üzletet kötöttünk. Lebonyolítottuk. Se görög, se örmény, se más nem tudta volna jobban. Amit mi megtettünk, más is megpróbálhatja. Nem boszorkányság. Csak egyet tennék hozzá, amit már száztizenöt évvel ezelőtt szerettem volna megmondani a nádorispánnak, mikor a felséges úr kiemelt a többi polgárok közül és nemessé tett. Tegyék, nagyuraim, vonzóvá a kereskedőpályát Magyarországon, olyan vonzóvá, amilyen az Hollandiában, meg Angliában, meg más nyugati országokban. De amíg az a magyar fiatalember azt látja, hogy az ő fényes tehetségével magasra tud emelkedni a vármegyén, biztos álláshoz juthat a helytartó tanácsnál, megválaszthatják követnek és ha nincs is nagy jövedelme, megsüvegelik, mindenütt úrnak tekintik: bizony nincs kedve gabonát, meg gyapjút vásárolni s lenézetni magát, időnként zsidónak csúfoltatni. A nádorispánnak akkoriban sietős dolga volt. Lenyeltem a mondókámat. Szerencsére a dédunokám most ugyanazon a polcon ül, ahol valaha a nádor. Tehát neki ajánlom figyelmébe. Minden buzdításnál, biztatásnál többet ér, ha a magyar kereskedő jól érzi magát a mesterségében, ha becsülés veszi körül, ha nem tekintik bélpoklosnak, ha nem veszik bűnnek, hogy keresni

akar, sőt inkább azt tartják közérdeknek, hogy a kereskedő rendszeren keressen.

— De van még más is, — mondta a szigorú tekintetű, merev arcélú gabonakereskedő. — Nagyon helyesen mondta az én dédunokám: vissza a pulthoz. Mert a keresztény kereskedőnek van múltja ebben az országban. Az én gabonakereskedő kollégám, Sándor Pál, — mi ezt innen jól figyeltük — százszor elmondta, hogy nemcsak a Heinrich-ek és a Schlesinger-ek, hanem az árpád-házi királyok idejéből származó familiák ivadéka is foglalkoztak termény- és átlatkereskedéssel. Ezeket csak a bécsi monopóliumok tették tönkre. De volt nagyon erős, nagyon értékes keresztény kereskedelem, amely visszaszerezhetné helyét a pult mögött. Csak erős elhatározás kell az ő részükről és erős védelem az állam részéről.

— A pult azonban nemcsak szimbólum. Nemcsak a boltot jelképezi. A pult: deszkából készült alkotmány. Mint a kirakat, meg az állvány, mint a bolt egész berendezése. A pultot és az új boltok berendezését asztalosok, üvegesek, festők, mázolóok, címfestők ezrei készítik. Ezeket nem is kell buzdítani önálló polgári pályára. Ezek ott vannak, szenvedéllyel szeretnek dolgozni. Ezek nem vágnak fixfizetéses pályára.

IV.

A szellem eltűnt. S jött a másik, amit Dán Leó, a kereskedők ezidei szónoka idézett fel férfias hangú, meleg emlékezésében szerdán délután. Ma már megtisztult a fájdalom, amely három év előtt keservesen összefacsarta a kereskedők tízezreinek szívét. S ma még élesebben áll az utódok előtt, mit jelentett Sándor Pál esze, szíve, ereje, presztízse.

Imrédy Béla le tudta mérni Sándor Pál értékét. Mint pénzügyminiszter, számos parlamenti csatában mérkőzött vele s e harcokra visszagondolva, mondta ki az igaz szót a ravatalnál: Sándor Pál nem a kereskedelem egy rétegének, még csak nem is az egész kereskedelemnek, hanem az egész magyar gazdasági életnek dolgozott.

Helyesen érezte meg a Bank akkori elnöke: Sándor Pál lénye, négy évtizedbe nyúló parlamenti munkája a különböző foglalkozási ágak harmóniáját hirdette.

„Jó volna még élni” — ezt a négy szót írta le holta napján Sándor Pál.

S akik új kereskedő elemek bekapcsolásán, a magyar közép-osztály méltóságának kiépítésén fáradoznak: a sírjukban nyugvó Sándor Pál és Heinrich Ferenc példájából és tanításából merítsenek buzdítást.

Hívjanak erre a pályára minden magyart, aki átérzi magában a hivatást. Jöjjenek Almássy István leszármazói a kereskedő pályára. Nyitva áll előttük. Az ősi, hivatott kereskedőcsaládból származó Imrédy a kereskedő hivatását nézze és higgye meg, hogy sok hivatott kereskedőre van szüksége ennek az országnak.

1939- február .11.

MAGYARNAK MARADNI . . .

I.

Teleki Pál egyéniségével, szereplésével a múlt héten foglalkoztunk. Azóta elmondott két beszéde — az alsó- és felsőházban — megerősítette kedvező benyomásunkat.

Elszánt, komoly, mélytudású ember, aki tisztában van a nemzet sorsával és mostani problémáival.

Magyarnak maradni Európában: ez a három szó ama két beszédének quintessenciája.

A történelem távolában elvesző ős-magyar politikus-familia ivadéka megrázóan beszélt a 20. század magyarjának kötelességeiről, melyek súlyosabbak minden múltbeli feladatnál.

Magyarnak maradni és európainak lenni: ez volt Teleki Mihálynak is a célja Apaffy idején és ez volt a Teleki Lászlóé is, aki életét dobta oda, mikor konfliktusba került a saját lelkiismeretével.

Magyarnak maradni itthon és a világ végén: ez hevíti a tudós mágnást, akit külföldi intézmények hiába halmoztak el kitüntetésekkel, ő mégis- arra a legbüszkébb, hogy valaha magyar falun volt — szolgabíró.

II.

Teleki Pál a komoly magyar közvéleményre apellál, amely különböző társadalmi rétegekhez és különböző korosztályokhoz tar-

tozó komoly emberek, valamint egy jóra törekvő ifjúság gondolkodásából áll elő.

Ez a komoly magyar közvélemény gazdákból és kereskedőkből, iparosokból és latájnerekből áll. Igen: kereskedőkből is. Mert ha igaz a miniszterelnök megállapítása, hogy Európa egy nagy élet-egység s a határok nem választják el végleg egymástól az országok társadalmait: akkor a kereskedőre fokozott feladat várt mindig az áruk és a gondolatok, a különböző portékák és a különböző eszmék kicserélése körül.

Ezt a magyar és európai feladatát a kereskedő Szent István óta híven teljesítette. S teljesíti ezután is.

III.

Azt is mondta a miniszterelnök, hogy a nemzet csak történelmi'eg gondolkozhat. Csak történelmi távlatban élheti át életének döntő pillanatait.

Mit jelent ez? Az egyes ember elveszhet életének apró-cseprő ügyeiben. A történelmileg gondolkozó nemzet nem vész el a mindennapi bajokban, amik mulandók.

A magyarnak és az európainak ezt a történelmi kapcsolatát, amely — jól mondta Teleki — élt a múltban és él a jelenben, át kell menteni a jövőre is.

Történelmi gondolkodás... Leírjuk e két szót és elgondolkozunk rajta. Csak Teleki Pál. csak a nemzet vezetői gondolkozzanak történelmileg? Ha körülnézünk, látunk ősi familiáink mellett más családokat, akik generációk hosszú sora óta egyhelyben művelnek földet, vezetnek gyárat, dolgoznak műhelyben, árusítanak a boltjukban.

A történelmi gondolkodás kötelessége ezekre nézve is fennáll.

Történelmileg gondolkozol, benned él a nemzet glóriás és zivataros múltja, minden vérsejtgedben érzed múlt magyar századok minden gond ját-baját.

„A nemzet törvényei és jogszokásai, mint íratlan lelki valóság, mint lelki döntvények foglalata, átmentek a nemzet véérébe és szívébe.” Ezt jól mondta Teleki Pál.

IV.

Magyarnak maradni... igenis, mi, magyar boltosok, megmaradunk magyaroknak. Nemcsak Európában. De Afrika legdélibb pontjain, Dél- vagy Észak-Amerikának akármely államában, távol Ausztráliában, akárhova vet balsorsunk.

Gömbös Gyula még hat év előtt az OMKÉ-ban azokat a kereskedőket ostromozta, akik nem tisztelték száz év előtt élt elődjeik üzleti hagyományait. Utódai most elkanyarodnának az ő útjáról és játszva adnák fel a régi boltokhoz fűződő tisztességes hagyományokat?

Gróf Teleki Pál megfontolt, történelmi gondolkodása megadja a választ .

1939.február 25.

XII. PIUS

I.

A pápa legátusa egy teljes hétig sem volt itt Budapesten. E rövid idő elég volt arra, hogy elbűvölje mindazokat, akik látták, hallották, közelébe kerültek. Mindenesetre példátlan presztízse is hozzájárult ehhez a; hatáshoz.; Krisztus helytartójának küldöttje volt. A Vatikánnak otthon is a legnagyobb súlyú méltósága. A szentatya jobbkeze.

Mindezt tudták róla a magyarok, akiket nyomorúságukban felkeresett a bíboros. E lenben nem hallották eddig még csengő hangját, nem látták bölcseségtől sugárzó arcát. S akkor megszólalt a bíboros:

— Boldogok azok a népek, — mondotta, — amelyeknek lelkében él a meggyőződés, hogy szoros köteléssel, melyet büntetlenül sohasem lehet széttépni, — kell összekötni az Isten legfőbb fenségéből kiáradó törvényt és az emberi törvények tekintélyét.

II.

A pápai államtitkár — mily ritka eset, talán négyszáz év óta először fordult elő, hogy az elhunyt pápa első munkatársából utódja lett — tegnap föllépett Szent Péter trónusára. A bíboros,

akit rajongó áhítattal vett körül Budapest népe és a Budapestre összesereglett katolikus világ, tegnap óta temérdek földi ember számára földöntúli biztató reménység kútforrását jelenti.

S mily édes, nyugtot adó érzés, hogy az új pápa néhány hónap előtt csodálattal szólt a mi apostoli királyunkról s az ő magyar népéről, amely nehéz időkben a hitnek és munkának csodálkozásra-méltó példáját szolgáltatta.

III.

És beszélt az új pápa a világ népeinek arról a népről, amely Keletről jött és lelkében hordozza a keleti gondolat tündöklő mélységeit és bár e sajátos jellemvonásait nem vesztette el, mégis naggyá nőtt a nyugati földön, melyet új hazájának választott.

És beszélt az új pápa a magyarságról, mely a nyugati keresztény civilizáció által megerősödött és megtisztult.

És beszélt az új pápa a vatikáni könyvtár freskójáról, mely a mi igazságos Mátyás királyunk emlékét örökíti meg és idézte a vatikáni térképfolyosó feliratát, mely dicsóítja régi magyar mezők termékenységét, régi magyar bányák bőségét, régi magyarok vi-tézségét.

IV.

Az új pápa ismer minket és a mi boldogulásunkért is latba veti hatalmát.

Az igazság és a béke ösvényén vezet bennünket egy Isten áldotta szebb jövő felé. Opus, iustitia et pax! Munka, igazság és béke: az ő jelszava. Opus: a mindennapi munka, amit papok, írók, kereskedők, gazdák, iparosok, vállalkozók, a munkavállalók végeznek az istenfélelem! jegyében, valláskülönbőség nélkül. Iustitia: igazságosság! Erőszakosan kimért határok kijavítása. Népekre és nemzetekre, egyesekre és osztályokra rótt kegyetlen megkülönböztetések eltávolítása. És — pax: a békesség megvalósítása. Amit haldoklása percében nagy elődje rebegett: a bűvös, szót kívánja valóra váltani az utód. Békesség, amit igazságosan jutalmazott munka után ér el a nemzet és az egyén: ez volt Pacelli álma. Ez XII. Piusnak, százmilliók lelki vezetőjének eszménye.

V.

És legyen szabad XII. Pius trónralépésekor még egyszer Pa-ceílit idézni. Mélyen bevésődött lelkünkbe az a mondása, amit M. Eugéne Duthoit-hoz, a francia Szociális Hetek elnökéhez intézett másfél év előtt.

„Az egyház, amely szétörte a rabszolgák láncait, mindig meg-védte és megbosszulta a szabadságot és az egyéni méltóságot.” (L'église qui brisa les- chaines des esclaves, a toujours vengé et protégé la liberté et Ja dignité personelle.)

Hittételek különbözősége nem áshat olyan széles szakadékot, hogy ne hidalná át XII. Pius elszánt akarata.

1939. március 4.

SZABADSÁGOT!

Szabadságot kíván mindnyájunk számára Kornis Gyula abban a beszédében, melyet csütörtökön mondott a képviselőházban.

Márciusi levegő, a régi márciusok üde-friss áramlata csapja meg az arcunkat, amikor Kornis szépen zengő szavait halljuk. Már-ciusnak ezt a levegőjét szívták be elődeink, mikor itt, a pesti mú-zeum lépcsőjének párkányára március 15-én odapattant az a vékony, cingár ifjú és elszavalta a Nemzeti dalt.

„A szólás meg az írás szabadságának ne legyen más korlátja, mint az igazmondás kötelessége.” Petőfi ifjú heve, Deák érett bölcsesége egyesül ebben a követelésben.

És legyen több szabad mozgás a gazdasági életben is! „Csök-kenjenek az állami beavatkozás lehetőségei az állampolgárok ma-gánéletébe és a gazdasági életbe!” Ezt kívánja Kornis és az ő nagy tapasztalata alapján hozzáteszi: az alkotásnak és a termelésnek nagy akadálya, ha minden cselekvési lehetőség hatósági engedély-től függ és ha az állam a magánvállalkozás versenytársaként lép fel.

Hányszor hirdettük a magunk szegénységében ugyanezeket az igazságokat író tollal, élő szóval egyaránt! Hányszor tűnt fel keser-ves kételkedések óráiban, mintha beszéd és írás csak falrahányt borsó lenne. S íme, tegnap az ország házában feláll a modern par-

lamentárizmus egyik legnagyobb tekintélye. Szava messze hat el, hiszen nemrég ennek a Háznak elnöke, az Akadémián ünnepelt világhírű filozófus, aki pár év előtt a jubiláló Pázmány-egyetem rektori székéből öt élő és két holt nyelven köszöntötte a világnak idesereglő tudósait s ez az Államférfiú, — aki eleven illusztrációja saját könyvének, amit az Államférfiúról írt — az elméleti tudás legmagasabb szintjére fölemelkedve, a gyakorlati tapasztalat teljes fölszerelésével pezsgő gazdasági életet, céltudatos, bizakodó tevékenységet akar teremteni ebben az országban.

Nem utópista ez a Kornis? Hiszen olyasmit akar, ami ellen nemrég hatalmasok és hatalmon kívül állók, egyaránt berzenkedtek: a bizalom, a nyugalom és biztonság légkörét akarja megvalósítani.

Pártpolitika mindig távol volt tőlünk. Ma sem tágítunk ettől a felfogásunktól. De senkit sem vezet pártos elfogultság, mikor meggyőződéssel teszi magáévá ennek az államférfiúnak igazságát: „Irigység gyűlölség, csak rombolni tud, alkotó munkára nem képes. Ki kell ezeket küszöbölni cselekedeteink vezető tényezői közül. Helyükbe a krisztusi szeretet alkotó erejét kell állítani.”

S bárcsak megvalósulna Kornisnak, a reálpolitikusnak az a törekvése is, hogy a nagy tőkecsoportosulások (ideértve a részvénytársaságok mellett a szövetkezeteket is) harmonikusan illeszkedjenek be a nemzeti gazdálkodási rendbe.

Fájdalom, ez a harmónia az, amiből egyelőre a legkevesebbet látunk. Ellenben látunk egyre tovább, egyre messzebb terjeszkedő szövetkezeti csoda-teremtményeket. Már pedig hiába akarja kormány, ellenzék az államháztartás biztonságát megóvni az adóterheknek a gyenge vállakról az erős vállakra való áthárításával, ha az egyének gyenge vállalai összeroskadnak, a szövetkezeti erős vállak pedig vonakodnak a megnövekedett közterheket magukra vállalni.

A nemzeti gazdálkodási rend harmóniája, — újra meg újra hangoztatjuk — ott kezdődik, hogy aki magyar dolgozni akar, az dolgozhasson.

1939. március 11.

NEM VAGYUNK EGYEDÜL

I.

A költő elolvasta még egyszer színikritikáját s átadta a kéziratot a reggel óta várakozó gyerekeknek, hadd fusson a nyomdába, ahol az Athenaeum-ot szedték. A költő nagyon gondos ember volt s kivált, ha színházról írt, minden szavát háromszor is meg-rágta. „Hiányos és vad színmű”: írta előbb. Most elszalajtott a takarítónőt, hozza vissza az utcáról az inast. Változtatni kell az íráson. A gyereket sikerült utólélni. S a költő szép gyöngybetűkkel beleírta a manuskriptumba: „Sok tekintetben hiányos és némileg vad.” Így tán mégis igazságosabb lesz a kritika.

A költő aztán megmosta kezét, kiválasztotta a takarosabbik mentéjét, lekefélté egész öltözetét, aztán átment ebédre a szomszédba, a táblabíróhoz.

II.

A táblabíró és a felesége a Kalap-utcában szép kényelmes úri lakást tartottak. Szívesen látták vendégül Pest és Buda kicsiszoltabb, míveltebb embereit. A költő különösen bizalmas barátja volt a táblabírónak, aki minden írását, tervét megbeszélte vele. Pedig írása is sok volt Terve még sokkal több. A táblabíró folyton pániumokon törte a fejét. Visszamaradt nemzetét akarta megreformálni. Boldogabbá, gazdagabbá tenni.

III.

A táblabíró megrázta vendége kezét. Ahogy szokott, incselkedni kezdett vele.

— Kibékültél-e már a gyönyörű kacsahangú művésznővel?

— Még eddig nem nyelt le Komlóssyné. Pedig megígérte. Az előktől különben én nem tartok, összevesz velük az ember, aztán megbékél. Nehezebb sor, amikor holt emberről kell ítélni. Most fejeztem be bírálatomat, Bánk bánról.

A táblabíró előrehajolt.

— Gondold meg, akkor írta a darabját az a boldogtalan Kátona, amikor dráma alig volt, a színház pedig bujdosott. Egyedül

volt Katona. Egyes-egyedül. Bánk bán nem elég szilárd jellemű? Nem ez a lényeg. Egész este nem tudtam szabadulni attól az érzéstől, hogy — numen adest! Egy óriási szellem áradt szét a nemzet színpadáról. Aki ilyen drámai, sőt színi hatást tud első művével kelteni: csodálatos ritka tünemény. S milyen keserűség, hogy elveszett, elpusztult az a lángelme a magyar közönyösségben, a magyar éjszakában!

A táblabíró rágyújtott a pipájára.

— Mert egyedül volt. Egyes-egyedül. Igazat mondtál. Ma már azonban nem vagyunk egyedül. Ne felejtse el: 1839-et írunk ...

IV.

Hallgattak egy darabig.

— Mit akarsz ezzel mondani, bátyám? Száz év múlva 1939 lesz. Akik magyarok akkor fognak élni: azok is azt fogják vallani, hogy egyedül vagyunk.

— Mi lesz száz év múlva, mit hoz majd 1939: nem tudom — felelt a táblabíró. — Nekem akkor már nem lesz se hírem, se hamvam. De a te dicsőséged, Mihály, megmarad, amíg meg nem ássák azt a bizonyos sírt, amiről tavaly énekeltél. Majd, ha a nemzet millióinak szemében gyászkönnny ül, ezek a könnyek is mind téged fognak siratni. Ez így van, édes fiam. Erről nem kell beszélni. Más kérdés az, mi kell a nemzet megreformálásához, akár irodalomról, akár börtönről, akár iparról vagy takarékpénztárról van szó. Én szerintem egyre van szükség, az összes erők összefogására. A jelszó az legyen: nem vagyunk egyedül.

— De, ha mégis egyedül vagyunk? — kérdezte a költő.

— Mit mondtam az imént? Ez többé nem az a kor, amelyben Katona József élt, hanem a te korod, meg a Széchenyié. Balszerencsénk volt elég. Viszályunk volt több a soknál. De ma már 1839-et élünk s két év óta te utánad éneklik az emberek: él nemzet e hazán! Ha egyedül volnánk: nem élnénk. Se nemzet, se haza.

— Az ország sorsára nagy hatásuk van a költőknek. De nem minden az ő dolguk.

— Ezt én nem állítom. Én csak azt mondom, mint reformer, hogy ezt a két szót: egyedül vagyunk, veszélyesnek tartom. Nekünk szövetséget, támaszt kell keresnünk. Szent István király óta ez a

magyar regula. Te 1939-ről beszélsz. Én nem vagyok vátesz. Én csak a magam korába tudok belekapaszkodni. Még ebben az esztendőben, 1839-ben, megmutatom országnak-világnak, hogy össze tudunk fogni. S ha török, ha szakad: meg lesz a Pesti Hazai Takaréknak István gróf már jegyzett akciát. Én házról-házra fogok járni és meglátod Mihály, ebben az évben tető alá hozom ezt a magyar pénzintézetet. Mert igenis, nem vagyunk egyedül!

V.

Voltak, akik 1839-ben ezt pontosan tudták. Nemcsak Vörösmarty, aki lángész volt. Hanem Fáy is, aki mesemondó volt. Mert amikor reális kérdésekre került a sor, Fáy pontosan le tudta mérni az élet követelményeit. Akkor nem mondott — állatmeséket.

Fontos az, hogy a száz év utáni korszak reformerei ne azon keseregiene, hogy bús a klasszikus magyar költészet s ne a sírva vigadást akarják megreformálni, hanem alkotó vágyukban és alkotó tehetségükben közelítsék meg a nemzetnek száz év előtti „mindegyesét”, aki büszke magyar volt, de a nemzet érdekében félretett minden más szempontot. Aki nem zárkózott el senkitől. Aki másokért és másokkal dolgozott. Sikerének, dicsőségének titka három szó volt: nem vagyunk egyedül. Összetartunk mind, akik magyarok vagyunk.

1939. április 8.

AZ APJA FÜSZERES VOLT ...

Az apja fűszeres volt, ő textilcégnek volt a tagja. Az apja 28 évet élt, ő csak 26-ot. Az apját Kohn-nak hívták, ő neki már Kovács volt a neve. Kovács Sándor.

Apró hír. Mire elolvassa az ember, már el is felejtette. Hány Kohn van, hány Kovács! És főleg, mennyi fűszeres, mennyi textil! Ha valaki fiatalon hal meg, szomorú. De feljegyezni, megjegyezni: ezt még sem érdemes. Kivált mikor minden újság rém érdekes hírek tömegével van teli. Lapozzunk tovább!

*

De hiába lapozunk tovább. Hiába közli az újság óriási betűkkel Chamberlain bejelentését, Beck ezredes Londonba érkezését,

Volosin legújabb nyilatkozatát: a szemünk önkéntelenül visszatér a kalocsai riporthoz.

Ez azzal végződik, hogy Kovács Sándor nevét bevésik majd a Hősök emléktáblájára az édesapja mellé. Mert mindketten: apa is, fiú is, hősi halált haltak. Az egyik Galíciában esett el, a másik a kárpátaljai harcokban. Egyformán becsülettel teljesítették kötelességüket. Egyik nemzedék a másiknak adta át a kategorikus parancsot. Éljj, küzdj és halj meg a hazáért. Apa is, fiú is engedelmeskedtek. Kohn, a fűszeres és Kovács, a textiles meghalt.

Lázár Miklós, a kalocsai zsidó hitközség elnöke, búcsúbeszédében arra kérte a halott hőst, hogy ott fent, az igazságos örök Istennél imádkozzék hősi halált halt édesapjával együtt a békés megértésért, az alaptalan vádak megsemmisüléséért és a boldog Nagy-Magyarországért. Szép beszédet mondott Mocsy István főjegyző, aki Kalocsa város nevében koszorúzta meg a ravatalt. Sebők Mihály, a kereskedők egyesületének elnöke pedig a hősl elkü kereskedő egyéniségét állította gyönyörű szavakkal a hallgatók elé.

Levelet írt a harcmezőről századparancsnoka a boltosról, aki hős volt. Olyan óriási temetése volt, amilyenre Kalocsán még alig volt példa. Tiszti és legénységi küldöttséggel képviseltette magát a kiskunhalasi Balogh Ádám-ezred. A helybeli zászlóalj díszszázadot és tiszti küldöttséget küldött. Ott volt Kalocsa apraja-nagyja. Mindenki megkönnyezte a hős boltost, Kovács Sándort, aki híven haladt apja nyomdokában az üzleti életben és a harcmezőn. S aki életévei-halálával bizonyította, hogy a jó kereskedő éppolyan jó hazafi, mint az ország bármilyen polgára.

Nem tudjuk, maradt-e a hős Kovács Sándornak kis fia. De éltet bennünket a hit, hogy ha maradt árva s majd 25 év múlva ezt a fiút éri el a felhívás, hogy rántson kardot a magyar hazáért: épúgy az üzletéből vonulhat be, mint a nagyapja, meg az édesapja.

1939. április 8.

ASCHER ANNA

I.

Egyenként, párjával jönnek a vendégek. A gazda alig győzi fogadni a névnapi köszöntőket.

— Isten éltesse, Gyulám!

— Ugye, tavaly ilyenkor még nem gondoltuk volna?

Gyula a visszacsatolt város főjegyzője. (Itt még úgy hívják: várostitkár.) Szereti a város fiatala, örege. A legöregebb újvári ember is itt van. Karosszékbén ül. Élénken széles gesztusokkal beszél. Ezt az öreg urat ismerjük valahonnan.

II.

— Mióta teljesen megvakultam, sokszor látom őt magam előtt Tisztán, világosan, mintha két lépésre állna előttem. Hatalmas asszony. Ez az én nagyanyám. Ascher Anna . . .

— Közel vagyok ma már a kilencven évhez. Isten csudája, hogy megértem ezeket a mostani boldog időket. Látni azonban már nem látom a mai embereket. Én csak a régieket látom s köztük is legelől, legtöbbet annak a nagytímárnak a leányát, akit úgy hívtak, hogy Ascher Anna.

— Tudod, öcsém, mikor nyitotta meg a mi boltunkat az én nagyapám? 1810-ben. Most hányadik évet írják, akik írni tudnak? Mindegy. Én már nem számlálom ezeket az esztendőket. Szóval, mondjuk, 130 esztendeje boltot nyitott az öregapám. Bevásárolt, amit tudott. Berendezkedett s az első héten, a vevő helyett jött a nagy tűz, ami porig égette egész Érsekújvárt. A mi friss, fiatal, kezdő boltunk is elpusztult. A nagyapám elkeseredésében búcsúzni akart az üszkös kapufélfától. Megy világgá. . . Akkor lépett először akcióba a nagyanyám, Ascher Anna.

— Addig azt hitték, elkényeztetett gazdag nő. Hiszen mondom, nagytímár lánya volt. Mít tudhatott a boltos mesterségéből? Hát sokat tudott. Először tudta, hogy kell megtartani a lelket elkeseredett nagyapámban. Aztán kisült, hogy az asszonyi akarat, ami beléje fért, mindenre képes. Még félig se épült fel Érsekújvár, már a mi boltunk készen várta a vevőket.

— Mondom, Ascher Anna munkába fogott. Szívósságát, ügyességét, jó kiszolgálását ismerték a hetedik utcában is. Jókedve ráragadt az urára, a segédeire, a vevőire, mindenkire. Nem hiába fogant a mi boltunk tűzben. Ott később is, mindig tüzes munka folyt. Égette Ascher Annát a kötelességteljesítés. Levelet kellett írni a pesti nagyboltosnak, Ascher Anna volt a levelező. Hajnaltól napestig ott sürgött a pultnál, meg az íróasztalnál.

III.

— Igazi boltosasszony lett a nagytímár lányából. Nem is tudom, mi lett volna a nagyapám boltjából ő nélkül. S ahogy értett az eladáshoz, a pénz megszerzéséhez, tudott vigyázni is rá. Csak hasznos dologra adta ki a forintokat. Leghasznosabbnak a fiai nevelését tartotta. Arra nem sajnálta a pénzt. Az egyik fiából egyetemi tanár lett. A másik fia bejárta a külföldet. Ebből kereskedőt nevelt Ascher Anna. Ez volt az édesapám.

— Százkilenc esztendő: tudod öcsém, mennyi idő az? Addig állt fenn a mi boltunk. Magam 40 évig dolgoztam benne. Háború után tűz pusztította el. Akkor feladtam a boltot. Volt más hivatásom is. A Népbankot én vezettem. A bank fellendült. Az ősi boltot, mely tűzben született, tűzben halt meg, eltemettük.

— A többit, öcsém, tudod. A város elszakadt az anyaországtól. Idegenek jöttek be. Új emberek kerültek hatalomra. Én már ebből keveset láttam. Szemem világa elhomályosodott. Csak oda tudok menni, ahová elvezetnek. (Látod, Gyula, a te házádba azért minden évben eltalálok.) Ebben a nagy sötétségben, ami rámszakadt, néha meggyullad egy fény: a nagyanyám arca, az Ascher Anna sugárzó tekintete. S ilyenkor elgondolom, hogy amíg vannak ilyen kereskedő-asszonyok, s amíg ezeket hagyják úgy dolgozni, ahogy a mi régi üzletházunkban dolgozott a boltos felesége: addig nem kell féltetni a kereskedést Magyarországon.

IV.

Így beszélt Conlegner Károly, öreg kereskedőtársunk, az érsekújvári OMKE-kerület első elnöke, akit holnap, vasárnap, az ország kereskedőinek lelkes ovációi közt fognak az OMKE tiszteleti tagjai közé iktatni. Ez alkalommal az egész ország forró kegyelele száll az ő visszaemlékezése kapcsán a régi magyar boltos-asszonyok ideális alakja felé.

1939. április 29.

LEMETSZITEK SZÁRNYAIMAT?

Ez a mi 35-ik közgyűlésünk. Nem jubilálunk. Mi csak egyen tudunk örvendezni: az ország megerősödésén. Ezért mellőzöm a kínálkozó alkalmat, hogy erre a változatos és küzdelmes 35 évre visszapillantásak. Kereskedők vagyunk, uraim. Számokkal dolgozunk egész nap. 35 annyi, mint 10+25. Nekünk eleget mond az is, ha visszatekintünk 10 év előttrre, meg 25 év előttrre. S aztán elgondolkozunk a *világ* folyásán. Huszonöt év előtt az első mérföldkőnél megállt az OMKE és épp ebben a teremben hallgatta meg Nagy-Magyarország nagy embereit. Sorban keltek fel az OMKE tiszteletére azok a férfiak, akik nemcsak reprezentánsai voltak egy alkotó korszaknak, hanem maguk tervezték, formálták ki Nagy-Budapestet, a békebeli boldog, gazdag országot. S a Wekerlék és Bárczyak és Láczyak élén megszólalt akkor Tisza István kereskedelmi minisztere s kijelentette, hogy nem tudja szeparálni a magyar kereskedőtársadalom érdekét a magyar nemzet egyetemes érdekeitől. Hiszen a gazdasági haladásunk, anyagi megerősödésünk egyik tényezőjét a kormányzat a kereskedőtársadalom erejében látja.

És felállt a nagy német társadalom hatalmas szónólója is, a Hansabund elnlöke és kijelentette, hogy visszajöhetetlenül elmúltak az idők, amelyekben a kereskedelem számára az egyenlő jogsultságot és az államban való befolyást vitássá tehetnék.

Egy sóhajtással válunk meg a 25 éves képtől s a 10 év előttihez fordulunk. Büszkeségre itt is van bőven okunk. Hermann Miksa kereskedelmi miniszter követelménynek állítja fel: szabad teret kell engedni a kereskedelmi iniciatívának és a kereskedelmi tudásnak. Sutba kell dobni azt a felfogást, hogy a kereskedő nem épp olyan jó hazafi és tagja a nemzetnek, mint bárki más, aki becsületes munkával előbbre viszi a mi szegény országunkat a haladás útján. S itt volt akkor, velünk volt, amint holtáig nem hagyott el soha, Apponyi Albert, aki azt hangoztatta, hogy a nagy háború óta még megkapóbbá vált a foglalkozási ágak érdekközössége s a gazdasági boldogulás lehetősége még jobban függ attól, hogy a kereskedelem felvirágozzék és érvényesüljön.

Ezt hallottuk mi 10 évvel és 25 évvel ezelőtt, ebben a teremben. A számtan igazságai nem változnak. S amint 10 plusz 25 mindig 35 marad: bizonyos az is, hogy ami igaz volt az OMKE fenn-

állásának 10.-ik évében és igaz volt a 25.-ik évben, az igaz marad a 35.-ik esztendőben is.

Ezért semmi sem tarthat vissza bennünket attól, hogy nagy embereknek, a nemzet hivatott vezéreinek igazságait hirdessük.

Tiszteleti tagunk, Hegedűs Lóránt, akit ma még jobban szívébe vésett a kereskedő, mondotta egyszer, minden kort jellemzi, hogy mi tetszik neki, mi felel meg érzésének, hangulatának Széchenyi István műveiből. Nos, én arra emlékeztetem a t. közgyűlést; az említett régi mér földköveknél azt hirdette az egyik államférfi: Előbb gazdag legyen az ország, majd aztán szabad is lesz. A másik meg így szólt, Széchenyi nyomán: Százazreknek egy célra irányuló cselekedete emelheti ki nemzetünket alantas helyzetéből.

Mi, 35-ik közgyűlésünkön szintén kezünkbe vesszük Széchenyi ígét. S ezt olvassuk ki belőlük: „Lemetszitek szárnyaimat: lábamon járok. Lábamat kiszakítjátok, kezemen csúszok. Kezemet levágjátok: hasamon mászok. Csak használhassak!”

1939. május 6.

MIÉRT? MIÉRT?

Ez a kérdőszó van ma tízezrek ajkán. Felvidéki kereskedők, köztük tekintélyes számmal olyan kartársak, akik 30—40 éve vagy még régebben folytatják mesterségüket, ezzel a szóval feküsznek le és ezzel a szóval ébrednek:

— Miért? Miért mérted rám, ó Teremtő jó Isten az izgalmaknak ezt a kifogyhatatlan mértékét?

— Magyarok voltunk és magyarok maradtunk. Gyermekeink magyarul beszéltek, magyarul nevelkedtek, boltukban a vevőket magyarul szolgáltuk ki. Mindent elkövettünk, hogy üzletünket személyzetünket fenntarthatassuk és sohasem vétkeztünk a lelkünkben élő magyar érzéssel szemben.

— S most egyszerre hírül adják, hogy néhány hónap elteitével nem érvényes többé a régi iparigazolvány. Új iparigazolványt nem kapunk. Be kell zárni a boltunkat.

— Miért? Miért?

— A kereskedelmi iskolában tudós tanárunk, Kerekes György, arra tanított bennünket, becsüljük meg a kereskedelem nagy tra-

dícióit és igyekezzünk méltók lenni Kassa nagy bírójához, nemes Almássy Istvánhoz, aki kereskedőből lett főbíró, mert a kereskedéssel járó haszonhajtást össze tudta egyeztetni az igazság keresésével. Ahogy megtanultuk otthon és az iskolában, nemzedékeken keresztül tiszteltük és becsültük ezeket a felvidéki kereskedői tradíciókat s ezért nem tudnánk megérteni, miért kell eipusztulniok máról-holnapra olyan üzleteknek—, amelyek apáról fiúra szálltak, évtizedeken át becsületére válnak a magyar közgazdaságnak?

S ha mégis lehet büntetni: akkor is úgy érezzük, a legkisebb kihágásnál is van fellebbezés, egyfokú, kétfokú, aszerint, milyen fontos az ügy. S a törvényszéknek, a Táblának, a Kúriának nagy-tudományú, elfogulatlan bírái latolják, mérlegelik: megérdemli-e az az eltévelyedett bűnöző a maga pénzbüntetését, vagy szabadságvesztését. Csak épp a mi esetünkben: itt ne volna revideálásnak heíye? Itt kell megnyugodni abban, hogy egy heterogén összetételű véleményező-bizottság kimond egy szentenciát, amelyre aztán magas helyen ráteszik a pecsétet. A véleményező-bizottság is jót akart, az *ítéletet* kimondó legfelsőbb tényező is bizonyosan teli van jószándékkal, de statáriális eljárásuknak mégis az az eredménye hogy sommás úton lekerül a firmatábla a bolt homlokáról.

S aki azt hinné, hogy ez csak X vagy Y felvidéki kereskedőnek az egyéni baja: az olvassa el vitéz Surányi-Unger professzornak, az óceánontúl is ösmertnevű tudósnak tegnapi fejtegetéseit.

„Amennyire a zsidótörvény céljai és keretei megengedik, gyakorlatilag is lehetővé kell tennünk nemcsak az érintett tőkének, hanem az érintett vállalkozói tehetségeknek is termelésünkben való megtartását.”

Ezt mondja az objektív tudós. S mit látunk? Túl a zsidótörvény céljain és keretein, — mert hiszen a zsidótörvény, még a második is, a vállalkozókat, a boltosokat nem seprí ki, hanem respekálja a szerzett jogokat — a Felvidékre nézve már nem teszik lehetővé a tőkének és vállalkozó tehetségeknek a megtartását.

1939. május 13.

TELESZKY JÁNOS

I.

A felsőház kegyelmes és méltóságos tagjai, mágnások és főpapok kedden előkerestették díszruhájukat, hogy másnap megjelenjenek a kupolacsarnokban a parlament ünnepélyes megnyitásánál. A felsőház sokat visszaszerzett ősi jogaiból. S ezért különös hála illet meg három férfiút: Simontsits Elemért, Szontagh Jenőt, és Teleszky Jánost, akik elszántan vezették ezeket a harcokat. Simontsits és Szontagh közben meghaltak. De holnap Teleszkynek meg fogjuk szorítani a kezét...

II.

Sajnos, Teleszkynek másnap már nem szoríthatták meg kezét a méltóságos főrendek. Kedden délben ő is elment Simontsits és Szontagh után. Egy óra pontosságával másfél esztendővel azután halt meg, hogy utolsó beszédét, talán a legszebb, legemelkedettebb beszédét elmondta. Teleszky kereste a beszédében a magyar nemzet ezeréves fennállásának a magyarázatát. S megtalálta a jogfolytonossághoz való ragaszkodásban.

„Szégyenletes szegénységben sínylődött a nemzett, mielőtt Deák visszatérítette a hatalmasokat a jogfolytonosság elvéhez. S utána sikerült elérnünk — mondotta Teleszky — a kulturális, gazdasági és szociális fellendülésnek olyan korszakát, hogy bármit mondjanak is a felelőtlen epigonok, ez a 67 utáni korszak a magyar történelemnek mindig a fénypontja lesz”.

III.

Szegényes külsővel, zsiros kalapban, vasalatlan nadrágban végigballagja hosszú életét egy férfiú, aki a nélkülözést a maga személyében sosem ismerte. Erre jelképnek tekintette a zsiros kalapot, a foltos cipőt. A zsirosszélű kalap azt hirdette, hogy a takarékos ember szegénysége nem szégyenletes. Szégyen a zsirások keresése, a váltókon való lovaglás, a lejáratok gondja, a prolongálás kinja, a kolduló öregség alázata. Az ember költsön kevesebbet 20 pengővel, mint amije van. Ez csak nem nehéz?

A szégyenletes szegénység fogalma nem a magánéletben okozza a legnagyobb bonyodalmat, hanem az államgazdaságban. S az ő

maradandó érdeme, hogy amit a nagy Wekerle dicsőséggel kezdett, azt Lukács László után ő folytatta tovább: távoltartotta a magyar állam háztartásától a Wekerle előtti állandó deficitet. Teleszkynek — az epigonok által könnyedén fitymált — rendszere abból állt, hogy az állami zárószámadások évről-évre felesleggel zárultak. Pedig az állam rendes bevételeit fordították a folyó kiadások mellett az állami beruházások jelentős részére. Hogy Teleszky gondosan örködött a pénz értékállandóságán is: felesleges külön kiemelni.

IV.

Mikor a háború előtt pénzügyminiszter lett, Rákosi Jenő így jellemezte: minuciózus szaktudás, gyakorlati érzék, éles judícium az útlevele. Feddhetetlen puritán jellem, hajthatatlan üldözője mindannak, ami nem tiszta tranzakció.

Hosszú ideje kikapcsolódott az állami pénzügyi kérdések intézéséből. Tanításai azonban elevenen fognak hatni utódaink körében is. Régi költségvetéseit csak a speciális kutatók lapozzák át. De elevenen él alkotása a Pénzügyintézeti Központ, külföldön is méltatást talált könyve, amit Carnegie adott ki és emlékezetes marad különös fanyar egyénisége s az az erkölcsi erő, ami benne élt.

1939. június 17.

SZOLIDARITÁS

Pécs messze van Beregszásztól. Debrecenből nem könnyű megközelíteni Lévát, Losoncot. Mégis érzi a pécsi kereskedő — ezt mutatja Hamerli Józsefnek szívemarkoló szép levele, hogy ami a felvidéki kereskedők iparigazolványával történik, az nem közömbös a baranyai boltosra nézve sem. Érzi ezt az ország minden rendű, rangú szakmája, boltosa, ha nyílt üzlete van, ha irodában bonyolítja le nagykereskedelmi forgalmát. Érzi az utazó, az ügynök, a detailista, a bizományos, az exportőr, a kereskedő foglalkozásának vagyonos tagja vagy földhöz ragadt zsellére, mindenki érzi, hogy az ő szívének vérével töltötte meg tollát a debreceni vaskezeskedő és OMKE-elnök, mikor Nyílt Levelét megírta.

Hogy nem lett egy esztendő határidő engedélyezve a lebonyolításra, ez igaz. Hogy a megengedett három hónap vajmi rövid: az is igaz. Kivált nyári rekkenő hőségben, aratás, cséplés idején, termés behordása alatt nehéz megbeszélni, elintézni az üzletátadás ezerféle problémáját. Ki alkalmas utódnak? Ki lép be társnak? Mit mond majd a minisztérium? És a bank? És a háziúr? Ez a nyári három hónap kevesebb, mint télen három hét.

Ezen még majd lehet segíteni. Mert segíteni kell. Ezt a műveletet pedig csak szeretettel és munkával, áldozatra való készséggel és szolidaritással lehet elérni. Másképpen el lehet érni, hogy redőnyök legördüljenek, boltok ajtai bezáruljanak. El lehet érni fizetésképtelenséget, nyomort, kétségbeesést, fogak csikorgatását.

Budán a múltkor tanúi voltunk, hogy egymásután illesztették rá, mint koldus mellére a bélyeget, hús árnyékot nyújtó szép akác-fákra a pléhtáblát; ÉLETVESZÉLYES.

Hogyan lettek ezek a fák egyszerre életveszélyesek? Árnyékosak most is. Szemet gyönyörködtet a látásuk. Akácillatuk betölti a környéket. A hatóság mégis kipurításra ítélte őket. Fejszével estek nekik s mivel egy nap alatt nem végeztek a hatalmas fákkal, rájuk nyomták az „életveszélyes” pléhből készült intő tábláját.

Vájjon eszükbe jut-e azoknak, akik a budai fairtok módjára ráteszik a baltát a felvidéki kereskedelem törzsére: hogy agyoncsapásuk életveszélyt jelent?

Kár, kár életveszélyessé tenni élő fákat és élő boltosokat, akik egyformán csak használtak életükben azoknak, akik hozzájuk közeledtek.

1939. július 1.

MUNKÁCS FELÉ

Szedernyét elhagyta az autó. Kicsit lassúbb tempót vettünk a hegy felé. Elragadó volt az egész táj a lemenő nap bíborfényében.

— Itt terem az a jó bor, amit este ittunk?

Bora, gabonája, kukoricája, almája, mindene pompás ennek a vidéknek. S mégis, mennyi panasz, keserűség áradt délelőtt, délután az ungvári tanácskozáson. Még ez a friss alkonyi szél se tudja kifújni az útitársak fejéből a sok összegyülemlett rossz érzést.

A gyáros kezdi: Kezdetben volt a — Balkéz. Balkezes, félszeg intézkedések történetek.

Aztán jött az — Egykéz. Ezzel aztán csakugyan nem volt se szeri, se száma a panasznak. Végre elérkeztünk a harmadik stádiumhoz. A Bibliái kéz korszakába jutottunk. Ne tudja a Jobbkéz, mit tesz a Balkéz! Hallotta ön délelőtt Heinz főerdőtanácsos páros viaskodását Rohonyi vasúti főfelügyelővel? Fantasztikus eset. Fent a kész fa az erdőben. Csak le kellene hozni. De itt összeütközik a Jobbkéz érdeke a Balkéz érdekével. Az állam jobbkeze: az erdőüzem, szívesen megfizetné az előírt kilométertávolság fuvardíját, meg a keskenyvágányú vasútról a normális nyomtávú vasútra való átrakást is megfizetné. De többet nem bír el a fa. „Csakhogy az kevés”, feleli erre az állam Balkeze. Itt tört fuvar esete forog fenn. Külön kell kiszámítani a kilométereket mind a kétfajta vasúton.

Ez mind szép és a mai tarifális rendszer mellett igaz is lehet. Csak a számítás eredménye, hogy a fa fennmarad — Antalócon. Mert aztán elhíhetjük az én gyáros kollégámnak, aki most bekerült a parlamentbe is, hogy az a gyönyörű műfa odafent egy év alatt elpusztul.

— Ez bizony nagy kár a közgazdaságra. — Mormogta az útitárs. — Kivált, ha sok fáról van szó.

— No, csak 24 ezer köbmétert mondott az erdőigazgató. De kérdezem önt, uram, ha az állam a balkezével ilyen keményet sóz a saját jobbkezére: akkor hogyan bánik el mi velünk, magánvállalkozókkal? Hogyan tudjuk mi elfogadtatni azt a helyes szempontot, amit Siposs Aladár olyan gyönyörűen kifejtett, hogy legalább az alatt az átmeneti idő alatt, amíg peázs-szerződések megnyitják a direkt utat, ne legyünk kénytelenek megfizetni a keserves kerülő út temérdek többlet-költségét. Egyáltalán az is különös, hogy egész sereg jogi intézkedés a Felvidéket ma is korpusz szeparátumnak tünteti fel.

— Egyetlen pont van, ahol a mi korpuszunk nincs szeparálva: ez a tarifális pont. Itt aztán kérlelhetetlen szigorúsággal a nyakunkba akasztják a tarifából csinált — vaskarikát. Itt bizony nem lehet külföldi példára hivatkozni. Hiába mutatjuk ki, hogy a német is ért egy kicsit a dologhoz. S a német mégis átmenetileg al-

kalmazta a régi csehországi díjátszámítást. Hja, az más. Nálunk erre nem szabad hivatkozni.

— A kereskedő veszi át a szót:

— Bizony, ezek a bajok fennállanak s nagyon helyes, hogy ipar és kereskedelem egymásra talált, GYOSZ és OMKE együttes memorandumot készítenek a kormányhoz a felvidéki ügyben. Ezekben az emlékiratokban, persze, a nagy sérelmek találnak helyet s az apró ügyeket, a mindennapi élet kis szenvedéseit nem igen szokták papirosra vetni. Úgy hallottam, valaha volt az anyaországban egy intézmény, amit úgy hívtak: Kereskedőnap. Igaz, hogy ott meghallgatta, a referensei jelenlétében, a miniszter a kereskedők panaszait? Ezek magukban véve apró-cseprők voltak. De 20.000 apró baj együttes megszüntetése mégis megkönnyebbülést jelentett. Van most is ilyen Kereskedőnap?

— Nincsen.

— Miért nincs?

— A régi miniszter, aki ezt bevezette, elment. Az új miniszter nem vezette be.

— Kár. Mert elmondanám az én esetemet a 11 fizetési meghagyással és keserves meglelevezésemet. Ott kezdődik az eset, hogy a visszacsatolás egyik következménye volt, hogy részletfizetésre vásárló vevőim — se szó, se beszéd, — úgy eliramodtak, hogy meg se álltak Brünnig, Prágáig. Azonban volt annyi sütnivalójuk, hogy azóta egy árva vasat tartozásukra nem törlesztettek. Számos kollégámmal együtt, óriási veszteségeket szenvedtünk a kintlevőségeinknél. Adósaink elpárolgását könnyebben lehetett volna elviselni, ha a hitelezőink is légneműekké váltak volna. Ez azonban nem következett be. Bizony idetaláltak ők, a moratórium rövid időhöz és oly feltételhez van kötve, amely értéktelenné teszi ránk nézve a kedvezést. Szóval, fizetnünk kell a cseheknek, mikor a cseh nem fizet nekünk. Ez elég keserves.

— De mi van a 11-szeres lelettel?

— Épp ezt akarom elmondani. Az eltűnt adósok tömegében akadt egy pár, akinek ingatlana van itt. Telekkönyvi előjegyzést kért az ügyvédem. Szabályszerű kérvényt adott be. Bélyeget is ragasztott rá. Csak épp azt nem tudta a visszacsatolás első heteiben, hogy más az okmánybélyeg és más a törvénykezési bélyeg. Hiába adtam meg az írás parancsa szerint az államnak azt, ami az államé.

A jószándék nem használt. Olyan bélyeget kellett volna felragasztani, amit az ügyvédem által még nem ismert törvény előír és most megkaptam a fizetési meghagyást: fizessenek még háromszoros bírságot egy illetékért, amit leróttam egy olyan követelés után, amit talán soha se fogok megkapni. S ez nem egyszer történt meg velem, hanem tizenegyszer. Mondja, uram, itt nem lehetett volna, esetleg nem lehetne még most is elrendelni, hogy az újonnan visszatért magyarnál egy rövid ideig elnézik és megbocsátják, ha eltérő bélyegben is fizet. Hiszen fizetni akart! Annak a magyarnak is meg kellene bocsátani, aki akarna fizetni, de nem tud. Hát akkor mért büntetik azt, aki nemcsak akar, de csakugyan fizet is. Rossz bélyegéit háromszoros büntetés egy kicsit sok.

1939. július 22.

OSZTÁLYTÁRSOK — OSZTÁLYFŐNÖKÖK

Kedves Árpád, sajnálom, hogy nem láthattalak kedden, mikor ott jártam Ungváron az új lakásodon a volt Országházban. Első gondolatom az volt: ennek a fiúnak ugyan felvitte Isten a dolgát! Ez aztán palota, ahol két hét óta székelsz. Magyar főispánnak nem igen jutott eddig ilyen hétországra szóló gyönyörű rezidencia. Hű, mit szólt volna Gacsal János, ha az 5. osztályban el akartad volna hitetni, hogy valaha ilyen tüneményes szép kastély gazdája leszel. Forberger Béla hátba is vágott volna, hogy vele ugyan ne viccelj! Isten látja a lelkemet: az igaz barátság tiszta érzésével örvendeztem felemelkedéseden. Te Simén, igazán megérdemelted ezt a sorstól.

Sokat küzködtél a kollégiumban. Lépésről lépésre jutottál el Bosznay Istvánnak, a kiváló festőnek, meg Gulyásnak, régi osztályfőnökeinknek az elismeréséhez. Az se volt csekélység, hogy az öreg Názó, a híres egyiptomi Kovács János azzal küldött a helyedre, hogy *emberséges ember* vagy. Nála ez volt a dicséret teteje. Te Simén, nem voltál az osztály legjobb tanulója. Több voltál ennél: *megbízható diák*.

*

Furcsa az élet. Valaha nyolc évnek minden napján együtt voltunk. Reggeltől estig. Aztán következett ötször nyolc esztendő és

nem láttuk többé egymást. Csak messziről jut el néha egy-egy hitnek a foszlánya Siménről, aki megmaradt az, aminek az egyiptomi Názó taksálta: emberséges ember. Igaz magyar. Aki súlyos körülmények között helyt állt az ország ügyéért.

S az élet, mondom, furcsa. Mert most ötször nyolc esztendő után megint — az osztályfőnöknél találkoztunk. Nem Gulyás Pista bácsinál, aki fanatikus szeretettel csüggött a magyar irodalom nagyjain. Más osztályfőnöknél botlottunk mi most egymásba.

Ép ezért írom neked ezt a levelet. Ha már személyesen nem mondhattam el a tartalmát. . .

*

Az osztályfőnök, akinél összetalálkoztunk, nem 60 diákot tart kordában, hanem néhányszor tízezer kereskedő élete és halála felett dönt a magas minisztériumban.

Az osztályfőnök, akinek a minap itt Budán véletlenül én mutattalak be, a mai magyar közéletnek egyik legjellegzetesebb alakja. Korunk divatos tulajdonságai közül sok teljesen hiányzik belőle. Nem imádja nevét lépten-nyomon az újságokban olvasni. Nem szónokol. Nem lépne fel a világ minden kincséért sem képviselőnek. Szereplési vágy nincs benne, de épígy távol áll tőle teljesen a kapzsiság és az egyéni haszon keresése. Ezt mind javára kell írni.

*

Miért mondom mindezt épp Teneked?

Pár nappal budai találkozásunk után az említett osztályfőnök nyilatkozatot tett közzé az újságban. A felvidéki kereskedőkről szólt. Azokról, akik régi iparigazolványuk meghosszabbítását kérték, de nem kapták meg. Ezeknek ügye az osztályfőnök úr hatáskörébe tartozik. Felettük ő ül törvényt, habár az utolsó húsz évben személy szerint nem találkozott velük. Viszont Te, barátom, ezek közül százat és százat ismersz, munkásságukat közvetlen közletről szemlélted, hiszen velük élted át ezt a húsz keserves esztendőt.

Olvastad, mit mondott ezeknek az ügyéről az osztályfőnök úr?

„Az elutasított iparigazolványok revíziójára sem joglehetőség, sem szükség nincs.”

Ennyi az egész.

*

S itt kénytelen vagyok abbahagyni a diákkori visszaemlékezés szelíd, kedélyes hangját. Engedd meg, Simén, hogy fekete ruhát öltsek és annak rendje-módja szerint hozzád forduljak, a Méltóságos Főispánhoz. Nincs lehetősége jogorvoslatnak. Mondja az osztályfőnök úr.

Akkor is, mi annak az akadálya, hogy egy egyszakaszos rendeletjei lehetővé tegyék legalább a rikító esetek orvoslását, meghatározott okmányokon alapuló jogigények újabb előterjesztését és adminisztratív elbírálását? A lehetőség útja nem volna elzárva.

Azonban azt mondja az osztályfőnök úr, hogy erre nincs is szükség.

Ez más kérdés, amit senki oly közelről nem ismer, mint a felvidéki vezető emberek.

Ez a pont az, ahol Méltóságos Uram, Tehozzád szólok, a jogászhoz, a volt főügyészhez, Kárpátalja legnagyobb jogi tekintélyéhez.

Fentjártunk mi is a drága szép magyar városokban, melyeket Horthy Miklós vitéz hadai visszakapcsoltak újra hozzánk. Neki-lendültek ezek a városok, melyeket kibővült keretekben fenntartani csak az összes meglévő erők latbavetésével, teljes megfeszítésével lehet. Így sem könnyű feladat. Visszanyert városaink büdzséjének fenntartására mégsem közömbös, hogy megmaradnak-e bennük és élni tudnak-e a kereskedők. Ezek a boltosok nemcsak adtak-vettek, nyerekedtek, nemcsak ettek-ittak, öltözködtek, hanem tetemes adóikkal hozzájárultak a városi élet fenntartásához.

*

Olvastad, Barátom, az egyik felvidéki közigazgatási bizottságban elhangzott panaszt, hogy túlenyhe volt arrafelé a tanítók igazolása.

Minden magyar ember lelkét megrázta ez a mementó. Lehet-e ez? Ha igen: akkor ölhetett kézzel folytathatjuk tovább azt, ami eddig történt? A magyar front megerősítése helyett két kézzel pusztítjuk tovább a magunk védő erőit is? Nem tudom elhinni, hogy a felvidéki tanítók közül annyi a rossz emberünk. De azt tudom, mert adatok ezrei bizonyítják, hogy a kereskedő fent az elszakított részeken megtartotta magyar nyelvét, magyarul tanította gyerekeit, magyar könyvet vásárolt. Vannak a hegyekben fal-

vak, ahol hiteles tanuk szerint a magyarságnak egyetlen előretolt őirse volt a boltos.

Főispán úr, Te főügyész voltál. Nemcsak főbenjáró ügyekben, de apró erdei lopásnál sem engedtélt volna meghozni egyetlen ítéletet sem, amíg a tényállást kontradiktórikus úton ki nem derítették. Csak épp ezekkel a régi iparúzókkal szükséges így elbánni? Kinek van erre szüksége?

*

A felvidéki falu népének aligha. Különbözik Rendve község polgárai nem adtak volna be kegyelmi kérvényt, hogy az iparától megfosztott boltosuk jogát visszakapja. Vagy Nádszeg egyszerű népe nem könyörgött volna negyvenhárom aláírású, szívhez szóló beadványban a felvidéki miniszterhez, kereskedelmi miniszterhez, kegyelmezzenek meg annak a Schlem Salamon vegyeskereskedőnek.

A nádszegiek tudatlan féjjel azt gondolják, hogy lehetséges egy újabb revízió. S azt hiszik ezek, hogy szükséges is, mert más nem fog segíteni rajtuk úgy, ahogy a boltosuk évtizedeken át segített.

Miért mondom ezt el neked? Hisz már talán a levél elején rántottál egyet a válladon: szép, szép, de ez nem a Te hatásköröd.

Hát megmondom, mi vezetett. Rád és közös diákkoromra visszaemlékezve, eszembe jutottak a Te debreceni elődeid: ama nagy főispánok, akik az egyháznak is jeles főkurátorai voltak. Degenfeld Józsefre gondoltam és Puky Gyulára.

*

Ha a Tisza-korszakban oly kormányrendelkezés termett, ami sértette a város érdekeit, nem várt gróf Degenfeld, hogy Thaly Kálmán interpelláljon vagy az intézkedés késése kárt okozzon. Felment a miniszterhez, az államtitkárhoz (osztályfőnök ebben az elmaradt régi korszakban még nem létezett) és felvilágosította őket a való helyzetről. Gróf Degenfeld félelmetes tekintélye, Puky Gyula kérlelhetetlen igazságszeretete győzött az akkori hivatal elhatározásai felett. Jogorvoslatnak mindig volt a magyar igazgatásban lehetősége, mikor annak a szüksége fennállott.

És nemcsak gróf Degenfeldnek és nemcsak a nagy táblabíró Pukynak, hanem a magad dicsőséges ősenek, Siménfalvy Jánosnak

szellemében jársz el, amikor új ítékezést kérsz a Felvidéknek meghallgatás nélkül elítélt kereskedői részére.

Olvasom róla Nagy Ivánnál, hogy kétszáz év előtt állami fő-törvényszéket követelt a székelyek részére. Nem akart mentesíteni egy bűnöst sem. Mi sem akarunk. Nem akart kedvezést véreinek. Mi sem akarunk.

Kérlelhetetlen, egyenes, igazságszerető ember volt. Amit ő kívánt, ahhoz segítsd hozzá, Te, az ő méltó utódja, a mai kor viharvert felvidéki boltosait, iparosait.

1939. július 22.

1939. ISTVÁN KIRÁLY NAPJÁN

Szent István munkája — annyi más fel-forgatott országok romjai közt — rendítetlen áll. Csak javító, igazgató kezeket kíván...
(*Száz év előtti históriából.*)

I.

A fejedelemasszony nem tudta elnyomni könnyeit, mikor a hajóra lépett és utoljára visszanezett a partra, melyet többé az életben soha nem fog látni.

— Miért sír? — kérdezte szelíden a nővér. — Ne sírjon, hiszen akárhová megyünk: ott van Franciaország és ott van az Isten.

II.

Letesszük az idegen író könyvét és kitekintünk az ablakon. Az est leszállott a fővárosra, holdat, csillagokat fellegek borítják, de a János-hegy tetején már lángol a méhkas, Szent Gellért ormán bizonytalan körvonalú faalkotmány új tűzijátékot ígér az örvendező népnek. A Duna túlsó partján pedig finom színhatást kelt az Országház. Mintha az est homályából kiemelkedve, ennek a palotának fénye is a szentistváni gondolatot hirdetné, amely a személy s birtok sérthetlenségén sarkallik és igazság szerint ma se veszítette el érvényét. Mert az igaz törvényt sem az emberek hazugsága, se hamistanúságuk, se hitszegésük, de még jutalmuk sem ronthatja meg.

III.

Letettem a modern író könyvét s felcseréltem magyar történetíró szürkébb írásával. Vájjon tudják-e azok az idegenek, akik egy hangyabolyszerűen izgó-mozgó, harcrakészülő világból most tévednek be ide, a mi ünneplő fővárosunkba, s ha nem tudják, megérik-e, hogy itt több mint 900 év óta áll fenn a csodálatos uralkodó országa? Az az ország, amelyről a mi lapunkban írta meg józan szavakkal Rakovszky István, hogy rendezett közigazgatásával, keresztény morálon alapuló törvényeivel, megbízható, közlekedésével, egész rendjével és kultúrájával a nyugati államok közül nem egynek szolgálhatott például.

Sőt, azt is hozzátette Rakovszky, hogy Szent István és államalapító eszméi a mai Magyarországnak is például szolgálhatnak.

IV.

Szent István korának kereskedőiben, mint azt a tudós Komoróczy kimutatta, hallatlan bátorság és vállalkozási kedv volt. Nem volt csekély feladat Szent István idejében úttalan utakon, változó pénzekkel eljutni Bizáncba a magyar földön összeszedett áruval és onnan cint, prémet és más értékes portékát hozni értük a magyar urak részére. Izmaeliták, izraeliták elvégezték ezt a munkát s hozzájárultak a nagy király által megindított csodálatos fejlődéshez.

V.

S most itt állnak 900 év után a vártán a magyar kereskedők. Az út és a pénzforgalom technikája azóta javult. De a forgalom gátjai nem lettek alacsonyabbak. Az itteni kereskedők leszármazottaihoz bevándoroltak is járultak s a mai kereskedőre még sokkal nehezebb feladat vár, mint Szent István idejében. Nehezebb és dicsőbb feladat, amelynek elvégzéséhez az kell, hogy a nagy király lelke szállja meg mindazokat, akik e földön intézkedésre hivatottak.

1939. augusztus 19.

BÁRÓ MADARASSY BECK GYULA

Romanelli ezredes úr, Ön, aki szerdán délben a ravatal előtt oly fájón emberi és oly nemesen egyszerű szavakban fejezte ki a szívéhez nőtt bank részvétét, Romanelli ezredes, ön tudná megmondani, hogy is hívták Garibaldinak azt a generálisát, akiről a mi Pulszkynek egykor oly gyönyörű portrét festett.

A megvívott véres harcok után visszavonult az ifjú hős városába és várta az újabb csaták napját. Közben dolgozott és pihent, tréfált, olvasott és játszadozott, élte a megbecsült polgárok köz- és magánéletét. De ha a kikötőben sétált és a viharos tengerre meredt pillantása, ha a parti kávéház csarnokában sakkozott a város öregeivel, ha hozzászólt a napi politikához, ha lelkesítette az ifjakat: túl a mindennap örömein-baján, a mi hősünk olthatatlan vágygyal, mindig csak azt a napot várta, amikor megint csapatainak élére állhat. Év telt év után. Az ifjú vezérnek városában egyre több lett a tisztelője. Dicsérték őt, örültek, ha okos szavait hallhatták. És néha mondogatták is egyesek, mily balvégzet az, hogy ez a vezér, aki rendkívüli képességeit fiatalon megmutatta, nem jut érett korában oly szerephez, amely tehetségének megfelel s nemzetének a legtöbb hasznot nyújtja. Egyszer aztán a város arra ébredt, hogy a tábornok meghalt az éjjel és akkor, csak akkor, csak ott, a temetésen vették észre a járőkelők és a tisztelői és mind, akihez egy jó szava volt az utolsó húsz évben, hogy a temetésen megjelent az, aki a legkritkább vendég: az Utókor, a Történelem.

— Pontosan ezt éreztük tegnap báró Madarassy-Beck Gyulának ravatala előtt, mikor Ön befejezte szavait, Romanelli ezredes. Suhogó szárnyakkal bejött a Történelem a temető csarnokába. Megsimogatta a kihűlt szívű férfi sápadt arcát. És igaz szavakat, az utókor bírálatát adta ajkára azoknak a férfiaknak, akik az örökkévalóság küszöbén róla megemlékeztek.

Először is ön, Romanelli ezredes, aki rég bevonult a magyar történelembe, ön igazán megállapíthatta, mit tett az elhunyt férfi a hatalmas Itáliával való gazdasági megértés és közeledés érdekében.

És ön is, Praznovszky Iván, aki hajdan szintén a legnehezebb történeti feladatot végezte, amire magyar embert e században a sors kötelezett, itt a koporsónál vallomást tett arról, amit párizsi

követ korában megfigyelt és bámult. Így elevenedett meg az *Őn* színes előadásában a hősl elkü bankár, aki Odysseus leleményességével és Achilles bátorságával szolgálta egykor bankjának és a magyar pénzügynek érdekeit.

Éber Antal se érte be azzal, hogy a kamara és a kereskedelmi szabad érdekképviseletek nevében tisztelegjen a halott előtt. Egy gondolat, egy ideál: a kereskedelem szabadságának eszménye fűtötte a Beck lelkét 20 éven át. Ennek a gondolatnak volt hű és önzetlen katonája. S megindultan állapította meg Éber, hogy ha dúló csaták után megint visszatér a világ a nemzetek közötti szabadabb érintkezéshez, ha leomlanak majd egyszer a korlátok, melyek a kereskedők működését hosszú ideje, mindenütt megbénítják: a hálás utókor fel fogja keresni Madarassy-Beck Gyulának sírját és a legjobbakkal együtt fogja magasztalni az ő tiszta, szép emlékét.

A hallgatók között ott könnyezett Szüllő Géza is, a húséges barát, a felvidéki magyarság vezéralakja. Ők ketten, Madarassy-Beck-kel egymás mellett fognak helyet foglalni azon a nagy történelmi festményen, mely egy bizakodó, minden erejét megfeszítő, minden veszéllyel szembeszálló Magyarország legjobb embereit örökíti meg: az előtérben e letűnt korszak legnagyobb magyarjával, gróf Tisza Istvánnal.

Most Madarassy-Beck Gyula báró is elment Sándor Pál után, azon az úton, ahonnan nincs visszatérés. De itt maradt velünk életének nagy tanulsága, amit maga fogalmazott meg legszebben Sándor Pálról szóló emlékbeszédében: „A minden oldalról támadott, az értékében fel nem ismert és létében súlyosan periklitált kereskedelem csak akkor fogja tudni a maga összezsugorodott létét megmenteni, ha meg tudja alkotni a görög falanksz áttörhetetlen védelmi formációját.”

Madarassy-Beck Gyula elhagyott bennünket, de velünk maradt krédója. Higyjünk mi is, ahogy ő hitt az igazság végső győzelmében, így a magyar igazság győzelmében is. Higyjünk mi is, ahogy ő hitt magyar történelmi jogaink s az alkotmány nemzetfenntartó erejében, a szentistváni gondolatban, de ne higyjünk, ahogy ő sem hitt abban, hogy a bürokratizmus volna hivatva a gazdasági élet nagyszerű automatizmusát pótolni. S higyjük, ahogy ő hitt a nemzeti géniusz erejében, amely az ő szavai szerint a közös sorson, a szülők sírhantjain, az anyanyelven, a magyar föld és

a mezei virágok színén és illatán, a nép dalain és meséjén, a költők yersein, egy város képén, egy falusi templom különös formáján épül fel.

1939. november 25.

FÁY

Dicsőség a régi magyar táblabíráknak! Ezt az öt szót mondogattuk folyton, amikor a jubiláló intézet küszöbét átléptük. A dicséret *első szava őket illeti meg, Pest vármegye tekintetes táblabírát, az ezermestereket, akik javarészt ingyen dolgoztak. Akik becsületből dolgoztak. Akik haladni akartak a korral. Akik nem szavaltak a népről és néphez, hanem „szolgáltak és használtak a népnek.” Akik nem taszítottak félre senkit, aki dolgozni kívánt. Akik magukhoz öleltek mindenkit, akit a közös ügyre nézve hasznosnak ítélték. Ilyen volt Fáy András-, ilyen volt Simontsits János. Ennek a százasztendőös takaréknak első igazgatói.*

Vegyük mindjárt ezt a Fáy Andrást. Megélhetés gondja nem bántotta. Független ember volt. Az ország legnagyobb emberei barátságukra méltatták. Széchenyi épügy, mint Kossuth. Deák épügy, mint Wesselényi. Jól felszerelt birtoka volt. Takaros háza. Szép családi környezete volt. Ha könyvet írt, nyomban volt kiadója. Volt lelkes olvasótábora. A nemzet halhatatlan írói bizalommal, megbecsüléssel fordultak felé. Vörösmarty a Fóti dalt az ő hajlékában mutatta be. Élhetne volna Fáy András a megelégedett író, az előkelő földesúr életét. De őt mindez nem elégítette ki. Rajongó magyar volt. Különös rajongó, aki életének minden percében megőrizte szemének tiszta, világos látását. S hivatásául azt választotta, hogy a nemzet gazdasági fogyatékoságán segítsen, buzdító példaadással, közvetlen cselekedettel. A magyar nyelvet ezen a földön mindennek fölébe helyezte. Ám a magyar lélek, a magyar nép imádata nem vakította el ezt a rajongót. Láta, kitapogatta a korabeli magyarság végzetes hibáit. Nincs érzéke a takarékosság iránt. Ahogy a Béltéky ház-ban olvashatjuk: „népünk csalónak tartja az élelmes embert, rangjához illetlennek tartja az ipart és kereskedést.”

Fáy, aki csodálatos rendszerességgel készült reformeri hivatására, egyik korai feljegyzésében írja, hogy népünknel elsősorban

a hangyaszorgalmat kell felébreszteniünk. De ehhez előbb érezni kell, hogy aki dolgozik, ha paraszt, ha munkás: magának dolgozik, a többletből maga látja hasznát.

A harmincas évek pezsgő életéből Fáy kivette a részét. Történelmi dicsősége maradt, hogy Pest vármegyének székházában, amikor egy szűk, bolthajtásos szobában megnyílt ott az ő kis takarékegylete, fent, a díszteremben felállott Széchenyi István gróf és nem átalotta hangos szóval kijelenteni, hogy „a honi reform teendőire az első biztatást Fáy András meséi ébresztették benne.”

És Fáy András tovább mesél . . .

Nagy alkotása, az első magyar pénzügyintézet, megerősödve, megszilárdulva, nyugateurópai színvonalú hatalmas intézet lett, amely a nemzeti pénzgazdálkodásnak, a nemzeti takarékoságnak első pillére a 20. században.

És Fáy András tovább mesél . . .

Meséi, amelyek egykor Széchenyit biztatták, most époly bölcseséggel, époly átható szellemmel biztatják az új korszaknak biztos rejtékhelyen meghúzódó reformereit, mint száz év előtt.

Fáy András tovább mesél az agárról és fiairól. Ma is eleven a két fiatal agár, aki „elenyelgi az erejét” hol semmirevaló katángkóró, hol elérhetetlen sas elleni küzdelemben. S mikor felpattan a barázda szélén a nyúl, már nincs erejük az ifjú agaraknak. .

És Fáy Andriás mesél ma is a szilvafáról és az örök hernyókról, akik nem értik, miért sajnálja tőlük leveleit a szilvafa. „Hiszen gyermekeid vagyunk!” „Igen, mert rajtam élőködtök!” — felel a szilvafa. De vagytok-e ti is irántam fiúi szívességgel?” Jó hazám, fejezte be meséjét száz év előtt Fáy, be soknak süghatnád ezt a fülébe!

És Fáy András tovább mesél az urakról, akik mind felkuperodnak a szekérre s nem gondolnak rá, hogy ki fogja húzni, ha mind csak a saját kényelmes ülőhelyével törődik.

Csodálatos konstruktív érzéssel maga köré tudta Fáy gyűjteni a céljának szolgáló leghasznosabb embereket,

Hadd jegyezzük fel büszke elégtétel érzésével, hogy a megye tekintetes táblabíráin, Fáy megértő birtokostársain kívül mellétömörültek, a 423 alapító tag közé Pest és Buda kereskedői s nemcsak a legtöbbet (10 részjegyet) jegyző alapítók voltak az Ullmannok, Biedermannok, hanem egyáltalán az alapítók többsége a pest-

budai boltosok közül került ki. Így adja át egyik évszázad a másinak a nagy mesemondó, a nagy szervező, a nagy emberismerő, a nagy reformer emlékét. Fáy példája és meséje tovább tanítja majd a késő századok magyarját. S amint szobrára mered szemünk, önkénytelenül ismételjük klasszikus mondását egyik országgyűlési beszédéből:

„Elvesztett csaták és tartományok csak ideiglenes csapások az országra. De egy politikai vagy törvénykezési hiba gyakran századok nyomorúságának vetheti meg alapját.”

Figyeljete Fáyra! Ez nem mese. Ez örök igazság.

1939. december 9.

HUSZTON

a miniszter átszállt és folytatta kárpátaljai útját Aknaszlatina felé. A hóakadályok — olvassuk a napilapokban — olyan erősek, hogy csak nehézségek árán sikerült a miniszternek továbbjutnia, ezért kénytelen volt eredeti tervét módosítani és gépkocsiról vonatra szállni. Aknaszlatinán a miniszter nemcsak a vasút- és útépítést, meg a sóbányákat tekinti meg, hanem kapcsolatokat szerez a kárpátaljai kereskedőkkel és iparosokkal is.

*

Eddig a tudósítás s amint ezt elolvassuk, melegség száll a szívünkbe ebben a fogvacogtató hidegben. Íme egy magyar államférfi és köztisztviselő, aki hetek-hónapok idegpusztító munkájával jussot szerezhett egy kis karácsonyi vakációra. Becsvágya, de főleg magyar érzése mégsem engedte nyugodni s hivatali munkájának az ünnepi héten való megcsappanását arra használja fel, hogy felkerekedik s nem áll meg az ország északi csücskéig. Hóban-fagyban, autóról vonatra hág, ami tegnap még program volt, azt mára megváltoztatja, de a célt nem téveszti szem elől. Célja: mindent észrevenni, mindent megjavítani, mindenkit, aki jóérzésű, magyar érzésű ember, felvillanyozni. Útépítés, vasútépítés, — már számolja ez az exakt tudós ember, ennyi napszámmal, ennyi kövel, annyi talpfával hány kilométernyit tudja előbbrevinni az új vonalakat. Számolja, hogy ezzel meg azzal az új összeköttetéssel mennyi fa fog lejönni az erdőből, ami a nyári ungvári tarifa-értekezleten annyi keserűség

forrása volt. Felhág egy-egy hóval fedett dombtetőre, ahonnan messzire lát a szeme. Leszáll egy-egy bánya mélyébe. De a természet szépségén, a földben rejlő kincseken túl meglátja a kevésbeszédű, sokat gondolkozó, egyenes magyar embert, a többi ittlakó embert és — hogy is mondta az imént a laptudósító? — kapcsolatokat szerez a kárpátaljai kereskedővel és iparossal.

Ez a kárpátaljai kereskedő, — ha az újsághírben említett kapcsolat csakugyan létrejő — sokat mondhat Varga Józsefnek az utolsó évek megpróbáltatásairól. Az a sokat nélkülöző falusi boltos odafenn elmondhatja a miniszternek, hogy ezek a hóakadályok nemcsak a kereskedelem minden apró pionírjának az útját állják ezen a vidéken. Rengeteg lemondás kell ahhoz, hogy a kárpátaljai boltos a maga hivatását hóban, viharban betöltse, a behavazott falvak népét a legszükségesebb cikkekkel ellássa. S akik a kereskedelem legfőbb patrónusát a kereskedelem legapróbb faktoraival odafent megismertetik: a kárpátaljai kormánybiztos, Perényi báró és az ő szakavatott emberei, elmondhatják azt is Varga Józsefnek, hogy az országnak ezen az exponált részén, annyi idegen közt, a lesben álló szomszéd szem előtt az ő katonái: a magyar kereskedők állnak őrt. Ezek az előretolt strázsák, a magyar kereskedők, megőrizték az idegen uralom alatt is magyar nyelvüket, ők vigyáznak és figyelnek arra, ami a Kárpátalján történik. Gyakorlati emberek ezek és jó kereskedők. Ebben a nehezen áttekinthető, különös világban haszonnal kezelhető fontos elemei a felső hatalomnak.

S ha az eszes és higgadt miniszter ott fenn, abban a kárpáti nagy fehér világban szívesen és könnyen módosította eredeti programját, csakhogy biztosabban elérje célját: vájjon nem változtathatná meg útitervét más vonatkozásban is?

Kárpátaljától, Ung-Ugocsától csak egy puskalövésnyire van a Felvidéknek az a nagyobbik területe, amelyre nézve más jogszabályok jöttek létre a miniszter hivatali elődjének idejében. Ezen jogszabályok parancsa folytán temérdek magyar kereskedő ennek az esztendőnek utolsó napján boltját véglegesen bezárni kényszerül. Ha van ezek közt nemzetellenes ember: pusztuljon, vesszen. Nem védelmezzük meg egyikőjüket sem. De, hogy csakugyan ez-e az

illető: ezt állapítsa meg a bíróság. Eskü alatti tanúvallomás és egyéb perdöntő bizonyság alapján. S ne legyen döntő szava a kapzsi versenytársnak . . .

Nagy pehelyben hull a hó a Felvidéken és beborít leplelvel apró szénaboglyákat, apró boltokat. Az apró szénaboglyákból, ha elolvad a hó, lesz még haszna állatnak, embernek. De az apró boltoknak már hírük-hamvuk se lesz majd hóolvadáskor.

Vájjon Varga miniszter nem találhatna kapcsolatot a Kapát-alja után a Felvidék többi részén lakó derék kereskedőkkel is?

Vájjon, amit helyesnek találtak a Kárpátalján: a megértésnek azt a szellemét nem lehetne-e alkalmazni a többi visszacsatolt országrészben is a kereskedőkkel szemben?

Azon az úton, ahol most jár Varga s ahol oly közel jár a magyar kereskedők szívéhez, száz év előtt egy másik hasonlóan igaz-érzésű magyar ember járt.

Ez a száz év előtti magyar is megállt Huszt romjai előtt. Hason nélkül valónak találta azt, hogy visszamerengjen a régi kor árnya felé.

*Messze jövővel komolyan vesd össze jelen kort
Hass, alkoss, gyarapíts! S a haza fényre derül.*

Kölcsey volt ez a régi vándor Huszton. Kölcsey ma is gondolkodóba ejt apró polgárt, hatalmas minisztert: boldogulhat-e ez a nemzet egyedül azzal, ha nagyapáink, nagyanyáink „korának árnya felé” merengünk. S nem akkor járunk-e helyesen, ha a jelent és jövőt összetudjuk kapcsolni alkotó, nemzeti erőt gyarapító munkára.

Aki ezt az utat száz év elteltével Kölcsey után megteszi Husztra: Varga Józsefben megvan az erő és a magyar érzés, hogy a jelen kort a messze jövővel össze tudja kapcsolni. Varga miniszter megmutatta, hogy tud hatni, tud alkotni, tud gyarapítani. Fogja Össze ehhez a munkához a dolgozni akaró egész magyarságot.

1939. december 30.

1940.

LOVASBERÉNYIEK

Lovasberény nagyközség Fejér vármegye székesfehérvári járásában, 1891-ben 3600 magyar lakossal, posta- és távírda hivattal és postatakarékpénztárral, szép urasági (gróf Cziráky-féle) kastéllyal: ennyit mond, egy szóval se többet a lexikon. E száraz adatok különös gondolatokat ébresztenek e sorok írójában, aki ma délelőtt fagyos hidegben végignézte a régi Lovasberény egy nevezetes fiának temetését, végighallgatta a temetési beszédeket. Mialatt az egyháznak és a művészetnek felkent szónokai sorra magasztalták a híres szobrászt: mi egy pillanatra elfelejtettük nagyszerű alkotásait, Savoyai Eugent, a törökverő hadvezért, az árpádházi Kálmán herceget, a bibliai Józsefet és Potifár nejét, mi csak azt a kisfiút láttuk behunyt szemünk előtt, aki 70 évvel ezelőtt elindult Lovasberényből, az akkor még jómódú terménykereskedő-édesapjának házából. Búcsúzóul egyszer még bemerészkedett a Cziráky-kertbe, melynek „vasrácsos kapuja előtt két viharvert kőoroszlán terpeszkedett”, aztán felment Pestre, magával vitte, holtig megőrizte szép szülővárosának, boldog gyermekkorának emlékét.

Róna József, akinek holttemét oly jótékonyan takarta be ma a Munkácsy-lepel, míg élt, maga is sok sebet takargatott, sokat küzdött, sokat csalódott. De se híre, se dicsősége, amely fejét koszorúzta, nem tűnik el a halállal. Ha Kisfaludy-Strobl, Gyenes gyászbeszédükben a letűnt nemzedék legnagyobb magyar képfaragói közé sorolták: mi, kereskedők, miért ne említhetnénk meg, hogy a mi rendünkben emelkedett ki a Mester bibliai alakja. Apjának, a lovasberényi gabonakereskedőnek házában eltöltött gondtalan korszakot Róna Józsefnél hamar követték a szenvedés és nélkülözés

pesti évei, keserves viszontagságai. Milyen remekül írja le emlékirataiban ez a nagy művész a kereskedelem alacsonyabb régióiban elszenvedett sok nyomorúságát, koplalását, kevés örömét, sok reménységét. Züllött alakok, söpredék nép, értetlen és durva figurák közül, hogyan emelkedik ki a sánta verklikölcsönzőnek Gorkij tollára méltó jóságos alakja és hogyan világította meg az egész sötét képet egy földöntúli lény angyali arca: Marcsa testvérnéje, a varrónő. S aztán egyszerre újra színváltozás, megint Lovasberény következik: a nagy rőfös, akinél a gabonás fia inas-állást kap, véletlenül szintén lovasberényi ember. „Mahler és Brust. Rövid- és cérnaáru. En gros. Erzsébet-tér.”

Brust Dávid alkalmazza földijének fiát. Öt forintot kap havonta. Félnyolckor reggel Róna József nyitja ki ezután a lakatokkal és vaspántokkal lezárt ajtót, ő rajzolja a szép szabályos nyolcasokat a vizesetölcserből az üzlet padlójára, ő sepreget. Ő szalad a Blühdorn-házba csemegéért a főnökök számára. De hamar hozzáfog a kiszolgáláshoz is és hat hónap elteltével már dupla fizetést kap. Lassacskán jó hírnévre tesz szert „kereskedő körökben”. Kollégái: a többi inas, ellátja hírekkel a Murik és társa, Modem és Breitner, Fischer Simon, meg a többi nagy boltos házatájáról. Megtanulja a mesterség sok csínját-bínját s menthetetlenül textiles válnék belőle, de szerencsére a másik lovasberényi ember, Brust Dávid, visszautasítja egy kívánságát: nem ad Rónának — húsz forint előleget, hogy apja helyett ki tudja fizetni a házbért. Brust — és ezért a magyar képzőművészet örökké hálás lehet emlékének — szigorúan megmondta Róna Józsefnek: „Családi ügyekbe nem avatkozunk, előleget nem adunk.” Róna más boltba szegődött, ez a bolt tönkrement s akkor Marcsa nővéreinek buzdítása mellett eljutott pályája az egyenes vonalba. Szobrász lett.

A többi részletet megírták az újságok és megírta a magyar művészettörténelem. Róna József *teste* immár egygé vált a magyar földdel, amelyből halhatatlan szobrai gyúrta. A sírjától most visszatekintünk szülőföldjére és gyöngéd érzéssel gondolunk a régi Lovasberényre, amely nem volt nagy hely. Nem dicsekedett természeti kincsekkel. Számottevő ipara sem volt. Vasúti állomása se volt. Járásbírósa, sőt pénzügyőrsége se volt. De voltak olyan kereskedői, mint a Róna József apja, meg a Brust Dávid apja. És ezek a kereskedők egyszerre elindultak a fejlődő Pest felé. És ma-

gukkal vitték a fiaikat. És a. fiaik révén impulzust adtak a magyar kereskedelemnek, a magyar gyáriparnak s mint a mai temetés híres szónokai igazolták: dicsőségére váltak a magyar képzőművészetnek is.

1940. január 6.

BELVÁROS

„Hiába üldözzük a kis bűnösöket, a két darab tojással uzsoráskodókat, ha a magyar gazdasági élet előkelő polcain, például a Belváros patinás házainak üzlethelyiségeiben „nagy” visszaélők ülnek.”

Ezeket a megjegyzéseket fűzi csütörtökön az esti sajtónak egyik orgánuma a Brammer-ügyhöz.

Nem lehet egyszerűen vállrándítással továbbmenni ezeken a sorokon és ami utánuk következik.

Brammer Pál ismert ügyében a felső fórumok nem hozták még meg ítéletüket. A Tábla s majdan a Kúria elé fog kerülni a bfinper s a jogerős ítéletet mindenki megnyugvással fogja fogadni.

A magyar kereskedő-közönség egyelőre értetlenül áll azzal a jelenséggel szemben, hogy a mai nehéz időket egyesek felhasználják gyűlölködő általánosítások terjesztésére. Brammer bűnös volt? A bíróság dolga a döntés. De hogyan lehet ebből az ügyből kifolyólag vádlottak padjára ültetni az egész Belvárost? Hogyan lehet a mi Belvárosunkkal szembeállítani más nagyvárosok City-jeit s úgy tüntetni fel, mintha „más nagyvárosokban a Belváros a szoliditás, a megbízhatóság, a tisztesség jogfolytonosságát jelentené”, nálunk ellenben csak ezután kellene megteremteni „a magyar Belvárost puritán magyar kereskedődinasztiákkal, megbízható és becsületes üzleti szellemmel.”

Bocsánat, ez a jogfolytonosság, amit a cikkíró is reklamál, megvan. Podmaniczky Frigyes Belvárosának nem kellett a múltban s nem kell ma sem szégyenkezve elbújni hatalmasabb nagyvárosok City-jei mögött.

A magyar középosztály egyrésze még mindig idegenkedik a gyakorlati gazdasági munkától, a polgári életformától: írja a vezércikkíró úr. Ebben igaza van. Magunk sokkal régebben kesergünk emiatt. Harminchat év óta sokszor fordultak kérő, könyörgő szóval

elődeink a magyar középosztályhoz, hívtuk, édesgettük ez osztály fiait a lenézett kereskedő pályára. S buzdításul mindig egy geográfiai pontra mutathattunk rá büszkeséggel és elégtétellel s ez a Belváros volt, Budapest szíve.

Jogfolytonosság, — a szoliditás, tisztesség, megbízhatóság jogfolytonossága: igenis ez megvolt és megvan a Belvárosban, Kunz József, Girardi József, Mössmer József, a Szénássyak, a Dánok, a vitéz Rohonczyak: ki tudná felsorolni mindet, a magyar Belváros derék, jeles patrícius öreg főnökeit, fiatal új lelkes boltosait, akik követőikkel együtt az ősök hagyományait tiszteletben tartva, fejlődő modern City-t teremtettek. A Belváros volt az, amely ragyogó szép boltjaival a legszebben reprezentálta a magyar haladást, a magyar termelést, a magyar ötletességet. A Belváros boltosa alapította meg a tavaszi vásárt, amelyből Budapest Nemzetközi Vására lett.

Igenis, jöjjön a magyar középosztály a gyakorlati kereskedő pályára: ehhez azonban nem az kell, hogy a három Józsefek, a Kunzok, Mössmerek, Girardiak Belvárosát kisebbsítsék, más nemzetek büszke Cityjeinek háta mögé állítsák. Hanem vonzóbbá kell tenni a kereskedő mesterségét.

A Belvárost valóban népesítsék be az ősi magyar kereskedő dinasztiai házai. Ehhez azonban a becsületes vagyonszerzés, a kereskedői tiszta nyereség megbecsülése szükséges és gyökeresen szakítani kell azzal az előítélettel, hogy súlyosító körülmény a kereskedőre nézve, ha fizetési kötelezettségeinek eleget tett és nem volt soha inzulvens.

Több barátságos megértést mutassanak mindenütt a kereskedelem iránt, akkor nem kell árvaházi gyerekeket felsőbb nyomással erre a pályára készíteni, hanem boldogan, jókedvvel, felszabaduló érzéssel sietnek majd a nyugdíjas állás helyett a boltokba a középosztály becsvágyó gyermekei.

1940. február 24.

VÁSÁRHELYI

református lelkész, a soltvadkerti Hangya szövetkezet alapító elnöke, a „Magyarország” folyó hó 5-i számában cikket írt a szövetkezetek és a kereskedelem viszonyáról. Nagy érdeklődéssel vet-

tük kezünkbe a cikket, már csak azért is, mert Vásárhelyi Pál neve van aláírva. S örül a lelkünk, ha e nevet olvasva, egynéhány percre Vásárhelyi Pálra gondolhatunk, a Legnagyobb Magyar munkatársára, aki rendkívüli ötletességgel valósította meg Széchenyi hatalmas koncepcióját s mindig megmaradt józan, számító magyarnak. Hej, ha ma sok magyar Vásárhelyi Pálunk volna! De legyünk szerények: már egynéhánnyal is beérnénk.

Kortársunk, a mai Vásárhelyi Pál cikkének aktualitását vitéz Faragó Edének egy hónappal ezelőtt megjelent fejtegetése szolgáltatta, amelyben a kis magyar egyedek megerősítéséért szállt síkra. „A nagy szövetkezeteknek nem kell feltétlenül fiókot nyitniok, —írja vitéz Faragó — ahol a kis magyar kereskedők szerényen éldegélnek, hiszen a jól vezetett nagy fióküzlet tönkretett már sok kisexisztenciát. Éppen ezért a szövetkezetiek jól tennék, (ezt még mindig vitéz Faragó mondja), ha áruval látnák el a kiskereskedőket, kedvező fizetési feltételek mellett.”

Amit vitéz Faragó Ede a nagy szövetkezetek és az apró magyar exisztenciák versenyéről ír: azt mi nem egyszer hangoztattuk. Reméljük, a vitéz Faragóék felszólalásának nagyobb hatása lesz, mint a mi igénytelen panaszos szavunknak.

Jön azonban Vásárhelyi Pál és temperamentumosán kijelenti, hogy „elvégre több, mint 90 év óta, amióta a rochdalei pionírok az első fogyasztási szövetkezetet megnyitották, mindenütt a világon elismerték a fogyasztó ama jogát, hogy saját szükségleteivel való ellátása érdekében, maga is betekintessen a kereskedelmi forgalomba. Különös tehát az, hogy Magyarországon ma valaki a sokmillió fogyasztó terhére néhány tízezer kereskedő monopóliumát akarná megteremteni.”

Őszintén megvallva, ezen a ponton nem értjük egészen a nagytiszteletű urat. Ki az, aki néhány tízezer kereskedő monopóliumát akarja megteremteni? Vitéz Faragó Ede? Má9 közírók? Talán valami hatalmas kereskedőbarát politikai párt? Avagy éppen maguk a kereskedők? Azt tudjuk, hogy vannak korlátozások, igen magas barikádok a kereskedelemmel nemzedékeken át foglalkozó magyar polgárok széles rétegeinek ivadékai részére, de azt állítani, hogy a meglévő kereskedők maguk monopóliumot akarnak teremteni, vagy az ő számukra akarna valaki monopóliumot alkotni: a fennálló helyzetnek igen alapos félreismerése. Különösen szembeötlő ez egy

olyan tiszteletreméltó férfiú részéről, aki maga is benne van a Hangya organizációjában és ezért különös, hogy elkerülte figyelmét az a körülmény, hogy ha monopóliumos törekvésekről van szó, azt mégis inkább lehet a szövetkezetek oldalán megtalálni. Nem tűnt-e fel a nagytiszteletű úrnak, hogy példának okáért a gyümölcs- és szőlőtermelés részére annyira fontos növényvédelmi cikknek, a rézgálicnak a kiszolgáltatását pár hét előtt nemes becsvágygallyal a szövetkezetek vállalták magukra s a régi és új magánkereskedőknek csak az a terep maradt volna fenn, ahol a szövetkezeteknek maguknak nincsen fiókjuk. Hogy a kamarák és a szabad érdekképviselő felszólalása óta módosult ez az elgondolás, nem változtat azon a tényen, hogy a monopólium gondolata mégis inkább a szövetkezeti oldalon kísért, semmint a magánkereskedők oldalán.

Igen kecsegtetően vázolja Vásárhelyi Pál a szövetkezeti boltkezelőknek a helyzetét, akik működésük alatt szép fizetést, ingyen lakást, fűtést, öregségük idejére nyugdíjat, sőt nyugdíjpótlékot is kapnak. Szinte csurog a nyála az ezer gonddal küzdő kereskedőnek, mikor az előnyök hosszú sorát olvassa. Ám felszívhatja-e az ország mostani és jövőendő kereskedőit a szövetkezetek jól fizetett boltkezelői kara? És ha igen: érdeke-e az országnak, hogy önálló boltos helyett itt csupán sokezer fixfizetéses alkalmazott foglalkozzék az adással-vevéssel. Ezért minden tiszteletünk mellett mégsem helyeseljük a magyar kereskedelem amúgyis nehéz utánpótlása szempontjából az ilyenfajta szembeállítását: „mennyiben alárendeltebb ennek az embernek (a szövetkezeti boltkezelőjének) a létjogosultsága, mint az úgynevezett önálló kiskereskedőé, aki megfelelő nagy kereskedelmi szervezet nélkül és megfelelő tőke hiányában, igen gyakran csak bukdácsol?” Sajnos, csakugyan igen nehéz a helyzete ma az önálló kiskereskedőnek. Ezerfelől szorongatják a közterhek és korlátozások. Itt-ott hívogató szó édesgeti a kereskedelmi pályára, de ha odaér, hamar beleszorul keze-lába az akadály drótsövényeibe. Azt hiszem, jobban örülnének a mi kiskereskedőink, ha a szövetkezetek mai szószólói épúgy felismernék a közös bajokat és veszedelmeket, mint a világháborút követő összeomlás után a boldogemlékű Balogh Elemér, aki ország-világ előtt, a kormány jelen létében szólította fel összefogásra a szövetkezeteket és a kereskedelem képviselőit a behozatal korlátozása ügyében.

Mi tiszteljük, becsüljük a szövetkezeteket és elismerjük igen sok boltkezelő egyéni kvalitásait, de elvégre, az ország kereskedelmének jövője mégis csak az önálló kiskereskedői és nagykereskedői exisztencia megerősödésében, gyarapodásában áll.

Csodálatos Vásárhelyi Pálnak az a vádja, hogy a keresztény kereskedőknek nem áll rendelkezésére tárgyalóképes szervezet, az esztelen konkurrencia kiküszöbölése érdekében. Nem értjük ezt. De ennek a megválaszolását rábizzuk a Baross Szövetségre. Mi, felekezeti szempontok nélkül az egyetemes magyar kereskedelem érdekében és nem utolsó renden: a falu gazdasági és kulturális fejlődését szem előtt tartva, azt kívánjuk, hogy a kormány és társadalom tegye lehetővé a kis magyar boltos-exisztenciák megerősödését, mert ezeknek megerősödésével boldogabbá, megelégedettebbé, fejlődőképesebbé teszik a falu népét.

A nagy Vásárhelyi Pálnak száz esztendő előtt az volt az álma, hogy az Aldunán eltávolítsa a vízalatti sziklákat és biztos hajózó utat létesítsen. Kései utódaitól is azt várjuk, hogy segítsenek eltávolítani azokat a látható és láthatatlan sziklákat, amelyek az egész magyar kereskedelem haladásában állanak. Higyje el Nagytiszteletű Úr, a magyar kereskedő nem monopóliumra törekszik, szabad versenyben, egymással konkurrálva szeretné kiszolgálni a fogyasztóközönséget. Csak éppen élni akar és nagyon boldog, ha mások élnek mellette.

1940. március 9.

EGY KARRIER

Elmúlt a bolsevizmus. Másnap délelőtt feltámasztottunk az OMKE-t. Nem volt könnyű a munkánk. Kicsiny volt büdzsénk és felette bizonytalan. Ez időtájt egy alig húszéves ifjú kopogott nálunk bebocsátásért. Kopogott, zörgetett, dörömbölt. S mire kinyílt az ajtó, megkezdődött az akkor merőben ismeretlen 20 éves Bodroghy Józsefnek még 20 esztendeig tartó közéleti szereplése. Ennek a második 20 esztendőnek keretébe annyi változatos esemény, annyi tnegfeszített munka, annyi rendkívüli siker van beleszorítva, hogy méltán sorozhatjuk a mi elköltözött barátunk életét a világháború utáni korszak legkülönösebb karrierjei közé.

Legkülönösebb karrier?

Címszalagot tartok a kezemben. Az OMKE-lap címszalagja ez. Dr. Bodroghy József jogtanácsos, egyetemi magántanár úrnak. Rajta a posta négyszögletű jelzése: Meghalt. Vissza. Könnyes szemmel nézem a címszalagot, mely — csodálatos módon — e különös pályának nemcsak végét, az elért legmagasabb sarzsíját jelzi. De visszavezet a befutott úton.

Jogtanácsos és egyetemi magántanár, olvasom a címszalagon.

Mily kitűnő és megbízható jogtanácsosunk volt. Szava higgadt, ítélete megfontolt. Kimondott véleményét mindig alapos stúdium előzte meg. A modern gondolkodású, kiváló ügyvéd mintaképe.

Egyetemi magántanár! Ő jól emlékszünk. Milyen dísz és kitüntetés jelentett nemcsak személyére, hanem a mi egész egyesülésünkre, hogy a Közgazdasági Egyetem rektora és tanácsa annak a könyvnek alapján, mely az OMKE mellékletén jelent meg, 10 év előtt, habilitálta a 30 éves OMKE titkárt. Ott voltunk próbaelőadásán, amely magas színvonalú volt és kristálytisza.

Se címszalag, mint különös gyűrű, tovább is együtt tartja az érdekképviselőt és kitűnő szellemi munkását.

Ilyen címszalagok tízezrei vitték hétről-hétre szerteszt az országba, a kereskedők pultjainak szélére, az üvegkalickával elrekesztett nagykereskedői asztalokra Bodroghy írásait, az ő avatott és beavatott pénzügyi fejtegetéseit.

A pénzügyminiszteri expozéának gyakran száraz adatai mögött Bodroghy felismerte azokat a kapcsolatokat, amelyek avatatlanok előtt örök homályban maradtak.

S a kezünkben tartott címszalag mint csodás film, tovább pereg. Visszaviszi gondolatunkat a húsz év *előtti* korszak első napjához: alkalmaztatásának reámnézve felejtethetlen momentumához.

Márki Hugó felsőkereskedelmi iskolai tanár ostromolt egy napon, alkalmazzak egy fiatalembert az OMKÉ-nál. Akkor volt éppen vége a kommünnek. Alig ocsúdtunk fel. Kereskedőink lassan tápáskodtak fel a rájuk mért sorscsapás alól. Az összes- helyek be voltak töltve. Sajnálom, mondtam Márkinak, nincs üresedés. „Ha nincs, akkor csinálj helyet az én protezsémnek.” Nem lehet, mondom hajthatatlanul. Márki nem engedett. Hol másról beszélt, hol visszatért a témára. Véget vetettem a vitának... „Teljesen kizárt

eset. Nincs rá szükség. Utóvégre, ha ez olyan kitűnő ember, címszalagot nem irathatok vele.”

— Miért ne — feleli Márki. — Címszalagot is kitűnően tud írni.

Így lépett be Bodroghy József, későbbi főügyészhelyettes és egyetemi tanár az OMKÉ-be. Mint címszalagíró.

Két hónap telt el. El is feledkeztünk róla, hogy valahol, egy hátulsó szobában, egy 20 éves gyerek címszalagot másol. Egyszerre úgy adódott, hogy $\frac{1}{2}$ 1-kor végigmentem az irodán. Egy sürgős beadványt kellett lediktálni, hogy megbeszélés szerint eljuttassuk a kereskedelmi államtitkárhoz s annak már biztosított helyeslő véleménye alapján mielőbb elkerülhessen az akta a pénzügyminiszterhez. Igen, de a végzet úgy akarta, hogy se gépírók, se altiszt (akkor még irodaszolga) nem volt a hivatalban.

De ott volt a kis címszalagíró. Mintha látnám, mint állott fel az asztal mögül, mint egyenesedett ki.

— Kérem, tessék diktálni. Én tudok sztenografálni. Tudok gépen is írni. Az egészket elkészítem. S ha tetszik, el is viszem a minisztériumba. Arra lakom . . .

Persze, örömmel rábíztam.

Másnap jön vissza és jelenti, hogy személyesen beszélt a pénzügyi államtitkárral.

— Szerencsétlen, hiszen a kereskedelmi államtitkárhoz küldtem.

— Kérem, én először a kereskedelmibe mentem, ahol az ügy elő volt készítve. Kértem, hogy bocsássonak be őméltóságához. Megkértem, hogy az ügy sürgősségére tekintettel, vezesse rá véleményét az aktára. Magam mellé véve a minisztériumi altisztet, rögtön nyargaltunk a pénzügybe. Épp annyi idő volt, hogy be tudtam jutni őméltóságához, az államtitkár úrhoz. Személyesen sikerült meggyőzőnöm az OMKE kívánságának alaposágáról. Hozzájárult. Ráírta szignóját. Rendben van.

Végignéztem rajta, és tisztában voltam vele, hogy ez a fiú, aki egy izomrándulás nélkül vállalta el a legigénytelenebb munkát és teljesítette pontosan, lelkiismeretesen, szinte szenvedéllyel, mert tudta, hogy így közelíti meg életcélját az érdekképviseleti pályán; ez a fiú, aki nyugodtan, a maga erejében és életrevalóságában bízva, várta meg a pillanatot, mikor előreugorhatik, de amikor ez

a pillanat elérkezett, teljes felkészültséggel tökéletes biztonsággal mutatta meg a maga belső kvalitásait, ez a fiatalember az érvényesülésre született, nem arra, hogy címszalagot írjon. Nyomban áttetűk a fogalmazói szakba. Ezen a napon indult meg az egyre feljebb ívelő pálya, amely Bodroghy Józsefnek hírt nevet, tiszteletet, megbecsülést, de fájdalom, nagyon rövid életet jelentett.

1940. április 13.

ÚJ HAJLÉK

A végzet érdekképviselőtünknek újra kezébe adta a vándorbotot. Intézeti házunktól megválva, újra árendába bírjuk helyiségünket: ezzel osztjuk a sorsát tagjaink zömének. Valami biztatást látunk mégis két körülményben. Egyik az, hogy az új helyiség gazdái nem idegenek nekünk. Kőbe meredve, tovább is szembenéznek velünk ebben a teremben azok a férfiak, akik néha ellenlábásaink voltak, sok nehéz harcunknak célpontjai voltak. Mennyit kellett változni az időknak, hogy ma nem egymással szemben, hanem egymás mellett állunk, szinte egymás mellett küzdünk: élők és halottak. Esendő élők és szoborrá lett halottak! Közös veszedelmek óráiban szinte érezzük, hogy nemcsak a két példányban jelenlévő Hegedűs Lóránd, a szobor és az élő ember, de a magyar ipar halhatatlan vezére, a nagy Chorin is védelmünkre siet.

A másik, mi biztató: az, hogy szomszédságába kerültünk az Akadémiának. Atellenből, az utca túlsó oldaláról halljuk Széchenyi szavát: Elvész az én népem, elvész, mivelhogy tudomány nélkül való.

Nyissátok ki hatalmas hivatalok, ablakaitokat, eresszétek be a szót minden bolthajtásba. Régi kereskedők, új kereskedők, mindenható hivatalnokok hallgassátok meg a Legnagyobb Magyar szavát. Népnak, nemzetnek vesztét csak a tudás akadályozhatja meg. Tudomány és kereskedelem kapcsolata kettős. Tudás nélkül dilettánsok munkája a kereskedelem. Mi nem voltunk hirdetői a formális képesítésnek. De mindig követeltük a kereskedő szaktudásának, műveltségének fokozását. (Mellesleg feltűnőnek tartjuk, hogy akik pár év előtt néha lángoló hittel, néha harsogó szóval követelték a képesítés bevezetését, utóbb alaposan elhallgattak e kívánságuk-

kal.) Mi mindig követeltük a kereskedelmi szakoktatás fejlesztését: alsó-, közép- és felsőfokon egyaránt. Követeltük a kereskedelmi tudás bevezetését a középiskolákba, hadd tudjon többet a fogyasztó a kereskedés hivatásáról, mert ez az előítéletek szétfoslásának biztató útja. Félretettünk minden előítéletet, az elhunyt Balogh Elemérrel együtt küzdöttünk a Közgazdasági Egyetemért. A kereskedelmi tudás terjesztése hevített bennünket, úgy mint eleinket 300 év óta. A Kormányzó Úr szózatát legokosabban megmagyarázó diákok megjutalmazása azért volt szívügyünk, mert ezzel is a kereskedelemről való helyes fogalmat terjesztettük. Mikor az idén Kassán alapítványt létesítettünk nemes Almássy Istvánnak és gróf Esterházy Jánosnak nevére: mindig, mindenütt a kereskedelmi tudás fejlesztése lebegett előttünk. S ugyanezt a célt szolgálja a pályadíj, melynek eldöntését ma fogjuk hallani.

Ez az egyik oldala az éremnek. A tudás javítja a kereskedők színvonalát. A másik oldal?

A kereskedők gyarapodása a kultúrát fejleszti, a városi életet virágoztatja fel, a tudomány terjedésének, elmélyedésének egyik hatékony eszköze. Ezer példát hozhatnánk fel a művelődés történetéből. Az 500 éves forduló aktualitása Mátyás királyhoz vezet. Íme, félezer év előtt tisztán lemérte a kormányzat, hogy a kereskedelem mily szép összegeket hoz be az országba. Hivatásának jelentőségét kellően felismerve, Mátyás király — így írja a történetíró — a kereskedőt és a kereskedelmet a legmesszebbmenő védelemben részesítette. A vagyonszorongás helyreállítása körüli erélyes intézkedései, a híd- és egyéb vámok rendezésére szóló rendeletei s általában egész politikája, végtelen előnyöket hozott a kereskedésnek. A király mind-e közhasznú intézkedéseinek hasznát vette a kereskedelem, s terjeszkedésre, újabb piacok szerzésére ösztönözte és képesítette. Megélnékült a külső és belső forgalom s nem egy város forgalma öltött meglepően nagy arányokat. (Elég Pozsony példájára hivatkozni.) ... Az újabb kutatásokból kiderül, hogy a magyar elem szintén kezdett az iparral, és kereskedéssel megbarátkozni s főleg Budán, Székesfehérvárt, Esztergomban, Győrött, Komáromban, Nagyszombatban aránylag sok magyar polgár volt kereskedő, sőt nagykereskedő. Egészséges vérkeringés állt be az egyetemes gazdasági szervezetben ...

Egészséges vérkeringés! Íme, a történettudomány tanítása. Ak-

kor is voltak idegen elemek. Elsősorban zsidók, akik Pozsonyban megvagyonosodtak, Budán elmagyarosodtak. De voltak németek, rácok. Korvin Mátyás politikája nem alkalmazott ellenük energikus rendszabályokat. S az igazságos Mátyás verőfényes alakja mégis bevonta a magyar elemet a kereskedelembe. Egyszerűen azal, hogy a kereskedőt és a kereskedelmet védelmébe vette, igazságos politikájával bizalmat teremtett, a városok forgalmát felvirágoztatta. Öröm volt kereskedni. S a magyar elem elég okos volt, hogy kivette részét az örömből. S ha a kormányzat ma megvalósítja azt, amit Mátyás király környezete megtett: ha megvalósítja azt, amit csepeli és szolnoki beszédében a mi dicső kormányzónk kíván: akkor 500 év elteltével megint minden különös rábeszélés nélkül beáll kereskedőnek a magyar elem.

Ötszáz év előtt, a historikus megállapítása szerint, öröm volt kereskedni. Öröm-e most?

E század elején Szemere Miklós így kezdte pohárköszöntőjét: Nem boldog a magyar.

Ma mi mondhatjuk el több igazsággal:

— Nem boldog a kereskedő.

Boldogtalan, deprimált ember a ma kereskedője. Az öröm, amely eltölti bármely értékes munka végzőjét, kivész lassacskán a magyar boltos életéből. Tévedés azt hinni, hogy a boltos munkakedvének főrugója az elért nyereség. Bizonyos, hogy az üzleti haszon az emberi alaptermészet következtében lényeges motívum a kereskedő életében. S mi mindig hirdettük, hogy ennek kikapcsolásával tisztára altruisztikus térre terelni a javak elosztását, meddő törekvés. De ne essünk az ellenkező túlzásba sem. Ne hanyagoljuk el azokat az anyagi momentumokon kívül eső szempontokat sem, amelyek nagyon is számbajönnek.

A mi szülővárosunkban, ahonnan az elnök úr meg én is jöttünk ide, ott áll a kistemplom oldalán egy márványtábla, ezzel a félírással: Épült a jókedvű hívek adakozásából.

Megfigyelésem szerint nemcsak Isten házáat, magas templom-tornyot, de egy közepes boltot se lehet felépíteni rosszkedvű emberek elkeseredett mozdulataival.

S csoda-e, ha ma nem jókedvű a kereskedő?

Lépten-nyomon jelennek meg rendeletek, melyek a bolt életét szabályozzák. De nem a kereskedők meghallgatásával, az ő

szempontjaik figyelembevételével. Hol van már az idő (pedig csak hét sovány év telt el), amikor a kereskedelmi miniszter, saját szava szerint az ország első kereskedője, jelentette be a közgyűlésünkön, hogy szoros kapcsolatot akar fenntartani az ország kereskedelmével? Hol van az az idő, amikor hónapról-hónapra kamarák és érdektestületek közvetlenül adhatták elő szívük, lelkük kívánságait, ügyüket, bajaikat?

De nemcsak a kereskedelmi közéletben van meg ez a lehangoltság. Magában a boltban is. Ami a jól végzett munka kellemes, felfrissítő érzését adta: a munka öröme, mindinkább eltűnik. Ügyes kereskedőnek érzed magad. Van üzleti szimatod, évek során bebizonyosodott, hogy külső-belső események összefüggéseit helyes kombinációval ítéled meg. Amellett régi kapcsolataid vannak, amiket részint örököltél, részint magad fejlesztettél ki. Üzletbarátok értékelik a te kipróbált kvalitásaidat, jobban bíznak meg benned, mint szomszédodban, aki esetleg egészen derék ember volt, de tettszése szerint, néha szeszélyesen szeretett szállani egyik beszerzési forrásról a másikra. Téged az eladó jobban becsült s ezért előnyösebben tudtál a múltban vásárolni. De voltak más tulajdonságaid is. Üzleted belső szerkezetét szabadverseny idején jobban kiépítetted, mint sok más pályatársad. Az üzletbe rátermett embereket vetél magad mellé s azokat jól meg is fizetted. Aki nem felelt meg, azon túladtál. De az embereid tűzbe mentek érted. Így nőtt meg, fejlődött, gyarapodott boltod az évek során s a bolttal együtt nőtt, növekedett örömed is reggeltől-estig, mialatt dolgoztál, válogattál, rendeltél, visszautasítottál, perlekedtél, dicsértél, szapultál, veszekedtél, de még a veszekedésben is örömed telt.

Most ennek az örömnak vége! Hogy az új törvények emelték a rezsit, hogy a szociális rendszabályok költségtöbbletet jelentenek: ez elviselhető. De a ránkköszöntött korszakban a jól végzett munka üdítő, felemelő, önértéket nevelő hatásának fellegett be.

A kereskedőosztálynak ezzel a lehangolásával nem használnak senkinek. Nehéz időket élünk. Talán még nehezebbek várnak ránk. Herczeg Ferenc írta két év előtt „Mohács népe” címen egy gyönyörű cikkében: „Sejtjük és érezzük, hogy holnap ismét nagy változások lesznek Európa térségében. Megvannak a lehetőségek is, hogy előttünk, magyarok előtt megnyílnak a jobb jövőbe vezető kapuk. Birtokunkba venni a jövőt és megtalálni helyünket a nap

alatt csak az esetben leszünk képesek, ha politikai szenvedélyeink nem fajulnak el annyira, hogy elhomályosítják történeti tudatunkat és ha minden párt- és osztályellentét felett is egységes nemzet tudunk maradni.”

Az OMKE mai közgyűlése is mutatja, hogy mi fölibe emelkedünk párt- és osztályellentéteknek.

Az elhangzott gyönyörű megnyilatkozások igazolják, hogy az egységes nemzet keretében a többi foglalkozási ágakkal együtt akarjuk folytatni megbecsülésre méltó munkánkat. Ez a százéves Sesztinák, Zimmerek, Mössmerek és az azóta keletkezett új, becsületes cégek egybefonódó munkájában éljük ki történeti tudatunkat, amely Herczeg Ferenc meglátása szerint egy az egységes nemzet történeti tudatával.

A magyar kereskedelem történeti tudata visszavezet bennünket nemcsak Ferenc császár korába, amikor elnökeink ősei bajlódtak boltjuk megalapításával. De visszavezet bennünket a mohácsi síkra, nemzeti nagylétünk gyásztemetőjéhez és történeti tudatunk visszavezet Mátyás király korszakába, akinek kereskedelem pártoló törekvéseit kívánja Horthy Miklós kormányzónk annyi bölcseséggel megújítani. Ez a történeti tudat világosan él, ez vezet céljainkban s ez hat át, amikor nem egyes boltokba kérjük más boltosok árujának felelősségmentes átutalását, hanem minden magyar boltba kérjük a két legfőbb portékának eljuttatását: a boltos megbecsülését és szabad mozgásának lehetővé tételét.

1940. május 11.

PAP ALADÁR

1881—1940.

Ötvenkilenc évet élt Pap Aladár. Ezt az elég hosszú időt, amely két emberöltőnek felel meg, a Balaton partján élte le.

Tihanyban született. Tihanyban nevelkedett fel és ott folytatta apja örökölt mesterségét. Tihanyban halt meg és Tihanyban pihen ki izgalmas életének sok fáradalmát azon a díszsír helyen, amelyet Tihany község jelölt ki az ő hamvai számára.

Holtáig nem kereste sosem a nagy tömegek elismerését. Se este, se lelke nem vágyódott el a gyönyörű félszigetről, mely mé-

lyen benyúlik a csodálatos tóba. S most halála után egyszerre feléje fordul az ország kereskedőinek tekintete és messze földön áldón emlegetik a szürke kis tihanyi szatócs emlékezetét.

*

Lássuk csak közelebbről, ki is volt ez a Pap Aladár. Hallgassuk meg a legközelebb eső OMKE-kerületnek, a tapolcai-nak jelentését a halálesetről. „Kis szatócsüzlete volt Tihanyban, az egész falu, sőt a környék is tisztelte, mert közismerten szorgalmas, előzékeny, mindenkivel jóttevő ember volt. A háborúban hősiiesen viselkedett, a kommün alatt pedig, mikor az apátságot ki akarták fosztani, ő maga szállt síkra és megmentette értékeiket.”

Kezünkbe vesszük az Új Magyarság vasárnapi számát, tgy emlekezik meg a tihanyi kereskedő haláláról:

„A kommunizmus idejében felelőtlen elemek ki akarták rabolni a tihanyi apátságot és a községet is. Pap Aladár ottani lakos, kereskedő és kisgazda, haláltmegvető bátorsággal verte szét a fosztogatókat, pedig már néhány helybeli is csatlakozni akart hozzánk. De arra a kijelentésre, amikor Pap Aladár elkiáltotta, hogy én nem akarok rablókkal és tolvajokkal egy községben lakni, visszaretentek. Ezen bátor fellépése mindenkit jobb belátásra kényszerített. Így aztán nemcsak az apátságot, hanem az egész községet megmentette. Amiről hatósági bizonyítvány is tanúskodik. Ma vasárnap délben temetik el Tihany községben díszsírhelyre az egész község mély részvétele mellett.”

Könnybelábad a szemünk, amikor Pap Aladár derék tihanyi fűszereskartársunkról ezt a hiteles okiratot olvassuk.

Nem a mi szegény megdicsőült pályatársunkat siratjuk. Hosszú földi szenvedése után neki jól esik a pihenés az imádott zalai rögben. Mért sirassuk őt, akinek már semmi sem fáj odalent a sír mélyén?

Ám elérzékenyül a lelkünk, amikor az ő földijeire, a derék tihanyi polgárokra gondolunk. Luczó Mihály bíró uram, Cséry Zoltán jegyző uram és a mostani előljáróság tagjai ott nőttek fel mind a Balaton partján. Az ő fülükhez is eljutott a divatos jel-szavaknak véget nem érő visszhangja. De ha valaki, a józan tihanyi

polgár aztán igazán tudja, mi is az az — ekhó. S ha tízszer is viszhangozzák, ismétlik ugyanazokat a véres szavakat, ez mind nem hat a becsületes balatoni emberre. Semmiféle ekhó nem téveszti meg őt higgadt ítéletében. Ez a ragyogó fajta magyar falusi ember, akit egyszer megismert, akinek eszét, szívét helyén találta: azt holtáig megbecsüli. Mint ahogy Pap Aladárt is megbecsülte.

*

Tehát a községnek apraja-nagyja ott volt a temetésen. És képviseltette magát az apátság is. És sírtak az emberek. És versenyt magasztalták a hőslékű, bátor embert, aki egymaga szétverte a fosztogatók részeg hordáját.

A kommün véres napjaiban, mikor befűtve állt a bosszúállók véres vonata, mikor jobb meggyőződésük ellenére annyian hajtottak térdet-fejet: ebben a kis tihanyi szatócsban mekkora erkölcsi és mekkora fizikai bátorság gyülemlött össze.

Vájjon jut-e néha eszükbe azoknak a sorsintéző faktoroknak, akik hol piros, hol kék ceruzával a kezükben könnyed mozdulattal intézkednek emberi sorsokról, hogy kis falusi üzletek homályos bolthajtásai közt Pap Aladárok sűrögnek-forognak? Nemcsak Tihanyban, hanem másutt is. Nemcsak a Balaton partján, hanem a Tisza-Duna közében is. Meg a Tiszántúl, sőt a Felvidéken is. Pap Aladárok, akik előzékenyen szolgálják ki a cukrot, a sót, a szövetet, a bélést, a rézgálicot, a raffiát, Pap Aladárok, akik jótanácsa). jószóval, aktív segítséggel állnak mindig szolgálatára a falu minden emberének. Pap Aladárok, akik csöndben, észrevétlenül fejeznék be 40 évi munka után életüket, ha nem jönne közbe néha egy nagy felfordulás, amikor a Pap Aladárok a nagy fejvesztés közben sem veszítik el a fejüket. Ezek a Pap Aladárok azok, akik nem akarnak szerepelni, nem vágnak kitüntetésre, nem szereznek vagyont, boldogok, ha negyven év verejtékes, küzdelmes munkája után az öröklött házhoz még megvesznek néhány hold földet a falu határában.

A tihanyi Pap Aladáról, mikor ravatalon feküdt, megtudta az ország, milyen derék és értelmes ember volt. Higyjék el, vannak még Pap Aladárok szerte az országban, derék munkás, kifogástalan kis falusi boltosok, városi kereskedők, akik hasznos, küzdelmes tevékenységük során gyakran még abban sem biztosak, hol és mikor ütközik bele munkásságuk valamely váratlan akadályba.

Pap Aladár áldott emlékének fényénél vegyék észre a még élő Pap Aladárokat. Ezeknek a munkája eddig is hasznos volt, ezentúl is hasznos lehet a nemzetre. Kár róluk lemondani.

1940. június 8.

NEM TISZTVISELŐK

nevelése a cél, hanem kereskedőket kell nevelni. Aki ezt az igazságot felismerte és hangosan hirdette: Laky professzor. Nem egyetemi katedrájáról hangzott el ez a tétel, hanem az ország házában mondta el. Annak a vitának a során, amely a családvédelem körül forog. A sokgyermekes családok támogatásáról kíván gondoskodni a kormány s a szőnyegen fekvő javaslat alkalmat adott a tudós statisztikusnak, hogy a nemzet életét érintő legfontosabb problémákat az ország elé vetítse. Ahol az avatlatlanok csak számok száraz leveleit látják, itt a statisztikus észreveszi a nemzet terebélyes fájának szertenyülő ágait, észreveszi a nagy összefüggéseket. A munkásság érdekei mellett nem hanyagolja el a termelés életbevágó posztulátumait. S áthatva a tudattól, hogy Magyarországnak az új Európában ismét történelmi hivatást kell betölteni, részt kíván e misszióban a kereskedelem számára is.

Itt válik Laky Dezső beszéde hallatlanul érdekessé és tanulmányossá. Először is kimutatja, hogy Magyarországon 80.000 kereskedőt számítva, az üzletek 60%-a magyar kezekben van. (Amikor divatos nomenklatura szerint magyar kezekekről van szó, még bizonyosan nem minden kereskedő szerepel, aki itt született, itt járt iskolába, ezt a földet vallja hazájának.) Ám fogadjuk el a vita során ezt a számítást: akkor is nyilvánvaló, hogy a teljesen elzsidósodott kereskedelem vádjá nem áll meg az exakt számok pergőtüzében, íme Laky 1940 júniusában 60%-os „magyar kereskedelemről” beszél. Ha 60%-os ez a szám, akkor ez eldönti önmagában a kérdést, hogy a magyar népnek van-e fogékonysága, hajlandósága a kereskedelmi pályára. Ha nem volna, nem választanák ennyien a pályát, nem küzdenének meg e pálya kétségtelen súlyos nehézségeivel. A baj tehát nem ott van — és ezt mi több mint három évtizede hirdetjük folyton, — hogy a magyar fajta nem volna alkalmas kereskedésre. Hanem ott, hogy nem történnek

egybekapcsoló, organikus intézkedések a kereskedők nevelésére, a kereskedő pálya megkedveltetésére, a kereskedők elé gördülő akadályok elhárítására.

Ez az, amit Laky Dezső mond: baj van már a nevelésnél. Ne tisztviselőket neveljünk, hanem kereskedőket. Kockázatot viselő, ha kell: veszíteni is hajlandó, de nyereségre számító kereskedőket.

Laky Dezső felsóhajt a parlamentben, hogy még mindig nem lehet felfedezni a nyomát sem az olyan intézménynek, amely igazi kereskedőket nevelne (természetesen sem ő, sem mi nem vonjuk kétségbe, hogy vannak kitűnő kereskedelmi iskoláink. De nem ezekről van szó.) Hanem szó van arról, hogy intézményesen elburokratizálódik az élet. S az ifjú, aki szép ambícióval hagyja el a több éves kereskedelmi iskolát, vagy rövidebb átképző tanfolyamot: hamarosan rájön, hogy ambícióját az élet viharja hamar szétzilálja. Rizikót vállaljon? Miért? Veszíteni sosem volt öröm. De nyerni ma veszélyessé vált. Húsz éve írta az OMKE: „A kereskedelem jelentős faktorainak érdemeit mesterségesen leszállították és ezzel az egész kereskedelmet tüntették fel alacsonyabb rendűnek. Megnövelték a kereskedelem ellenségeinek önbizalmát és merészségét”. Ezt a bajt sínyli a magyar kereskedelem.

Ne tisztviselőket neveljenek a kereskedelem számára, hanem kereskedőket — hangzik el a képviselőházból a helyes mementó. Ehhez valóban az kell, hogy térjen vissza a helyes versenyzés nyugodt szelleme. Ne a tisztviselő körzöje és léniája határozza meg, hogy mely falu lakója milyen városba mehet bevásárolni, hanem bízzák a bolt vonzó erejére, hogy mely utcáig, mely szomszédos, vagy távoli faluig ér el.

Laky Dezső iskolákat kíván, amelyekben az ifjú kereskedők gyakorlati útmutatásokat nyernek a kereskedésben, hogy jeles képességű kereskedő-rendet alkossanak. Igaza van. Mi is ezt valljuk. S megjelöljük mindjárt ezeket a gyakorlati iskolákat: száz és száz meglévő boltban. Ezekben válik reális értékke a jövődő boltosok számára az, amit kitűnő iskoláiban elsajátított. Ezekben a boltokban csiszolódik ki az értelmiségi-, vagy a kisgazdasorból kikerült új kereskedő tehetsége. Újabb jogszabályok be is terelik őket alkalmazottakul a régi üzletekbe. De közben újabb intézkedések számos régi üzlet alapjait ingatják meg. Pedig, ha ezek a régi, tapasztalt üzletek összeroppannak: megannyi iskola pusztul el, ahol gyakor-

lati tudást sajátíthat el, kereskedelmi érzéket fejleszthet ki a jövő boltosa.

Laky Dezső megfigyelései pontosak. Diagnózisa helyes. Érdekes ezekkel behatóan foglalkozni. Megértéssel a kereskedelem hivatása, szeretettel a jövő kereskedői iránt.

1940. június 29.

A MÁSODIK MAGYAR NEMZEDÉK

Levél Kordás Ferenc Julián tanító úrhoz, Sao Paolo (Brazília)

Kedves Tanító Úr,

olvastam levelét, nagyon meghatott, válaszolok rá, mintha nekem írta volna. Nemcsak én voltam vele így, hanem azt hiszem minden olvasója. Szinte a hangját is hallottuk a Tanító Úrnak, meleg, emberi hangja megdobogtatta szívünket. Mi lesz a brazíliai második nemzedékkal? Ezt kérdezi Ön a Magyar Nemzeten keresztül minden óhazái magyartól. Mi lesz nemzetünknek önakaratukon kívül elsodródott fiaival, azzal a négymilliónyi magyarsággal, amely szerteszórva él a nagy világon.

Okos, szép, igazi Julián szellemű fejtegetéseiben elmondja a Tanító Úr, hogy a brazíliai magyarok első nemzedéke mint vágyik haza cseréptető, fürdőszobás munkásházáiból, de a második nemzedék a szemük láttára hogyan vész el a magyarság számára.

„Óhazai születésű legényfiaink, eladó lányaink a magyar multságokon csak a színpadon beszélnek magyarul, egymás között mindjobban csak brazilul... Második nemzedékünk sokkal hamarabb és nagyobb tömegben olvad be a brazilba, mint az északamerikai beolvadt annak idején...”

Kell ehhez illusztráció? Tanító Úr névszerinti példát is ad. 1938-ban a Perényi báró és Nagy Károly által rendezett budapesti világkongresszusra hazahoztak tíz magyarországi magyar cserkész. Óh, jól emlékszem ezekre a jóképű, kedvesarcú, napbarnított fiúkra. Két Bakos, két Boglár volt köztük meg egy Joó fiú, talán rokona a debreceni tanítóképző egykori direktorának. Milyen jó volt velük beszélgetni jelenről, jövőről! Tanító Úr azt írja: izing-vérig jó magyar volt mind a tíz. Szemük-szájuk tátva maradt Pest-Buda cso-

dáitól. Annyi szépet, jót, felejthetlent láttak és éltek át az otthontöltött néhány hét alatt. S mily szomorú, amit hozzáfűz a Tanító Úr: „Mi az eredmény? Megmondom: semmi. Ma már visszabrazilosodtak. Pedig még két év sem telt el.”

Végtelenül deprimál a híradás. De ahogy Perényi Zsigmond és Nagy Károly energiáját ismerem, bizonyosra veszem, hogy a Magyarok Világszövetsége nem fog elmulasztani semmit, még nagyobb energiával, még több becsvággal, még több áldozatkészséggel fog dolgozni, csak hogy erejéhez képest hozzájáruljon a veszendő magyar lelkek megmentéséhez.

Hazahozni a brazíliai magyarokat? Hatalmas gondolat s mi itt kigyulladt szemmel figyeljük a Tanító Úr felvetett eszméjének további gyűrűzését. Bizonyos, hogy vannak szörnyű nehézségek, hiszen Ön higgadt levelében megírja, hogy „eddig egyetlen brazíliai magyar családot sem tudtunk visszatelepíteni.” S „az óhaza bizony, még nem igen tudná biztosítani a brazíliai anyagi életnívót. De nemcsak kenyérrel él az ember, hanem magyar levegővel és magyar kultúrával is!”

Én azt hiszem, a sao-paolo-i segélykiáltás még a mostani nehéz időkben is behatol az itthonélők szívének a mélyébe. Milyen más-képpen hangzik ez a komoly férfias szó, a Tanító Úr szava, mint a bankettek és kongresszusi megnyitók szólamai. Az Ön írásának nyomán fel kell vetni a kérdést: bízhatunk-e nyugodtan abban, hogy az a távolélő második nemzedék megmarad magyarnak? Gróf Teleki Pál azzal üdvözölte a vilá kongresszust, hogy minket nem jelszavak, nem jelvények, nem üres definíciók kapcsolnak össze, hanem nemzedékek öntudata, akarata és hagyományai.

Elborulva látjuk az ön tüzes, indulatos és mégis okos leveléből, hogy az elbrazilosodott második generációban elvész fájdalommal minden nemzeti öntudat.

Az Ön levelét, Kordás Ferenc Tanító Úr, napirendre kell tűzni és égszakadás-földindulás idején sem szabad elfelejteni, hogy a magyarság problémái közt a nagyvilágban elszóródó négymillió magyar sorsa és számunkra való megtartása van olyan fontos, mint az, hogy a magyarságból esetleg miképpen lehetne sürgősen kiteszékelni egy nagy sereg embert, aki itthon is, külföldön is védője a magyar érdekeknek, hirdetője a magyar igazságnak. A Julián

szellemében. Úgy, ahogy annak nagy megalapítója, Klebelsberg gyakorolta, felhasználván minden tényleges erőt, amely magát magyarnak vallotta.

1940. augusztus 10.

A NYOLCADIK PORTRÉ

Pethő Sándor halálára

... És a vadkan elindult az erdők rengetegéből, fújva, zihálva törtetett lefelé a vízmosás mentén, s mikor egy tölgy mellől a vadász elébeugrott, belevájta szörnyű agyarát a vadállat a férfi mellébe. Törődött is a vadkan azzal, hogy akit halálra sebzett, az évszázad legkülönb elméje, legragyogóbb talentuma volt: az a gróf Zrinyi Miklós, akit ezer esztendőnek öt legnagyobb magyarja közt tart számon az utókor.

... Századok teltek el s megint elindult egy vad. Nem az erdők rengetegéből, hanem a főúri fészerekből. Elindult egy vad gép, szilajabban rohant előre és kíméletlenebbül, mint 300 év előtt ama vaddisznó. Vágtatásában nem nézett se jobbra, se balra. Törődött is a vad gép azzal, kit gázol el, kit tipor maga alá, még ha az a férfi, akinek kemény gerincét összetöri: korának egyik legbecsületesebb magyarja, sugárzóan okos, nagyszerű író, hazáját féltő bölcs államférfiú. A Dunántúl szülte, mint Zrinyit. A minden oldalról veszélyeztetett magyarság sorsán úgy csüggött, mint Zrinyi. Ne bántsát a magyart! — kiáltotta, mint Zrinyi. És nyomorultan úgy pusztította el a vak végzet, mint Zrinyit.

Pethő Sándor, a „Magyar Nemzet” megalapítója, akit országos gyász megnyilvánulása mellett vittek el szerdán örök pihenőhelyére, „Viharos emberölő” címen foglalta össze hét remekbe készült portréját. Az ifjabbik Tisza, az ifjabbik Andrásy, Apponyi és Grünwald Béla, az idősebb Ugrón és Vázsonyi néznek ránk ennek a galériának falairól. Prohászka, a szónok mellett, aki a szószékről készült áldást inteni, mikor meglegyintette a halál angyala, — Prohászka Ottokár portréja mellett üresen mered ránk a falon a nyolcadik kép helye. Oh, ha ideje és kedve lett volna a festőnek, hogy megfesse önnön portréját is, mint a Pitti-képtár ki-

választort festői. Ennek az önarcképnek az a korszak lenne a háttere, melyet sötét színeivel a mi festőnk nem egyszer vetített vásznára.

Elkészül-e a nyolcadik portré és ki festi meg őhöz méltón: nem tudjuk. Pethő alakja és írói műve tovább él a késői utódok hálás emlékében.

1940. augusztus 31.

IGAZ ERDÉLYI MAGYARSÁG

Tegnapelőtt Várad, ma Kolozsvár, holnap Székelyföld.

Kemény menetelés után, szapora léptekkel vonulnak be fiatal katonáink a régi szép magyar városokba.

Tündérkezekkel szőtt álmok valóra válnak.

S milliók hallgatják a rádión keresztül boldogan a generális szavát: „Kolozsvár magyar maradt és egy percre sem rendült meg hite.”

S nem rendült meg nekünk sem a hitünk, hogy Trianon revízióját Horthy Miklós katonái, Horthy Miklós diplomatái végrehajtják.

Ma Kolozsvár... holnap Kézdivásárhely következik és a többi szép székely helység, el egészen Zágonig! A régi honfoglalás költőjének meghatottsága fog el, mikor az országot visszaszerző nagy küzdelem hőseire gondolunk:

— Zászlódat látom Bulcsú, s szemem árja megindul.

*

Új szónok jelenik meg a Mátyás-szobor tövében felállított emelvényen. Arcát nem látom. Személy szerint nem ismerem. De hangja úgy hat, mint a múltból visszatérő, halottnak hitt, régi kedves nevelőapának, tanítómesternek szava.

— Az erdélyi magyarságot vallási, társadalmi és osztálykülönbség nem választotta el soha és Erdély népe a jövőben soha sem fog ismerni ilyen válaszfalakat . . .

— Erdély felszabadulása nemcsak a magyaroknak, hanem minden nemzetiségnek áldást és magyar kultúrát jelent.

Mily tökéletesen olvad egygé Vásárhelyi János püspök úr ajakán ez a két fogalom: magyar kultúra és áldás.

De vájjon, mikor terjed el szerte az országban az a hitbéli meggyőződés, amit Erdély református püspöke szerdán hirdetett Kolozsvár főterén: „a magyar kultúra — áldás”? És áldatlan minden munka, ami nem mérlegeli a magyar kultúra összefogó, nemzetfenntartó jelentőségét.

Majdnem 300 éve annak, hogy Erdély hősi védelmezője, Szalárdy János Magyarország meghódítását és Erdélyhez csatolását ajánlotta Telekinek. Amikor most a nemzet a felszabadulás érzésével ünnepel egy új Telekit, aki Erdély jelentős részét visszacsatolta Magyarországhoz: eszünkben jár a jó Szalárdy különös kívánsága. S szeretnénk megújítani a 300 esztendő óta óhajtott: bárha sikerülne meghódítani egész Magyarországot az erdélyi szellemnek, mely Bethlen és a Rákócziak államának fundamentális elveire, vagy alkotásaira büszke s amely szentül hiszi az erdélyi püspöknek a kolozsvári főterén vallott meggyőződését a vallási, társadalmi, osztálykülönbséget nem ismerő igaz erdélyi magyarságról.

1940. szeptember 14.

KÉZSZORÍTÁS

Keménymarkú, lelkes szemű magyarokkal fogtunk kezét tegnap, tegnapelőtt és a megelőző napokon.

Erdélyben jártunk, Kolozsvárt. Váradon összehozott a jószerencse régi ismerősökkel, új barátokkal. Köztük a legtöbb kereskedő volt. De beszéltünk íróval, hivatali emberrel, gazdával, gyárossal és ügyvéddel, olyanokkal is, akik ragyogó arccal tértek vissza Erdélybe, de legtöbbszörre olyanokkal, akik egyhelyben vesztegelve, várták 22 éven át a sorsnak biztosan elkövetkező fordulását.

Kincses Kolozsvár helyett Tinódi uram szava szerint — jó Kolozsvárt találtunk. Menekültükben sok kincset elvittek a „hódítók”. De a város másik jelzőjét nem rabolhatták el. Kivételesen jók voltak és jók maradtak a kolozsváriak.

Egykori tanáromnak, a híres egyiptomi Kovács Jánosnak legnagyobb dicsérete az volt: emberséges ember vagy, fiam! Jó Kolozsvár lakói valahogyan ezt a nevet érdemelték ki: emberséges emberek. Az emberségnek, a tisztult humanizmusnak fenkölt példázol voltak és maradtak.

S amellett reális érzésűek.

Báró Kemény Zsigmond egy nagy nemzeti katasztrófa után hasznavehetetlen ideológoknak nevezte azokat, akik mostoha korban nem akarják ismerni a tényeket s a létező tények helyébe képzelgéseket iktatnak, a lehetőségek helyébe sóvárgásokat.

Hiába van ilyen embernek gyakorlati esze; még ha józan akarna is lenni, feje mámorral van teli.

Kemény Zsigmond jól ismerte korának gyermekeit. Erdélynek okos emberei mérlegelték mindig a létező tényeket.

Nem iktattak faktumok helyébe fantazmagóriákat és tudták mindig, hogy a valóság mérlegén többe nyom egy tényéren elférő tömör lehetőség, mint egy hordónyi légnemű sóvárgás.

A lehetőségeket, a kézzel fogható, megtapintható realitást szolgálja a kereskedőknek az a tömörülése, amit OMKE-nek nevezünk s amelybe egymásután térnek vissza a visszacsatolt északi részekkel együtt régi híveink, magukkal hozván új barátainkat.

Tegnap Nagyváradon egy jóakarónk kedvesen emlékeztetett egy beszédünkre, amit kilenc év előtt mondtunk az ottani Kereskedelmi Csarnokban (a ház még áll, csak épp a magyar szellemű egyesületet oszlatták fel a románok, természetesen, államellenes magatartás miatt. Most újraéled itt is a munka).

Idegen megszállás alatt mondott szavunkat nem kellett megmásítani. Akkor is, most is a magyar nemzeti gondolat jegyében hirdetjük a kereskedelem boldogulásának, munkája jelentőségének elismerését.

A meleg ölelés, a forró kézszerítés Kolozsvár, Nagyvárad után mihamar az anyaországban fog megisméltódni, megsokasodni.

Anyaországbeli, felvidéki, keleti és erdélyi kereskedőink egyformán átérzik sorsuk közösségét. Áthatja őket hivatásuk fontosságának tudata.

1940. november 2.

JELENTEM A VISSZATÉRT ERDÉLYNEK...

A napirendnek most tárgyalásra kerülő pontja — a szokásnak megfelelően — az igazgató jelentése az utolsó ülés óta felmerült eseményekről. Amikor mindannyian Sesztina-Nagybákay elnök úr

üdvözlő szavainak és az arra elhangzott válaszoknak hatása alatt vagyunk, mikor mindnyájunk szívében ujjongó öröm vibrál, hogy végre mégis egy terem levegőjét szívhatjuk Kolozsvár és Szatmár, Várad és Vásárhely kereskedőivel: én sem szorítkozhatom arra, hogy a múlt két hónap apró-cseprő ügyeiről-bajairól beszéljek. Úgy érzem, ha csak sommásan is, ha úgyszólván jelképesen, de mégis arról kell szólni az én igazgatói jelentésemnek, mit tettünk ez alatt a 22 év alatt, mióta ti nem jártok fel ide, a központunkba. Jelentenem kell, hogy attól a megrázó naptól kezdve, hogy idegen csapatok vágták el a hozzátok vezető utat, híven szolgáltuk itt, az OMKE-ban a kereskedői összetartásnak, a kereskedelem külső-belső megbecsülésének a gondolatát. Amit a váradi Huzella Gyula és a kolozsvári Tamássy István alelnökeink hirdettek az OMKE elnöki emelvényről: azt 17 éven át Sándor Pál és azóta Sesztina-Nagybájkay Jenő fanatikus kitartással igyekeztek megvalósítani. Visszatérve a még mindig csonka ország fővárosába: nem találtok itt felhalmozott kincseket, de nyugodt önérzettel nézhetünk szembe veletek: a bibliai legenda 3 polturáját nem vesztegettük el.

Jelentésemet tehát azzal kezdem: a trianoni békeszerződés keletkezése idején ott küzdött az OMKE a többi foglalkozási ágak képviselőivel együtt. Nem léptünk fel egyszer sem kereskedői részlet-kívánságokkal. Különleges kereskedői óhajlás előterjesztésével nem nehezítettük a tárgyaló küldöttség amúgyis igen súlyos, nehéz feladatát. De a mi első tiszteleti tagunknak, Apponyi Albertnek, aki Párizsban vezette a delegációt s akinek dicsőséges emlékét a nosztimon émár, a visszatérés napjának elérkeztével felállással és egy percnyi hallgatással tiszteljük meg. (A teremben jelenlevők felállnak, egy percig tartó néma csend után folytatja a beszédet az előadó.) Apponyinak és a megbízásából Budapesten a gazdasági körökkel tárgyaló Popovics Sándornak állandóan gondja volt rá, hogy a történelmi Magyarország integráns részeihez való elvitathatatlan jussunkat az összes termelő foglalkozási ágak, köztük a kereskedelemnek is, történelmi jelentőségével, a Délkelet-Európa gazdasági fejlődése érdekében kifejtett és a jövőben továbbra is kifejthető hasznos munkásságával támassza alá. Ez az igazgatói jelentés hadd dicsekedjék el azzal, hogy ezt a harcot a trianoni igazságtalanságok ellen a nemzet legjobbjai, Apponyi, Popovics, Hegedűs Lóránt, gróf Teleki Pál mögött, szerényen, de konzekvensül,

még a trianoni ítélet meghozatala előtt kezdtük meg és hasonlóképpen nem maradtunk el soha egy napig sem abban a küzdelemben, amely még nagyobb hatású lett, amikor Rothermere lord sorompóba szállása után megalakította Herczeg Ferenc a Revíziós Ligát. Az OMKE képviselője részt vett kezdettől fogva a hűséggel, leleményességgel és odaadással dolgozó szervezet munkásságában. Lapunk hasábjain épúgy, mint számos gyűlésen, írásban és élőszóval harcoltunk a párizskörnyéki békeparancsok igazságtalanságai ellen. Itthon és a külföldön hirdettük Trianon képtelenségét.

A nemzet és az OMKE-ben képviselt kereskedelem teljes egybeforradását ebből az időből egy olyan akció világítja meg, amelyben oroszlánrésze két erdélyi eredetű államférfiúnak van: Bethlen Istvánnak és Bánffy Miklósnak. A genovai konferenciára gondolunk, amelyen első ízben fejtette ki az OMKE a szervezett kereskedelem öntudatos tevékenységét a Magyarországról fennálló téves felfogások kiirtására. Egyesülésünk történetének legszebb lapjain van megörökítve ennek a genovai akciónak minden izgalmas változata. Az illusztrációkat a szó legszorosabb és legművészebb értelmében Bánffy rajzolta hozzá.

A nemzet egyetemes érdekeinek felismerése és buzgó szolgálata ez volt 22 évi távollétünk idején minden munkásságunknak Alfája. Az Omegája pedig a magyar kereskedelem, mint a nemzet életére döntően fontos hivatás jogainak elismerése, az ellene támasztott igaztalan támadások visszaverése volt.

Két irányban kellett főképpen harcolnunk. A régi agrárius harcok már ebben a periódusban vesztek keménységükből. Hiszen a vámpolitikai harcokban épp a kereskedelem szószólói voltak azok, akik az ország mezőgazdasági lakosságának érdekében a lehangosabban követelték az autonóm vámtarifa túlmagas tételeinek csökkentését. Annál hevesebb ellentétek éleződtek ki a kereskedelem és a szövetkezetek között, ez utóbbiak túlzott állami támogatása miatt.

Ugyancsak a protekció rendszerének pusztító mérge ellen szállt síkra az OMKE, amikor az imént említett vámtarifát elkészítették. Sándor Pál 200 módosító javaslata a szegélyező mérföldkövei annak a kálváriás útnak, amelyet megfutottunk. S azoknak, akik szeretnek visszatérni a banális vádhoz, hogy a kereskedelem kizsákmányolására tör: nem árt, ha figyelmükbe ajánljuk az OMKE vezé-

rének évtizedes küzdelmét a szegényebb néposztályok helyzetének könnyítése érdekében, amit egyaránt szolgált az adófronton, a vám-politikai fronton és mindhalálig a kartellfronton.

Hogy az OMKÉ-nek ma a Felvidék visszatérése után annyi tagja van, mint a háború előtti Magyarország idején, hogy hetilapunk teljes szellemi felkészültséggel áll rendelkezésére a kereskedelemnek, hogy új modern helyiségünkben kipróbált, lelkes hivatalnoki gárda dolgozik a kereskedelmi labirintusokban való eligazodás nehéz missziójában, hogy levelezésünk száma megháromszorozódott: ezek mind lényeges adatok, de nem felelnek a legfontosabb kérdésre, mi az a szellem, amely az OMKÉ-t áthatja, mi az a szellem, amely bennünket Sesztina vezetése alatt egyesít. Legjobban tíz sor felolvasásával világítom meg, az elnök 1936. évi székfoglalójából:

„A Trianon által reánk mért csapásban — mondotta az elnök — sohasem nyugodhatunk meg, mi magyar kereskedők, de amíg igazunkat elérjük, mindent el kell követnünk, hogy a földünk mélyén, jórészt felfedezetlen, részben kiaknázatlan kincseket felszínre hozzuk. Ne tessék elbizakodottságnak venni, de én ehhez a kincshez hozzászámítom azt a szellemi és anyagi erőt is, amit a magyar kereskedelem reprezentál. Ahogy ez az ország még csonkán, még bénán, még szétszakítva is drága nekünk, mert Magyarország: úgy a kereskedelem még csonkán, még bénán, néha megtaposva, összezsugorítva is, drága kincse, erőtartaléka lehetne ennek az országnak, melyet a gazdasági körök egybefonódó munkájával fokozottan kell kiaknázni. Igenis, az összes gazdasági köröknek, mezőgazdaságnak, iparnak, lateiner osztálynak kell támogatni a kereskedelmet ebben az élet-halál harcában.”

De legyen szabad azt a szellemet, amely az OMKÉ-t áthatja, nemcsak a mi vezetőink, hanem rajtunk kívül álló hét államférfiú gondolatvilágán keresztül is megvilágítani.

Soha el nem múló büszkeségünk, hogy gróf Tisza István, mikor megkérdezték, kit tart az ország legjobb szónokának, az OMKE alapító-elnökét nevezte meg, mert szerinte az a legjobb szónok, aki hiszi is minden szavát annak, amit elmond és Sándor Pál hitte.

Egy másik szoboralak, Rákosi Jenő, a Ti távolléteket feleidejében az OMKÉ-ban kelyhet avatott fel, amelyből akik isznak: igazságszeretetet, hazaszeretetet, emberszeretetet isznak. Ez volt az

a férfiú, aki az OMKE elnökével összeült és magyarrá tették az addig német cégtáblákat és a cégek könyvvezetését.

Egy harmadik nagy magyar államférfi, aki már életében magas talapzatra emelkedett: gróf Apponyi Albert, mint ennek az egyesületnek tiszteleti tagja, innen hirdette 1929-iki közgyűlésünkön a magyar kereskedelem beilleszkedését a nemzet sorsközösségébe.

Egy negyedik szoboralak, gróf Klebelsberg Kunó, velünk kefezte Szolnokon az alföldi gondolat gyakorlati érvényesülését.

Az ötödik államférfi, az újabb idők egyik nagy politikai tehetsége, a korán elhalt Gömbös Gyula, miniszterelnöksége idején szintén eljött az OMKE-ba és itt tartotta leggyűjtőbb, legmeggyőzőbb beszédét a kereskedői hivatás megbecsüléséről, a régi cégek kultúrájának ápolásáról.

A hatodik államférfiú ifj. gróf Andrássy Gyula, az OMKE hasábjain, egy általunk kiadott könyv előszavában fejtette ki hit-tételszerű igazságait az új magyar diplomáciáról, amelynek kezéből oly boldog örömmel fogadtuk Kassa és Kolozsvár, Komárom és Nagyvárad visszatértét.

A hetedik államférfiú egyházi férfiú volt: Antal Géza. A kereskedő erkölcsiségét, etikáját a legmagasabb polcra emelte s innen az OMKE-ből, hirdette, hogy alig van tán még egy foglalkozási ág, melynek a kultúra, az emberi haladás annyit köszönhetne, mint éppen a kereskedelemnek.

Nehéz időkben ezekre az oszlopokra tekintünk fel, az ő buzdításukból, bátorításukból merítünk erőt.

S hogy mit próbálunk tenni a jövőben Erdélyért? Két gőzhengerre gondolunk, mind a kettőt érdekképviselőti titkár vezette. Zima Tibor Aradon, Rácz Lajos Vásárhelyen. Ha tehát azt kérde-zitek, hogyan akar segíteni az OMKE az erdélyi ügyekben, felelem: *úgy*, ahogy Rácz Lajos elgondolta Marosvásárhelyen. Az ő ötletességével és az ő elszánt kemény akaratával kívánjuk Erdély gyakorlati kezdeményezéseit megvalósítani. Mi, ebben a házban, amelyet a gyárosok szorgalma emelt magasra, a mezőgazdák intézményének és a tudomány leghatalmasabb hajlékának szomszéd-ságában harcolunk a kereskedők jussáért.

Rácz Lajos inventározással, a bajok felvételével kezdte. Mi is ezt kérjük tőletek. Ismerni akarjuk a helyzetet.

Széchenyi írta egyik levelében: „Tiszta lélek, tiszta szándék és türelem ki fogják Erdély határai között vívni a szent igazság jogait és Erdély ellenségei például fognak szolgálni a világnak, hogy önkénnyel párosult erő béklyózhat ugyan, de nemzeteket csak lelki erő és bölcsesség hódíthat.”

A románoknál láttuk az önkénnyel párosult erőt, a magyar nemzet meg fogja mutatni, hogy bölcseséggel párosult ereje van, amely hódítani tud és hódítani fog.

1940. november 9.

NÉVTELEN KATONA

Nyolc társa nevében is Bánffy Miklós gróf köszönte meg t felsőházi elnök üdvözlő szavait. Három perc volt az egész. Kétszáz szó. Mit lehet ebben elmondani? Minden esztendei távollétre, elnyomatásra, lelki kínzásra tíz szó esik. Nagyon szűkszavú lehetett Bánffy ezen a napon.

Tévedés. Bánffy nem mondott se többet, se kevesebbet annál, amit Erdély felsőházi követének el kellett mondania a visszatérés napján. Kivált, ha ennek a követnek vérében van, hogy az egész fejedelemségnek vagy a hozzá tartozó vármegyéknek a szószólója néhány rokon família mellett, minden nemzedékben egy-egy Bánffy volt. Pontosan azt mondta el ezen a kedden Bánffy Miklós, amit Tisza István rendkívüli megbízottja, Bethlen egykori külügyminisztere az agyával kifundált s amit — Kisbán Miklós a szívével átértett.

Három tétel mindössze. Hűség a kormányzó iránt. Lelki közösség az új határokon kívül maradt erdélyi magyarokkal. Testvérré fogadása minden névtelennek, aki önzetlenül dolgozott ott a magyar gondolatért.

El kell olvasnod, meg kell jegyezned ezeket a szavakat, ha az Alföldön ringott a bölcsőd, vagy ha a Dunántúl, vagy akár a Felvidéken.

Hallga csak, mit mond Bánffy Miklós a névtelen katonákról. Töretlen hűséget látott náluk és önzetlen munkát, amely örök példázata lesz az igazi nemzethűségnek. „Szükséges, hogy azokról emlékezzünk, akik a magyar életet, a magyarság fennmaradását, in-

tézményeinek megerősítését Erdélyben munkálták. Üdvözlöm kell mindazokat, akik, mint névtelen katonák, töretlen hűségben, minden sanyarúságban és minden üldözéssel szembeszállva, önzetlenül dolgoztak a magyar gondolatért. Őket üdvözlöm, kik a folyton súlyosodó világban önfeláldozó indulattal kitartottak, sőt e két évtized utolsó és talán legnehezebb korszakában, ostromállapot és mozgósítások háborús légkörében némán és szakadatlan munkával az Erdély magyarságát egyetlen táborba egybe tudták fogni. Húsz év névtelen katonáiról emlékezem meg, kiknek magyarsága a nemzetiség örök példázatául fog fennállani. Midőn mi erdélyiek, ma itt megjelenünk, ezt a szellemet hozzuk magunkkal, azt a valólátó, tárgyilagos és testvéri szellemet, amit megedzett eddigi sorsunk. Ebben a szellemben kívánjuk munkálni a megnagyobbodott magyar hazánk üdvét és felvirágzását.”

Gróf Bánffy Miklósnak az Árpádokig visszanyúló ősi magyarsága talán másoknál több jogot adna neki, hogy megrostálja le származás szerint, kit tart érdemesnek, hogy vele együtt dolgozzék s viszont, kit taszítson ki a nemzeti sorsközösségből. Bánffy grófnak ám nem ilyenek a szempontjai. Előtte egy cél lebeg: Erdélynek, az egész Erdélynek magyarságát egyetlen táborba egybefogni. Ehhez képest az az erdélyi szellem, amit hirdet, nem fellengős, nem vész ködbe, nem fullad nagy szavak páthoszába. Ez az erdélyi szellem a valóságot látja és ahhoz igazodik. Tárgyilagos és testvéri szellem, mely a megnagyobbodott országot erővel és alkotó kedvvel tölti be. Rendezőszellem, mely a maga helyére állítja minden hivatás emberét, aki nemcsak saját megélhetésével törődik, de használni akar és használni tud az országnak.

„Kelet-Magyarország ... sanyarúsággal, üldözéssel szembeszálló önzetlen munka ... Névtelen katona ...” Bánffy Miklós szavait ismétljük és egyszerre, mint vízió, felemelkedik egy ilyen névtelen katona, Nagy István neve.

Ki nem ismer Nagy Istvánt? Nem egyet. De ötöt is, tízet is.

De vájjon, ki hallotta hírét ama Nagy Istvánnak, aki Nagyváradon élt és raboskodott az abszolutizmus tömlöcében. Böven kijutott neki a sanyarúságból, az üldözésből. És kijutott volna neki az örök feledésből is. Nagy István, ez a becsületes lelkipásztor ott senyedett a váradi vár kazamatáiban s hogy neve a Bánffy névtelenjei közt ma felmerül: azt egy amerikai írónak, Charles L. Brace-

nek köszönheti. Ezt az urat véletlenül a magyar pap mellé zárta Haynaunak egy buzgó tanítványa és amikor hadihajók fenyegetésére kiszabadult a börtönből, nevezetes könyvet írt Magyarországról és abban bevallotta, hogy Nagy István lelkesedése hazája és a szabadság iránt, Nagy István humanizmusa tette őt Magyarország barátjává.

Erdélynek és a Partiumnak, Kelet-Magyarországnak: néma sírhantjai alatt sok-sok ilyen Nagy István nyugszik. Bánffy Miklós a névtelen hősök, a mindennapi élet ezer kötelességét híven teljesítő, teméntelen lemondással, küzdelemmel szembeszálló s a külföld előtt a nemzetnek megbecsülést szerző mártírok előtt tiszteleg. A holt Nagy Istvánok, az élő Kis Istvánok, papok és gazdák, boltosok és fiskálisok, elcsapott hivatalnokok és- küszködő iparosok előtt, akiket néha Nagynak hívnak, néha Grossnak, néha papnak szenteltek fel és akkor harangszó hívja hozzájuk a híveket, néha szatócsboltba rendeli őket a végzet s akkor a csilingelő csengő a boltukba betevődő vevőt jelenti.

Bánffy Miklós tudja, hogy más-más hivatásban egyik is, másik is teljesíti kötelességét. Legjobb hiszeme szerint, legtöbb tudásával.

Aki tehát a „magnagyobbodott magyar haza üdvét, felvirágzását kívánja”, annak csakugyan Bánffy Miklós valólátó erdélyi szellemében kell összefogni az egész Erdély nemzethű magyarságai.

1940. november 30.

TÖRLEY BÁLINT

A kereskedelmi és közlekedési minisztérium politikai államtitkára, Törley Bálint országgyűlési képviselő szerdán meghalt. Pár napja hiányzott még 55.-ik évének betöltéséhez. A nagy fizikai erejű, nagy szellemi képzettségű férfiút rövid hivatali munkásság után ragadta el a halál. Őszintén sajnáljuk korai távozását mind azok, v akik ismerték és vele dolgoztak.

Törley Bálint tetőtől talpig úriember volt. Bácska szülöttje, mint földije és évtársa: Kosztolányi Dezső.

*És ablakon és véres sorson által
Őnekik nyújtom úri kis kezem.*

Amit a szabadkai költő énekelt a pici kőművesekről, lakato-

sokról, kicsike kovácsokról, bognárok, asztalosok fiairól: a poétái ábrándot a másik szabadkai tehetséges ifjú tovább próbálta szőni. Véres, sorson által ő meg kis boltosok felé nyújtotta ki úri kezét. „Nyitott szemmel velük szövetkezett.” Utolsó beszéde amit Győrött mondott el, szintén becsületes hitvallás volt a kereskedők és iparosok, valamint az ő bevált intézményeik, érdekképviselőik mellett. Amikor hat hét előtt vezércikket írtunk róla, nem sejtettük, hogy hatyúdala volt ez Törley Bálintnak.

Sajnos tragikum lebeg a kereskedelmi minisztérium lánchíd-úicai palotája fölött. Nagy talentumú miniszterei — Baross, Hieronymi — hivatali működésük alatt hunynak el. A politika szele innen is, onnan is odafúj államtitkárukat néha nagyon, néha kevésbé tehetséges férfiakat, akik a kereskedőkhöz nem érzik magukat közel. Törley Bálint nem tartozott ezekhez. A kolozsvári felsőkereskedelmi iskola növendéke, a Montaner & Co. világcég gyakornoka, akit főnökei nagy utazásokra küldenek, hogy parafaerdőket, óriási feldolgozótelepeket ismerjen meg, olyan kitűnő készültséggel lépett be a kereskedelmi minisztériumba, amilyennel kevés ifjú dicsekedhetett. Fájdalom, a körülmények nem úgy alakultak, hogy Törley istenigazában megmutathatta volna képességeit. Betegsége megbénította, korai halála elszakította tőlünk. Úri egyéniségének emléke fennmarad.

1940. december 14.

BESZÉLGETÉS EGY BÉCSI KOCSMÁBAN

Noé galambjáról, erdélyiek ügyeiről-bajairól, egy nagyszabású keleti monopóliumos társaság alakításáról

I.

Ketten beszélgettek az őszi hajnalon. Előbb külön ültek, szomszédos asztalok mellett. Aztán, mikor a többi vendég mind eloszlott, kettő még ottmaradt, ezeknek nem akaródzott elválni a sötét, füstös kocsmától. Az egyik vendég — nyilvánvalóan idegenföldi kalmár — engedelmet kért, hogy átüljön az öreg, szikár férfiú mellé.

— Még egy egész órát kell várnom, akkor indul a gyorskocsi Bécsújhely felé. Beteg feleségemhez sietek Magyarországra

— Boldog ember kegyelmed, megigazíthatja beteg asszonyának párnáját. Az én édes, szép, jó feleségemet úgy temették el ezen a télen, hogy el sem búcsúzhattam tőle, ásónyi földet nem hinthettem hamvaira. Tizenkét gyereket szült pedig nekem.

— Kegyelmed is kereskedőember?

— Voltam. Borral, gabonával kereskedtem. Ha láttam, hogy a magam bora, amit a szőlőskertemben termeltem és amit a jobbágyaim terméséből dézsmaképpen szedtem be, nem elégséges a saját szükségemre, meg a kocsmákba: vettem bort és tovább adtam. Sose vesztettem rajta. Búzával is szerettem kereskedni. Mikor olcsó volt, sokat beszedtem. Magtáraitam teletömtem. Igaz. Volt egy esztendő, amikor rajtavesztettem. Más években mindig csak nyertem. De bezzeg, szerencsétlen voltam néha az állatkereskede-
ssel. Ha így visszanezék hosszú életemre, elmondhatom uram: majd minden értékemet kereskedésből nyertem. Jóságaim jövedelméből nem tudtam volna annyit költeni, amire szükségem volt.

— Hát mi volt az úr azonkívül, hogy kereskedő volt?

A kopott ruhájú, szikár öregúr méltósággal hátradólt a széken.

— Voltam én földművelő és lótenyésztő, ökröt, borbécset neveltem. Voltam katona, tanultam jogot és teológiát, itt-ott főkapitány is voltam, néha főispán, vagy tíz évig pedig az ország főkancellárja. Voltam a fejedelem követe Bécsben, de rámbízta bizalmas levelét a Napkirály, XIV. Lajos, mikor a fejedelmünkhöz volt fontos üzenete. Tárgyaltam életemben az angol királlyal és sokszor császár öfelségével. S ha még azt is megmondom kegyelmednek, hogy kétszer voltam főbenjáró bűnben rab, egyszer halálra ítélték és kerek tizenkét év óta nem mozdulhattam ki ebből a városból és már többé nem is fogom elhagyni holtomiglan, nem fogom látni sem a Szamos vizét, se Szentmiklóst, ahol életem leggyönyörűsegebb része telt el: ugye, elhiszi, kedves kereskedőtársam, hogy elég változatos életre nézek vissza?

A másik egyre növekvő csodálkozással figyelte az öreget.

— Mondja meg már kegyelmed, kinek tiszteljem?

— Az erdélyi főkancellárius, gróf Bethlen Miklós voltam valamikor.

— S kegyelmed magát komolyan kereskedőnek nevezi?

— Annak ám. Eleget csúfoltak érte. Gonoszakaróim azzal mocskoltak, hogy kiforr belőlem a kalmárvér. Az édesanyám csak-

ugyan kalmárnak volt a leánya. Váradí Miklósnak hívták az ő apját. Nagy boltos volt Kolozsvárott. Gazdag ember, aki szép pénzt adott hozományul a lányával édesapámnak. A Bethlen-vér jól keveredett össze a Váradí-vérrel. Hatszáz év óta harcoló katonáknak és tán még régebben kereskedő boltosoknak büszke leszármazója vagyok s mindig azt feleltem a csúfondárosoknak: inkább akarok kereskedni, mint húzni-vonni, ajándékot venni, mint ők, harmincadokat, aranyat, kénesőt és más effélét árendába venni, publikánus lenni, uramat, hazámat így megcsalni. Nekem is volt kezemben sokszor a kulcs. Tehettem volna úgy, mint más. Nem tettem. Nem bántam meg. Gyerekeimet is erre tanítottam. Ha én, a máramarosi főispán, a kü küllei főkapitány, a bécsi követ, a főkancellár, nem szégyellem, kereskedjenek ők is, ha mással nem: borral, búzával.

II.

Noé (így hívták az útra készülő kereskedőt) megkérdezte a vendéglőst, előállott-e már a postakocsi. Késik egy órát. Erre némi tokaji aszút rendelt és aztán odafordult az öregúrhoz.

— Nagy jó uram, azt mondja, bemocskolták a kalmárvére miatt. Sok jó hadvezér, pap, tudós ősének vére, mind nem mentette meg ettől. Gondolhatja hát, milyen nehéz a mi helyzetünk, kegyelmes gróf uram, akik árusok vagyunk, és semmi mentségünk nincs a nagyurak színe előtt. „Tisztes kalmári rend, ki haszonnal örvend, micsoda becsüben áll!” Így kiáltott fel mostanában egy erdélyi papi költő, Bodó János. De a nagyközönség mégis inkább a nagyobb papokkal tart, akik egyszerre ostorozzák a kereskedők mesterséges csalárdságait és a vitélő rendek ragadmányait. Én megyek haza, Nagy-Magyarországba, ahol nincs nevem, ahol csak az országút az enyém s ahol minden akkor fog igazán jobbra fordulni a kereskedőkre nézve, ha a kalmárvérű és kalmárkodó Bethlen Miklós nem ritka kivétel lesz. De megéljük-e azt?

— Nincs is neved? — kérdezte az öregúr.

— Családnevet nem vehettem fel eddig. Amúgy Noénak hívnak. A magyar Alföldön van a szállásunk.

— Noé, Noé... Tudod-e, hogy különösképpen engem meg azért sújtott porba az irigység, mert 12 évvel ezelőtt írtam egy kis könyvecskét Noé galambjáról, mely olajágot tart a csőrében. Ez a ga-

lamb nem oda repült, ahová küldtem. Hanem egy rosszindulatú generális, Rabutin úr ablakába. Azóta nem volt földön pihenésem, a mennybéli üdvösségemtől is meg akartak fosztani. Hiába esedeztem szerelmetes édesanyámhoz, Erdély nemes országához. Hiába voltak meggyőződve ártatlanságomról barátaim. Nem ért ez semmit. Addig csereberélték a szebeni tanácsos urak szavazatukat, míg elkészült az én halálos ítéletem. Vigyázz, Noé fiam, tarts a szádban pipát, füttyülőt, csak a béke olajágát ne vedd soha az ajkad közé. Én ugyan megjártam ezzel, pedig nem most kezdtem Noé galambjának szerepét, hanem anno 1690, mikor Erdély testi-lelki szabadságát vittem innen, Bécsből, pecsétes diplomával, s vittem amnesztiát mindazok számára, akik másfelé tartottak. De jaj nekünk, akik a közös munkának, az egyetértő építésnek, a békének galambszárnyait kötjük a vállunkra.

— Ittak a borból. Az öregúr kezdte megint a szót.

— Látod, az Isten énnekem adott jó bort, Erdély szőlőihez képest, híreket is. Legjobb itálnak mindig a bort találtam, Dávid király és Szent Pál értelme szerint. Régebben magyar módra ittam én is. Aztán, mikor Váradot elvesztettük, úgy neki keseredtem, hogy megfogadtam, hogy hajamat le nem vágatom, józan életet élek, míg az Isten Váradot Erdélynek vissza nem adja.

— Ami meg a kereskedelmet illeti, ne hidd, hogy csak a magam borának, búzájának adás-vevésével törődtem. Már huszonöt év előtt kidolgoztam egy projectumot a commerciumokról, nemzetem javára. Később ezt többször átdolgoztam. Mert itt, Bécsben, megismerkedtem nagy kalmárokkal. Az egyiket Sedgivius Tamásnak hívták, a másiknak Giuseppe Vecelli volt neve. Micsoda nagy számítású, csodálatos agyvelejű emberek voltak ezek! Megmagyarázták nekem, hogy ánglius, hollandus a hazájából Perzsiába a tengeren csak egyszer jut el egy évben. Felére lehet megrövidíteni ezt az utat, ha most, amikor a török már nem veszélyezteti Európát: szárazföldön lehet ide-oda menni kalmárarukkal. Ezek a vállalkozó, okos emberek próbálkoztak odalent, Erdélyben is. Csakhogy nagy volt akkor nálunk pénzdolgokban a domestica ignorantia. Nem vették észre, hogy óriási ügyről van szó. Nem lett semmi belőle. Az angol, meg az olasz egyszer rájöttek, megtudták, hogy én volnék az alkalmas ember ennek a kézbevévésére. Úgy történt, hogy volt ezeknek egy harmadik társuk, Legard nevű genovai fiatalember. Merész,

nagy ingenium. Ez Norinbergben is kereskedett, meg itt Bécsben. Ez próbát tett, a Dunán hajóján sok drága portékát, drága szép posztót, arany-ezüstcsipkét vitt el Nándorfejérvárra. Én segítettem az Erdélynek szánt portékáját Budáról továbbvinni. Nagyon örült neki. Egyszer hát, mikor itt voltam követségben, Bécsben, beállít hozzám az angol barátjával, meg az olasszal. Feltárják terveiket, én rögtön láttam, hogy a keletindiai társaság mintájára, nagyobb-szabású kereskedőkompániát kell felállítani. A külföldön is kicsiben kezdtek s ez a bázisa lehet akár királyokkal felérő hatalmas repubiikának.

— Megcsináltam, fiam, a projectumot. Megmagyaráztam, hogy az országban bőven termő cikkekből nagy kivitelre kell törekedni. Próbáltam megértetni az emberekkel, hogy gyalázat, ha természeti kincsekben bővelkedő országok szegények, holott ezek számára *is* nyílik alkalom és lehetőség a meggazdagodásra. Ahogy a csatorna a vizet, úgy kell áteresztetni más országok kincsét, munkáját, magunkon keresztül. Erre való a kereskedés. Azt is megírtam, hogy pénz lehet csinálni a külföldi nyerstermények feldolgozásából, nagy nyereséggel lehet visszaadni annak, akitől vettük. Mit mondjak neked, Noé öcsém, arra is volt gondom, hogy ez a mi tervezett nagy társaságunk ne üssön agyon benneteket, megírtam, hogy az apró kalmarok kenyere is légyen meg. Mert hiszen, jóakarattal minden rendek nyereségét istenesen lehet elintézni és így is kell.

Noé álmélkodva nézett az öregre, akinek szeme kigyulladt és egy pillanatra régi fényében ragyogott.

— Tudod, mit mondtam egyszer egy régi magyar nyomdásznak, aki az első olcsó bibliát nyomtatta minálunk? Tóth Miklós volt neki a nevezetje. Azt mondtam; csak lopd el Hollandiának mesterségeit és csináljunk Erdélyből egy kis Hollandiát. Szegény Tóth Miklóson nem múlt. Ő elleste a mesterség titkait. Megtette a magáét. Én is a magamét. De az ország süllyedését nem tudtuk megakadályozni. Se ő a bibliával, sem én Noé galambjával, őt halálba kergették, engemet örökös rabságba. Eredj, Noé öcsém, Magyarországra, én meg visszamegyek a barlangomba, új projectumokat fabrikálok, talán háromszáz évvel születésem után, mások megcsinálják Erdélyből az új Hollandiát. Itt a pincér, fizess, Noé. Én már megfizettem neki is, mindenkinek, amivel tartoztam.

1940. december 21.

1941.

MISKOLC

közel fekszik a feldúlt városához, melyet valaha Mohinak neveztek és 700 év óta nem épült fel többé.

Miskolcnál nem lehetett méltóbb színteret választani a hatalmas szózat számára, mely vasárnap hangzott el s a tatárjárás eseményének drámai felelevenítésével a nemzet minden becsületos fiának szívébe markolt.

Mi is a tatárokról írtunk ezév küszöbén. A tatárokról emlékezett monumentális szónoklatában gróf Teleki Pál is, mikor a mostanság fenyegető nemzeti veszedelmekről beszélt figyelmes hallgatóinak. Szörnyű volt a tatárok és törökök pusztítása. „A sűrű berket, — így szólt az egykori krónikás — a homályos bozótokat, a vizek mélységeit, a puszták sivatagjait úgy száguldozták be, mint a nyulat és vadkant nyomozó kutyák.” S aztán eltűntek, elmúltak ők, mi pedig mégis itt vagyunk.

Szörnyűk voltak ezek az idők. De mennyivel nagyobbak a veszedelmek ma! Teleki Pál szerint nemcsak külsők, hanem belsők is a veszedelmek. Nemcsak anyagi veszedelmek szaggatják földrészünket, szinte az egész földtekét, hanem lelki veszedelmek is vannak. S e rettenetes időkben ránk szakad Széchenyi István terhes öröksége: meg kell tartani egy nemzetet a világnak.

Ahogy IV. Béla Trauból, a dalmát szigetről visszatérve, össze tudta fogni egy új honalapításra a nemzet minden erejét, most is együtt kell tartanunk — úgy, amint Teleki hirdeti — az egész nemzetet, fejlesztenünk kell és önmagára kell ébresztenünk.

Teleki gyakran beszélt, mióta az élen áll. Néha apró részleteiben elemezte országos feladatainkat. Néha úgy tetszett, elvész fi-

gyelme a detailokban. Miskolcon felemelkedett a nemzeti gondolkozás legmagasabb csúcsára s onnan hirdette a lélekemelő *igazságot*: késznek kell lenni az egész magyar feladat vállalására, magyar érzéssel és az ezeréves birodalom bátorságával. Itt nem lehet válogatni tetszetős és elvetendő feladatok közt. Az egészet kell vállalni, mindenestül, úgy, amint a nemzet vezére hirdeti: a nemzethez tartozás azt jelenti, hogy vállalni kell a magyar nemzet közös feladatát. Ezért kell gazdának, iparosnak arra törekedni, hogy mennél többet, mennél jobbat termeljen s amit ezek termeltek, a kereskedő mennél tökéletesebben, mennél jobban értékesítse. Teleki szavai szerint: az ország áruit a legértékesebb formában és ügyesen juttassa ki a külföldre. Ebben százszorosan igaza van a miniszterelnöknek. Abban is, hogy a belkereskedelmet jobb statisztikával kell ellátni. De hát, ez nem a kereskedő dolga. Hogy a kereskedelem nem eléggé szervezett? Nekünk néha úgy tűnik fel, hogy túlságosan megvan szervezve. Itt-ott egyes hivatali tényezőknél az a hajlandóság, hogy agyonszervezzék. Győződjék meg róla a miniszterelnök úr, hogy a kereskedelemben nemcsak a szándék van meg, hanem a képesség is arra, hogy a magyar terméket, amire Európának szüksége van, teljes odaadással, ügyes propagandával juttassa oda, ahová kell. Itt nincs túltengő belkereskedelem, ellenben vannak ambíciózus, élni és fejlődni akaró kereskedők, akiknek nem volna egyéb vágyuk, mint az, hogy dolgozhassanak s vállalják a magyar nemzet közös feladatát. Úgy, amint azt Miskolcon Teleki Pál hirdette.

1941. január 18.

HUSZÁR MIHÁLY

A sárvári temetőben megástak az elmúlt héten egy sírt és belefektették az ország egyik legműveltebb, legszerényebb, legjellemesebb fiának kihűlt tetemét.

A vasúti közlekedés megszakadt ezekben a napokban. Az elhunyt férfiú sok-sok tisztelője nem lehetett jelen a temetésen. De községe és az egész vármegye ott volt, hogy megkönnyezze az aranyszájú papnak, Huszár Mihály országos képviselőnek sírhantját.

S e hét végén, mire a gyász híre hozzájuk kerül, az ország min-

den részében élő, kínokkal küszködő kereskedők bezárván boltjukat, óreá gondolnak, a sárvári apátplebánosra, erőslékű, bátor protektorukra.

Akik látták-hallottak, visszaemlékeznek vonzó külsejére, páratlanul kedves hangjára. Akik nem kerültek színe elé, idézik szavait. S aztán sokezer kereskedő — kiki maga hite szerint — leborul az Isten előtt és imádkozik Huszár Mihály lelki üdvösségéért, az igazságért küzdő nemes férfiú örök nyugalomáért.

*

Háromszor volt találkozása Huszár Mihálynak az OMKE-vel. Mind a három az ő pátriájában volt. Mind a három örökké felejtethetetlen marad a kereskedőkre nézve, akik utódaiknak hagyták örökül e nemes férfiú megnyilatkozásának emlékét.

Tizenöt éve volt, hogy hazatért Amerikából egy nagy kereskedelmi vállalat magyar születésű vezetője, akit megelőzött a hír, hogy munkájával, szervezőképességével nagy vagyont, tekintélyt szerzett odakint. Amerikai honfitársunk felküzdötte magát a kereskedelmi kamara elnöki tisztéig. Kivándorlása óta már akkor negyedszázad telt el s a mi amerikánu⁹ barátunk vágyat érzett, hogy felkeresse szülőföldjét, Sárvárt. Magyar barátainak lelkes tábora kísérte d oda, élükön az OMKE elnöke, Sándor Pál.

A sárvári községházán az egybegyűlt falu élén a plébános fogadta a messzeföldről jött vendégeket. Mennyi szeretet és bölcsesség fonódott egybe Huszár Mihály üdvözlőbeszédében! A magyar föld forró imádata, mely nem fellengző frázisokban nyilvánul meg, hanem a földön élő, a földből élő és a földért élő magyarság érdekét állítja mindenek felébe. Csodálatos volt ennek a szónoknak az ereje. Magához ölelt mindenkit, aki hasznos lehetett az ő népének. Távol világész magyar vállalkozóját, az ország központjában gyökeret vert nagykereskedőt épúgy, mint a saját falvának kisboltosát Mind megbecsülte. Ellenben lobogó haragjával illette azokat, akik miatt megállt a városka szélén a gyár és kenyér nélkül maradt ezer raeg ezer munkáskéz. Nem régi kaptafák után elkészített üres, ketetes beszéd volt ez, hanem a modern pap gyújtó, hódító szava.

Nyolc évvel később a sárvári nagy kereskedőgyűlésen csendült fel szava másodizben Huszár Mihálynak. Három igazságot mondott, amit kőben kellene megörökíteni.

— Minden szellemi és erkölcsi értéket, tehát a kereskedőt is, meg kell becsülni.

— A kereskedelem mellőzése olyan luxus volna, amit a szegény trianoni Magyarország nem engedhet meg magának.

— Én a nemzetet Szent István gondolata szerint értelmezem. Olvasszon magába a nemzet mindenkit, aki a magyar fajt szellemileg emelheti.

Három éve hallottuk utoljára. Az OMKE Rákosi Jenő-serlegét emelte fel vármegyéje székvárosában, Szombathelyen.

A nagy magyar klasszikus szónokok ékesszólásával beszélt. Nemcsak a kiváló magyar publicista jelentőségét domborította ki, de rendkívüli erővel szállt szembe azzal a felfogással, mely abban az időben ki akarta tessékeltetni a középosztályból a kereskedőket.

Huszár Mihály ragyogóan fejtette ki, hogy maga a kereskedő-foglalkozás hozza magával a fejlettebb szellemiséget, a szélesebb látókört, az előképzettség szükségét, két fronton való örökharcban kifejlődött emberismeretet, önfegyelmet, szóval magasabb műveltséget.

S mily élvezet volt hallgatni fejtegetéseinek azt a részét, amelyben dicsőítette a magyar faj csodálatos asszimiláló erejét! „Nemcsak az Ankerschmidtek lettek magyarokká az eke szarva mellett, hanem azok az egyének és családok is, melyek a közgazdaság különféle területein gyökereztek bele a magyar életbe.”

Huszár Mihály szombathelyi beszéde, amelyet a kereskedelmi kormány államtitkára, a városi és vármegyei hatóságok s az OMKE egész vezérkara lelkesedéssel hallgattak meg, egy érzésben forrasztotta össze az embereket párt, felekezet, foglalkozási különbség nélkül. Mintha minden jelenlevő ivott volna nemcsak Rákosi serlegéből, hanem a Mátyás király által hagyományozott régi Rummy billikomból is, amelyre ez van vésve: „Vita amico, invidia mortis comparanda.” A barátság életet, a gyűlölet halált jelent. Bár értené meg a Mátyás-adta hősi serleg intelmét az új világ, bár Huszár Mihály ravatalánál közelebb-közelebb, mindig közelebb jönnének egymáshoz a magyarok gyűlölet, irigység nélkül, igaz barátságban. Úgy, ahogy ő kívánta.

— Látjátok, feleim, szemetekkel, mik vagyunk. Bizony, por és hamu vagyunk. Ahogy a magyar nemzet nagy közírójától tíz év előtt a püspök az első magyar nyelvű írás felolvasásával búcsú-

zott, *mi is* a Halotti Beszéd szavait morzsoljuk Huszár Mihály sírhantja felett és imádkozunk, hogy az Isten bocsássa meg bűneit, ha voltak, és vezesse őt a paradicsom nyugalmába és adjon neki utat a mennyek országába és minden javakban részt.

1941. január 25.

CSÁKY HALÁLA

I.

A nagytehetségű államférfiú elment az állandó béke hónapja. Az egész nemzet részvéte kísérte csütörtökön utolsó útján a tragikus sorsú fiatal minisztert, aki Délkelet-Európában oly nyomaték-kal és eredménnyel igényelte nemzetének a „*primus inter pares*” jogait, aki a kormányzóval és a kabinet elnökével együtt oly hatatos tényezője volt a trianoni sírbataszított ország feltámadásának.

II.

Uncsukfalva kisközség Hunyad vármegye hátszegi járásában. Lakosa volt 1910-ben: 244. Többnyire románok. Tizenhat évvel régebben sem lehetett sokkal több, se kevesebb. Uncsukfalván, kis román faluban, az Isten háta mögött szülte meg 1894-ben gróf Csáky Zsigmond felesége: nagytóthi Apáthy Ilona elsőszülött fiát, akinek neve, úgy hisszük: fenn fog maradni, amíg magyar él ezen a földön.

Csáky István sok volt, aki nagy szerepet játszott történelmünkben. Temesi főispán, beregi főispán, ugocsai főispán, kolozsi főispán mind volt Csáky István. Volt, aki várakat szerzett, mint László fia, István. Volt, aki a rigómezei ütközetben esett el. Volt, akibe az erdélyi fejedelemasszony volt szerelmes. Volt, akit Karaffa hóhérai vontak perbe.

A Csáky Istvánok életrajza azonos Magyarország történetévei. A Csákyak életregényében benne van „Erdély aranykora” és a „Törökvilág Magyarországon”. Amit Jókai megírt: azt a Csákyak ezer éven át megélték. Küzdelmes, színes, fordulatos életük volt. Egy sincs köztük, akinek az országra nézve hasznosabb, sikeresebb, jelentősebb lett volna az élete, mint a most elköltözött István grófé.

III.

Tegyük hozzá azt, amiről keveset olvastunk lapjainkban. Anyai részről is szép lelki örökségre tett szert. Az Apáthyak, a dabasi Halászok nemzetsége révén abból a középnemességből származott, amely sok kiváló jogászt, egy nagy természetvizsgálót, számos lelkes mezőgazdát, bölcs bírakat adott a nemzetnek.

Tudjuk, mekkora szerepe van az ember érdeklődésének kialakulásában, jellemének fejlődésében, hajlamainak ápolásában vagy visszaszorításában — az édesanyának. Az elhalt külügyminiszter nemcsak apai ágon származott az ország leggazdagabb, legelőkelőbb familiájából: anyai ágon is nemes impulzusokat örökölt.

A Csákyak hőstetteire, hadi és igazgatási érdemeire való visszaemlékezés lelkesítette a fiatal diplomatát. De a szívós kitarítás, a munkájába való tudós elmélyedés, a kötelességnek összeszorított foggal való teljesítése a legsúlyosabb akadályok között is: ez — Apáthy örökség volt. A magyar lateiner és birtokososztály épügy igényt tarthat Csáky Istvánra, mint az országvezető régi főnemesség.

IV.

Csáky István tehát ott áll a startnál. Fiatalember, jónevű és jóképességű ember. Mindent megtanult, amit fiatal diplomata a legjobb iskolákban tanulhatott.

De bekövetkezett a Monarchia összeomlása: s nemcsak Csáky áll új start előtt, hanem — egész Európa is. Így állapítja meg egy ma tízszeresen érdekes cikkében az összeomlott Monarchia utolsó külügyminisztere: gróf Andrássy Gyula abban a tanulmányában, melyet az OMKE-nak írt Ottlik György cikksorozata elé bevezetésül. (OMKE, IV. évf. 8. sz. 1920. febr. 19.)

„A teljesen ismeretlen, új, forrongó, egyensúlyért küzdő világban — írja Andrássy — az ezer sebből vérző magyar nemzetnek új orientációt kell keresnie. S minden hibánk végzetes lehet, minden ballépés halált jelenthet. Egy általunk akarattal felidézett sikertelen háború végünket jelentheti. A tétlen megadás lehetetlen feltételekben lassú, biztos, dicstelen felbomláshoz vezethet. A helyes politika az, mely ügyünket győzelemre segíti s új feltámadást hozhat számunkra. Úttörő, korszakalkotó munka előtt állunk. Poli-

tikai géniuszunk soha sem volt oly nagy tere, mint lesz most és sajnos — mély aggodalommal kell kiemelnem — igen kevésbé vagyunk felkészülve e sorsdöntő munkára.”

Ezt írta Andrássy 21 év előtt, mikor önálló füzetben útjára bocsátotta Ottliknak az OMKE-ban megírt konkrét javaslatait az új magyar diplomácia megalkotására nézve.

Ámulattal olvassuk a nagy Andrássy fiának, a tehetségéhez képest kellő időben, kellő szerephez soha nem jutott politikusnak véleményét, melyet az utána következő generáció teljesen igazolt.

Mindent pontosan előre látott Andrássy: a sikertelen háború veszélyét, a tétlen megadás veszélyét. Csak épp egyet nem tudhatott: az a fiatal, alig nagykorú titkár, aki a béke delegációval megjárta Trianont, elkísérte a Clemenceau ajtajáig Apponyi Albertet, egy évtizeden belül igazolni fogja, hogy megvan a politikai géniusz, akít a Monarchia utolsó külügyminisztere vágyakozva keresett.

Ezt a politikai géniuszt Csáky Istvánnak hívták.

V.

Rendkívüli nehézségekkel kellett az új magyar diplomáciának megküzdenie. Megint Andrássyt idézzük: a közös diplomáciában aránylag kevés magyar volt, a budapesti politikai körök és a külföldi tényezők közt nem volt meg az a kapcsolat, ami más, független államban feltalálható. S mialatt Magyarország természetes harctere volt a nagy világhatalmak versengésének: a mi szűk látókörünket csak a napi kérdések zakatoló lármája foglalkoztatta.

Csáky, aki Párizsban mutatta meg hűségét és találékonyságát, remekül illeszkedett be gyökeresen a megváltozott helyzetbe. Felismerte, hogy az új magyar diplomatának nem szabad a begombolkozott ballplatzi agg kollégákat utánozni, hanem hozzá kell nyúlni a közvélemény irányadó tényezőihez s mindazokhoz a vezető egyéniségekhez, akik az államok végső elhatározásait előkészítik és meghozzák. „Főképpen pedig meg kell szerezni azt a szimpátiát, azt az elismerést, melyet nem ápolunk eléggé, melynek külpolitikai jelentőségét nem értettük meg kellőleg, míg ezt saját testünkön nem tapasztaltuk.”

Csáky ezt leghamarább értette meg s pompás ösztönnel töl-

törte be sajtófőnöki tisztét. Rokonzást tudott kelteni, nemcsak maga, hanem az egész nemzet iránt.

VI.

Rendkívüli tehetsége, magát nem kímélő áldozatos munkája mindinkább Csákyra tereli a figyelmet. Felvidéket visszaperlő nagy külügyminiszterünk, Kánya, benne látja leghasznosabb munkatársát, így, amikor Erdély ügye felszínre kerül, Csáky már miniszteri székéből proklamálja az igazságot: az új békének, melyet az emberiség áhít, igazságosnak, állandónak, termékenynek kell lennie.

Egészen világos, hogy termékeny béke csak az lehet, mely igazához juttatja a megcsontított Magyarországot s ebben a megnövő, megnagyobbodó országban lehetővé teszi gazdának, iparosnak, kereskedőnek, pénzembernek, a gazdasági élet minden hasznos, értékes emberének zavartalan működését.

Fájdalom, akik szeptember negyedikén elismeréssel koszorúztuk az igazunkért harcászallt államférfit: ma ravatalára küldtük el a megemlékezés virágait.

1941. február 1.

VISSZA A TŐZSÉREKHEZ!

I.

Éppen most van 90 éve, hogy beállított Debrecenbe egy külföldi úr, Brace nevezetű, a város egyik kereskedőjéhez. (Ez volt az a derék vendégünk, akiről pár hét előtt megírtuk, hogy Debrecenből Nagyváradra átmenvén, ott ártatlanul bebörtönözték.) Az idegen úr Amerikából jött, de jól tudott németül is. Beszélgetni kezdtek s a napi események megtárgyalása után rákerült a sor a kereskedőkre és az ő helyzetükre Magyarországon. Az amerikai úrnak nagyon tetszett a debreceni kereskedő józan beszéde. A következő évben megjelent könyvében (Hungary in 1851) egész fejezetet szentel a debreceni kereskedő információjának. Lényege a következő: — A mi foglalkozásunknak nincs meg ebben az országban az a megbecsülése, ami kijárna neki. A magyarok két hivatást becsültek meg igazán: a gazdálkodást és a katonáskodást. Az üzletet

nem szerették. Ennek aztán nagyon rossz hatása volt a kereskedők osztályára: nehéz volt tisztas, becsületes embert találni, aki hajlandó volt elmenni kereskedőnek. De nemcsak a kereskedőt, hanem a városi embert is kevésre becsülték, mert azt tartották, hogy a városok pusztas eszköze az osztrák uralkodók kezében.

Az amerikai író nem nevezte meg könyvében azokat az embereket, akiktől adatait nyerte. S ma már hiába találgatnánk, hogy az öreg Sesztina mondta ezt, vagy Szabó Lajos, esetleg Rickl József Zelmos. Mindenesetre néhány szóban összesűrítve, ugyanazt állapította meg a kereskedők helyzetéről a debreceni piac régi kal-márja, amit Grünwald Bélától Takáts Sándorig annyian mondtak el s írtak meg. Egy különleges gazdasági fejlődés eredménye az, hogy a politikai életben irányadó és vezetőszerepet játszó magyar középosztály elterelődött a kereskedelmi pályákról.

II.

A kereskedőosztály általános lenézése, a kereskedő-hivatás becsmérése természetesen kártékony volt azokra, akik a legjobb szándékkal mégis erre a pályára léptek. Úton-útfélen tapasztalhat-ták, hogy becsületes üzleti tevékenységüket nem méltányolják a társadalom oszlopai. S a kereskedő-pályán élők egyéni károsodását még igen nagymértékben felülmúlta az ország közgazdaságának el-maradt haszna, amit az üzleti vállalkozás, a kereskedelem nagy-arányú fellendüléséből meríthetett volna.

Sokan elmondták ezt. De hiába. Amikor a század elején Buda-pest V. kerülete beküldte a parlamentbe Sándor Pált, első beszédét azzal kezdte, hogy a keresztény középosztály előítéletét kívánta el-oszlatni a kereskedelem foglalkozásával szemben. Lovagias affér mingyárt lett a beszédből. Új kereskedők ám nem keletkeztek ugyanilyen gyorsasággal. A megalakuló OMKE-ben Sándor Pál, Szabó Kálmán s még annyian mások, az új vezetőség élén Sesztina-Nagybákay Jenő, folyton agitáltak a kereskedők megbecsülését szolgáló törvényes intézkedések érdekében.

Emlékezünk egy harcias népgyűlésre, melyet tíz egynéhány év-vel ezelőtt tartottak az ország kereskedelmi testületei a közüzemek állami támogatása ellen. A legfőbb argumentum az volt: nem érdek elkedvetleníteni a magánkereskedőket ettől a vesződéses, kocká-zatos, de a nemzetre nézve annyira fontos pályától. „Volt idő, —

mondotta a Vigadó egyik vezérszónoka, — mikor a régi magyar társadalom kiváló családjaiból nagyszerű tőzsérek kerültek ki. Takáts Sándor, a ragyogó író, seregestül sorolja fel a legjobb nevű marhakereskedőket, akik több századon át viruló üzletet folytattak fél Európára kiterjedő állatkereskedésükkel. Jöttek azonban a bécsi udvar appaldó-i, privilegizált kompániái és a magyar kereskedő-családoknak befellegzett. A magyar kereskedelem megmentéséhez, új elemek bekapcsolásához a fennálló korlátozások megszüntetése az első lépés.”

A korlátozásokat nem szüntették meg. Az előjogok megmaradtak. A közüzemek tovább terjedtek. A szövetkezetek új kedvezményeket kaptak.

III.

A legutóbbi évek eseményei oly frissen élnek kortársaink tudatában, hogy nem szükséges pontokba szedni, mint vált külső-belső okoknál fogva egyszerre közönhajtássá, pártprogrammá az, amit annyi évtizeden keresztül hasztalan sürgettek az OMKE és más testületek. Mindenesetre azzal a lényeges különbséggel, hogy nem éppen a kereskedelmi foglalkozás boldogulását, megbecsülését gátló régi akadályok eltávolítása a kitűzött cél. Inkább a régi versenytársaknak a küzdőtérrel való leszorítását kívánja az új idők irányzata.

A lényeges eredmény máris mutatkozik. A porondon új és új kereskedők légioi jelennek meg. A textilnagykereskedők száma pl. ma holnap csillagászati méreteket ölt. S mialatt a jövő egyre bizonytalanabb képet mutat, megszólalt most vasárnap a magyar múlt leghivatottabb vizsgálója és egy rendkívül elmés, szikrázóan okos, az összes problémákat gyökerüknél megvizsgáló tanulmányban szembeszáll azokkal, akik ezeket a dolgokat „a távol kódén át nézik” és nagy vonásokkal — ahogy manapság mondani szokás — globálisan rögzítik meg.

Mennyi bölcsesség árad ki Szekfü Gyulának ebből a cikkéből! Szeretnénk, ha ez a mesteri írás eljutna a hazai kereskedelmi főiskolák szemináriumába, ha felolvasnák azt tanítványaiknak az új-típusú kereskedelmi iskolák tanárai.

Íme, a nagy történetíró elérkezvén pályafutásának zenitjére, csodálatosan éles szemét, melyet eddig a magyar múltra szögezett, most a jelen felé fordítja.

Szekfű Gyula nem rajong azért a mai textilnagykereskedőért, aki ölbetett kézzel, vagy protekciójában bízva várja a sorstól a táplálására rendelt vég posztót. Szekfű Gyula végignéz az egész magyar történeten, meglátja és megmutatja a hajdan erős tőzséreket. A nemzet, amely évszázadokkal ezelőtt Almássy Istvánokat és Váradi Kolozsváry Miklósokat fejlesztett ki, ma is versenyre tudna kelni — kellő eltökéltség, kellő előkészület mellett — bármely nemzet kereskedőjével. Azonban fájdalom, az egykor kitűnő kereskedők utódainak sikerült teljesen megfélemleniük saját kereskedői múltjukról. S a nemességnek vérévé vált a kereskedői pálya lenézése. S ezt még megtétezi Szekfű azzal a váddal, hogy a „nemesi értékrendszer központjává a privilégium, az előjog és mentesség lett, az egymástól alig elválasztható vér és izzadság helyett.”

A történetíró keserűen állapítja meg, hogy „közönségünknek a kereskedői munka jellegéről is hiányzott az elképzelése” s főleg hiányzott az elképzelése arról, hogy a „kereskedő önálló gondolkodású, bátran kezdeményező, erős képzelő erővel s emellett reális érzékkel bíró, nagy munkaerejű, szorgalmas ember.”

Csak globálisan lehetett elképzelni, — ez a Szekfű végső következtetése — hogy „ilyen helyzetben a magyarság minden gyakorlat és főként minden szellemi átalakulás nélkül, zökkenés nélkül, azonnal át tudja venni az új feladatokat.”

Mit kellett volna hát tenni? Szekfű megmondja: meg kellett volna változtatni a kereskedelemről szóló hibás felfogást. Vissza a tőzsérekhez! Ahogy nem átaláltak a Cseresznyések és a középkor annyi nagy családja, kereskedni: ma se átaljon ezen a pályán kockázatot és munkát vállalni a magyar ifjú. „Tanulják meg, hogy a kereskedelem is egész embert, egész munkát és életet-kíván.” Ha nem hitték el nekünk, higyjék el Magyarország nagy tanítómesterének, Szekfű Gyulának.

S ha ez a kereskedelemről szóló hibás felfogás, úgy, mint Szekfű kívánja, megváltozik, rá fognak jönni arra, hogy azok az emberek, akik három nemzedéken keresztül foglalkoztak ebben a2 országban egy sorsüldözött hivatással, amely azidőtájt rajtuk kívül másnak nem kellett: akik e hivatás szolgálatában egy élet munkáját áldozták és temérdek pénzt kockáztattak: nem lenézést és kisebbitést, hanem hálát és elismerést érdemelnek.

1941. február 8.

TEXTILNAGYKERESKEDŐK

bajával, panaszával van tele egyidő óta az ország. Sokszor írtunk ezekről a visszás állapotokról, melyek mindmáig nem jutottak dűlőre. Most azután a hivatalos lap február 25-iki számában közzétett kormányrendeletek új rendet visznek a textilnagykereskedésbe. Laky Dezső közellátási miniszter messzireható intézkedéseket tett. Mi, akik a gazdasági élet jelenségeit sosem tekintjük elszigetelten egy foglalkozási ág, egy szakma, vagy éppen annak csakis egy rétege szempontjából: elgondolkozva állunk meg a textilnagykereskedelem vergődésének mostani stádiuma előtt.

Egészen világos, hogy a kormány sem maradhatott tovább tétlenül, hiszen rohamosan szökött fel a textilnagykereskedők száma nyolcszázra, ezerre, aztán elérte a híres 1300-as számot. De az is csak rövid ideig figurált a közvélemény előtt. Mialatt csodálkozva nézték e megdagadt numerust az emberek, az új keletű textilnagykereskedelem nem maradt veszteg, most már gyors ütemben 3000-ig ugrott fel az iparigazolványok „boldog” tulajdonosainak a száma. A kormány tehát elhatározta a további iparigazolványok megrostálását, ott, ahol a rendelet szavai szerint „a kivételes gazdasági viszonyok miatt közérdekből nem kívánatos új iparigazolványt kiadni.”

Ne keressük, mi okozta ezt a konjunkturális túltengését a textilnagykereskedelemnek, ne firtassuk, mi szította fel a tüzes reménységet több ezer egyénben, hogy éppen erre a pályára lépjenek. Ma már egy adott helyzettel kell számolni s ez az adott helyzet egyet jelent egy szakmának képtelen túltömöttségével.

A közellátási miniszter, aki a szabályozásra a felhatalmazást megkapta, nem érte be az új engedélyek kiadásának megszorításával. Hanem a meglévő jogosítványok gyakorlását is ahhoz a feltételhez köti, hogy az illető textilnagykereskedő körzeti kijelölést kap-e.

Laky Dezső miniszter a statisztikus aprólékos gondosságával, a nemzetgazda átfogó judíciumával nézett szembe a nehéz problémával. Dicséretreméltó az az elszántsága, hogy mellékes szempontok háttérbe szorításával a nagy célt tűzte maga elé: az ország közellátásának biztosítását. Ha ő körzeti beosztást tart nélkülözhetetlenek, tudja, miért teszi azt. Higyjük el neki, hogy erre mulhatat-

lanul szükség van. Másfelől bizvást hisszük, hogy ezt a nagy feladatot ő úgy fogja megoldani, hogy a magyar textilnagykereskedelem bevált régi értékei megmentessenek s egyben ne kallódjanak el a körzeti beosztás révén azok az új erők sem, akik komoly munkájukkal, tőkebefektetésükkel és eladási szervezetük kiépítésével igazolják hivatottságukat arra, hogy a textilnagykereskedelemben értékes munkát végezzenek.

*

Ismételjük: ez nemcsak textilkereskedelmi és nem is elsősorban textilkereskedelmi kérdés, hanem országos kérdés.

A magyar közönség becsületes ellátása a textil egész vonalán a legfontosabb ruházati cikkeknek kifogástalan minőségben és viszonylag olcsó árban való eljuttatása az utolsó kézhez: ez el nem múló dicsősége marad a magyar textilnagykereskedelem számban kicsiny, jelentőségben igen nagy csapatának. Amikor a textiliparnak még híre-hamva sem volt: magyar textilnagykereskedők szereztek meg a külföld gyárainak bizalmát és az ő révükön bonyolódott le a forgalom. A Lajtától az Öltig. S amikor elkövetkezett az iparfejlesztés korszaka, megint a magyar textilnagykereskedők voltak az úttörői a magyar textiliparnak. Ex uno disce omnes! Mondja a latin költő. Tucattjával idézhetnénk textilnagykereskedőből lett gyárosokat, egyesülésünk sok régi buzgó tisztjét és katonáját. De elég, ha Szurday Róbert porladó alakját említjük meg, aki egy százados nagykereskedő cég minden hagyományát, tapasztalatát állította a textilipar nagyvonalú szolgálatába. Nem túlzott az a tárgyilagos külföldi szakember, aki azt állapította meg: „A magyar textilipar, a magyar textilkereskedő áldozatos közreműködése nélkül egyszerűen nem volna elképzelhető.”

Jött a nagy háború. Központokba kellett beszervezni a textiliát. A textilnagykereskedő kifogástalanul megállta itt is a helyét. Munkáját felajánlva, elszánt erővel dolgozott az ország érdekében.

S mikor elmúlt a világháború és az összeomlás után újra kellett építeni az országot: kik voltak, akik leghamarább találták meg a kapcsolatot a külföldnek gyakran gonoszul elfogult gazdasági köreivel? A mi textilkereskedőink rohantak el a szélrózsa minden irányába, hogy lepedőt és takarót, testi fehérműt és téli ruhához való anyagot szerezzenek. És akkor nem hallottuk a panaszt, hogy

önző és haszonleső a textilnagykereskedő. Ország-világ elismerte, hogy ötlettel, életrevalósággal, előzékenységgel, a Nyugat legjobb kereskedőinek áruismeretével és egyben a magyar kereskedő megnyerő modorával, kedélyével és emberies gondolkodásával barátokat szereztek a külföldön és minden szükségletet kielégítettek odahaza.

Történeti fejlődésében így áll előttünk a magyar textilnagykereskedő.

Azt hisszük, nemcsak humánus és szociális szempontok készítik az illetékeseket megfontolásra. Nemcsak a múlt érdemei, hanem a jövő érdeke is figyelembe jön. Ma a textilipar, ha többet tudna termelni, termelésének sokszorosát is játszani könnyedséggel értékesíthetné. Mily hamar megváltozik ez a helyzet a háborús állapot befejeztével. Ám nemcsak a gyárak érdeke, hanem az országé is, hogy a magyar textiltermelés megrázkódás nélkül találja meg otthoni és külföldi vevőjét majd oly időkben is, amikor nem rohamozzák hajnaltól estig a gyári árukiosztó raktárakat, hanem leleményesség és fantázia, filléres kalkuláció és semmi fáradsággal nem törődő utazói munka tud csak eredményt elérni.

Vigyázzunk a textilkereskedelemben rejlő jelentős magyar értékekre!

1941. március 1.

TEHETSÉGEK

Mössmer Pál dr. megnyitotta az ülést, átadta a szót az egyik barátának, aki megilletődve beszélt az öt év előtt elhunyt bajtársáról. S mialatt a szónok adatot adat mellé állítva, fölelevenítette a korán elhalt, tehetséges kereskedő emlékét: az elnök körülnézett a kis társaságon, amely körülülte az asztalt. Csupa kolléga, csupa jóbarát. Egyiket sem a szereplés vágya, a hiúság vonzotta ide. Mind-egyik szerette és becsülte az elhunytat, összejöttek most egy fél-órára és elgondolkoztak rajta, fog-e mégegyszer megisméltódni ennek a visszaemlékezésnek édes-bús alkalmá. Hol lesznek, hányan lesznek öt év múlva, tíz év múlva, akik a Haditermény, az Intertextim, a Tolnai-nyomda műintézet fiatal igazgatójával együtt dolgoztak, együtt buzdították a fiatalságot?

Közben a szónok végére ért beszédének.

— A múlttól Reiss Jenő örökbe kapta kereskedőérzékét, mely nála ősi tradíció volt.

— A jelennel szemben a kereskedelmi szolidaritást érezte, mikor erejéhez mérten, konzerválni törekedett a kereskedők táborát.

— S a jövő? Attól fogva, hogy rövid időn belül országos névre és elismerésre tett szert, egyre jobban ösztökélte őt a gondolat, hogy ebben az országban, ahol annyi tehetség vetél el, ne bízzák a pusztá véletlenségre az üzleti, a kereskedelmi tehetségek felszínre jutását. Magányos óráiban mindig egy gondolat bántotta, hogyan tudna segíteni becsvágyó fiatalembereken, akik menthetetlenül eltűnnek az ismeretlenség homályában. Ellenben sosem jutnak el arra a helyre, ahol rájuk a nemzetnek a legnagyobb szüksége lenne: nem válnak kedvezményező erővel, fantáziával rendelkező kereskedőkké.

Az előadás véget ért. S meglepő eredmény következett be utána. Szó nélkül, rábeszélés nélkül, egyik jelenlévő a másik után csöndben odalépett az elnöki asztalhoz és letette, virágcsokor helyet a maga pénzbeli hozzájárulását. Az a lámpa, amelyet valaha Reiss Jenő annyiszor gyűjtött meg kereskedő-tehetségek felkutatására, váratlanul újra friss olajat kapott.

3500 pengő adományt jelentettek be ezen a felejtetetlen délutánon.

*

— Miben bízhatunk még, akik helytállásra erőltetik a magyart? A lappangó jobbakban és a magyar nép érintetlen tömegeiben.

Így olvassuk a Debreceni Kátéban. Amit Németh László pontosan megszövegezett: ez vezette a Reiss Jenő emlékének hódoló barátokat. A lappangó jobbakat akarták megtalálni, megerősíteni, helytállásra erőltetni.

S ha a Százszázalékosok Társasága nemrég felhívta, minden árnyalati különbségre való tekintet nélkül az egyesületeket, hogy a magyar tehetségek útját egyengessék, boldogok vagyunk, hogy szerény tehetségünk szerint megtehetjük a magunkét a „Lappangó jobbak” megkeresésére irányuló akcióban.

Hatszáz pengőt juttatunk, úgy mint tavaly is a nemes Almássy István alapjára. A kassai kereskedelmi főiskola fog két méltó, tehetséges fiatalembert ösztöndíjban részesíteni.

Ugyanez a főiskola két szlovákiai eredetű tehetséges diákot fog jutalmazni az Esterházy János gróf nevére létesített alapítványból.

Hétszáz pengőt kapnak az erdélyi kereskedelmi iskolák legtehetségesebb tanítványaiak jutalmazására.

Háromszáz pengővel mozdítjuk elő a gyorsírás terén kitűnt tehetséges kereskedelmi iskolai hallgatók ügyét, különös tekintettel arra, hogy 22 évi elszakítás alatt az erdélyi részekben sokan kijöttek a gyorsírási gyakorlatból.

Hétszáz pengővel jutalmazzuk a középfokú kereskedelmi iskolák legtehetségesebb tanítványait. Ugyanaz a bizottság, amely legutóbbi versenyünket rendezte, dolgozza ki Horn József kereskedelmi akadémiai főigazgató vezetése mellett a pályatételeket.

Nagy súlyt fektetünk arra, hogy a kereskedelmi tanoncok sorában 19 érvényesüljenek az igazán kiválóak. E célból kétszáz pengőt bocsátunk rendelkezésére a budapesti központi tanonciskola vezetőségének.

Kétszáz pengőt pedig a középiskolát végzett legjobb matematikus jutalmazására szántunk. Az épp most jubiláló báró Eötvös Lóránd Mathematikai és Fizikai Társulat fogja a díjat kitűzni.

A hátralévő kétszáz pengő kiosztásáról később fogunk intézkedni.

*

Régi Magyarországon és a visszacsatolt területeken jár világitó lámpásával a mi halk őrjáratunk és fürkésző szemmel keresi a felbukkanó új embereket, lelkes magyar kereskedőket, összehalálkozunk a Felvidéken egy másik őrjáratral. A nemzet nagytehetségű írója, Márai Sándor most megjelent könyvében ragyogó képet fest a régi kassai kereskedőről:

„Ebben a városban a kereskedő volt évszázadokon át az alkotó, a művész... Egyszerre volt városépítő polgár, jogalkotó tudós, városvédő katona, életformákat csiszoló művész. Bástyáikban, fegyvertornyaikban, akkurátusan kimért házaik boltíves szobáiban és műhelyeiben fúrtak, faragtak, kovácsoltak, szövegeztek és álmodoztak össze valamit, ami egyszerre volt rendtartás és számvetés az emberi természettel, az egyéniség tisztelete és felelősségérzet a közösséggel szemben. A kereskedő hozta Lengyelországból és Fland-

riából a vásznat, szövetet, kékfestéket, cserzőanyagot, hozott olasz festői ízlést, velencei használati tárgyakat. Hordókban és ládákban, keselyűpillantású kóbor martalócok útonállása közepette, hozta, csempészte, rejtegette a világ ízlését, az emberi élet tökéletesebb képeit.”

Ide kellene írni ennek a gyönyörű könyvnek egy pár fejezetét a mostani kereskedők vigasztalására, az ezutániak lelkesítésére. Csak még ezt a sort hadd jegyezzük ide: „Ezt a várost építette a kereskedő, ezt az utcát építette, e házakat és mindent, ami a házak mögött és körül van, mindent, ami felgyült a lelkekben, melyek e házakban pislákolnak évszázadokon át. A kereskedő és a költő tudta, hogy hazája érdekeit akkor szolgálja legigazibban, ha megnyitja lelkét a világ előtt . . .”

*

Azt akarjuk, azért kell meghoznunk minden áldozatot, hogy a magyar kereskedő építhessen házat, építhessen várost és megnyithassa lelkét ország-világ előtt, ahogy a költő szárnyaló szóval megírta, ahogy elődeink megmutatták.

1941. március 22.

TELEKI PÁL

Fájdalmas érzéssel írjuk le a minden magyar ember szívébe markoló hírt: Teleki Pál meghalt.

Gömbös Gyula tragikus végzete megújult.

Kormányelnöki hivatalában hunyt el Teleki gróf is, aki másodízben töltötte be a miniszterelnöki tisztet.

Gróf Teleki László, a tragikusvégű tragédiaíró, akinek színművét most elevenítette fel a Nemzeti Színház, ő tudta volna igazán méltó formában megörökíteni a bús sorsot, mely az újjáépítés, a nemzeti rekonstrukció nagy államférfiának, az ő véréből való, hatalmas országgyarapító politikusnak kijutott.

Mi minden áldást helyezt el a mesebeli jó tündér ennek a most eltávozott magyarnak bölcsejébe!

Áldott jó szülei voltak.

Rangja, neve első felléptekor figyelmet keltett személye iránt.

Vagyoni függetlensége képessé tette őt veleszületett képességeinek kifejlesztésére.

Tudományos hajlamai messze az országhatárokon túl is ismertté tették nevét.

Talentumához óriási szorgalom és lelkiismeretesség párosult.

Így lett gróf Teleki Pál korának egyik legkiválóbb geográfusa és etnológusa.

A tudós professzor tanszékét később az államférfiú szószékével váltotta fel.

Mint a földnek és a népnek nagyszerű ismerője, Tisza és Klebelsberg mellett dolgozott a Kelet felé irányuló kulturális összekötetések megszilárdításán. Itt is sikereket élt el.

A vesztett háború után a békeszerződés tudományos előkészítésében vesz részt. Alapos, lelkiismeretes munkája feltűnést kelt.

Az újjáépítés után a negyedik kormányt ő alakítja meg.

És mikor 18 évvel később, újra felé fordul az államfő és az országgyűlés bizalma, joggal írhattuk: „Üdvözölni lehet az országot, melynek élére újból ez a rendkívül buzgó és jóakarátú, tehetséges és tiszta jellemű nagy történelmi múltú, külföldön elismert tekintélyű férfiú került.”

A nagy kancellártól a most elhunyt miniszterelnökig teméntelen Teleki avatkozott be hideg karddal, hideg ésszel Erdély és Nagy-Magyarország ügyeinek intézésébe. Most, a nyitott koporsó mellett, hűvös tárgyilagossággal állapíthatjuk meg, hogy közülük egyiknek sem volt oly üdvös, oly sikeres, oly messzire kiható a munkássága, amilyen a gróf Teleki Pálé, aki Északon és Keleten elszakította a trianoni határokat és széles övben valósította meg a leláncolt nemzet jogos aspirációit.

Ez volt az áldás, amit a jó tündér helyezett el 62 év előtt a kis Teleki-ivadék bölcsőjében. De az áldás mellett átok is volt.

E nagytehetségű, tisztajellemű férfiúnak mennyi mindent kellett szenvednie kortársainak meg nem értése miatt. Legnemesebb elgondolásait hányszor forgatták visszájára. A nyugodt munka politikáját hirdette.

Megtört szívvel távozik Teleki Pál. Szomorúan néz eltűnő alakja felé korának magyarja, aki benne e negyedszázad legnagyobb sikerű, legjobb szándékú államférfiát látja.

Hogy temetésének napján a komáromi nagyharang és a zá-

goni kistemplom harangja, a kassai dóm és a kolozsvári székesegyház harangjai meg fognak kondulni: ez mind az ő fáradhatatlan, céltudatos munkásságának az eredménye.

A két kívánság közül, amivel gróf Teleki Pált fogadtuk, mikor 1939 februárjában visszatért a Sándor-palotába, az egyik bevált. A másik nem.

— Jól végzett munka után, a megnyugodott, békés polgári mesterségét folytató magyar nemzet akkor lesz igazán boldog, ha tudja, hogy higgadt és mértéket tartó reformmunkája után az újra magyar Gernyeszegen tud megpihenni az erdélyi kancellárok ivadéka. Vén kastélyban, vén fák között pipából kékes füstöt eregetve, ahogy Gyulai Pál hajdan megénekelte . . .

Gernyeszeg újra magyar lett. Jórészt az erdélyi kancellárok méltó utódjának érdeméből.

De ő maga nem tér vissza többé. Nem pihenheti ki magát az ősi kastélyban, dicsőséges munkája után.

Szellemi végrendeletét évek előtt tette közzé egyik tudós munkájában:

— Ahhoz, hogy Magyarország elfoglalja helyét Európában, nemcsak külső elismerésre, hanem az összes magyar erők egybefonódó munkájára van szükség.

S ha majd egykor a hálás nemzet Telekinek szobrot emel a palota előtt, ahol egy korszak két szélén dolgozott: e szobornak két reliefje lesz.

Az egyik relief a béketárgyalás előkészítőit ábrázolja majd. Teleki ott áll Apponyi mellett, amint az akkori idők legjobb magyarjaival védi páratlan erővel a nemzet jogait.

A másik relief a komáromi városházán folyó tárgyalást örökíti meg, ahol Kánya oldalán Teleki indítja meg elementáris erővel a visszaszerzés folyamatát.

A nagy államférfinak halálát siratja, emlékét megőrzi a hálás kereskedelem.

1941. április 5.

BÁCSKA VISSZATÉR

és Bácskával a baranyai háromszöggel együtt nagy magyar értékek, arannyal, kincssel fel se becsülhető területek válnak újra részeivé az újjáéledő, integer Magyarországnak. Mikor dúsaratású búzatáblákra, mintaszerűen tenyésztett szarvasmarhákra, Pélmonostor vajára, a délvidéki cukor-, textil-, sör- és malomipar értékes vállalkozásaira, világmárkának számító szabadkai baromfi- és terményüzletekre gondolunk: abban a pillanatban mélységes hálával telik meg szívünk — a magyar katona iránt.

Csak könnyes szemmel tudunk gondolni azokra a hőselkü fiúkra, akik napok óta vonaton és gépkocsin és repülőgépeken és gyalog menetelnek és robognak és röpködnek az eléjük tűzött célpontok felé, hogy a legelső magyar ember, Horthy Miklós parancsát teljesítsék. S ha az ellenség golyója vagy a vak végzet leteríti őket, mint ama hős ejtőernyőseinket: újak tolulnak a kidőltek helyébe. A magyar nemzet élni akarását, a magyar állam restaurálási vágyát ezek a mi nagyszerű katonáink szimbolizálják.

Gondolatunk innen — véreinkhez vezet, akik ott élnek, dolgoznak a Bácskában és azokhoz is, akik verejtékes munka után most már ott nyugosznak a bácskai temetőben.

*Itt fekszenek csodásan űk
Hol annyi búza, bor van:
A véreim, az őseim
A fényes nyári porban.*

Mi is megállunk gondolatban a délvidéki sírok peremén, mint Szabadka szülötte, Kosztolányi. Nekünk is „izennek a Kosztolányi csontok”. Meg a tízezer magyar boltos pora, ami egybevegyült a jó bácskai földdel.

A szabadkai költő továbbfűzte ezt a gondolatát:

„Ők a gyökér a mélybe lenn, a messze nyugalomba. De én az ág s még mozgok itt, mint szélben a fa lombja . . .”

Rettenetes szelek rázzák az ezeréves magyar fa lombját. Aki öntudatos magyar, érzi Kosztolányi tanításának az igazát: le kell nyúlni a messze mélybe, a nemzet gyökeréhez és ápolni kell a kapcsolatot a múlttal. Ezek a régi bácskai emberek, — ha gazdák vol-

rak, ha iparosok voltak vagy kereskedők — „félíg nyitott szemmel ma is feltámadásra várnak.”

És feltámadván, segítenek nekünk, utódaiknak.

Ahogy a gyökérszet segít az ágnak. Tápláló nedveket gyűjt össze a földben.

Bácska búzatermő gazdája, Bácska molnárja, Bácska gabona-kereskedője, Bácska múltja, Bácska hagyománya: mind megint hasznára válik az erejében megnövekedő országnak.

S akik odalent feltámadásra várnak: a költő víziója szerint, félszemüket ma kinyitották.

S kinyitják mindkét szemüket azok, akik Bácskéért és Bácskával, az egész országért vágnak dolgozni.

Nyitott szemmel, az izmok megfeszített erejével megindul ma-holnap az ország visszaszerzése után a termelő gazdasági munka. Vegyen részt belőle mindenki, aki magyar érzéssel, magyar szándékkal dolgozott.

És gondoljon minden magyar ember forró hálával Horthy Miklós kormányzóra, aki huszonkétévi várakozás után, higgadt, megfontolt politikájának gyümölcsét látja a dicsőségesen visszatérő Bácskában.

1941. április 19.

AZ ORBÁN TORONY HARANGJA

Más években azzal szoktam kezdeni, hogy évi jelentés helyett rámutatok hetilapunk 52 számára, amely hétről-hétre számot ad a kereskedelmet érintő minden eseményről és egyesülésünknek minden akciójáról. Ötvenkét szám helyett az idén — 50 kötetet hoztam el, itt fekszenek egymás hátán az elnöki asztal mellett. Ez a több, mint 1100 OMKE-lap nem egy esztendőnek, hanem több, mint 20 évnek munkájáról ad számot, amit a magyar kereskedelem országos érdekképviselője a trianoni korszakban *fejtett* ki. Csendben, szerényen, de állhatatos hűséggel. Ezek a főliánsok arról a korról számolnak be, amelynek vezető államférfia ezt a feladatot kötötte a lelkére: „Mióta Trianon folytán határaink megváltoztak, elsőrendű politikai érdekünk, hogy azok a szálak, amelyek a tőlünk elveszített területekhez vezetnek, fenntartassanak és erősíttessenek.” Nyomban meg is nevezte, ki van elsősorban hívatva arra, hogy ezeket a szálakat

erősítse. A magyar kereskedő hivatása ez. Az *ősi* területről elszakított részeken a nagykereskedőnek kellett képviselnie a magyarság érdekeit és alátámasztani Magyarországnak politikai pozícióját. Lapozza fel bárki ennek az 50 kötetnek bármelyik lapját. Jó lélekkel terjesztjük minden igaz magyar elé nyomtatott írásainkat. Vállalt feladatainkat fogyatékos erőinkkel, de töretlen elszántsággal teljesítettük. Balkán és Kelet felé híven törekedett az egyesülés hazánk politikai pozícióját megerősíteni. S ha Mössmer Pál társelnökünk mai hatalmas emlékbeszédében fölelevenítette a régi arisztokratákat akik a „Hitel” szerzője mellé álltak és segítettek neki nagy reformművének megindításánál: legyen szabad, hogy én is megemlékezzem ezen a helyen két fiatal grófról, akik 25 év előtt megjelentek az ország kereskedelmi életének egyik legfőbb vezető emberénél. Az ő ismételt tárgyalásai eredménye volt az a szerteágazó, dús gyümölcsöket hozó mozgalom, amely e férfiak találkozása révén Magyarország kulturális és gazdasági expanziója érdekében megindult a Közel-Keleten. Az egyik gróf: a felejthetetlen Teleki Pál megtért őseihez, de a másik gróf: Bánffy Miklós él és visszatért az anyaországba, mint élő tanúja annak a küzdelemnek, annak a megfeszített harcnak, amelyet a magyar kultúra legkitűnőbb emberei együtt vívtak az OMKE embereivel, a kereskedelemnek lelkes katonáival. Ha visszagondolunk a negyedszázad előtti munka közös állomásaira, nincs okuk szégyenkezni sem a keleti kultúrközpont tudósainak, sem az OMKE kereskedőinek, akik ebből a munkából egyaránt kivették részüket. A hozzánkjövő balkántudósok és üzletemberek itteni, Teleki Pálnak, Berzeviczy Albertnek, Bánffynak és- megannyi társuknak a Balkánon való szereplése példát mutatott arra, hogy Magyarországnak saját határain túl való előnyomulásában igenis lehet célt elérni, lehet teret nyerni a saját iniciatívával rendelkező gazdasági emberek érdekeinek egybekapcsolásával. De ugyanilyen szeretettel és becsvággal szolgálta az OMKE a másik célt is, amikor Pozsonyban és Nagyváradon, Kolozsvárt és a déli részeken igyekeztünk megerősíteni a szálakat az ideig-óráig tőlünk elszakított terület magyarságával. S ez vezetett bennünket akkor is, amikor a trianoni börtön bezárulásakor az ország akkori vezető lapjában a parasztot állítottuk oda buzdításul, vigasztalásul: azt a vésszel, viharral szembeszálló, minden balsorssal nélkülözéssel megbirkózó szikár alakot, kérges tenyerével, kicserzett bőrével,

a parasztot, aki végigharcolta és túlélte Mohit és Mohácsot és Világost, ő áll előttünk folyton, a paraszt, akinek nem utolsó jellemvonása, hogy jóban-rosszban megfér és békén együtt él faluja boltosával a paraszt, aki remekül állja meg helyét a háborúban és a békében és minden időben nagyszerű tulajdonságaival teszi újra magyarrá a Tisza eredetének és a Tisza torkolatának környékét. Ehhez ma nem tehetünk hozzá mást, csak amit 1919 nyarán hirdettünk: minden bonyodalomból egyetlen kivezető út az ország határainak megjavítása. S ha itthon lesz megint a paraszt mind: akkor egy nagy közgazdasági tudósunkkal egyetértően hozzá kell látnunk, hogy a visszatért területekre fokozott mértékben terjedjen ki városaik kulturális irányítása, ami együtt jár a kereskedelmi foglalkozások megbecsülésével.

Mössmer elnök úr ünnepi szónoklatában a kereskedelem hiányának, a kereskedelem elmaradásának okai között Széchenyi ítélete alapján a felesleges rendeleteket jelölte meg. A Széchenyi-irodalom óriási halmazában találkozunk egy más felesleg említésével: a felesleges ballaszttal. Az életerős nemzet, így olvastuk, mint felesleges ballasztot szorítja vissza minden vezető szereptől azt a társadalmi osztályt, mely a köznek új impulzust, új tehetséget, új erőt nem tud adni. A magyar kereskedőosztály visszautasítja a felesleges ballaszt szerepét. Érti, hogy neki van ereje, de ez az erő a Széchenyi-lakoma ünnepi szónokának bölcs megállapítása szerint elsorvadna, ha nem használják fel. Érti a kereskedelem, hogy vannak tehetségei, melyek a nemzetnek hasznára válnának, vannak impulzusai, ötletei, kezdeményezései, amelyek a többi társadalmi osztály javát szolgálnák. Ne hagyják, az Istenért a kereskedelem új tehetségeit, új erőit elsorvadni.

Nemrég egy volt miniszterünk azt mondta: „Saját körmömmel szeretném kikaparni a földből régi tisztos gabonakereskedőinket.” Ezt nem lehet. De vannak még, akik hál' Istennek, nem kerültek a földre. Ezeket megtartani, ezek mellé új, tehetséges generációt nevelni: államrezón.

Folyó évi munkásságunk hármasküzdelem jegyében folyt le. Napról-napra megújuló küzdelmünk volt az áruért, küzdelem az árért, küzdelem a boltért. Miit kellett az elhagyatott kereskedőnek kiállani, összekuporgatni, míg ebben a megcsappant hitelű korszakban

erőteremtette a készpénzfizetéshez szükséges összeget. Mit kellett kintlódni, utazni, virrasztani nagykereskedéstől gyári irodáig és vissza. Futkosni, rimánkodni, amíg árut kapott s hogy kellett vigyázni, számolni, könyvelni, levonni, kalkulálni, rendeletet olvasni, amíg félig-meddig megnyugodhatott afelől, hogy a felszámított árral nem lesz baja? S még akkor hátra volt a küzdelem a boltért, az ipar megtartásáért, a helyiség megtartásáért, a piac megtartásáért, amelyet egyszer ez, másszor az a szerv, hol meg az ok nélkül felmondani akaró háztulajdonos önkénye veszélyeztetett. Száz és száz akció közül legyen szabad erre az egyre külön is rámutatni. Mert a Budapesti Kereskedelmi Kamara most magáévá tette tavaly kezdeményezett mozgalmunkat. Bizonyosága ez annak, hogy a szabad érdekképviselő munkája nélkülözhetetlen úttörője a hivatalos érdekképviselők hasznos tevékenységének.

Korábbi veszedelmek után miért tudtunk feltámadni? A tatárjárás példája megmutatja a legvilágosabban; az öregek, ha el is pusztultak, megmaradt ifjúságunk. Ezeknek az ifjagnak kívánjuk a kereskedelemben való mennél teljesebb érvényesülését előmozdítani. S a Legnagyobb Magyar szellemében akkor járunk el, ha a gazdasági élet kérdését összekötjük a magyar művelődés nagy érdekeivel. Az Almássy István és gróf Esterházy János nevére alapított két ösztöndíj-pályázatunkból az idén már a kassai kereskedelmi főiskolának négy növendéke kap összesen 1200 pengő jutalmat és jelenthetem azt is, hogy felejtethetetlen tagtársunk, Reiss Jenő emlékére 3500 pengőt fogunk csupa tehetséges fiatalember kezéhez eljuttatni, hogy az ő számukra a kereskedelmi pályán való elhelyezkedést megkönnyítsük.

S amikor így évszázadok után újra szóba kerül Kassán is és Budapesten is nemes Almássy Istvánnak, a debreceni kereskedőből kassai főbíróvá lett híres kalmár neve: felmerül előttem az Orbán-torony képe, melynek kapuján ott díszlik ma is nemes Kassa város címere s alatta a felírás: Judex Stefanus Almássy. S eszembe jut a históriája, úgy, ahogy tudós professzor Kerekes harmadéve elmagyarázta.

Nagy tűzvészek idején, háborús dúlásokat követő végső veszélyek idején leégtek a templomok és összetörték a harangok. És akkor a magisztrátus, melynek élén a debreceni kereskedőből vált főbíró állott, a kis harangok töredékeiből egy nagy harangot öntetett.

És ez a harang, amelynek hangja messzire terjedt túl a város határain, ez a harang oly nagy volt és olyan nehéz volt, hogy nem lehetett a dóm egyik tornyában sem elhelyezni. És ekkor ennek a harangnak kongásából értették meg, amit kellett, mindazok, akik nem hallhatták többé az apró harangok hangját. Tűzvész, elemi csapás még sokat elpusztíthat azokból a csilingelő csengőkből, amelyeket apát urunk Huszár Mihály olyan kedvesen magasztalt, a kis csengőkből, amelyek apró boltajtók fölött vidáman köszöntöttek hajdan a vásárlókra. Ha elpusztulnak ezek a picinyke csengők, elpusztulnak a kis harangok: az ő panaszos csengésük beolvad a mi öreg harangunknak a kongásába. És ahogy a kassai Orbán-torony harangja ma is Almássy István főbírónak az emlékét tartja fenn, a mi OMKE-harangunk zúgása a magyar kereskedő jobb jövőjét hirdeti. Élőket hív segítségül, halottakat dicsóít és a rossz idők fergetegeit próbálja elriasztani.

1941. május 10.

NÉVMUTATÓ

Ady Endre	69	Beniczky Ferenc	62
Aesopus	24	Beöthy László	101
Albrecht kir. herceg	28	Beöthy Zsolt	29, 38
Almássy István 49, 123, 129, 139, 182, 231,	232	Berzeviczy Albert	128, 229
Andrássy Gyula gróf (id.) 49, 98, 99		Bethlen István gróf	197
Andrássy Gyula gróf (ifj.) 192, 199, 213,	214	Bethlen Miklós gróf	204, 205
Antal Géza	199	Bodó János.....	205
Apaffy Mihály	139	Bodroghy József dr. 178, 179, 180,	181
Apponyi Albert gróf 21, 95, 101, 151, 192, 196, 199, 214,	102	Brace Charles L.	201, 215
Augustus Caesar	226	Brentano Lujo	20, 21
Ascher Anna. . 148, 149, 149,	71	Brust Dávid.....	173
	150	Bud János	101
		Buday-Goldberger Leó	20
		Búzás Pál	135
Bajor Gizi	13		
Balkányi Miklós dr.	66	Chamberlain Neville	95
Ballá Antal	75	Chorin Ferenc (id.)	181
Balogh Elemér	177,	Clemenceau	214
Baltazár Dezső.....	52, 53,	Conlegner Károly.....	150
Bánffy Kázmér báró	74	Csathó Kálmán 117, 118, 119, 120, 121	120, 121
Bánffy Miklós gróf 197, 200, 201, 202,	229	Csáky István gróf..	212, 213, 215
Barcy Gábor (vitéz) . . 44, 92,	121	Cséry Zoltán	186
Bárczy István	84	Czankov Sándor	26
Baross Gábor 65, 66, 67, 76, 77, 78,	203		
Bartha Károly	98	D arányi Ignác	20
Benedek János	104	Darányi Kálmán	78, 102
Benes Ede	96	Dán Leó	13f
Beniczkyné Bajza Lenke.....	62	Deák Ferenc. . 104, 123, 143,	167
		Degenfeld József gróf	162

Dióssi	36	Horn József	223
Dugonits András	69	Horthy Miklós 26, 27, 115, 116, 122, 161, 185, 193,	227
Duthoit Eugène	143	Horváth István	131 , 132
Edison	65	Horváth Richárd	132
Éber Antal	166	Hunyadi Sámuel	52, 53
Eötvös József báró	104, 115	Huszár Mihály	209, 210, 232
Erdösi Szilveszter János	105	Huzella Gyula	196
Esterházy János gróf 182, 223,	231	Ilyefalvy Lajos	79
Fabinyi Tihamér	25, 28	Imrédy Béla 14, 15, 93, 98, 136, 137, 138	
Faragó Ede (vitéz)	176	Jaross Andor	98
Farkas Béla	67, 68, 69	Juhász Gyula	69
Fazekas Mihály	7	Katona József	146
Fáy András.	147, 167, 168, 169	Kazinczy Ferenc	8, 9
Fejér György	134, 135	Kállay Miklós	21, 124
Fenyő Miksa	69	Kánya Kálmán	98, 99, 226
Ferdinánd főherceg	105	Károlyi Sándor gróf 20, 48, 61, 67, 109,	UO
FJegmann	36	Keéky István	103
Forbes	19	Kelemen Krizosztóm	8, 9
Graál Franci	13	Kemény Zsigmond báró.....	195
Girardi József.....	175	Kerekes György	231
Gömbös Gyula 16, 17, 45, 102, 121, 136, 137, 141, 199,	224	Kern Jakab	52
Görgey István (id.) _____	127, 128	Keynes John Maynard	11
Grtinwald Béla 97, 129, 192,	216	Klebelsberg Kunó gróf 30, 101, 102, 192, 199,	225
Gyulai Pál	226	Klein Gyula	48
Halács Ágoston	57	Kodály Zoltán	76
Hamerli József.....	155	Koós Mihály	56
Havas Lázár	74	Korányi Frigyes báró (id.) ..	42
jiáynau	112	Korányi Frigyes báró (ifj.) 17, 41,	42
Hegedűs Lóránt 72, 85, 100, 152, 181,	196	Korányi Sándor báró	23
Hegedűs Sándor	60, 61	Kordás Ferenc	190
Heinrich Dezső dr.	82, 83, 84	Kornfeld Zsigmond báró	48
Heinrich Ferenc _____	133, 134, 139	Kornis Gyula.....	143, 144
Herczeg Ferenc 73, 74, 92, 93, 100, 184, 185,	192	Kossuth Lajos.	89, 104, 123, 167
Hermán Miksa	101, 151	Kossuth László	132
Hevesi Simon	77	Kosztolányi Dezső	202, 227
Hieronymi Károly	203	Kovács János	194
Hitler Adolf	94	Kovács Sándor	147, 148
Hóman Bálint	54, 55, 56		

Kovács házy Vilmos	22	Pásztor Mihály	74
Kozma Andor	81, 82	Perényi Zsigmond báró 88, 190,	191
Kraszner Lajos	92	Pethő ^o Sándor	192
Kunder Antal	98, 100	Petőfi Sándor _____	107, 143
Kölcsey Ferenc	171	Péczely József	135
Kunz József	175	Pius XII.	141 , 142, 143
Laky Dezső. . . 188, 189, 190,	219	Podmaniczky Frigyes báró 77,	174
Lamotte Károly	84	Polakovits Mátyás	51
lánczy Leó	84	Popovics Sándor	41, 196
Luczó Mihály	186	Popper, Domány és Schlesinger	52
lukács László	155	Prohászka Ottokár	192
Lyautey Pierre	17	Puky Gyula	162
jMLadarassy-Beck Gyula báró 165,	166	Puskás Tivadar	65
Magoss György	6	Rácz Lajos	199
Maróthi Fürst Bertalan.... 73,	74	Rákosi Jenő	100, 101, 198
Masaryk	96	Rakovszky István	164
Márai Sándor	223	Rassay Károly	77, 99
Márki Hugó	179, 180	Ravasz László	99
Mátyás király..... 142, 182,	183	Redus	125
Mauthner Ödön	32	Reiss Jenő	39, 40, 41, 222
Mecser András	42, 56,	57	Rickl József Zelmos
Méline	20	60	Romains Jules
Mikes Kelemen	33	61	Róna József
Mocsy István	148	62	172, 173
Móra Ferenc	69	63	Roosevelt Theodore
Monraner & Co.	203	64	81
Mössmer József	175	65	Rothermere lord
Mössmer Pál dr.....	221	66	197
Munkácsy Mihály	201	67	Russo Illés.....
Mussolini Benito	221	68	40
Nagy István.....	201,	69	Sandeman Allén
Nagy Kálmán	7, 103,	70	128
Nagy Károly	190,	71	Sándor Pál 6, 15, 27, 45, 46,
Nagyatádi Szabó István . . 78,	79	72	47, 48, 49, 50, 51, 52, 55,
Nagy-Bercsényi Miklós	33	73	73, 76, 77, 78, 91, 101,
Nádasdy Mihály gróf.....	133	74	102, 110, 121, 126, 129,
Németh László	222	75	137, 138, 139, 166, 196,
Ormándy János	79	76	197, 198, 216
Ottlik György ____ 123, 213,	214	77	Sebők Mihály
Pap Aladár.. 185, 186, 187,	188	78	148
Pfisteur Louis	125	79	Senn Ottó
		80	28
		81	Sesztina Lajos
		82	216
		83	Sesztina-Nagybákay Jenő 70, 80,
		84	100, 195, 196, 198
		85	Siménfalvy Árpád.....
		86	159
		87	Siménfalvy János
		88	162
		89	Simonsits Elemér
		90	154
		91	Simonsits János
		92	167

Siposs Aladár.....	49	Teleki Pál gróf 81, 139, 140,	
Surányi-Unger Tivadar 129, 130,		141, 191, 196, 208, 209,	
Schandl Károly	20	224, 225, '226,	229
Schlesinger és Polakovits. 49,	51	Teleszky János	154
Schnabel Imre.....	109	Tisza István gróf 11, 166, 192,	
Schnabel Gusztáv	108	198,	225
Schnabel Sámuel . . 160, 107,	108	Tisza Kálmán	62
Schnabel Zsigmond 108,	109	Townson Róbert	18, 19
Schneider Ézsa	64	Törley Bálint.....	202, 203
Schneider Ignác	62,	Türr generális	47
Simándy Dénes	104	Ugrón Gábor (id.).....	192
Sipőcz Jenő	36	Ullmann	36
Sokorópátkai Szabó István	79	Vanderlip Frank A.....	128
Somssich László gróf 42,	72	Varga József	170, 171
Soós István	49	Vargha Imre	14
Spitzer Gerzson	112	Vágó József	126
Stein Emil	84,	Váradi Miklós.....	205
Steinfeld Ignác	135	Vásárhelyi János	193
Stolpa József	90	Vásárhelyi Pál ____ 176, 177,	178
Szabó Kálmán	6,	Vázsonyi Vilmos	192
Szabó Lajos	216	Virgilius	70, 71
Szalay József	69	Vogüé, marquis de	21
Szalárdy János	194	Vörös István	133
Szemere Bertalan	123	Vörösmarty Mihály 147,	167
Szemere Miklós	183	Walkó Lajos	101
Szentmártoni Bodó János	49	Weiss Fülöp	84, 86
Széchenyi István gróf 8, 9, 26,		230 Weiss udvari és kormánytanácsos	86
27, 30, 46, 58, 72, 152,		87	
167, 200,	230	Weisz Móric	112
Székács Antal	58	Wekerle Sándor (id.)	123
Szendy Károly	35, 36,	164 Wesselényi Miklós.....	123, 167
Szent István 89, 90, 91, 140,		218 Wiley	128
163,		Wilhellm Hermann____65, 66,	61
Szekfü Gyula	217,	Wimmersperg Emánuel Antal	
Szilágyi Dezső	123	báró	113
Szilágyi Lajos	37	220 Wimmersperg Frigyes báró 112,	113
Szontagh Jenő	154	114,	115
Szurday Róbert 110, 111, 112,	220	Wimmersperg Vince báró	113
Szüllő Géza	166	Zima Tibor	199
Takáts Sándor.....	49, 216,	Zrinyi Miklós.....	93, 100,
Tamássy István	196	Zweig Stefan	83
Tasnádi-Nagy András	98	Zselenszky Róbert gróf	48
Teleki László gróf	139,		
Teleki Mihály	139		

TARTALOM

OMal

Előszó.....	5
-------------	---

1934

Feltámadás	10
Csibi.....	13
A mi utunk.....	16
150 év előtt.....	18
A paraszt az Akadémián	20
Potom két.....	22
Ki a zsákuccából	25
A tiszamenti lovas	28
Mauthner Ödön	31
Mikes Kelemen CLVI.-ik levele	33

1935

„Gazdagok polgármestere”	35
Hej Huzella, Andrényi!	36

1936

Reiss Jenő ravatalánál	39
Az egykézrendszer mikrobái.....	41
Emlékbeszéd Sándor Pálról	45
A néma fiú.....	52
Kultúrprogramm és a jövő kereskedő	54
Mecsér tündökléséről	56

1937

Hegedüs Sándor sírjánál	60
Ézsa asszony	61
Wilhellm Hermann	65
A szövetkezeti propagandáról	67

Levél Szegedre	69
Sic vos non vobis	70
Maróthi Fürst Bertalan sírjánál	73
Kiváltságos testületek	74
Baross Gábor találkozott Baross Gáborral	76
Erdősokonyától Győrre	78

1938

Mi az OMKE nemzetsége	80
Dr. Heinrich Dezső	82
Weiss és Weiss	84
A második generációhoz a negyedik generáció	88
Külön kondíciók?	89
Vegyük birtokunkba a jövőt	92
A felvidéki magyarság	94
Komárom—Kassa	95
Magyar kereskedelem	98
Nagy Kálmán emléke	103
A 120 évben	103
Segíteni	109
Szurday halála	110
Az állam titkára	112
18 év óta	115
Ki veszi át a Pammer-céget?	117
Az indokolás	121
Ezer szám	124

1939

A két Horváth tanár úr tanítványai	131
Nagyapáink	133
A pult és ami mögötte van	136
Magyarnak maradni	139
XII. Pius	141
Szabadságot!	143
Nem vagyunk egyedül	145
Az apja fűszeres volt... ..	147
Ascher Anna	148
Lemetszitek szárnyaimat?	151

Miért? Miért?	152
Teleszky János	154
Szolidaritás	155
Munkács felé	156
Osztálytársak — osztályfőnökök	159
1939 István király napján	163
Báró Madarassy-Beck Gyula	165
Fáy	167
Huszton	169

1940

Lovasberényiek	172
Belváros	174
Vásárhelyi	175
Egy karrier	178
Új hajlék	181
Pap Aladár	185
Nem tisztviselők	188
A második magyar nemzedék	190
A nyolcadik portré	192
Igaz erdélyi magyarság	193
Kézszerítés	194
Jelentem a visszatért Erdélynek	195
Névtelen katona	200
Törley Bálint	202
Beszélgetés egy bécsi kocsmában	203

1941

Miskolc	208
Huszár Mihály	209
Csáky halála	212
Vissza a tőzsérekhez	215
Textilnagykereskedők	219
Tehetségek	221
Teleki Pál	224
Bácska visszatér	227
Az Orbán torony harangja	228
Névmutató	233